RĂZVAN GHEORGHE NICOLAE CIURICĂ

NUNTA PARTIZANULUI CU MOARTEA

Mărturia lui Nicolae Ciurică despre rezistența armată anticomunistă din Munții Banatului și ai Mehedințiului

Ratio et Revelatio

AUTHENTICA

AUTHENTICA

RĂZVAN GHEORGHE **NICOLAE CIURICĂ**

NUNTA PARTIZANULUI CU MOARTEA

Mărturia lui Nicolae Ciurică despre rezistența armată anticomunistă din Munții Banatului și ai Mehedințiului

Prefață de Marius Oprea
Notă asupra ediției de Răzvan Gheorghe

Ratio et Revelatio
2024

Redactor: Flori Bălănescu
Coperta: Gabi Giuluşan
DTP: Gabi Giuluşan

Pe coperta 1:
Dumitru Mutaşcu zis „Fus" şi Dumitru Işfănuţ zis „Sfârloagă" (la mijloc, fiul său, Ion), înaintea alegerilor din noiembrie 1946.
SURSA: *domasnea.com*

Tipărit la Print Expert, România

Copyright © Ratio et Revelatio, 2024

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GHEORGHE, RĂZVAN
Nunta partizanului cu moartea : mărturia lui Nicolae Ciurică despre rezistenţa armată anticomunistă din Munţii Banatului şi ai Mehedinţiului / Răzvan Gheorghe, Nicolae Ciurică ; pref. de Marius Oprea, notă asupra ed. de Răzvan Gheorghe. - Oradea : Ratio et Revelatio, 2024
ISBN 978-630-6657-01-8

I. Ciurică, Nicolae
II. Oprea, Marius (pref.)

94

Editura Ratio et Revelatio
Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183
e-mail: office@ratioetrevelatio.com
www.ratioetrevelatio.com

PREFAȚĂ

„...În vremea aceea, oamenii buni se îmbrăcau în piei de capră și de oaie și, pentru că lumea nu-i încăpea, suiau în munte."

(Apostolul Pavel, Epistola către Evrei)

Oamenii au drept trăsătură orgoliul, ca o notă a personalității. Chiar și marii duhovnici au orgoliul iubirii de Dumnezeu și al strădaniei lor. Dar cel mai adesea cantitatea cea mai mare de orgoliu este întîlnită la autori, fie că sînt oameni ai literelor, fie că sînt artiști. Mă număr și eu printre ei. Așa că, la prima vedere (și prima știre) că Răzvan Gheorghe scrie o carte despre Nicolae Ciurică, mă așteptam la o tresărire de orgoliu din partea mea. Aceea de a mă fi considerat „în trecut", adică la mijlocul anului 2009, atunci cînd am întreprins o campanie de cercetări arheologice pentru descoperirea a patru partizani uciși în 1949 la Teregova, și „descoperitorul" lui Nicolae Ciurică, partizan încă în viață și trăitor în acea comună bănățeană. Dar, nu știu de ce, n-am văzut niciodată în „Nea' Ciurică", așa cum îi spun cunoscuții și vecinii, un „subiect", ci un prieten. L-am vizitat ades, am dormit la el, m-a ospătat, am depănat ore și zile de povești, dar nu m-am gîndit să scriu o carte despre el, așa cum a făcut-o, cu riscuri și conștiinciozitate mai întîi Ileana Mateescu, de la Asociația Foștilor Deținuți Politici Mehedinți, sau acum, cu osebire, vechiul meu prieten Răzvan Gheorghe.

Există și un orgoliu al suferinței. Știu foarte bine cît de subțire este granița între istorie și (auto)ficțiune în memorialistică și mai ales cît de tributari sînt propriului orgoliu inclusiv unii oameni care au trecut, în viața lor, prin purgatoriul închisorilor comuniste. Am citit, în ultimele trei decenii, o cantitate enormă de literatură memorialistică avîndu-și originile în universul concentraționar al României comuniste și am găsit, în multe cazuri, clișee comune, amintiri asumate ca personale, dar care de fapt au circulat într-un adevărat „folclor penitenciar". Pot fi numărați pe degetele tot atîtor mîini cîte ale celor prezenți la un simpozion pe această temă memoriile celor care, cu toții, au fost anchetați și maltratați neapărat de Nicolschi, devenit cel mai notoriu și odios personaj al Securității, grație „Memorialului Durerii" al Luciei Hossu Longin, așa cum am întîlnit trei-patru foști tineri deținuți, care ei înșiși au fost salvați de la o moarte sigură, cu prețul propriei vieți, de „scîndura" lui Mircea Vulcănescu.

Toate acestea sînt istorii scuzabile, nu e vorba de un plagiat, pentru că e o încercare impusă psihologic de propria nevoie de egalare a traumei personale, poate mai greu de explicat în lipsa unor calități literare adecvate sau a unui interlocutor potrivit, printr-o altă traumă deja de notorietate, care devine astfel un fel de poncifă. Nu e ceva voit, psihologii numesc simplu acest mecanism „transfer". E poate cel mai mare risc, în cazul analizei memorialisticii supraviețuitorilor „gulagului" comunist din România, antrenați în marea aventură comună a supraviețuirii, însă de departe oricum un risc mult mai mic, în raport cu capcanele întinse la tot pasul de „arhivele Securității", pe care dacă le înghiți „pe nemestecate" riști să nu le poți digera și să oferi apoi o istorie scrisă după dictarea poliției politice. Cazul cel mai notoriu este al celor doi istorici de la CNSAS care au dat „fenomenului Pitești" exact interpretarea actualizată a

rechizitoriului întocmit de Securitate și de procurorii militari care au judecat „loturile Țurcanu": aceea a unui complot legionar, înăuntrul temniței de la Pitești, în care „deținuții s-au bătut între ei pentru un blid de linte în plus" și, firește, pentru că „erau legionari" și violența, vezi Doamne, era parte a firii lor.

Am făcut acest lung excurs pentru a înțelege cît de valoroasă este cartea de față, fie și numai datorită personajului ei: Nicoale Ciurică, fost partizan „cu acte în regulă", iar în zilele noastre, deci la începutul anului 2024, este singurul supraviețuitor dintre cei care au luptat cu arma în mînă, în munții României. Amintirile lui nu sînt contaminate de povestirile de celulă și nici fasificate, în declarații smulse la Securitate. Sînt unice și valoroase prin unicitatea lor. Este, practic, ultima dintre mărturiile posibile ale acestei categorii de eroi, care au trăit nebăgați în seamă, printre noi. „Nunta partizanului" se alătură cîtorva cărți (căci se numără pe degetele unei mîini) de memorii de același gen, între care s-au distins cele ale celebrilor partizani Ion Gavrilă Ogoranu, Gavril Vatamaniuc și Lucreția Jurj sau Aristina Pop-Săileanu, adăugate interviurilor cu alți protagoniști sau martori ai rezistenței anticomuniste, care au mai apucat să vadă căderea comunismului și să-și povestească ei înșiși propriile experiențe. Aici nu mai e vorba de „poncife", ci de viață adevărată, dusă în cele mai dure condiții, de luptă adevărată, în care nu se folosesc cuvintele, ci trupele de Securitate, în care protagonistul nu se luptă doar cu foamea și frigul, ci la propriu cu arma și glonțul.

O altă diferență majoră, care este nota specifică a acestei categorii de supraviețuitori, constă în aceea că au avut un imens beneficiu, deși lupta a fost una pe viață și pe moarte, cît se poate de „la propriu": ei au fost, o bună bucată de timp, pînă să fie arestați de Securitate, oameni liberi. Amintirile lor sînt preponderent despre libertate, și nu

despre temniță. Despre libertate și prețul ei de sînge, despre tributul plătit din propria viață, pentru această „nuntă a partizanului" care, cu arma și viața în propriile mîini, își apără alegerea de a fi liber. „Nunta partizanului" e un titlu pentru care îl invidiez pe Răzvan. Am avut revelația unei căsătorii pentru veșnicie a lui Nicolae Ciurică și a celor asemenea lui cu libertatea. E senzația care m-a dominat și pe mine atunci cînd am publicat un reportaj despre „ultimul partizan" în revista *Formula AS*, în care am reluat una din afimațiile domnului Ciurică, o mărturisire în care-mi spunea *„Nu l-am văzut pe Dumnezeu, dar i-am văzut puterea"*. Reiau, cu îngăduința dumneavoastră, a cititorilor, cîteva pasaje din cele povestite mie de Nicolae Ciurică, în cîteva rînduri, pentru a înțelege ce carte aveți în față – pentru că întîmplările care mie abia mi-au fost schițate, cît pentru un articol, lui Răzvan Gheorghe i-au fost istorisite cît pentru o carte.

> Mă numesc Nicolae Ciurică, m-am născut în 1931, în 3 februarie în Mehedinți, la Baia de Aramă. Am ajuns unde locuiesc și acum, la bătrînețe, în comuna Teregova din Caraș-Severin, în 1964, după zece ani de închisoare, la 33 de ani. M-au eliberat și m-am căsătorit aici. Am făcut parte din grupul de partizani al colonelului Ion Uță patru ani de zile și m-au prins în comuna Cornereva; am fost vîndut, căci numai prin vînzare puteau să pună mîna pe noi, am fost încercuit de opt ori, dar a opta oară m-au prins în comuna Cornereva. Am fost trădat de Toma Duicu, Toma lui Rom, așa îi spunea acestui cornerevean. Marți pe miercuri noaptea în săptămîna Patimilor m-au prins și în Joia Patimilor anului 1954 am ajuns în temniță, vîndut fiind de acesta.

Descriam apoi în articol ce vedeam în fața ochilor, pe măsură ce Nicolae Ciurică îmi vorbea. Sînt sigur că și Răzvan Gheorghe a avut

aceleași trăiri ca ale mele, și mult mai intense și mai lungi – pentru că el a stat alături de domnul Ciurică multe zile și zeci și zeci de ceasuri:

> Bătrînul din fața mea vorbește cu o voce egală, calmă și adîncă. Are chipul neted și curat, deși a împlinit 90 de ani; numai o rană adîncă, demult cicatrizată, îi brăzdează mijlocul frunții, ca o stea micuță. Îl privesc vorbind, aparatul înregistrează și mă gîndesc la toate cîte le-a dat Dumnezeu oamenilor spre a le îndura, în timpuri nu mai lungi decît o viață de om în urmă, și îi mulțumesc Lui că n-am fost supus, la rîndul meu, unor cumpene pe care nu știu cum le-aș fi trecut. Ultimul partizan în viață din munții României, Nicolae Ciurică, îmi istorisește povestea vieții sale și a unor timpuri cînd **curajul nu însemna curaj civic**, ci însemna să te iei în fiecare zi la trîntă cu moartea, cînd frica nu se rezuma la siguranța zilei de mîine, ci la a nu-ți pierde speranța că mai apuci acea zi. L-am lăsat pe Nicolae Ciurică să vorbească, a făcut-o el mai bine, oricum, decît aș putea să o fac eu, despre lupta partizanilor din munții Semenicului.

Nicolae Ciurică mi-a povestit apoi cum a ajuns partizan, în urma unei adevărate „întîlniri cu soarta", pe care a avut-o pe o potecă de munte: „Tatăl meu avea legătură cu acest colonel Ion Uță, care era șeful partizanilor din Munții Mehedințiului și ai Banatului, din zona aceasta". Colonelul Uță fusese prefect al Severinului, numit de mareșalul Antonescu și, în timp ce Armatele Roșii se pregăteau să ocupe întreaga Românie, presimțind ce avea să vină, a mai avut vreme să organizeze cîteva depozite de armament în zona montană a Banatului, pentru lupta de rezistență armată împotriva comunismului. Despre colonel și ceilalți membri ai grupului, veți vedea mult mai multe în cuprinsul cărții lui Răzvan Gheorghe.

Mă întorc însă la povestea lui Nicolae Ciurică:

La un moment dat, tata m-a luat cu el. Mi-a zis într-o seară: *„Măi Nicolae, mergem la munte". „Merg, tată!"* Mergem cu doi cai, cu poveri pe cai. Nu știam ce era pe cai, credeam că mergem cu alimente pentru ciobani, pentru că pe vremea aceea tatăl meu avea în proprietate un bun teren din muntele Olanu, vreo 300 de hectare și avea o turmă de oi, și-a noastră și-a altora, care acoperea acest teren. După ce-am trecut rîul Cerna, zice tata: *„măi Nicolae, nu mai trecem pe plaiul ăla, că-i soare, e deschis, mai bine dăm pe-aici, prin pădure, mai pe la umbră".* Știam eu și drumul acela, un drum ferit, așa, un drum pe care rar trecea cîte cineva. Pînă n-a ajunge la muntele Olanu la stînă, prin pădurile de pe munte, ne-au apărut vreo șase-șapte persoane în față. Eu eram cu un cal de căpăstru, tata meu în față cu celălalt cal și m-am speriat, cînd am văzut oamenii ăștia înarmați, îmbrăcați în diferite haine, nu era tot o uniformă, au dat mîna cu tata, s-au sărutat, atunci m-am liniștit, mi-am dat seama că erau ceva cunoscuți.

Aici era colonelul Uță, era grupul său, o parte din oamenii colonelului. Zice: *„Nene Ioane, hai să ne tragem mai într-o parte din drum, să nu fim văzuți"*, era pădure, dar se întîmpla că mai trecea cîte cineva pe acolo. Deci s-au dat în lături, au dat ei poverile de pe cai jos și-atunci am văzut că alimentele erau pregătite pentru ei. Eu nu știusem pînă atunci nimic, că tata avea legătură cu acești partizani. Discuții, tot felul de discuții: toți se adresau, acești oameni, către unul cu *„Mătușoniule"*, acel *„Mătușoniu"* era colonelul Uță: un om în vîrstă, mi-am dat seama că ar fi șeful lor și la despărțire el zice *„măi frate Ioane"*, către tata, *„ce facem cu băiatul, că acum vede, știe tot".* Și tata îl asigură: *„n-aveți nicio problemă, e fiul meu".* Era în vara anului 1948 această întîmplare, și din acel moment eu am

devenit un om de legătură al lor. Mă trimiteau cu anumite scrisori, ba într-o parte, ba într-alta...

O scrisoare am primit-o să mă duc cu ea la un cetățean din comuna Sacu, județul Timiș, la unul Avram Ion. Acest Avram era un om foarte bogat, mai fusesem la el de cîteva ori, tot cu scrisori de la ei, deci mă cunoștea, îl cunoșteam. Era un om cu situație bună, pe vremuri fost deputat la țărăniști... Cînd am ajuns la casa lui, i-am spus *„Nene Ioane, uite o scrisoare, dacă întreabă cineva ce caut eu la matale, spune că vreau să cumpăr niște porumb"*. I-am dat scrisoarea, n-a trecut mult, cinci-zece minute i-a lătrat cîinele în curte la cetățean, iese proprietarul casei afară – erau doi milițieni și-l întreabă dacă are persoană străină. *„Da."* Au venit înăuntru, m-au legitimat și după ce m-au legitimat, au spus *„Mergi cu noi, să dai o declarație la post"*. Eu am fost convins că s-a terminat totul, acum e gata cu mine, deși nu mi-am arătat niciun fel de spaimă, niciun fel de frică, m-am stăpînit, să nu las impresia că am o teamă, și am plecat spre postul de miliție din comuna Sacu. Postul de miliție față de casa omului era cam pe direcția unde era halta, că Sacu nu e o gară, e o haltă și mergînd spre post mă întreabă unul *„unde-i taică-tu?"*, eu îi spun că e arestat, *„unde"*, zic că după cîte știu la Craiova, zice *„vrei să te întîlnești cu taică-tu?" „păi, cum să nu vreau?" „Atunci nu mai mergem la post, mergem la Craiova!"*. Ei nu erau de la postul de Miliție. Și-am mers la haltă, a venit un tren pe la ora patru, nu era electrificat trenul atunci, avea locomotivă cu cărbune, cu abur și îmi făceam toate planurile cum să scap de ei, dar nu mă arătam cu frică, cu spaimă – eram indiferent. Adică voiam să le arăt eu că n-am nicio problemă. M-am urcat pe tren, după ce m-am așezat pe bancă, spune *„măi, băiatule, nu ești arestat, dar nu ai voie să părăsești compartimentul fără aprobarea noastră"*. *„Nu, domnule."*

Mi-am dat seama că nu am decît numai să scap, cunoşteam foarte bine traseul. De la gara Teregova pînă la gara Poarta trenul urcă un pic, şi-mi zic că în porţiunea asta să sar din tren. Aşa am şi făcut. Pe undeva pe la jumătatea distanţei dintre Teregova şi Poarta, am cerut permisiunea să merg la toaletă. Mi-am dat seama între timp, pînă atunci, că miliţienii sau ce-or fi fost erau foarte obosiţi, cam cucăiau. Am cerut deci permisiunea şi au dat din cap, că pot să mă duc, cu coada ochiului i-am urmărit şi am văzut că unul s-a ridicat după mine, dar cînd am ajuns în capăt la vagon, eu n-am pus mîna pe uşa de la toaletă, ci pe uşa de la vagon, am izbit-o şi am sărit afară. Am ţinut cont să nu sar în direcţia în care merge trenul, să nu mă bage curentul de aer sub roţi, am sărit şi sărit am fost, patru ani de zile... M-am lovit, bineînţeles, cînd am sărit din tren la genunchi, la coate, dar au fost lovituri la care nu le-am dat importanţă, am ajuns la grupul celor trei partizani care-mi dăduseră scrisoarea pentru Avram. Au fost foarte miraţi de felul în care am procedat şi le-am spus *„Măi, eu mă duc şi mă predau, că ei nu mi-au spus că sînt arestat, pot să le spun că am sărit de frică, de spaimă". „Dacă te duci şi te predai, ştii prea multe şi ăştia te bat, de spui şi ce n-ai ştiut, şi ce nu ştii! Noi nu putem să luăm o hotărîre, numai noi trei"*, s-au întîlnit cu toţii care mai rămăseseră din grupul colonelului Uţă în două-trei zile, erau vreo zece şi s-a luat hotărîrea ca să rămîn cu ei. Am depus jurămîntul, şi am rămas cu ei din 1950, din iulie, pînă în 1954, cînd am fost vîndut şi m-au prins în comuna Cornereva.

Pe vremea aceea, nu populaţia, ci comuniştii ne spuneau bandiţi. Dar „bandiţii" ăştia care eram noi, fiecare avea cîte o carte de rugăciune, în sacul de merinde. Eu am avut „Noul Testament", pe care într-o acţiune undeva în munţii Semenicului mi l-au împuşcat, deci a lipsit un centimetru să nu mă-mpuşte aici în şold [şi

Nicolae Ciurică arată şoldul său drept] şi greu a fost, pentru că nu aveam inamicul numai în faţă, din orice parte puteai să te aştepţi la un atac. A fost foarte greu, foarte greu. Nu era vorba de alimente, pentru că lumea ne iubea, lumea ne ajuta, ne informa, ne dădea tot ceea ce avea şi aveam şi noi nevoie şi puteau să ne dea; muniţie nu ne trebuia, pentru că muniţie aveam – erau muniţie şi armament, pregătite de colonelul Uţă din timpul de pînă a nu ajunge el să fie urmărit. Dar numai şi numai puterea lui Dumnezeu a fost cu noi. Nicio zi, din cele opt încercuiri prin care am trecut, cînd ne-au vînat cîte zece oameni la unul, nu le-am uitat, de parcă le trăiesc şi acum, acum le văd.

Rareori stăteam toţi laolaltă, umblam în grupuri mici, de doi-trei. În 1952, l-au prins fără să ştim pe unul dintre ai noştri, Victor Curescu, zis Gudulea. În 28 august 1952, eu aveam o întîlnire cu tata, la 1 septembrie 1952, iar el ştia de întîlnirea cu tata. Tatăl meu fusese arestat un an, între 1949–1950, fusese eliberat şi pe urmă l-au arestat din nou, cînd m-au prins pe mine şi i-au mai dat încă şase ani. Ei bine, atunci în 1952 trebuia să mă întîlnesc cu el în muntele Buza Ursii, la locul numit Tavane, loc indicat de tata în prezenţa lui Victor Curescu, care fusese cu mine, era camaradul meu.

Fără să ştiu, eu am mers fără grijă să mă întîlnesc cu tata, dar între timp Curescu a spus de această întîlnire. Şi acolo, s-a pus la punctul de întîlnire, scrie într-o carte scrisă de ei [*„Bande, bandiţi şi eroi"*, editată de CNSAS – *n.n.*] trei posturi, a cîte cinci persoane. Un pic mai exagerează ei acolo, dar în mare spun ce s-a întîmplat, căci i-au întrebat mai-marii lor, *„băi, de ce nu l-aţi prins pe Ciurică?"* Şi spune un oarecare Bratu, parcă aşa îl chema: *„am văzut pe banditul Ciurică, care s-a apropiat la şapte metri de noi, dimineaţa, am somat şi am tras, după primul foc mi s-a blocat*

pistolul", spune el. Cine i-a blocat pistolul, domnule profesor, dacă numai unul, bunul Dumnezeu? [Eu, unul, cel apelat, Marius Oprea, n-am avut răspuns...]
[După un oftat, Nicolae Ciurică și-a reluat povestea:] Și așa am scăpat. Că altfel m-ar fi împușcat, pistoalele lor aveau încărcătoare din acelea mari, cu 32 de cartușe. În munte trăiam bine, din punct de vedere al aprovizionării, nu era o problemă, că eram bine aprovizionați, toamna era mai greu, că trebuia să adunăm multe alimente, pentru iarnă, cînd nu mai puteam umbla pe sate, ni s-ar fi văzut urmele și puteam fi găsiți. Iarna făceam un buncăr în pămînt, un adăpost, o cazemată, cum vreți să-i spuneți, în care aveam tot ce ne trebuie, adunat din an. Mai puține lemne, insuficiente pentru toată iarna. Pentru lemne, ieșeam cînd observam, așa, pe după-amiază, că începe să ningă, ieșeam afară și tăiam un fag-doi, și băgam înăuntru, pentru foc, că dimineața toate urmele erau apoi acoperite, nu se mai vedea nimic. Și primăvara, cum e acum, prin martie, plecam. Știam că zăpada jos e dusă, plecam să vedem ce mai noutăți sînt. Nu coboram pe timp de iarnă niciun pas, acolo stam. Vara umblam tot timpul, aveam legătură cu oamenii, îi încurajam, îi îndemnam, opream colectivizările, unde vedeam că se văitau oamenii că *„uite, ne presează cu colectivizările, cu cotele"*, mai trăgeam la răspundere cîte un activist de partid, îi transmiteam *„băi, liniștește-te, că dacă nu îți venim de hac, ai de-a face cu noi"*.

L-am întrebat pe Nicolae Ciurică și dacă, în peregrinările sale pe munți, cu arma în mînă, nu s-a simțit singur.

M-ați întrebat, domnule profesor, despre singurătate: nu ne apăsa singurătatea, pentru că pe munte nu eram niciodată singuri. Și nici pe sate. Dragoste nu prea era, ca să nu fie nici suferință, nici

trădare. Ne ajungea grija, unul de altul. Era cel mai greu iarna, pentru că stai tot timpul înăuntru în bordei, sub pămînt, primăvara cînd ieşeam ne dureau toţi muşchii, dar ne reveneam noi foarte repede. Altfel nu duceam mare lipsă, eram bine gospodăriţi, ştiam tot ce ne trebuia, spuneam *„bă, aici iernăm, cinci sîntem"*, aduceam alimente pentru cinci. În tot acest timp am căutat să luăm legătura cu populaţia, cu oamenii, fie că erau cu noi, fie că nu, să-i întărim, să-i încurajăm că acest regim va avea sfîrşit, sub nicio formă nu va dura o veşnicie – cum a şi fost, tîrziu, dar a fost. Acţionam mai ales împotriva colectivizării, mai trăgeam la răspundere şi cîte un trădător, care colabora cu Securitatea. Dacă nu-i trăgeam la răspundere, s-ar fi înmulţit. Că nu erau prea mulţi. Pe bani o făceau cei care o făceau, că ştim cu toţii, pădure fără uscături nu este. Domnule profesor, ne era mai teamă de trădare decît de singurătate, că s-au întîmplat şi treburi de felul acesta... dar Dumnezeu de fiecare dată m-a scăpat, nu l-am văzut pe Dumnezeu, dar i-am văzut puterea.

Îmi reamintesc şi acum, scriind aceste rînduri, cum m-am oprit pe drumul spre casă, la mama, la Braşov, pe care aveam să o pierd peste un an... Îmi pusesem în gînd să o întreb ce ştia ea în 1952 (cînd avea numai 15 ani) despre partizani, dar m-au oprit privirea ei fericită şi palmele împreunate la buze. N-avea rost să o iscodesc de lucruri străine: se uita la televizor, la slujbă. Am întrebat-o doar ce mai face. Mi-a răspuns „la vîrsta mea, mai mult gîndesc, decît fac...", în timp ce din televizor, spre noi, curgea un fragment din slujba Duminicii Icoanei, *„...în vremea aceea, oamenii buni se îmbrăcau în piei de capră şi de oaie şi pentru că lumea nu-i încăpea, suiau în munte"*. Parcă era vocea ultimului partizan, pe care o auzisem în sinea mea de la Teregova spre casă, povestind cu vocea lui adîncă, şi nu glasul preotului.

Mie, Nicolae Ciurică mi-a povestit doar cîteva împrejurări trăite ca om liber şi partizan în munţi, la care ultimul partizan din România face referire pe larg în amintirile sale, aşa cum i le-a istorisit lui Răzvan Gheorghe. Veţi citi aici, zugrăvite în amănunt, povestiri din timpuri în care în România mai existau eroi. Despre acele vremuri e vorba aici, vremuri în care istoria nu-i mai încăpea pe oamenii adevăraţi şi ei suiau în munte, îmbrăcaţi în piei de capră, vremuri în care Antihristul coborîse pe Pământ, unde domnea fărădelegea şi singura lege mai domnea numai printre cîţiva oameni şi în liniştea pădurii, în care ei s-au cununat cu moartea, punîndu-şi pe cap coroana libertăţii. Căci, în esenţă, asta e *Nunta partizanului*...

MARIUS OPREA

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Partizanul cu picioare de vînt, pe care Dumnezeu l-a iubit nespus

E indubitabil, pentru mai bine de două decenii, domnul Nicolae Ciurică (93 ani) a participat la Istoria mare, chiar dacă, în țara eternelor reeducări, aceasta încă nu-și găsește locul binemeritat în manualele școlare și cu atît mai puțin în proiectele Ministerului Educației, rămînînd în special în conștiința românilor. Ceea ce nu-i deloc puțin lucru. Ci e chiar ceea ce contează în mod intim și esențial, pentru că, în lipsa unei înrădăcinări lăuntrice, istoriile mari nici nu ar fi posibile.

În iunie 1948, la doar 17 ani, Nicolae Ciurică devine om de legătură al partizanilor bănățeni și mehedinteni conduși de colonelul Ion Uță, erou decorat al Armatei Regale. În iulie 1950, reținut de doi milițieni, care intenționează să-l predea Securității Craiova, tînărul evadează spectaculos – mai exact, se aruncă din tren, undeva între Teregova și halta Poarta –, ulterior alăturîndu-se cu arma în mînă luptătorilor supraviețuitori ai grupării Uță (colonelul căzuse în luptă cu trupele de Securitate în dimineața de 8 februarie 1949, înconjurat la un sălaș din apropierea satului Borlovenii Noi).

De-a lungul următorilor patru ani, Nicolae Ciurică va lua parte la raiduri și ciocniri sîngeroase, cu rafale de pistoale-mitralieră și explozii de grenade, reușind să scape din nu mai puțin de șapte (!)

încercuiri ale Securității, în pofida condițiilor total potrivnice, de parcă ar fi avut picioare de vînt. L-a iubit Dumnezeu, asta e incontestabil – în iunie 1951, în codrii Semenicului, salvîndu-se, alături de cîțiva ortaci, dintr-o ambuscadă nocturnă, va observa cu stupoare că securiștii îi ciuruiseră sacul de merinde, unul dintre gloanțe străpungînd Noul Testament pe care-l purta mereu asupra sa. *„Dacă nu l-ar fi deviat cartea sfîntă, mi-ar fi perforat șoldul. Cine știe pe unde mi-ar fi zăcut acum ciolanele...”*, mi-a spus fostul luptător, parcă străfulgerîndu-mă cu ochi de tînăr, în pofida deceniilor ce i se tot bulucesc pe umeri. Ceea ce înseamnă că Dumnezeu încă îl iubește, hărăzindu-l cu o viață lungă tocmai pentru a-și mărturisi lupta și camarazii. La 1 septembrie 1952, căzut într-o ambuscadă, Nicolae Ciurică alunecă și se prăbușește pe spate, cu piciorul prins într-o îngemănare de fag, totodată avînd și pistolul-automat blocat. Cuprins de groază, vede cum se apropie un securist cu pistolul la ochi, care vrea să-i împrăștie creierii de la o distanță de numai trei metri. Numai că și aceluia i se blochează arma, ceea ce-i permite partizanului să se facă nevăzut în desișuri. Da, l-a iubit Dumnezeu!

După uciderea lui Dumitru Ișfănuț zis „Sfîrloagă” și a lui Nistor Duicu zis „Boieru”, în 1952, *„cel mai blestemat an petrecut pe munte”*, începînd cu primăvara anului 1953, în documentele Securității apare sintagma *„banda lui Nicolae Ciurică”*. Luptătorul avea să fie arestat abia în primăvara anului 1954, prin trădare, în noaptea de 21 spre 22 aprilie. Se întîmpla în Joia Mare, la o zi după ce Iuda îl vînduse pe Hristos pentru 30 de arginți. Vor urma șase luni de anchete la Securitatea Timișoara și Securitatea Craiova, timp în care tînărul e torturat și bătut abominabil pentru a-și turna camarazii și susținătorii, însă refuză categoric orice fel de colaborare cu autoritățile, rezistînd persecuțiilor ca unul fără de carne. Drept urmare, la proces,

securiștii solicită condamnarea lui la moarte. Finalmente, avînd în vedere că nu luase viața nimănui, a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A executat un deceniu de pușcărie politică, trecînd prin penitenciarele Craiova, Jilava, Oradea, Popa Șapcă (Timișoara), lagărul de la Baia Sprie și Gherla, unde rămîne 7 ani. A fost sancționat cu izolarea de zeci de ori. *„Gherla s-a dovedit facultatea mea. Fără Gherla, n-aș fi devenit omul care sînt"*. Avea să fie eliberat prin grațiere în iulie 1964, în urma Decretului 411, cu unul dintre ultimele loturi, alături de alți politici considerați „nereeducați". Avea 33 de ani.

S-a stabilit la Teregova și s-a căsătorit cu Mărioara Berzescu, familia avînd doi băieți. Securitatea l-a supravegheat în permanență, dovadă zecile de turnători consemnați la dosar. În 1976-1978, suspectîndu-l că s-ar afla în legături cu Europa Liberă și Vocea Americii, un colonel și doi maiori de Securitate s-au deplasat la Teregova și i-au supravegheat toate mișcările, cu ajutorul turnătorilor, deși fostul partizan nu desfășura astfel de acțiuni. După Revoluție, la solicitarea lui Corneliu Coposu, Nicolae Ciurică a devenit președintele filialei PNȚCD Caraș-Severin, organizație pe care a construit-o de la zero. S-a retras din politică imediat după moartea Seniorului. A ocupat funcția de vicepreședinte și apoi de președinte al AFDPR Caraș-Severin, în prezent fiind simplu membru.

Indiscutabil, mărturiile domnului Ciurică au o însemnată valoare istorică, indiferent de unghiul din care alegem să ne raportăm la relatări. Nu doar că e ultimul om în viață care l-a văzut și l-a ascultat pe Ion Uță în carne și oase, dar e ultimul partizan supraviețuitor al celei mai ofensive grupări de rezistență armată din România comunizată. E de ajuns să subliniez că luptătorii colonelului au încercat în două rînduri să-l ucidă pe maiorul Zoltan Kling, comandatul Securității Severin, organizînd ambuscade din care acesta a scăpat

ca prin urechile acului, fie fugind printre gloanțe, fie beneficiind de inutilitatea unei grenade anti-tanc, pe care Dumitru Ișfănuț i-a aruncat-o pe capota GAZ-ului, incident la care a participat și tînărul Ciurică. De asemenea, partizani afiliați grupării Uță – conduși de Spiru Blănaru și de Ion Urdăreanu zis „Tunariu" – au atacat postul de Miliție din Teregova. Cît a trăit Uță, luptătorii săi au lichidat securiști și colaboraționiști (șefi de organizații de partid, primari, trădători, turnători), acest lucru rămînînd literă de lege și sub Dumitru Ișfănuț, din 1949 pînă în 1952, perioadă în care doar facțiunea sa a executat 10 colaboraționiști. Așadar, mărturiile lui Nicolae Ciurică reprezintă o inedită și incisivă descindere în culisele foarte puțin cunoscute ale celei mai ofensive grupări de rezistență armată din România. Organizați paramilitar, partizanii lui Uță desfășurau antrenamente și diverse exerciții de tragere, aveau ramificații în toate satele de munte, menținеau legături cu militari activi sau deblocați, rețeaua de susținere ajungînd pînă la București, depuneau un jurămînt al morții, foloseau nume și parole conspirative, luînd în calcul și o amplă insurecție la Timișoara și Caransebeș, în primăvara anului 1949, dacă situația externă s-ar fi dovedit favorabilă.

Nu există o altă mărturie care să aducă mai multe informații din interiorul grupării Uță decît cea lăsată posterității de Nicolae Ciurică în volumul de față. Situația e explicabilă: cei mai mulți dintre camarazii săi au pierit fie în luptă cu trupele de Securitate, fie în fața plutonului de execuție, iar puținii supraviețuitori au fost arestați și condamnați la ani grei de zeghe în prima perioadă a rezistenței, neluînd parte la încleștările de după 1950. Dramatică prin excelență, figura lui Ion Uță domină relatările, rămînînd bîntuitoare pînă în prezent. Fragmentele recompun chipul și caracterul acestui martir pe nedrept necunoscut, evidențiindu-i realele calități de lider. La fel

se întîmplă cu Dumitru Işfănuţ şi cu Nistor Duicu, pe care Ciurică pare a-i scoate din gropile comune, rămase necunoscute pînă astăzi, cumva readucîndu-i printre noi. Fostul partizan analizează şi o serie de mistere ale organizaţiei – bunăoară, condiţiile încă neelucidate în care au fost ucişi Nistor Armaş (martie 1949), Dumitru Mutaşcu zis „Fus" (noiembrie 1954) şi Ion Banda zis „Meilescu" (1962), precum şi enigma ce învăluie destinul postum al rămăşiţelor pămînteşti ale lui Uţă, pe care le-a căutat ani la rînd în zona Teregova-Domaşnea.

O importanţă aparte o au informaţiile referitoare la Ion Banda, care a fost susţinător şi om de legătură al partizanilor din grupările Duicu şi Uţă, facilitînd întîlnirea ce a dus la unirea celor două facţiuni sub comanda colonelului, pentru ca mai apoi, începînd cu 21 august 1948, să devină fugar cu arma în mînă, ceea ce înseamnă că, pînă în 1962, a rezistat în munte nu mai puţin de 14 ani. E vorba de o reuşită remarcabilă. Tot în 1962, la Jilava, în Valea Piersicilor, a avut loc şi ultima execuţie oficială a unui partizan – colonelul Gheorghe Arsenescu. În acest sens, să nu-l uităm nici pe Ion Banda, ultimul partizan ucis în munţii României, el nefiind niciodată prins de Securitate. Convenţional, se obişnuieşte să se spună că ultimii luptători supravieţuitori din organizaţia Uţă au fost ucişi sau arestaţi în primăvara şi în toamna anului 1954, însă acest calcul nu îl ia în considerare şi pe Banda, care iată că avea să reziste pe cont propriu, exclusiv în munte, încă 8 ani. Putem doar să ne închipuim cît de greu i-a fost să îşi asigure alimentele (deseori hrănindu-se doar cu plante, rădăcini, ciuperci şi fructe sălbatice, rareori vînînd) şi cît de cumplite îi vor fi fost iernile petrecute în cea mai desăvîrşită singurătate. Din moment ce Banda s-a numărat printre primii susţinători şi apoi partizani ai colonelului, rămînînd afiliat luptătorilor ce i-au supravieţuit, atît timp cît au fost activi, îndelungata rezistenţă a acestui ţăran dîrz din

Rusca aruncă o nouă lumină asupra longevității grupării Uță, a cărei extensie mirabilă a fost. Nu cunosc cazul unui alt partizan care să fi rezistat exclusiv în munte o perioadă de 14 ani.

Întîlnirea cu domnul Ciurică e una dintre marile întîlniri ale vieții mele. L-am cunoscut în urmă cu mai bine de 10 ani și de atunci am tot ținut legătura, intervievîndu-l în repetate rînduri, ore-n șir, fie la București, fie la Teregova. Uneori, ascultîndu-l, am avut strania senzație că mă privea o sălbăticiune a codrilor, cu o stăruință atemporală, de parcă aș fi ridicat, de un colț, un voal subtil. Alteori, mă ațînteau ochii tînărului de odinioară, scăpărători, parcă aducînd cu ei întreaga pădure, deopotrivă cu zvonul unor glasuri uitate, care-și cereau dreptul la memorie. Rezultatul e *Nunta partizanului cu moartea*, care în primul rînd li se dedică lor, partizanilor bănățeni și mehedințeni uciși în luptă, la zidul execuțiilor sau la margini de drumuri, în șanțuri, cu un glonț în ceafă, sub pretextul așa-ziselor „evadări de sub escortă". Ei sînt adevărații eroi și martiri.

Nicolae Ciurică a fost și rămîne una dintre cele mai respectate și mai incomode voci ale AFDPR. Ușa sa este mereu deschisă pentru tinerii care vor să audă o istorie încă ținută sub tăcere în școala românească. Privindu-l în ochi, de fapt, privim în ochii istoriei. Și nu este deloc puțin lucru.

„Vulpile au vizuini și păsările cerului au cuiburi,
dar Fiul Omului nu are unde să-și plece capul"
(Luca 9:58)

Răzvan Gheorghe: Domnule Ciurică, zic să începem cu reperele personale...

Nicolae Ciurică: M-am născut la 3 februarie 1931, la Titerleşti, în Munţii Mehedinţiului. Sat de ungureni, cum se zice prin părţile noastre, Titerleştiul se află în imediata apropiere a Băii de Aramă. Am fost al patrulea copil al Frusinei şi al lui Ion Ciurică, gospodari de frunte ai locului. Aşa cum le şade bine muntenilor, am muncit de mic copil alături de întreaga familie. La munteni nu există răsfăţ sau trai în puf, nu... chiar dacă aveam de toate şi am fi putut trăi în puf. Muntenii nu-şi răsfaţă defel copiii, ci îi învaţă de fragezi să fie responsabili şi deprinşi cu greutăţile vieţii. Lipsa răsfăţului e o dovadă de iubire, dragul meu, fiindcă asta te călește ca om, te pregătește pentru viață. De mic am luat parte la toate muncile gospodăriei.

Credinţa era foarte importantă pentru comunitatea noastră. Înainte de Înălţare mergeam cu toţii la mănăstire, părinţii, fraţii şi vecinii, pe jos prin munţi, ca să ne împărtăşim, să ne curăţăm sufletele, şi abia după aceea ne apucam de munci. Nu se făcea să te porneşti la treburi aşa, neprimenit. Ţineam rînduielile cuvenite. Mi-e tare dor de timpurile alea, de oamenii aceia simpli şi curaţi... Am avut o copilărie fericită. Am crescut în mijlocul naturii, am colindat munţii, dealurile, am respirat aer curat şi am avut parte de hrană sănătoasă, nu ce găseşti acum prin magazine, că te ia groaza. De copil am învăţat să folosesc armele de foc. Am fost deseori la vînătoare cu tata şi cu cei de-ai locului.

Şcoala primară am făcut-o la Baia de Aramă, tot acolo aveam să urmez gimnaziul industrial împreună cu fratele meu Victor şi cu alţi băieţi din Titerleşti. Am fost norocos, fiindcă profesorii încă erau cei proveniţi din vechea şcoală, slavă Domnului, oameni cu har, care-şi respectau disciplinele şi statutul. Emanau o anumită

prestanță. Comunismul urma să distrugă cu totul sistemul de învățământ.

Ai mei erau oameni înstăriți. Tata avea în proprietate un munte întreg – Muntele Olanu –, cîteva sute de oi, păzite de ciobani plătiți, două darace de lînă, o moară pentru măcinat porumb și o prăvălie rentabilă. Sătenii erau mulțumiți, își făceau mai repede și mai ușor muncile, în timp ce nouă ne ieșeau bani frumoși din activitățile astea. Toată lumea avea de cîștigat. Nea Ion – așa-i ziceau oamenii locului – era respectat de întreaga suflare a Titerleștiului, fiind cunoscut prin împrejurimi cale de multe sate, pînă-n partea cealaltă a munților, în Banat. După satisfacerea stagiului militar fusese lăsat la vatră cu gradul de sergent, păstrîndu-și o oarecare disciplină de viață deprinsă în anii cătăniei. Era foarte corect, își respecta cuvîntul dat, indiferent de situație și urmări. Ambițios din fire, ba chiar bătăios, atunci cînd știa că avea dreptate, era deschis la minte și promova idei moderne pe care nu ezita să le pună în practică, în ciuda costurilor uneori considerabile. Întreprinderile lui au ajutat mult comunitatea. De exemplu, a cumpărat primul darac din sat pentru scărmănat lîna, ceea ce a ușurat munca țărăncilor. Cînd utilajul s-a uzat și nu a mai făcut față, a mai cumpărat unul.

La un moment dat, tata și-a dat seama că dacă ar cumpăra un microbuz s-ar dovedi o sursă constantă de venituri pentru familie. O astfel de mașină ar fi înlesnit drumurile sătenilor, care pierdeau foarte mult timp deplasîndu-se cu căruțe trase de cai sau boi. Tata și-a pus în cap treaba asta, s-a interesat de ce avea nevoie, s-a dus la școala de șoferi, a învățat, a dat examen și a obținut carnetul de conducere. Așa ceva nu mai văzuse nimeni în Titerlești și nici în satele din împrejurimi.

R.G.: Asta se întîmpla în cea de-a doua jumătate a anilor 1940. Pe-atunci nu oricine avea maşină şi carnet la oraş, darămite în satele de munte.

N.C.: Aşa-i, foarte puţini aveau carnet de şofat în anii ăia, ţin minte că sătenii s-au îngrămădit să-l vadă. Care ne treceau pragul vorbeau de una, de alta şi pînă la urmă îl rugau să le arate şi lor carnetul. Era ca un fel de cărticică. Pe prima filă scria ceva care începea aşa: *„Prin voinţa Majestăţii Sale, Regele Mihai I decretează..."*. Pe o altă filă se enumerau diverse reguli, dintre care una mi-a rămas întipărită în memorie: *„Maşina are voie să circule prin localităţi cu viteza unui cal la trap"*. Acum e amuzant să auzi asta, e-adevărat, dar pe-atunci oamenii erau obişnuiţi să se deplaseze cu căruţele şi caii. Aşa îşi transportau recoltele şi lucrurile de trebuinţă, cu boii, caii şi măgarii. În satele de munte mai ales, maşinile încă păreau ceva de domeniul fantasticului.

După ce a obţinut carnetul de condus, tata a comandat un microbuz marca Chevrolet. Avea opt locuri plus şoferul. Ieşea lumea la poartă să-l vadă ca pe o mare noutate. Făcea zilnic curse dus-întors pînă la Baia de Aramă şi Turnu Severin în schimbul unor sume modice. Oamenii aveau posibilitatea să parcurgă mai iute distanţele cînd se duceau la oraş, la medic, la neamuri sau mai ştiu eu unde. Microbuzul s-a dovedit de mare folos pentru comunitate.

R.G.: Cînd au început problemele pentru familia dumneavoastră?

N.C.: După abdicarea forţată a Regelui Mihai nimic nu a mai fost la fel. Dacă pînă atunci s-a mai putut respira şi oamenii s-au descurcat într-un fel sau altul, pentru că le mai rămăsese o speranţă, acum, prin uzurparea monarhiei, dictatura comunistă înghiţea totul. Aveam şi încă am un adevărat cult pentru Regele Mihai, a cărui memorie o voi

respecta cîte zile mi-o da Dumnezeu. M-a cutremurat alungarea sa şi a Reginei-mame Elena. La aflarea veştii am trăit o revoltă teribilă, aşa cum nu mai simţisem niciodată. Toată familia mea a suferit cînd s-a întîmplat samavolnicia, în decembrie '47. Tata era monarhist pînă-n măduva oaselor, am fost crescut în lumina acestor valori. Regele Mihai reprezentase cel din urmă bastion de rezistenţă în faţa ciumei comuniste, urma sovietizarea barbară a României. Năimiţii ruşilor acaparaseră toată puterea.

Şi-apoi, în iunie 1948, odată cu impunerea aşa-zisei Legi a naţionalizării mijloacelor de producţie, toate utilajele şi bunurile familiei au fost confiscate peste noapte, adică furate ca la drumul mare de statul comunist criminal. Cică le-ar fi trecut în „proprietatea poporului", auzi hal de expresie! Păi, despre ce popor era vorba, fratele meu, dacă oamenii din Titerleşti şi împrejurimi n-au mai avut acces la utilajele care le uşurau şi le eficientizau muncile? În '49 ne-au luat şi pămînturile, atunci au băgat Muntele Olanu în patrimoniul statului. Tîlhăriile astea i-au ţintit pe ţăranii gospodari, au amărît şi au revoltat satele. Pretutindeni domnea o atitudine ostilă comuniştilor. Ţăranii nu i-au înghiţit niciodată pe aceşti criminali veniţi cu tancurile ruseşti, dar teroarea i-a forţat să-i suporte. A urmat chinul de pe lume. Ţărănimea a fost categoria socială cea mai nenorocită de comunişti.

R.G.: În ce perioadă a intrat tatăl dumneavoastră în contact cu partizanii conduşi de colonelul Ion Uţă?

De fapt, pînă să-mi răspundeţi, permiteţi-mi, vă rog, să fac o serie de precizări pentru cititorii noştri, cu scopul de a-i ajuta să contextualizeze şi să înţeleagă dinamica evenimentelor puse în discuţie. Născut la 22 decembrie 1891, la Caracal, Ion Uţă e încorporat la nici 21 de ani ca simplu soldat al Armatei Regale. În 1913 participă la cel de-Al Doilea Război Balcanic, ulterior luptînd pe fronturile

Primului Război Mondial, unde se distinge şi e decorat pentru fapte de arme, avansînd pînă la gradul de căpitan. La începutul anilor 1940 e trecut în rezervă cu gradul de colonel.

După 27 ianuarie 1941, Uţă e numit prefect al judeţului interbelic Severin, poziţie pe care o va deţine pînă la îndepărtarea mareşalului Ion Antonescu. O lungă perioadă e comandant al Regimentului 97 din Lugoj. La 24 ianuarie 1942 e decorat cu Ordinul „Coroana României" în grad de comandor.

Imediat după execuţia lui Ion Antonescu, la 1 iunie 1946, consilierii sovietici (cu toţii agenţi ai NKVD şi GRU) declanşează, prin intermediul Guvernului Petru Groza, arestarea ofiţerilor superiori apropiaţi mareşalului. Printre cei vizaţi se numără şi Ion Uţă, desigur, cu atît mai mult, cu cît e membru al PNŢ-Maniu.

După ce se ascunde o perioadă prin satele de munte ale Banatului, pe la oameni de încredere, în primăvara anului 1947 colonelul se retrage definitiv în munţi (în primă instanţă, prin pădurile şi pe la sălaşele din preajma Vîrciorovei), reuşind astfel să se sustragă arestării. În iulie 1947, vestea înscenării de la Tămădău, care a reprezentat distrugerea PNŢ, îi confirmă cele mai întunecate aşteptări. Vor urma aproape doi ani de rezistenţă anticomunistă la cel mai înalt nivel posibil, pînă în fatidica dimineaţă de 8 februarie 1949, cînd, trădat şi încercuit, Ion Uţă va muri eroic în luptă cu trupele de Securitate, lîngă Borlovenii Noi, împuşcat în timp ce acoperea retragerea camarazilor cu rafale de pistol-automat. Rămăşiţele sale pămînteşti nu au fost recuperate nici pînă în zilele noastre.

Supravieţuitorii grupării – printre care v-aţi numărat şi dumneavoastră – îşi vor continua lupta pînă în 1954, cînd ultimii partizani vor fi arestaţi sau ucişi. Desigur, există şi o excepţie notabilă, mă refer la cazul lui Ioan Banda, însă speţa comportă o serie de particularităţi.

Toate aceste aspecte vor fi discutate în prezentul interviu. Pînă atunci, să revenim la întrebarea inițială:

În ce perioadă a devenit tatăl dumneavoastră membru al organizației Uță?

N.C.: Asta s-a întîmplat încă din 1947. Tata a fost printre primii susținători ai grupării. Ți-am spus că familia mea deținea Muntele Olanu. Acolo pășteau și oi de-ale bănățenilor, nu doar cele ale proprietarilor din zona Mehedințiului. Nu erau deloc puțini bănățenii care-și lăsau animalele în grija ciobanilor tocmiți de noi. Asta a fost situația an de an, era normal să se lege niște relații bazate pe încredere și cîștig reciproc. Ne știam și ne ajutam între noi, că la stîne e muncă grea. Fiindcă tata era cunoscut ca om de ispravă și în cealaltă parte a munților, în Banat, a fost ușor să intre în contact cu Uță. Colonelul și ortacii săi l-au abordat, rugîndu-l să-i ajute cu alimente, îmbrăcăminte și informații. Tata a acceptat imediat, îi ura pe comuniști din toată inima. Pe-atunci satele începuseră să vuiască despre partizani, despre iminența unui război între Vest și URSS, despre venirea americanilor... Erau vremuri tulburi.

Pe la începuturi, deblocat din armată și vînat de poliția politică, după o perioadă petrecută la Vîrciorova, Ion Uță s-a ascuns în comuna Cornereva, în gospodăria lui Ghiță Picură zis „Vulpeș", unul dintre apropiații săi. Vecinii sesizaseră apariția străinului și-și tot băgau nasul pe unde nu le fierbea oala:

– *Mă Vulpeș, mă, da' cine-i omu' ăla de șade la tine?*

Așa-i la țară, dragul meu, lumea e mereu curioasă și se bagă-n treburile altora, dar mai curioase erau autoritățile.

Turnătorii se-nmulțiseră.

R.G.: Să precizăm că încă nu fusese înființată Securitatea. Oficial, asta urma să se întîmple la 28 august 1948. Pînă la acea dată, cei care îi vînau pe anticomuniști erau agenții Brigăzii Mobile, structură condusă de NKVD-istul Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg). Brigada Mobilă (adică unitatea SMERȘ din România) a pregătit apariția Securității pe care a construit-o și a organizat-o după chipul și asemănarea CEKA/NKVD/GRU.

N.C.: Așa-i, criminalii Rusiei îi instruiau pe-ăștia de-aici cum să ne toace și să ne termine. Îți dai seama că identitatea colonelului trebuia protejată cu orice chip, fiindcă în spatele întrebărilor puse de țărani se puteau ascunde autoritățile, nu curiozitatea.

– *Iaca e un amărît, l-am tocmit să vadă de vaci,* le zicea Vulpeș, făcînd tot ce-i stătea în putință pentru a-l camufla pe fugar.

Numai că autoritățile, care știau pînă și cît lapte dădeau caprele oamenilor, au mirosit că Ion Uță se ascundea în Cornereva și au detașat în zonă agenți și trupe. Turnătorii pîndeau în spatele oricărui gard. Rele vremuri mai erau, rele cum nu s-au mai văzut... comunismul scotea la suprafață toată răutatea din oameni... Sesizînd pericolul, colonelul a luat calea pădurii și a început lupta de partizani. După acel moment, în Munții Banatului s-au constituit și alte organizații. Cît a rămas în viață, Uță a fost comandantul tuturor acestor grupări de rezistență armată. Intenționa să înființeze Blocul Național, o structură paramilitară din care să facă parte toate organizațiile, acesta urmînd să lupte pe viață și pe moarte cu regimul comunist și cu trupele rusești de ocupație. Dacă ar fi izbucnit într-adevăr un război între Vest și URSS, partizanii ar fi luptat atît în avangardă, cît și în spatele liniilor inamice, hărțuindu-le în permanență. Pentru așa ceva ne pregăteam noi, dar n-a fost să fie.

R.G.: Cînd aţi aflat că tatăl dumneavoastră făcea parte din gruparea lui Uţă?

N.C.: Încă din '47 observasem că devenise tăcut, era mai mereu îngîndurat. Ceva îl măcina teribil şi nu ghiceam motivul. Eram puştan, nu m-am gîndit prea mult la asta că mă luam cu de-ale vîrstei, însă ţin minte că au fost situaţii cînd a plecat încărcat spre stînă, zicînd că ducea alimente ciobanilor, dar nu ajungea acolo. Era clar că făcea şi alte drumuri, că ascundea ceva. Pleca tot mai des la munte cu desagii plini pe şaua calului. Familia nu ştia nimic, nu voia să ne supună riscurilor. Aveam să aflu adevărul în vara lui 1948, cînd tata mi-a propus să călărim împreună pînă la Muntele Olanu. Spunea că trebuia să rezolve ceva la stînă, dar n-a zis ce şi nici eu n-am întrebat.

Asta se întîmpla în iunie '48. Ziua a fost însorită încă de la primele ore, nu vedeai nici urmă de nor. Tata a aruncat pe şei desagii plini. Nu ştiam ce băgase acolo, bănuiam că-s lucruri trebuincioase la stînă. Am făcut cîteva popasuri. O bună parte din drum am mers pe jos, ducînd caii de hăţuri. Era zăpuşeală. Drumul pînă la Muntele Olanu e destul de lung, pleci cînd se crapă de ziuă şi ajungi pe-nserat. Am trecut Rîul Cerna printr-un loc ştiut, cu apă largă dar puţin adîncă. Cînd am ajuns pe o culme, chiar în buza codrilor, tata mi-a zis:

– Măi, ia să n-o mai luăm pe plaiul ăsta, că ne bate soarele-n cap. Hai s-o tăiem direct prin pădure, ştiu eu o scurtătură.

M-am mirat cînd am auzit asta, dar n-am comentat. Ştiam prea bine că pe acolo nu era nicio scurtătură – în realitate, drumeagul ne ocolea destul de mult prin păduri seculare. Crescusem în munţii ăia şi vînam deseori pe versanţi, îi cunoşteam ca-n palmă. Abia pe urmă mi-am dat seama că, de fapt, tata nu voia să fim văzuţi de eventualii drumeţi sau de cine ştie ce alţi ochi interesaţi în timp ce

ne duceam cu desagii plini la munte, fiindcă ulterior, arestat și strîns cu ușa, oricine ar fi putut vorbi prea mult. Ăsta-i motivul pentru care a preferat să o apucăm pe o rută ocolitoare. Venind dinspre Cerna, am trecut prin Stîrna și am urcat prin Poiana Stîrminosu, urmînd îndeaproape apa Olanului. Întregul drum e prin pădure.

Cînd ajunseserăm așa, cam la vreun kilometru de stînă, în calea noastră au răsărit vreo șapte-opt bărbați înarmați cu pistoale-mitralieră. La-nceput m-am speriat de armele și de fețele lor nebărbierite, crezînd că e vorba de niște tîlhari, auzisem de mic povești de-astea, dar am văzut că tata le zîmbea și m-am liniștit pe loc. Mi-a fost clar că se cunoșteau bine, se vedea că se-ntîlniseră de multe ori. A dat fuga la ei, i-a sărutat pe amîndoi obrajii și i-a îmbrățișat ca pe niște vechi prieteni.

– *El e Nicolae, fraților, feciorul meu,* m-a prezentat.

Mi-au strîns mîna și m-au îmbrățișat. Abia atunci mi-am dat seama că-i aveam în fața ochilor pe vestiții partizani ai colonelului Ion Uță. Toată suflarea satelor bănățene și mehedințene șușotea cu speranță despre ei în timp ce autoritățile îi hăituiau zi și noapte, numindu-i „teroriști", „bandiți", „dușmani ai poporului", „lupi" și cîte alte de-astea.

R.G.: La întîlnire a participat și Uță?

N.C.: Da. A fost primul care l-a îmbrățișat pe tata.

R.G.: În vara anului 1948, colonelul avea 56 de ani. Ce fel de om era? Cum vi-l amintiți? Dumneavoastră sînteți ultimul om în viață care l-a cunoscut. Ion Uță pășea pe o cale fără de întoarcere. După numai șapte luni va muri în luptă cu trupele de Securitate. Vorbim despre un militar de carieră cu o îndelungată experiență de front și

de viață în general, un bărbat pîrguit și călit din toate punctele de vedere. Era oltean la origine, la fel ca dumneavoastră, și a ales să lupte în Banatul montan, acolo unde de altfel urma să luptați și dumneavoastră, nu peste mult timp, cînd împrejurările vă vor forța să luați calea pădurii.

N.C.: Fără să știu cine era, unul dintre acei bărbați mi-a captat pe loc întreaga atenție. Chipul lui exprima hotărîre și un calm desăvîrșit, avea trăsături aspre și-și rostea cuvintele cu fermitate, apăsat, la fel cum pășea. Cînd vorbea își îngusta ochii, care-i scînteiau tinerește. Era bine legat la trup, însă deloc gras. Avea o condiție fizică de invidiat pentru vîrsta lui și asta se datora strictei discipline militare pe care o respectase întreaga viață. De înălțime potrivită, era îmbrăcat cu straiele obișnuite ale țăranilor bănățeni, pe care le purtau și ortacii săi. Haine din dimie neagră, stofă de-aia groasă. Dacă nu le-ai fi văzut pistoalele-mitralieră și ranițele ai fi zis că-s munteni plecați la o stînă. Erau încălțați cu opinci de cauciuc, de-alea de se trăgeau direct pe laba piciorului, nu trebuia să le mai legi cu nojițe. Toți aveau la căciuli cîte o panglică tricoloră fixată cu ajutorul unor monede de o sută de lei cu chipul Regelui Mihai. Am remarcat că ceilalți partizani erau foarte respectuoși cu omul despre care îți spun, îi ascultau indicațiile și i se adresau cu „mătușoniule". În părțile muntoase ale Banatului asta-i o veche formulă ce exprimă respectul. Așa vorbești cu o rudă vîrstnică în care te-ncrezi, cu un bărbat înțelept pe care-l prețuiești. Mai tîrziu voi afla că Ion Uță își instruise camarazii să nu-i pronunțe niciodată numele, nici măcar în creierii munților, tocmai pentru a-i deprinde cu o conspirativitate absolută, crucială în timpul incursiunilor prin diversele localități vizate, cînd nimeni nu trebuia să scape, indiferent de situație, nume grele aflate pe răbojul Securității.

– Hai să ne tragem din drum, măi Ioane, ca să putem vorbi în tihnă, a zis mătuşoniul.

Ne-am depărtat puţin, circa o sută de metri, şi-am zăbovit într-o poiană ferită. Partizanii nu s-au despărţit nicio clipă de arme. Foarte curînd aveam să dezvolt şi eu o dependenţă similară. În desagii aduşi erau diverse alimente. Le-au băgat în raniţe şi-am mai stat la vorbă. Tata i-a transmis lui Uţă cîteva informaţii despre efectivele de Securitate şi Armată din zonă. Într-un tîrziu, colonelul l-a întrebat, făcînd semn spre mine:

– Ce ne facem, măi Ioane? L-ai adus pe băiat, acum a aflat socotelile noastre.

– Stai fără grijă, mătuşoniule, l-a-ncredinţat tata, Nicolae e de toată isprava, ştie să păstreze un secret. Puteţi avea încredere în el, n-o să vă vîndă niciodată.

Apoi ne-am despărţit. Ei au dispărut în desişuri, noi ne-am dus la stînă, unde am ajuns cînd deja se-noptase. Deşi aveam numai 17 ani, din ziua aceea am devenit unul dintre principalii oameni de legătură ai partizanilor.

R.G.: Mai exact ce presupunea asta?

N.C.: Plecam la munte pe rute ştiute doar de noi şi-i ajutam cu provizii, îmbrăcăminte, informaţii şi diverse alte lucruri. Le aduceam şi ce ziare găseam, fiindcă aşa mai aflau ce se întîmpla prin ţară, chiar dacă toate erau pline cu prostiile comuniştilor. Mă duceam singur de-acum, aveau încredere totală în mine. De multe ori le-am asigurat schimbul de mesaje cu anumite persoane fidele cauzei – asta era o parte importantă a activităţii mele. Trebuie spus că organizaţia lui Ion Uţă avea numeroase ramificaţii. Pe lîngă contactele din satele de

munte, partizanii păstrau o legătură permanentă cu intelectuali, cu militari deblocați sau activi și cu foști politicieni ai partidelor istorice. Gruparea își revendica o zonă întinsă de acțiune, de la Băile Herculane și Orșova, luptătorii colonelului activau pe toată Valea Cernei și în tot spațiul acela vast pînă la Reșița, Caransebeș, Lugoj și Timișoara. E vorba de peste 100 de kilometri pătrați. Uță era un lider foarte bine informat. Avea oameni în gări și halte, care numărau efectivele trupelor de Securitate și de Armată, cu tot cu cîinii dresați, de cum erau coborîte din garnituri. Unul dintre aceștia era Ion Toacă, acar în halta Poarta. Alții ne transmiteau numărul și pozițiile trupelor descărcate din camioane. Au fost cîteva situații cînd partizanii au aflat locațiile exacte unde urmau să aibă loc descinderi și împresurări, reușind astfel să dejoace planurile Securității.

Devenise din ce în ce mai primejdios să te duci la munte, mai ales cînd erai cu desagii încărcați. Asta cauza mari suspiciuni. Turnătorii și colaboraționiștii se-nmulțiseră ceva de speriat. Cînd mă întîlneam cu partizanii îmi luam toate precauțiile posibile, mă asiguram că nu eram urmărit și mă furișam din sat pe cele mai ascunse trasee, tăind-o direct prin codru. Altfel nici nu se putea. Securiștii aveau pădurarii lor, era esențial să nu fiu văzut și să nu las urme. Tot din considerente de siguranță nu mă întîlneam decît arareori cu întregul grup. De regulă, în locurile stabilite mă așteptau ba doi, ba trei camarazi, care nu-mi dezvăluiau niciodată planurile și pozițiile organizației. Îți dai seama că nici nu-i întrebam chestii de-astea, înțelegeam prea bine gravitatea situației și riscurile pe care mi le asumam. Prima lor grijă era să se asigure – și asta se-ntîmpla în cazul fiecărui om de legătură – că știam doar strictul necesar, pentru ca riscul să nu fie chiar atît de ridicat dacă aș fi căzut arestat și aș fi fost zdrobit în torturile Securității. Ne aflam în plin război și numai niște

inconştienţi nu şi-ar fi luat toate precauţiile cu putinţă, dar chiar şi-aşa moartea ne-nconjura la tot pasul.

R.G.: Cîţi partizani număra organizaţia Uţă în vara anului 1948? Cîţi luptători a însumat de-a lungul întregii perioade de rezistenţă?

N.C.: În vara lui '48, cînd am intrat prima oară în legătură cu ei, cred că erau vreo 14–15 oameni cu arma în mînă, dar situaţia se schimba de la o zi la alta. Dragul meu, din '47 şi pînă-n '54, în gruparea înfiinţată de colonelul Uţă am activat peste 70 de partizani, însă n-am putut lupta niciodată cu toţii în acelaşi timp, au fost perioade şi perioade. Unii piereau în luptă, cum s-a întîmplat cu Uţă, cu Dumitru Işfănuţ, cu Ion şi Nistor Duicu, ca să dau numai cîteva exemple, în timp ce alţii plecau sau cădeau arestaţi, cum s-a întîmplat cu Victor Curescu... Au tot fost cazuri de-astea, însă erau destui care să le ia locul şi să apese pe trăgaci. Lumea îi ura pe comunişti.

În vara lui '49, după moartea lui Uţă, în grupare activau următorii partizani: Dumitru Işfănuţ zis „Sfîrloagă", Ion, Petru şi Nistor Duicu zişi „Boierii", Dumitru Mutaşcu zis „Fus", Vasile Luţă, Petru Românu, Ion Ciovică, Gheorghe Cristescu, Nicolae Lalescu, Iancu Baderca, Victor Curescu zis „Gudulea", Ioan Enea, Gheorghe Serengău şi Stelian Berbecaru. Toţi bărbaţi dintr-o bucată. Cei mai mulţi făcuseră frontul de Est, ştiau prea bine ce însemna URSS, ce însemna colhozul. Şi Ion Banda zis „Meilescu" s-a numărat printre primii fugiţi în munte, însă mai tîrziu, după moartea lui Uţă, a ales să rămînă pe cont propriu, ascunzîndu-se prin locuri greu accesibile. Ţinea legătura cu noi, la o adică ne ajutam, dar a decis să stea în treaba lui fiindcă nu voia să fie responsabil pentru trădătorii şi turnătorii împuşcaţi de organizaţie. Nu s-a putut obişnui cu vărsările de sînge. Întrucît a rămas de unul singur, hrănindu-se cu ce găsea

prin pădure și permițînd doar cele mai stricte legături, avea să fie prins și împușcat abia în cursul anului 1962, în niște condiții nici astăzi elucidate.

Cînd spun că au fost peste 70 de partizani în gruparea Uță, printre aceștia nu-i socotesc și pe numeroșii susținători și oameni de legătură, zeci de români demni și inimoși împrăștiați prin satele de la poalele munților, care ne ajutau cu alimente, îmbrăcăminte și informații despre numărul și poziționările trupelor de Securitate și Armată. Eu fac referire numai la aceia care au venit în munți și au purtat armă.

Dacă Uță ar fi dorit asta, te asigur că putea suplimenta oricînd numărul partizanilor, fiindcă mulți veneau la el și-i spuneau că voiau să i se alăture. Însă colonelul nu urmărea așa ceva decît în eventualitatea izbucnirii unui război între Vest și URSS, moment în care România sovietizată s-ar fi transformat într-un front al acestui conflict, iar partizanii ar fi luptat în spatele liniilor inamice, sabotînd, hărțuind și presărînd haos. Pentru un astfel de context ne pregăteam noi, asta ar fi însemnat constituirea Blocului Național. În lipsa războiului mult așteptat, Uță prefera ca oamenii care încă nu riscau arestarea să rămînă la casele și sălașele lor, alături de familii, ajutîndu-i pe luptători cu diverse alte lucruri, după posibilitățile fiecăruia, pentru că, dacă ar fi luat calea pădurii, după aia nu mai exista drum de întors. Au fost destui care au procedat așa o perioadă și-apoi, cînd devenea clar că Securitatea pusese ochii pe ei, fiind turnați sau suspectați că aveau legături cu „cei din pădure", cum ne zicea lumea, puneau mîna pe armă și se alăturau grupării. Ți-am spus, unii dispăreau, alții veneau, așa a fost în toți anii ăia, mai cu seamă în perioada de început.

Strategia colonelului presupunea menținerea unui comandament ascuns în munți, redus numeric și alcătuit din oameni aleși

pe muchie, care oricum erau vînați de Securitate. Acest comandament lua toate deciziile referitoare la planurile, acțiunile și legăturile noastre. Nimic nu era lăsat la voia întîmplării. Ofițer superior cu o îndelungată experiență militară, trecut prin încleștările frontului, Uță înțelegea foarte bine că împrejurările nu-i permiteau să comaseze mulți oameni în munte, întrucît grupurile numeroase puteau fi detectate și nimicite rapid. Așa ceva nu doar că ar fi reprezentat o sinucidere sigură, dar am fi întîmpinat și mari, mari probleme cu alimentarea. Cum să hrănești atîtea guri pe munte? Cum să te deplasezi în număr mare fără să fii depistat de trupe și avioane? Acestea au fost motivele care l-au făcut pe colonel să-și scindeze deseori gruparea în două sau trei facțiuni, care se puteau strecura mai ușor prin zonele înțesate de trupe, reunindu-se rapid ori de cîte ori se punea problema unor acțiuni comune. Conspirativitatea era literă de lege. De exemplu, dacă unii iernau într-un loc și ceilalți în altul, ca să se descurce mai ușor cu hrana și să nu lase multe urme, deși ortacii păstrau legătura, nu-și dezvăluiau niciodată unii altora unde aveau bordeiele, asigurîndu-se astfel că nu vor fi prinși cu toții în eventualitatea în care un loc ar urma să fie descoperit iar unii camarazi ar cădea prinși vii și ar fi supuși torturilor. Regulile stabilite de Uță au fost respectate cu sfințenie și înainte, și după moartea lui. Gruparea era organizată paramilitar. Se făceau exerciții de tragere, se simulau ciocniri cu trupele de Securitate. Nopțile se stătea de pază cu schimbul. Prin toate astea voi trece și eu curînd.

R.G.: Ce armament avea gruparea?

N.C.: Arme erau destule. Vezi tu, o parte rămăseseră încă de pe vremea războiului, că înainte de '48, cînd le-au confiscat comuniștii, satele erau pline de arme și muniții. Cele mai multe le-a procurat

colonelul Uță, care păstrase legături cu numeroși militari deblocați sau activi, doar comandase Regimentul 97 din Lugoj. Nu i-a fost deloc greu să strîngă armament, fiindcă oamenii își puneau speranțele în lupta partizanilor, așteptînd izbucnirea unui război care să ducă la prăbușirea regimului comunist. Nu puține muniții proveneau din vechiul depozit de armament de la Jimbolia pe care nemții îl părăsiseră în grabă cînd s-au retras. După aia îl goliseră niște mecanici de trenuri, iar printre ăștia s-au numărat destui care ulterior îi vor ajuta pe partizani, ani în șir, cu muniție. De exemplu, în perioada de început a rezistenței armate din Banat asta se întîmpla în unele nopți la cotul Mehadiei, unde calea ferată face o buclă largă și se duce spre București. Trenurile încetineau în zona aia retrasă, iar ceferiștii aflați în legătură cu gruparea aruncau lăzi cu muniție în căruțele ce așteptau la adăpostul întunericului.

Să-ți zic ceva. În vara lui '50, cînd m-am alăturat definitiv organizației, m-am dus în pădure cu arma mea de-acasă, un pistol-mitralieră Orița de calibrul 9 mm, n-am așteptat să-mi dea ei una. Familia mai avea și altele dar eram obișnuit cu asta. Am purtat multe arme în cei patru ani rămași în pădure. O lungă perioadă am folosit un ZB, apoi un pistol-automat Daimler-Puch. ZB-ul era remarcabil, bătea la distanțe mari. Pentru ZB-uri se găseau cartușe și la săteni, că le foloseau la vînătoare și braconaj. Pe lîngă automate aveam diverse tipuri de pistoale și revolvere „de buzunar", cum le numeau ortacii. Fiind munteni, eram obișnuiți cu armele, făceau parte din viața noastră.

Aveam și două tipuri de grenade, unele cu mîner și altele ovale, cu pătrățele sau romburi tăiate pe suprafață, care la explozie se transformau în schije. Uneori s-a-ntîmplat să avem probleme cu grenadele și cartușele fiindcă erau ținute în condiții necorespunzătoare, le trăgea umezeala. Cînd ți-era lumea mai dragă, te trezeai

că nu exploda grenada sau că nu-ți lua foc cartușul. S-au întîmplat și chestii de-astea, uneori în situații de viață și de moarte. Acum zîmbesc cînd mi-amintesc, da' atunci vedeam negru în fața ochilor. E-adevărat, armamentul era destul de învechit, însă de regulă și-a făcut treaba. Nici securiștii nu erau dotați cu arme mai performante, ei doar veneau grămadă, de multe ori deschizînd focul fără somație. Pe lîngă menținerea noastră în formă, exercițiile de tragere aveau și rolul de a ne ajuta să identificăm munițiile deteriorate.

R.G.: Spuneți-mi despre jurămîntul pe care îl depuneau toți partizanii din gruparea Uță. L-ați rostit și dumneavoastră.

N.C.: Nu mai reținformularea exactă, că a fost destul de lungă și făcea referire la multe aspecte. Cel mai important era că trădătorul se pedepsește cu moartea, indiferent cine e ăla. Așa am jurat cu toții și ne-am legat să nu dăm înapoi. Acolo se specifica și următoarea regulă: dacă trădătorul ți-era rudă de gradul unul, doi sau trei, nu erai obligat să-l omori, însă trebuia să ceri ajutorul celorlalți partizani și cineva îl pedepsea în locul tău. Nu erai forțat să-ți împuști mama, tatăl, frații, unchii sau verișorii, de ei se ocupau alții, cărora nu le-ar fi tremurat degetul pe trăgaci, în schimb, dacă te vindea oricine altcineva, jurămîntul te obliga să pui mîna pe armă și să acționezi personal. Nu puteai de unul singur, îi anunțai pe ceilalți și pînă la urmă se-ntîmpla. Dacă eu i-aș fi trădat, ei mi-ar fi împrăștiat creierii fără să stea la discuții. Păi, ce voiai să-mi zică, *„Stai cuminte, Nicule, că nu e frumos ce faci..."*. Colonelul Uță fusese foarte strict cu acest punct din jurămînt:

– Dacă nu-i omorîm, trădătorii se-nmulțesc și ne trimit pe toți în fața plutonului de execuție.

Şi-avea dreptate, asta s-a-ntîmplat cu mulţi dintre noi. Unii şi-au lăsat ciolanele prin rîpele munţilor, nici pînă-n zilele noastre n-am aflat în ce împrejurări a murit Dumitru Mutaşcu... Alţii am înfundat puşcăriile şi lagărele de exterminare. Eram conştienţi de toate astea. Nu puteam să ne lăsăm duşi ca nişte miei la abator. Ne trădezi ca să fim împuşcaţi şi ne bagi familiile în aresturi şi puşcării, păi aşteaptă-te să te căutăm şi să-ţi tragem un glonţ între ochi. Astea erau vremurile. În luptă se mai şi moare.

Pe lîngă trădători mai erau şi recenţii comunişti racolaţi dintre scursurile satelor. Pînă nu demult, ăştia fuseseră nişte neica nimeni, rîsuri fără căpătîi, cărora nici nu le-a plăcut munca, nici avere n-au avut. Aşa au fost neam de neamu' lor, nişte neisprăviţi. Acum deveniseră mari comunişti şi le făceau probleme oamenilor noştri, îi turnau şi-i prigoneau cu Securitatea şi Miliţia. Din cauza lor mulţi ţărani gospodari au fost ţinuţi prin aresturi, schingiuiţi şi aruncaţi în puşcării. Au distrus familii întregi. Comuniştii ăştia de care-ţi spun ne lăsau fără susţinători şi ne tăiau mijloacele de aprovizionare. Situaţia era gravă, îţi dai seama. Şi-atunci, Uţă a decis împuşcarea unora dintre ei.

R.G.: Aşa a murit şi comunistul-lăutar Lazăr Cernescu din Rusca Teregovei, odinioară zeificat cu limba de lemn a lui Dan Deşliu.

N.C.: Hai să-ţi zic cum de s-a-ntîmplat să ajungă Cernescu omul Securităţii, că-s unele detalii pe care puţini le mai ştiu în zilele noastre. Era în '48, prin vară, cînd Uţă a primit informaţia că maiorul Zoltan Kling, unul dintre marii duşmani ai partizanilor, se va deplasa spre Cornereva prin Rusca Teregovei, destinaţia finală fiind Lugoj. Colonelul s-a adresat grupului:

– *Măi fraţilor, care vreţi să-i ţineţi calea lui Kling?*

Aşa proceda Uţă, mi-au relatat ortacii care-au luptat sub el. Niciodată nu-i numea pe partizanii ce urmau să participe la acţiuni, îi lăsa pe ei să decidă dacă erau pregătiţi pentru asta. În ziua aia s-au oferit vreo cinci, printre ei fiind şi Gheorghe Urdăreanu zis „Tunariu", mîna dreaptă a colonelului. Au ales o bucată de drum ce şerpuia prin pădure, aşa, într-o pantă, au tăiat cît de cît un fag mare de pe margine şi, cînd s-a apropiat maşina de teren, l-au împins de-a curmezişul ca să-i oblige să oprească. Erau vreo şapte-opt securişti în maşină. La-nceput nu şi-au dat seama ce se-ntîmpla, coborîseră cu armele-n mîini şi se uitau chiorîş la fagul ăla bătrîn, şuşoteau. Probabil că se ridicase praful, nu ştiu, n-am fost acolo, da' ăla era drum de ţară, l-au asfaltat abia de curînd. Şi-atunci au deschis focul ai noştri. Prrrrrrrr... rafale de pistoale-mitralieră de pe ambele părţi ale drumului. Securiştii au fugit iepureşte, trăgînd la nimereală, ca disperaţii, vreo patru au fost răniţi, umbla vorba că or şi murit din ei, da' nu ştiu nimic sigur, că-n anii ăia Securitatea nu-şi recunoştea pierderile. Ortacii au găsit dîre de sînge în colb şi pe frunze. Maşina a ars, praful şi pulberea s-a ales de ea. Din păcate, Kling a rupt-o la fugă şi a reuşit să scape cu viaţă, arză-l-ar focul să-l arză, fiindcă satul era aproape.

R.G.: La momentul incidentului, Zoltan Kling era şeful Serviciului Judeţean al Securităţii Poporului Severin cu sediul la Lugoj, poziţie pe care o va deţine pînă în septembrie 1950. Kling era vînător şi ucigaş de partizani. Începînd cu ianuarie 1949 se va număra printre şefii Comandamentului Unic Timiş, înfiinţat la Caransebeş, prin intermediul căruia Securitatea va coordona toate acţiunile menite lichidării luptătorilor anticomunişti din zona muntoasă a Banatului. Iată că şi partizanii îl vînau pe el. Inevitabil, de-a lungul interviului ne vom mai întîlni cu această figură sinistră care va avea un sfîrşit pe măsură.

N.C.: În ziua aia Kling a fugit de-a mîncat pămîntul. Era îmbrăcat în uniformă de securist și i-a sărit cascheta din cap, da' nu s-a mai oprit s-o adune. Făcea pe el de frică, asta dacă nu se scăpase deja. Peste o zi-două, cine crezi că găsește cascheta lui Kling? Chiar Lazăr Cernescu, măi băiatule, care nu știu ce dracu' făcea prin pădure, că lui nu-i prea plăcea munca. Era tînăr, îl știam din vedere. Pe-atunci n-avea nici cea mai mică treabă cu politica, își făcuse o trupă cu alți patru și zdrăngănea din lăută pe la nunți, botezuri și alte paranghelii.

R.G.: A găsit cascheta lui Kling. Scena asta ar putea fi începutul unui roman sau al unui film. Bănuiesc că prima oară și-a îndesat-o pe cap, ca să vadă cum se simte, poate că s-a și plimbat țanțoș prin pădure. În fine, ce a făcut cu ea?

N.C.: S-a dus la postul de Miliție din Rusca Teregovei, că vezi Doamne uite ce-a găsit el. Milițienii l-au lămurit că aia-i cascheță de securist și i-au zis să meargă la Lugoj, la Securitate. S-a urcat în tren și s-a dus la Lugoj, unde le-a arătat-o securiștilor. Auzind ce și cum, l-au băgat în biroul lui Kling. Așa și-a recuperat ăla cascheta, îmi închipui că s-a bucurat. Drept mulțumire l-a recrutat personal pe Lazăr Cernescu. Fie că s-a dus la Lugoj mînat de oportunism, fie că a ajuns acolo pentru că era bătut în cap, nu știu ce să cred, poate că a fost puțin din amîndouă, e însă limpede că lăutarul devenise un om foarte periculos după ce a ieșit din biroul lui Kling. Tăia și spînzura. I-a băgat pe mulți de-ai noștri în aresturi și închisori, ne teroriza susținătorii. Și-atunci oamenii au venit și i s-au plîns lui Uță:

– Mătușoniule, de ce-l lăsați p-ăsta să ne chinuiască și să ne bage-n pușcărie? Uite ce face! Noi vă ajutăm, vă informăm și vă dăm alimente, ajutați-ne și voi...

Te lăsa inima s-o scalzi cînd auzeai aşa ceva? Oamenii ăştia riscau totul pentru noi şi cauză, nu puteam să-i lăsăm de izbelişte. Fără sprijinul lor am fi fost decimaţi cu uşurinţă, le datoram viaţa şi libertatea. Printre cei persecutaţi se numărau şi neamuri de-ale partizanilor, situaţia era din ce în ce mai tensionată. La-nceput, colonelul i-a trimis o scrisoare lui Lazăr, sperînd că poate s-o speria şi-şi va schimba comportamentul, ca să nu se ajungă la vărsare de sînge. L-a avertizat că-l vor împuşca dacă nu se va potoli. Doi ortaci i-au lăsat scrisoarea undeva la şură sau la o fereastră, asigurîndu-se că o va vedea. Ei bine, Lazăr a luat-o şi i-a dus-o lui Kling, apoi a-nceput să-i terorizeze şi mai straşnic pe oameni, ignorînd toate avertismentele primite de la munte.

R.G.: Asta pînă-n dimineaţa de 8 noiembrie 1948.

N.C.: Atunci s-a sfîrşit cu el. Uţă primise informaţia exactă şi a dat ordinul. Ortacii i-au ţinut calea pe deal, lîngă un pîlc de mesteceni, cînd se-ntorcea spre Rusca de la o nuntă din Domaşnea. Cernescu era însoţit de mamă-sa, Iconia o chema.

– *Maică, du-te acasă. Lazăre, tu mergi cu noi, i-au zis.*

Şi l-au luat. Mamă-sa plîngea şi-i blestema, ştia că n-o să-l mai vadă viu, dar asta nu a schimbat nimic. L-au dus undeva pe dealul dintre Domaşnea şi Cornereva, l-au omorît şi l-au îngropat superficial, că o parte era în pămînt, o parte rămăsese acoperită cu bolovani şi crengi. Nu şi-au bătut prea mult capul, voiau să fie găsit. Chiar şi-aşa, cadavrul va fi găsit abia în primăvara lui '49. Îi mîncaseră vulpile faţa, era desfigurat într-un hal fără de hal după atîtea luni. Poate că ortacii l-or şi chinuit înainte să-l împuşte, nu ştiu ce să-ţi zic, eu încă nu fugisem în munte, da' Cernescu făcuse multe nenorociri,

era lipsit de orice scrupule. Autoritățile au susținut că trupul avea nasul și urechile retezate, însă nu-i deloc sigur că părțile alea n-au fost mîncate de animale.

Și-apoi să te ții, a-nceput panarama de pe lume: l-au transformat pe Lazăr Cernescu în martir al clasei muncitoare. Vai Doamne, închipuie-ți ce tragic... ce mai răpăiau puștile și pistoalele pe-aici... comuniștii depuneau coroane, țineau discursuri isterice... au decretat-o „mamă eroină" pe mamă-sa, familia Cernescu primea zilnic pîine albă, cînd ceilalți țărani nici nu mai știau cum arăta... în „Scînteia" apăreau cele mai mari prostii posibile... Dan Deșliu i-a dedicat o baladă caraghioasă, intitulată *Lazăr de la Rusca* – deși plină de minciuni și tîmpenii, a fost introdusă în programa școlară obligatorie. Pe un perete al casei în care trăise Lazăr a fost fixată o placă de marmură pe care scria cine fusese și cum murise. După Revoluție, placa aia a fost aruncată la gunoi și nici neamurile lui nu mai aduc vorba despre el, le e rușine. Ăsta a fost Lazăr Cernescu.

R.G.: Apoi, în vara lui 1949 partizanii l-au împușcat pe Eftimie Davidescu, secretarul organizației de bază a PMR din Rusca și primar al localității. Davidescu ducea mai departe acțiunile lui Cernescu.

N.C.: I-or împușcat pe mai mulți, dragul meu, dar cazurile Cernescu și Davidescu au rămas printre cele mai cunoscute din pricina propagandei. Porecla lui Davidescu era „Ciolac". Aveam neamuri la Rusca, pe fratele lui tata, și-l știam bine, l-am văzut de multe ori cînd mă duceam pe-acolo. Ciolac era o namilă de om, era cunoscut pentru oportunism și lăudăroșenie, se-mbrăca zilnic cu aceiași pantaloni roșii de catifea și purta armă. O ținea la vedere, spunînd tuturor că era gata să-i împuște pe partizani. Și ăsta băga lumea la pușcărie,

teroriza, coordona percheziții, devenise la fel de periculos ca Lazăr. Și-i ziceau oamenii, am auzit cu urechile mele:

– *Mă Ciolac, mă, lasă-te dracului de prostiile astea că te duci pe urmele lu' Lazăr.*

Malacul le răspundea:

– *Nu contează, rămîn în istorie! În istorie rămîn!*

Și-n istorie a rămas, numai că sub pămînt. L-a omorît Vasile Luță, unchiul lui tata. De la el am aflat ce și cum. Era vară atunci, mi-a zis c-au plecat cinci partizani să-l împuște. Se puteau trezi oricînd cu trupe după ei, de-aia s-au dus atîția. Cînd l-au reperat, Ciolac cosea și făcea o claie, nici nu bănuia că ăștia-l priveau de la oarece distanță. Șeful echipei era Ion Duicu zis „Boieru" sau „Popa", pentru că uneori se deghiza în haine preoțești. El ar fi trebuit să tragă, dar în ziua aia ezita. Luță l-a repezit:

– *Mă Ioane, ce mai aștepți?*

– *Hai să facem altfel, hai să punem bilete în căciulă și să tragem la sorți...*, i-a propus Boieru.

Știau prea bine că omorurile îi duceau în fața plutonului de execuție dacă ar fi fost capturați, de aici veneau reținerile. Și-atunci Luță a răbufnit:

– *Ce bilete mai vrei, mă Ioane, ce căciulă? Dă-mi Z.B.-ul tău, că automatul meu nu bate pînă acolo.*

A luat Z.B.-ul, i-a băgat o cartușă și gata cu Ciolac, l-a împușcat. Din echipă mai făceau parte Dumitru Mutașcu, Iancu Baderca și Nistor Duicu. Același Vasilică Luță va cere pedepsirea informatorilor

Romulus Bengescu și Gheorghe Zgîndăr, care-i fuseseră vecini și-l turnau la Securitate, ambii comuniști cunoscuți pentru nenorocirile făcute sătenilor. Cred că ăștia l-or turnat și pe tata. Bengescu era secretarul organizației PMR din Titerlești.

R.G.: Și episodul ăsta se va consuma tot după dispariția lui Uță. În noaptea de 24 spre 25 august 1949, cei doi au fost răpiți și duși în pădure. Bengescu va muri.

N.C.: Chiar Luță mi-a povestit ce s-a întîmplat în noaptea aia. Ortacii s-au furișat în Titerlești și l-au strigat pe Zgîndăr la poartă. Fiind beznă, turnătorul nu și-a dat seama cu cine avea de-a face, a ieșit și l-au înhățat imediat. Sub amenințarea armelor, l-au dus în fața casei lui Bengescu și l-au pus să-l cheme pînă-n uliță. Fără să bănuiască nimic, auzind de la Zgîndăr că *„partidul are nevoie de Romulus"*, așa cum îl instruise Luță s-o mintă, nevastă-sa a bombănit ceva și le-a strigat că era plecat la un grajd al familiei. De-acolo l-au ridicat. Pe drum spre pădure i-au luat la întrebări. Disperați să-și salveze viața, Bengescu și Zgîndăr au început să se acuze reciproc, aruncînd unul în cîrca altuia nenorocirile pe care le săvîrșiseră împreună. Se scuipau, se-njurau de toate cele.

– *La care dintre voi vă trebuie pămîntul meu?*, i-a descusut Luță.

Știa prea bine că-i voiau pămîntul, mai ales vipera de Romulus, că erau vecini gard în gard, de-aia îl turna la Securitate și-i prigonea familia. Ăia s-au arătat unul pe celălalt cu degetul. Și-atunci Luță l-a pus pe Zgîndăr să-i tragă un pumn în gură lui Bengescu.

– *Dă-i cît poți, Zgîndăre, că altfel ți-o iei tu!*

Și trosc!, ăla l-a lovit fără să stea pe gînduri. Înnebunit de furie, Bengescu s-a aruncat să-l strîngă de gît. Așa a-nceput o luptă pe viață

și pe moarte care a durat ceva. Ortacii îi aţîţau de pe margine, Luţă anunţase că învingătorului i se va cruţa viaţa. Turnătorii se tăvăleau pe întuneric și încercau să se omoare. Și-au cărat pumni și picioare cu nemiluita pînă cînd, într-un tîrziu, au rămas laţi, nu mai dădeau semne de viaţă. Erau plini de sînge. Văzînd asta, partizanii i-au lăsat în plata Domnului, s-au dus la ale lor. Cînd s-a crăpat de ziuă, nişte săteni i-au găsit zăcînd în acelaşi loc, însă doar Zgîndăr mai respira. Firește, cînd și-a revenit a susţinut că Luţă și ai lui i-ar fi omorît tovarăşul, asta urmînd să rămînă și versiunea Securităţii. Ulterior, la o beţie, Zgîndăr avea să recunoască în văzul lumii că se bătuseră.

R.G.: Haideţi să mai stăruim puţin asupra unor evenimente petrecute în 1948. La un moment dat, partizanii lui Uţă vor împuşca și doi agenţi ai Securităţii care încercau să se infiltreze în grupare.

N.C.: Iancu Baderca mi-a povestit ce s-a întîmplat atunci. El l-a împuşcat pe unul dintre securiştii ăia în vara lui '48. Cu Iancu vorbeam multe, era mai mare cu numai trei ani ca mine și asta ne-a apropiat. Cică s-au trezit cu băieţii ăştia doi umblînd prin pădure. Ziceau că-s studenţi din Bucureşti și insistau să devină partizani, se rugau de ei să-i primească. Dădeau strada și numărul unde locuiau, spuneau tot felul de date. Uţă a acceptat pînă la urmă, dar îi mirosise de la bun început. Îi ţinea aşa, într-o formă de carantină, erau supravegheaţi în permanenţă și n-aveau voie să poarte arme. Noaptea se stătea de pază cu rîndul. Și dacă ar fi vrut să fugă nu mai puteau. Nimeni nu s-ar fi riscat să-i lase de capul lor, de-acum ştiau nume, trasee, ascunzători. În tot timpul ăsta colonelul i-a verificat cu ajutorul oamenilor de încredere, cineva a scormonit și la Bucureşti. Ţi-am zis, Uţă era foarte bine informat. Și-au început să vină informaţii că minţeau, nu se potrivea nimic din ce spuseseră. Veri-

ficarea a durat vreo două luni. Ăia se comportau ciudat, se vedea că ascundeau ceva.

Cînd a fost de i-or împuşcat, Uţă le-a zis aşa celor doi:

– *Mă băieţi, mă, m-aţi convins că sînteţi într-adevăr oameni de încredere. De-acum rămîneţi cu noi. Azi ne mutăm de aici, da'-nainte de asta, duceţi-vă şi aduceţi cîteva braţe de lemne că trebuie să facem mîncare.*

Înainte de a-i mîna pe securişti, colonelul îi întrebase pe ortaci:

– *Care dintre voi îi împuşcă p-ăştia? Am nevoie de doi voluntari.*

Iancu Baderca a făcut un pas în faţă, al doilea a fost Puşchiţă Mutaşcu. Uţă le-a zis în felul următor:

– *Haideţi să vedem ce vor face. Trageţi în plin numai dacă încearcă să fugă.*

Şi-mi povesteşte Iancu:

– *Mă Nicolae, noi ne-am băgat în pădure cu mult timp înainte să plece ei după lemne. Ne-am ascuns şi-i aşteptam să vedem ce fac. Luau o creangă, se uitau înapoi, apucau un vreasc, iar se uitau înapoi... Cînd or observat că nu mai pot fi văzuţi din tabără, or dat drumu' la lemne şi-or rupt-o la fugă. Am tras într-unu', o căzut lat fără suflare.*

Lat a rămas şi al doilea, l-a doborît Puşchiţă. I-au împuşcat la Izvorul Rău de lîngă Pîrvova. Pentru treaba asta amîndoi aveau să fie condamnaţi la moarte.

R.G.: Ce vă amintiţi despre studentul Radu Mihăilescu? Aşa s-a prezentat tînărul bucureştean care v-a călcat pragul casei din Titerleşti în iarna lui 1948. Episodul e încă învăluit în mister.

N.C.: Ne-am pomenit cu băiatul ăsta la poartă, insista să stea de vorbă cu tata. Zicea că-l cheamă Radu Mihăilescu şi că era student în anul al V-lea la Facultatea de Medicină din Bucureşti. Ne-a spus că tatăsău fusese militar şi-l deblocaseră comuniştii, aşa cum se-ntîmplase cu mii şi mii de ofiţeri ai Armatei Regale. Îl ruga pe tata să-l ajute să se alăture partizanilor. Eram în casă atunci, l-am văzut şi l-am auzit cum te văd şi te aud pe tine. Tata nu era vreun gură-spartă, evident c-a negat cu vehemenţă că s-ar afla în legătură cu oamenii lui Uţă, deşi a admis că-i întîlnise întîmplător pe munte, aşa cum îi întîlniseră mulţi ţărani din sat care aveau sălaşe şi stîne. I-a spus asta pentru că, la urma urmei, tînărul ar fi putut fi un securist trimis să se infiltreze în grupare. Măsurîndu-l din ochi, tata a căutat să-l descurajeze:

– Mă Radule, mă, tu nu ştii să mergi pe munte. Mersul tău e mers de oraş, de trotuar, nu se merge pe munte în felul ăsta.

Şi asta-i adevărat. Mersul pe munte e altceva decît mersul pe stradă prin oraş.

– Mă Radule, tu ai văzut cum arată capra?

– Nu, nea Ioane, decît în fotografie.

– Păi vezi, mă Radule... cum vrei tu să te descurci pe munte?

Era hîtru bătrînul meu, m-a amuzat ce-i zicea, însă situaţia s-a schimbat total în momentul în care, pricepînd că-i suspectat, Mihăilescu i-a comunicat o anumită parolă ştiută numai de foarte puţini oameni de încredere, totodată divulgîndu-i şi numele celui care-l trimisese la poarta familiei noastre. E drept, n-am auzit partea asta a discuţiei, nu-ţi pot spune despre cine a fost vorba, pentru că i-a şoptit la ureche ce era de spus, dar acele informaţii l-au convins pe tata că putea avea încredere deplină în el.

L-au luat cu ei şi pe Vasile Luţă, pe-atunci încă nu fugise în pădure, dar asta urma să se-ntîmple destul de curînd, şi-au plecat la munte să-l găsească pe colonelul Uţă. Practic, au înotat prin zăpezi pînă la brîu, ninsese straşnic în perioada aia. Ţin minte că-şi puseseră vîrsoave, ovale de-alea ca să mergi pe zăpadă. Au trecut prin Poiana Ruscă şi-au coborît spre Cornereva, drumul era lung. Intenţionau să ia legătura cu ortacii prin intermediul unui cornerevean de nădejde, care să le transmită ce şi cum, fiindcă partizanii nu umblau pe timpul iernii, rămîneau în bordeie pînă-n primăvară, că altfel lăsau urme şi-i prindeau securiştii. Cînd a dat cu ochii de ei, săteanul le-a zis să dispară cît mai repede cu putinţă, avertizîndu-i că împrejurimile erau pline de trupe de Securitate şi Armată. S-au grăbit să facă drumul înapoi, îţi dai seama.

Un detaliu interesant e că, exact în perioada aia, parvenit primar în Rusca, Eftimie Davidescu era călăuza trupelor care îi vînau pe partizani. Lucrurile se precipitau într-un mare fel. Peste puţin timp, în mai '48, Luţă va lua calea muntelui şi-l va împuşca pe Ciolac în vara lui '49. Auzise de el încă din iarnă, datorită drumului despre care ţi-am povestit.

Radu Mihăilescu s-a întors cu ei la Titerleşti, s-a întremat după gerul tras şi-apoi a plecat la Bucureşti, fiindcă nu putea să rămînă la noi fără a i se detecta prezenţa. S-a înţeles cu tata să revină în primăvară, cînd vremea le-ar fi permis să ia legătura cu partizanii. Nu s-a mai întors niciodată. Era un băiat înalt, frumos, plăcut la vorbă şi comportament. Peste cîţiva ani am auzit că fusese arestat, dar n-am informaţii sigure în privinţa asta.

R.G.: Securitatea v-a arestat tatăl în 1949 şi l-a eliberat după un an, timp în care familia nu a ştiut nimic de soarta lui. Motivul era susţinerea

oferită grupării Uță. Credeți că e posibil ca arestarea tatălui să fi avut o legătură cu venirea lui Mihăilescu?

N.C.: M-am întrebat deseori asta, ani și ani de zile, încă mă-ntreb, dar probabil că nu voi afla niciodată întregul adevăr așa cum a fost. Despre tata poate că o fi spus cîte ceva și Radu Mihăilescu – nu vreau să vorbesc cu păcat, Doamne ferește, însă chiar nu pot exclude o astfel de posibilitate, cu toate că n-am dovezi în sensul ăsta, nici în dosare n-am găsit –, sau poate că arestarea lui s-a bazat doar pe turnătoriile lui Bengescu și ale lui Zgîndăr, consătenii noștri comuniști pe care Vasilică Luță avea să-i pedepsească. Pe de altă parte, Luță urma să fie arestat și anchetat timp de o lună în primăvara lui '48, deci nu la mult timp după drumul făcut cu tata și Mihăilescu, însă interogatoriile n-au avut legătură cu acel episod.

R.G.: Că tatăl dumneavoastră a fost pus în libertate după un an și ceva s-a datorat, cel mai probabil, faptului că securiștii l-au considerat o momeală. În perioada aceea încercau să vă prindă pe dumneavoastră și pe ceilalți ortaci supraviețuitori ai grupării Uță. Eliberîndu-l, au presupus corect, așa cum de altfel s-a întîmplat și în cazul părinților fraților Toma și Petre Arnăuțoiu, că-și va relua întîlnirile cu partizanii, cu atît mai mult cu cît fiul său se alăturase organizației. Au sperat că, urmărindu-l, vor da de urma luptătorilor din munți, însă lucrurile nu s-au petrecut deloc așa cum și-ar fi dorit Securitatea. Ion Ciurică nu a avut nici cea mai mică vină pentru arestarea vreunui partizan, deși a continuat să ajute gruparea cu tot ce i-a stat în putere, întîlnindu-se cu dumneavoastră și cu alți ortaci în cel mai mare secret. În primăvara lui 1954, imediat după ce veți fi prins, securiștii îl vor aresta din nou pe tatăl dumneavoastră. De data asta avea să fie condamnat la ani grei de închisoare

politică doar pentru delictul de a vă fi tată. Va fi eliberat abia în 1964, la decret.

Despre Radu Mihăilescu nu ştim mai nimic şi nu avem încă certitudini, e-adevărat, dar poate că le vom deţine cîndva, cine ştie ce ne rezervă viitorul şi arhivele CNSAS. La fel de adevărat e că au existat multe cazuri de tineri care au încercat să ia calea munţilor cu scopul de a li se alătura partizanilor. Unii au reuşit, alţii au murit încercînd, probabil că cei mai mulţi au căzut arestaţi.

Nu demult s-au împlinit 73 de ani de la cele trei asasinate pe care Securitatea le-a săvîrşit la Isverna, în Munţii Mehedinţiului. La sfîrşitul lunii martie 1949, fraţii Eugen şi Ion „Nelu" Bocîrnea încearcă, împreună cu prietenul Gheorghe Eftimiu, să se alăture rămăşiţelor grupării Uţă. Eugen era student în anul al III-lea la Facultatea de Medicină din Bucureşti, iar ceilalţi doi erau elevi în clasa a VIII-a la Liceul Traian din Drobeta-Turnu Severin. Proveneau din familii lovite de comunişti. Fără să cunoască regiunea muntoasă, tinerii au ajuns în satul Prejna unde un localnic i-a avertizat că deja erau luaţi la ochi de Securitate. Tot căutîndu-i pe partizani, fiind conştienţi că, dacă s-ar întoarce la casele lor, ar fi arestaţi, băieţii s-au rătăcit prin munţi. Probabil că au răsuflat uşuraţi, într-un tîrziu, cînd au întrezărit o casă printre fagi. Nimeriseră la locuinţa săteanului Pătruţ Pîrvănel. Acesta i-a încredinţat că-i cunoştea bine pe ortaci şi le-a promis că-i va duce la grupare, însă primul lucru pe care l-a făcut a fost să anunţe Securitatea. Nu peste mult timp, călăuziţi de acelaşi Pătruţ Pîrvănel, cei trei au fost conduşi într-o ambuscadă. Se întîmpla la 31 martie 1949. Securiştii au tras în plin, fără somaţie. Eugen şi Gheorghe au murit pe loc, împuşcaţi în cap. Nelu Bocîrnea a mai agonizat cîteva ore pînă cînd s-a prăpădit. Vorbim despre nişte crime monstruoase, e evident. Aceşti tineri nu fuseseră judecaţi şi nici nu

erau condamnați la moarte de vreo instanță. Domnule Ciurică, în martie 1949 încă nu erați plecat în pădure, dar e clar că băieții ăștia îi căutau pe ortacii dumneavoastră.

N.C.: Da, sărmanii băieți... la ortacii mei încercau să ajungă... Tare ne-am mai îndurerat cînd am auzit cum i-au omorît. Cu asta se ocupa Securitatea, cu execuții sumare. Vezi tu, ar fi putut să-i aresteze cu ușurință, să-i judece și să-i condamne pe viață, dacă-i considerau chiar așa de primejdioși, dar uite că nici nu s-au gîndit la asta. Securiștii au preferat să facă o diversiune și să împuște în cap niște copii. Cu așa bestii ne luptam noi, să iei aminte la asta cînd îți povestesc despre trădătorii și turnătorii pedepsiți de gruparea Uță.

R.G.: L-ați întîlnit de multe ori pe Uță în cele șapte luni ce aveau să-i prefațeze moartea survenită în dimineața de 8 februarie 1949?

N.C.: Am avut onoarea să-l întîlnesc de multe ori, l-am văzut și l-am auzit cînd își instruia oamenii. Dragul meu, personalitatea colonelului m-a marcat profund, cuvintele lui au rămas cu mine mereu și așa va fi pînă cînd voi coborî în mormînt. Dumnezeu să-l odihnească în pace alături de frații de arme! Deseori îi aprind cîte o lumînare lîngă fotografie. Era un om cu solide principii morale și cu un caracter de fier, un anticomunist desăvîrșit. Îmi amintesc perfect învățăturile pe care le transmitea camarazilor. Uță ne-a explicat că cel mai cumplit lucru cu putință era să cădem vii în mîinile securiștilor. Asta presupunea tortură permanentă, primejdia era destăinuirea unor secrete și nume. În anchete se scoteau dinți cu cleștele și se smulgeau unghii cu patentul, te băteau și te schingiuiau pînă te desființau de le ziceai și laptele pe care l-ai supt. Dacă ne-am fi aflat într-o misiune fără scăpare, soluția era una singură: sinuciderea prin împușcare sau otrăvire.

– Da' ce-i de făcut, de pildă, dacă adormiți sau mai știu eu ce se-ntîmplă și vă treziți c-un securist călare pe voi? Nu puteți să vă-mpușcați, nu puteți să vă otrăviți. Cădeți vii în mîna lor, da? Închipuiți-vă asta. Ce faceți atunci?, întreba colonelul, luînd în calcul toate posibilitățile.

Trebuie spus că toți cei care am luptat în gruparea Uță aveam cusută în gulerul hainei o fiolă cu stricnină ce ne-ar fi adus o moarte rapidă, chiar dacă aceasta ar fi presupus spasme, chinuri și agonie. O țineam în guler ca să poată fi apucată cu gura și spartă-n dinți, în cazul în care s-ar fi întîmplat să fim arestați și încătușați. O fiolă de-asta am purtat și eu.

– Da, mătușoniule, așa-i, există și riscu' să ne prindă vii, da' tot nu spunem nimic, îndurăm pîn' la moarte, răspundeau ortacii.

Și-atunci colonelul îl lua pe unul dintre ei și-l învăța:

– Ioane, de te-or prinde viu, nu poți să taci. N-ai cum! Te vor bate, te vor tortura și te vor interoga zi și noapte. Trebuie să le spui ceva, da' niciodată să nu le dai vreun om de-al nostru. Le zici că ai legături cu oameni de-ai lor, trădători și turnători, doar știi destule iude. Nu vei spune decît două nume, trei sînt deja prea multe, și pe-astea le vei „scăpa" cu greu, după torturi și interogatorii, că ei te vor ancheta în permanență. Da' tu s-o ții pe-a ta: oamenii lor ți-au dat hrană, haine, informații și adăpost. Ce le zici trebuie să fie simplu și credibil. Să nu vorbești mult, să nu spui nimic complicat, că te vor prinde cu minciuna și-o vor lua de la capăt. E de-ajuns să dai un singur om de-al nostru și putem muri cu toții.

Așa ne vorbea Uță, capta întreaga atenție. Noi știam că, dacă dădeam numele unor colaboratori ai autorităților, securiștii, care n-aveau încredere nici măcar în oamenii lor, i-ar fi arestat și i-ar fi

băgat în anchete, ajungînd şi ei la bătaie şi tortură. Măcar am fi reuşit să scoatem din joc nişte pioni inamici.

Tot colonelul ne-a învăţat să facem următoarea chestie: în cea de-a zecea, a unsprezecea sau a doăusprezecea zi după o eventuală capturare, să mimăm acceptarea unei înţelegeri cu Securitatea şi să minţim că sîntem gata să dezvăluim locaţia exactă a grupării. În perioada indicată, atît pe timp de zi, cît şi pe timp de noapte, restul partizanilor urmau să pîndească, într-un loc propice unei lupte purtate în minoritate numerică, trupele călăuzite de ortac. Prin organizarea unei astfel de ambuscade, scopul nostru principal nu era eliberarea camaradului, fiindcă aşa ceva ar fi fost aproape imposibil, ci împuşcarea fratelui de arme pentru a-l scăpa de torturile Securităţii şi de primejdia de a turna.

– Fiecare să-şi aleagă un loc în munţi. Veniţi şi-mi spuneţi: ăsta-i locul unde vreau să mor. Atenţie, îl veţi alege în aşa fel încît să nu rămînă nici măcar 1% şanse să scăpaţi cu viaţă! Acolo trebuie să existe o unică posibilitate, anume ca doi-trei prieteni să te poată împuşca fără probleme, de la o distanţă rezonabilă, şi-apoi să se retragă în siguranţă, eventual împuşcînd şi cîţiva securişti.

R.G.: Dumneavoastră v-aţi ales un astfel de loc?

N.C.: Da. Impresionat de învăţăturile auzite, l-am ales şi i l-am arătat colonelului, cînd s-a nimerit ca ortacii să-şi facă tabăra în zona respectivă. Asta se-ntîmpla în '48, undeva pe Valea Cernei. Dragul meu, cred că găsisem cel mai bun loc în care să mor de mîna prietenilor. Pe Cheile Corcoaiei, la vreo 70 de kilometri de Băile Herculane, undeva sus, sus, sprijinit de stînci colţuroase, exista un podeţ cu o lungime de vreo trei-patru metri, n-avea mai mult, pe sub care se buluceau puhoaiele Cernei. Acolo, spune o legendă, viteazul Iovan

Iorgovan ar fi ucis un balaur. Şi-acum zona a rămas aproape la fel de sălbatică, doar podul a fost înnoit şi dotat cu balustradă, însă la sfîrşitul anilor '40 nu exista aşa ceva, bîrnele erau paradite şi întreaga punte avea o lăţime de cel mult doi metri. Dedesubt, la cîţiva metri, apa era adîncă, nu puteai deslușì bolovanii de pe fund.

– *Bravo, mă Nicolae, ai ales cel mai bun loc!*, m-a felicitat colonelul.

Ca să răzbată pînă la podeţ, securiştii ar fi fost nevoiţi să se deplaseze nu mai puţin de un kilometru şi jumătate pe o porţiune foarte îngustă – într-o parte se înălţau stînci pline cu mărăcinişuri, în cealaltă se revărsau apele Cernei. Pe-acolo putea înainta doar un singur om cu un cal ţinut de dîrlogi, dar un grup trebuia să se răsfire şi să înainteze în şir indian, ceea ce ne şi doream. Unul sau doi trăgători m-ar fi lichidat fără nici cea mai mică problemă, existînd şi posibilitatea de a provoca pierderi semnificative trupelor de Securitate. Asta ar fi fost ideal. Regula alegerii unui astfel de loc a fost respectată cu sfinţenie şi înainte, şi după moartea lui Ion Uţă.

R.G.: Partizanul Cornel Drăgoi, arestat la 19 iunie 1949, fost membru al grupării de la Nucşoara, condusă de colonelul Gheorghe Arsenescu şi apoi de locotenentul de cavalerie Toma Arnăuţoiu, spunea într-un interviu[1]: *„Deci noi aşteptam semnalul de la Timişoara. Ei erau cei mai aproape de sîrbi. Sîrbii reuşiseră să iasă din tutela rusă şi aveam speranţe de acolo. Adevărul este şi istoria trebuie să consemneze că a existat o dată fixată pentru Banat, dar a eşuat datorită trădării".*

[1] *Povestea Elisabetei Rizea din Nucşoara urmată de mărturia lui Cornel Drăgoi*, Relatări culese şi editate de Irina Nicolau şi Theodor Nițu, Editura Humanitas, Bucureşti, 2019.

La ce semnal de la Timişoara se referea Cornel Drăgoi? La ce anume făcea trimitere atunci cînd invoca „o dată fixată pentru Banat"? Se referea la ortacii dumneavoastră din gruparea Uţă, de la ei ar fi trebuit să vină acel semnal. Şi ce legătură avea Timişoara cu toate astea?, se vor întreba mulţi dintre cititorii noştri, fiindcă vorbim despre o istorie care nu se învaţă la şcoală. Dacă războiul mult aşteptat ar fi răbufnit, facilitînd conjunctura şi breşele necesare, partizanii bănăţeni plănuiau organizarea unei insurecţii la Timişoara prin ocuparea instituţiilor publice, arborarea drapelului monarhist şi anunţarea ruperii de comunism. Acesta ar fi fost semnalul de la Timişoara. În funcţie de împrejurări, colonelul Uţă preconiza ca lovitura să aibă loc în primăvara anului 1949.

N.C.: E adevărat, exista o astfel de intenţie, se plănuiau insurecţii la Timişoara, Caransebeş şi Lugoj, dar pentru a pune în practică aşa ceva era nevoie de condiţii favorabile, condiţii pe care gruparea nu le-a avut niciodată. Uţă nu excludea nici să încerce o trecere în Iugoslavia, dacă situaţia externă nu se schimba. De acolo ortacii sperau să poată ajunge în lumea liberă. Asta presupunea mari pericole, frontiera şi împrejurimile erau păzite cu străşnicie. Dacă scăpai de grăniceri, de trupele de Securitate şi de Armată, exista riscul să te prindă comuniştii iugoslavi, care fie te împuşcau fără să stea pe gînduri, ca să nu se mai complice cu tine, fie te băgau în puşcăriile şi-n lagărele lor, deloc diferite de cele din România. Exista şi posibilitatea să te trimită înapoi în schimbul unui vagon de sare, că aşa era pe vremea aia, şi-ţi dai seama ce păţeai cînd te luau în primire securiştii. Cine ştie ce s-ar fi întîmplat pînă la urmă, dacă Uţă nu ar fi fost trădat şi ucis. Încă avea relaţii şi legături importante, poate că ar fi reuşit să treacă în Sîrbia, cum îi ziceam noi, şi de-acolo să ia calea Vestului.

R.G.: Relatați-mi ce știți despre împrejurările în care a murit Uță. Dumneavoastră ați auzit ce s-a întîmplat chiar de la cei doi partizani care au supraviețuit acelei încercuiri.

N.C.: Așa-i. Tot ce știu am aflat de la Iancu Baderca și de la Dumitru Mutașcu zis „Fus". Ambii sînt morți de mult. Căzut arestat, Iancu a fost executat în incinta penitenciarului Caransebeș, la 13 august 1953, iar Fus va fi găsit împușcat în pădurea de lîngă Văliug, la 22 noiembrie 1954, circumstanțele morții rămînînd învăluite în mister. În dimineața de 8 februarie 1949, cînd securiștii l-au înconjurat pe colonelul Uță și pe cei cîțiva luptători care-l urmaseră la sălașul de lîngă Borlovenii Noi, Iancu și Fus au fost singurii care au reușit să scape cu viață. Restul au murit în luptă sau au căzut arestați. Peste ani aveam să aflu mai multe detalii privind modul în care a operat trădătorul, că Iancu și Fus știau numai ce se-ntîmplase în timpul împresurării. Ceva informații am auzit și în pușcărie, apoi în libertate, cînd am vorbit din nou cu oamenii din sate, iar după Revoluție s-au mai publicat ici-colo diverse chestii.

Trădătorul era chiar unul dintre partizani. Andrei Vădrariu îl chema, de loc din Mehadica. Se ocupase cu plugăritul înainte să fugă în munți. Ăsta nici n-a stat mult cu ei, că li se alăturase recent, prin decembrie '48.

R.G.: Documentele Securității atestă că Andrei Vădrariu s-a înfățișat la postul de Miliție din comuna Mehadica, în cursul nopții de 7 spre 8 februarie, unde a cerut să fie pus în legătură cu organele de Securitate pentru a oferi informații despre localizarea lui Ion Uță și a celorlalți ortaci. Părăsise grupul în cursul aceleiași nopți, invocînd diverse pretexte. Suprimarea colonelului reprezenta un obiectiv major, Batalionul 9 Securitate a luat de urgență calea muntelui. Călăuza era

chiar Vădrariu. În Raportul emis de Comandamentul Unic Timiș cu nr. 30155, datat 9 februarie 1949, se consemnează că la acțiune au participat 4 ofițeri, 7 subofițeri și 38 de ostași ai trupelor de Securitate.

N.C.: Trădătorul i-a condus prin împrejurimile satului Borlovenii Noi, dar nici el nu cunoștea cu exactitate care era cea mai recentă locație a ortacilor. Ajunși în zonă de puțin timp, după ce reușiseră să scape din alte tentative de împresurare, că de-aia umblau iarna, Uță și oamenii săi plecaseră de la sălașul lui Dionisie Careba, om de încredere din Borlovenii Noi, care le mai oferise adăpost și în trecut, la un alt sălaș, situat nu foarte departe, ce-i aparținea lui Meilă Careba, unchiul lui Dionisie. Posibil ca Ion Uță să fi simțit ceva, dovadă trecerea asta de ultim moment de la un sălaș la altul. Din ce mi-au spus Iancu și Fus, sălașul lui Dionisie era poziționat mai la drum, or grupul avea nevoie de o ascunzătoare cît mai retrasă. Vădrariu nu știa cum să ajungă la sălașul lui Meilă, așa că i-a dus pe securiști la Dionisie, care s-a-ncăpățînat să nu le spună nimic. Și-au început să-l bată, să-l schingiuiască... L-au confruntat și cu iuda de Vădrariu, care-l cunoștea și-i amintea de diverse situații cînd îi ajutase pe partizani.

R.G.: Potrivit unor mărturii păstrate la Borlovenii Noi, cînd au văzut că Dionisie Careba refuza să colaboreze, în pofida bătăilor primite, unul dintre securiști a apucat-o de un picior pe fetița acestuia, care avea doar 3 ani, și a ținut-o cu capul în jos deasupra fîntînii, amenințînd că-i va da drumul dacă Dionisie nu îi va conduce la sălașul unde se aflau partizanii. Disperat și zdrobit, tatăl acceptă, numai că, ajuns în apropierea sălașului, e capabil de un ultim act de eroism. Mai exact, le cere un muc de țigară securiștilor, iar ăia, nu prea isteți, i-l dau și i-l aprind, bucuroși că-i duce la „bandiți". Dionisie pufăie cît poate,

astfel încît santinela partizanilor vede jarul în noapte. E motivul pentru care nu vor fi luați chiar ca din oală. Se pare că Uță, care era obișnuit să pună răul înainte, îl învățase să facă asta dacă ajungea într-o astfel de situație, știind prea bine că Dionisie Careba nu era fumător. Gestul țăranului le-a oferit ceva timp partizanilor și le-a dat șansa să lupte. Potrivit documentelor, securiștii au ajuns la sălaș în jurul orei 6.45. Maiorul Ciorapciu, cel care a condus acțiunea, și-a împărțit oamenii în patru grupe cu scopul înconjurării sălașului. Lupta a durat între 30 și 45 de minute. A debutat sîngeros: ieșind din sălaș, Pantelimon Erimescu și Meilă Careba au fost împușcați mortal.

N.C.: Iancu mi-a zis că s-a tras ca la război. Ai noștri au aruncat și grenade, că asta era cutuma cînd cădeai încercuit. Pe securiști îi îngrozeau grenadele, după ce auzeau exploziile preferau să rămînă cu capul la cutie. Ortacii s-au luptat cu îndîrjire, la disperare, dar erau într-o zdrobitoare inferioritate numerică și nici zona nu i-a avantajat. Securiștilor le reușise împresurarea. Ion Uță, Ilie Voica, Mircea Vlădescu și Dumitru Mutașcu au încercat să răzbească de mai multe ori prin cordonul fixat de Securitate, dar le-a fost imposibil. La cea din urmă încercare, colonelul a rămas în urmă, acoperind retragerea camarazilor cu rafale de pistol-automat. Atunci au fost loviți mortal Uță și Ilie Voica. Pe Mircea Vlădescu l-au rănit și a căzut viu în mîinile lor. Iancu și Fus n-ar fi scăpat fără sacrificiul colonelului.

R.G.: Mircea Vlădescu va fi condamnat la 20 de ani de muncă silnică, în noiembrie 1949, alături de alți 11 partizani din gruparea Uță. Șef de lot, ulterior, Vlădescu a fost asasinat. Potrivit documentelor, au fost în total 86 de arestați, dintre care 65 erau țărani. După moartea lui Uță conducerea organizației va fi preluată de Dumitru Ișfănuț, zis „Sfîrloagă", care urma să fie condamnat la moarte în contumacie, în

martie 1950, împreună cu Dumitru Mutaşcu. În urma incidentelor de la sălaşul lui Meilă au fost capturate următoarele: cinci puşti Z.B., un pistol Schmeisser, o puşcă-mitralieră sovietică, o traistă cu muniţii pentru puşca-mitralieră, două cutii de tablă cu material explozibil, o grenadă Kissle, un pistol-automat Browning şi o traistă ţărănească ce-i aparţinuse colonelului, în care se aflau diverse acte, o hartă şi cîteva însemnări, printre care şi aceste rînduri scrise de mîna lui:

> Este momentul suprem să le spunem: a sosit clipa. Dar pentru aceasta sînt necesare mijloace, nu numai vorbe de încurajare şi exemple de răbdare şi curaj. Trebuie să trecem de la pregătirea tăcută, plină de suferinţe şi pericole, la acţiune, care întotdeauna a fost plină de rezultate fructuoase. Dacă e să pierim, mai degrabă pierim prin pasivitate decît prin acţiune, în plus duşmanul politic se întăreşte. Deci, acţiune pentru a ridica moralul şi cu orice sacrificiu a împiedica consolidarea inamicului[2].

Ce s-a întîmplat, domnule Ciurică, cu trupurile sparte de gloanţe ale partizanilor ucişi în dimineaţa zilei de 8 februarie 1949?

N.C.: Cadavrele lui Ion Uţă, Ilie Voica, Pantelimon Erimescu şi Meilă Careba au fost coborîte din munte şi duse la Domaşnea, unde le-au rezemat de gardul postului de Miliţie, păzite în permanenţă de miliţieni. Acolo le-au batjocorit cum le-a trecut prin cap... le-au lovit cu picioarele, le-au scuipat, le-au pus ţigări în gură... *„Cine face ca el, ca el să păţească"* – le agăţaseră mesajul ăsta pe piept. I-au lăsat în văzul lumii timp de trei zile ca să bage spaima în ţărani, însă rămîne un mister ce s-a întîmplat ulterior cu trupurile lor, rămăşiţele pămînteşti nefiind recuperate nici pînă-n zilele noastre, aşa cum se întîmplă în cazul multor partizani ucişi de Securitate. Ani de zile am

[2] Radu Ciuceanu, *Potcoava fără noroc*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1994.

încercat să găsesc rămăşiţele colonelului, unele informaţii spuneau că cele trei cadavre ar fi îngropate pe raza comunei Teregova sau prin împrejurimile Domaşnei. I-au îngropat noaptea, în cel mai adînc secret cu putinţă. Îmi stă pe inimă că rămăşiţele lui Ion Uţă sînt pierdute, că n-are şi el un mormînt ca tot omul unde să i se poată aprinde o lumînare.

R.G.: Există şi posibilitatea ca trupul colonelului nici să nu fi ajuns într-o groapă. Ştiind că mă întîlnesc cu dumneavoastră, deunăzi l-am întrebat pe istoricul şi arheologul Gheorghe Petrov dacă a aflat informaţii referitoare la traseul postum al lui Uţă. El i-a găsit şi i-a dezgropat pe cîţiva dintre ortacii dumneavoastră, dar şi pe alţi partizani. Vă spun ce mi-a răspuns:

> Trupul lui Uţă a fost expus prima oară la Domaşnea, împreună cu trupurile celorlalţi partizani. După trei zile l-au dus cu o maşină la Bucureşti. Prima oprire a fost la Ministerul de Interne, apoi am informaţia că l-au incinerat la Crematoriul Cenuşa. Este certă şi sigură informaţia. Ar trebui verificată evidenţa de la Crematoriu, poate că au notat, cine ştie, deşi sînt puţine şanse, întrucît aşa ceva se făcea cu nişte norme de conspirativitate.

Voi încerca să fac nişte verificări, sper ca registrele să existe şi să mi se permită accesul, dar n-am aşteptări în privinţa rezultatului, întrucît mi-e greu să cred că securiştii ar fi acceptat consemnarea incinerării lui Ion Uţă, dacă într-adevăr aceasta a avut loc. Ce credeţi despre o astfel de ipoteză?

N.C.: Nu ştiu ce să-ţi zic... Eu sînt convins că l-au îngropat pe-aici, că i-au aruncat pe toţi într-o groapă şi aia a fost, aşa cum s-a procedat şi-n alte cazuri. Uţă murise, se terminase cu el, asta era clar pentru toată lumea, ce rost mai avea să-i ducă trupul pînă la Bucureşti?

R.G.: Totuși, după Vladimir Macoveiciuc, împușcat tot prin trădare, în vara anului 1946, într-un climat oarecum diferit, dar la fel de întunecat, care nu favoriza încă speranța declanșării unui război între Vest și URSS, colonelul Uță era, la începutul anului 1949, cel mai important lider de partizani lichidat de securiști. Moartea lui a reprezentat o victorie însemnată pentru regimul comunist. Controla rezistența armată din Munții Banatului și ai Mehedințiului pînă departe-n Oltenia, avea numeroase ramificații, nu degeaba semnalul va fi fost așteptat de la partizanii lui. Însăși existența unui plan privind o eventuală insurecție la Timișoara arată că Uță gîndea la scară mare. Să punctăm și că organizația sa paramilitară s-a dovedit a fi cea mai ofensivă comparativ cu toate celelalte care au activat în rezistența armată anticomunistă din România.

Nu știu, dar poate tocmai faptul că era vorba de o captură de calibrul lui Uță, reușită într-o conjunctură internă deosebit de tensionată, să-i fi făcut pe securiști să recurgă la ceea ce susține domnul Gheorghe Petrov. Poate că unii generali și colonei au ținut morțiș să se tragă-n poze lîngă trupul lui desfigurat, cine știe? Poate că au vrut să se asigure că nu va exista niciodată un mormînt al lui Ion Uță, crezînd că lupta, crezul și memoria lui vor fi distruse odată cu trupul înfulecat de flăcări. Asta dacă într-adevăr a fost adus la București și incinerat. Oare vom afla vreodată? Mă gîndesc și că era iarnă, frig, cadavrul colonelului n-ar fi intrat în descompunere după cele trei zile în care a fost expus la Domașnea. Sau poate că răspunsul este mult mai simplu, în virtutea unei practici vechi de mii de ani: rămășițele sau părți (capul) din trupul unui dușman temut erau duse ca trofeu regelui (conducătorului taberei învingătoare), în același timp ca dovadă certă a eliminării.

N.C.: Chiar nu știu ce să-ți zic. Poate că securiștii or fi recurs la asta în cazul lui Uță, fiindcă fusese cine fusese, dar nu cred că ar fi procedat așa și cu Dumitru Isfănuț, că acum asta susțin urmașii lui, deși nu există dovezi care să probeze așa ceva. Se spune că, în vara lui '52, cînd l-au omorît securiștii, i-ar fi trimis cadavrul la București sau l-ar fi decapitat și i-ar fi expediat doar capul. Eu nu pot crede asta. Sînt convins că l-au îngropat în secret pe undeva.

R.G.: În ceea ce privește contextul suprimării lui Uță, de remarcat că noaptea de 7 spre 8 februarie 1949 s-a dovedit foarte fructuoasă pentru Securitate, căreia i-au mai reușit două operațiuni importante. Atunci a fost arestat grupul condus de Petru Grozăvescu zis „Dragu", în regiunea Globu-Craiovei, și tot în aceeași noapte au căzut capturați comandorul de aviație Petre Domășneanu și Domilescu zis „Manea", în regiunea Valea Bolvașnița, cu același prilej fiind arestat Dumitru Bașulescu zis „Radoslav", gazda celor doi. Domășneanu și Domilescu se numărau printre partizanii grupați în jurul lui Spiru Blănaru, în zona Domașnea-Teregova. Dincolo de aportul esențial al trădătorilor și turnătorilor, cele trei acțiuni au fost opera Comandamentului Unic Timiș, înființat în ianuarie 1949 la Caransebeș. Maiorul Zoltan Kling devenise unul dintre șefii acestei structuri. Se apropia ciocnirea de la Pietrele Albe, prefațată de o serie de incidente relevante în logica evenimentelor. Dar pînă atunci, haideți să vorbim puțin și despre Spiru Blănaru. Dumneavoastră l-ați cunoscut?

N.C.: Da, l-am întîlnit de cîteva ori. Era încă destul de tînăr.

R.G.: Cînd l-au executat în Pădurea Verde, la 25 iunie 1949, abia ce împlinise 30 de ani. Cu prilejul Revelionului 1948/1949, petrecut la sălașul lui Pușchiță zis „Liber", femeile făcuseră un joc tradițional de prevestire a viitorului, punînd diferite obiecte sub farfurii fără să

ştie locul în care va sta fiecare. Sub blidul lui Spiru se afla un glonţ şi iată că de glonţ a avut parte. A lăsat în urmă un băieţel de numai 3 ani, pe Corneliu. Familia îi va fi deportată, va trece prin umilinţe şi chinuri greu de închipuit, va fi marginalizată şi supravegheată în permanenţă. Alături de Spiru a fost executat şi Petre Domăşneanu, care, potrivit mărturiilor, în noaptea de dinaintea execuţiei a fost năpădit de o presimţire neagră, a lovit cu pumnii în uşa celulei şi le-a strigat caraliilor:

– *Hai băieţi, că-i vremea!*

Mărturiile susţin şi că Domăşneanu nu a murit în urma primei rafale a plutonului de execuţie, motiv pentru care le-a strigat soldaţilor:

– *Trageţi, măi băieţi şi omorîţi-mă odată, foc!*

N.C.: Spiru Blănaru nu era de prin părţile Banatului, el a fost moldovean la origine. Luptase pe front o perioadă, era caporal, urmase Facultatea de Drept la Iaşi, îşi obţinuse diploma şi intenţiona să practice avocatura. O luase de nevastă pe Maria, fiica lui Nicolae Horescu, şeful garnizoanei legionare din zonă. Şi Blănaru a fost legionar, erau mai mulţi legionari printre oamenii de jurul lui, asta-i adevărat, dar să ştii că majoritari erau tot ţăranii fără afiliere politică, aşa au fost cei mai mulţi dintre partizani. Ascultă la mine ce-ţi spun, c-am trăit vremurile alea cu arma-n mînă: nimeni nu făcea politică legionară în munţi şi-n păduri, singura politică a partizanilor a fost anticomunismul. Şi sub Uţă au luptat cîţiva legionari, într-o perioadă sau alta, dar foarte puţini. Acolo luptau foşti militari, ţărănişti, liberali, legionari şi ţărani de toate felurile. Nu se făcea deosebire între ei, conta doar crezul comun anticomunist, ne ştiam prea bine

dușmanul. Eu și familia mea n-am avut nici cea mai mică legătură cu legionarii. Eram țărani monarhiști, iar tata avusese convingeri țărăniste, la fel ca Ion Uță, însă nu pot să nu recunosc că legionarii s-au numărat printre primii care au pus mîna pe arme și au luat calea munților, atrăgînd atenția cu privire la consecințele comunizării și rusificării României.

R.G.: În publicistică sau în unele volume au existat și voci care au susținut că Blănaru ar fi refuzat să colaboreze cu Uță pentru că acesta i-ar fi persecutat pe legionari după Rebeliune, din postura de prefect al județului Caraș-Severin, funcție în care fusese numit de mareșalul Ion Antonescu. Cum comentați?

N.C.: Baliverne, dragul meu. Or fi fost legionari Blănaru și cîțiva de-ai lui, nu zic nu, însă pe munte nu făceau legionarism și nici nu putea exista legionarism, hai să fim serioși. Ei făceau rezistență anticomunistă, nimic altceva. Asta făceam cu toții. Scopul nostru era dărîmarea regimului. Blănaru nu l-a refuzat niciodată pe colonelul Uță, fii convins – dacă ar fi făcut-o, aș fi aflat, s-ar fi vorbit despre asta. Precizez că pe Blănaru l-am cunoscut tot prin intermediul organizației Uță, știu ce spun. Colonelul trimitea emisari și ținea legătura cu toate grupările. Cît timp a trăit, el a fost comandantul tuturor acestor oameni despre care vorbim, deciziile îi erau respectate și i se cerea îndrumare pentru o mișcare sau alta. Comportamentul și acțiunile lui erau luate drept model de luptă în clandestinitate în toată zona muntoasă a Banatului și a Mehedințiului. Și-apoi, presupunînd c-ar fi existat totuși niște probleme mai vechi, deși eu unul nu cred, cine ar fi fost într-atît de nebun să le dezgroape atunci și să le agite aiurea, cînd era clar pentru toată lumea că dușmanul comun era regimul comunist? Aceeași Securitate ne vîna și pe noi, și pe ei, cum să nu

colaborăm între noi, cum să nu ne ajutăm ca fraţii? Spiru Blănaru nu şi-ar fi permis să-l refuze pe Uţă, nici n-ar fi avut motive reale s-o facă.

Sub colonel n-au luptat decît cîţiva legionari, tot puţini au rămas şi după moartea lui, în anii în care organizaţia şi-a continuat rezistenţa. Cei mai mulţi partizani au fost, repet, ţărani fără o anumită afiliere politică, dar cu menţiunea că toţi eram monarhişti, că nu degeaba purtam la căciuli panglica tricoloră şi moneda de o sută de lei cu chipul Regelui Mihai.

R.G.: Adaug un detaliu care întregeşte peisajul. Am aflat că Dumitru Işfănuţ avea reale şi solide convingeri social-democrate. La alegerile din 1946 făcuse propagandă pentru Partidul Social Democrat Independent – Titel Petrescu.

N.C.: Iar fraţii Duicu, la fel ca întreaga lor familie, aveau vederi naţional-ţărăniste.

R.G.: Însă esenţial e ceea ce tocmai aţi punctat: singura politică a partizanilor a fost anticomunismul, nimic altceva. Asta v-a unit şi v-a făcut să mergeţi la moarte împreună. Cît despre Spiru Blănaru, să notăm că el începuse să se organizeze încă din cursul anului 1948, luînd din ce în ce mai des calea sălaşelor retrase şi aşteptîndu-se la ce era mai rău. Intrat în atenţia autorităţilor pentru convingerile legionare, venise în regiunea muntoasă a Banatului în contextul primelor grupuri de luptători paraşutaţi, care au fost tot legionari, dar o perioadă, cît încă s-a mai putut, a preferat să rămînă într-un soi de semiclandestinitate. În 1948 se coagulează un nucleu de rezistenţă în jurul lui şi al comandorului Petre Domăşneanu, în zona Teregova-Domaşnea. Atît organizaţia lui Uţă, cît şi gruparea Blănaru-Domăşneanu menţineau o strînsă legătură cu Gheorghe Ionescu, notar public în Teregova.

N.C.: Notarul Ionescu avea convingeri liberale, să spunem şi asta. Fusese membru PNL.

R.G.: Respectat în Teregova şi împrejurimi, Ionescu îi coordona pe teregovenii care-i ajutau cu hrană, îmbrăcăminte şi informaţii pe partizanii lui Uţă şi pe cei din gruparea Blănaru-Domăşneanu. Era de toată nădejdea, un anticomunist convins. În cursul anului 48 şi la începutul celui următor, pe Spiru şi pe ai săi îi găsim pe la sălaşele de pe dealurile Teregovei.

N.C.: Tot pe-acolo i-am întîlnit şi eu. Problema lor era că nu se duceau departe în munţi, bunăoară nu luau calea Semenicului sau a Godeanului. E mult mai uşor să te prindă cînd stai în apropierea satelor, asta-i clar, deşi aşa îşi rezolvau mai uşor problema alimentării.

R.G.: Pentru a avea acces la un tablou cît mai complet al spiralei sîngeroase în care se rostogoleau evenimentele, trebuie să spunem că anul 1949 debutase cu incidente fără precedent, climatul devenind din ce în ce mai tensionat. În noaptea de 12 spre 13 ianuarie, partizanii lui Blănaru se uniseră cu oamenii notarului Gheorghe Ionescu şi luaseră cu asalt Postul de Miliţie din centrul Teregovei, situat în incinta primăriei. Motivul a fost că doi partizani – Gheorghe Ionescu zis „Ianosiga" şi Moise Anculia zis „Păsule" – căzuseră arestaţi şi încă erau ţinuţi la post, urmînd să ajungă curînd în anchetele Securităţii, restul ortacilor temîndu-se că, supuşi bătăilor şi torturilor, ar putea trăda secretele grupării. Obiectivul loviturii a fost eliberarea celor doi.

Potrivit mărturiilor, atacul începe după ora 22.30. Blănaru trage rafale de mitralieră în timp ce ortacii aruncă grenade şi deschid focul cu pistoale-automate. Miliţienii şi paznicii o rup la fugă înspăimîntaţi, unii sar pe ferestre. Cu armele la ochi, Iacob Cimpoca şi Martin Copăceanu zis „Ricã" intră în postul de Miliţie şi-şi eliberează cama-

razii. La atac au participat Spiru Blănaru, Gheorghe Ionescu, Petru Anculia, Iacob Cimpoca, Martin Copăceanu, Tudor Roşeţ, Nicolae Ghimboaşe, Pavel Stoichescu, Gheorghe Smultea, Ianaş Grozăvescu, Vasile Vălușescu şi Ghiţă Ungureanu.

A doua zi, la 14 ianuarie, figura se repetă în gara din Teregova, în ciuda faptului că localitatea e plină de trupe, avocatul Cornel Costescu fiind eliberat după ce partizanii îi dezarmează pe cei doi miliţieni care-l arestaseră. Costescu va rămîne ascuns pînă în 5 martie, cînd va fi din nou arestat şi de data aceasta ajunge în anchetele Securităţii Timişoara.

Represiunea se accentuează imediat după lovitura de la postul de Miliţie, sînt arestate familiile teregovenilor care fugiseră în pădure şi li se sigilează locuinţele. Percheziţiile şi raidurile securiste se înmulţesc, turnătoria atinge cote paroxistice. Schimbînd mai multe sălaşe, Blănaru şi oamenii săi sînt convinşi, potrivit mărturiilor păstrate, că se apropie un moment hotărîtor. În ziua de 22 februarie – aşadar, la 14 zile după ce Uţă şi alţi luptători fuseseră lichidaţi în cursul unor operaţiuni distincte şi la 10 zile după lovitura de la postul de Miliţie –, lucrurile se precipită iremediabil. Partizanii Romulus Mariţescu, Martin Moatăr şi Gheorghe Urdăreanu îi prind pe doi comunişti teregoveni, cunoscuţi informatori ai Securităţii – Gheorghe Munteanu şi Meilă Cherciu –, în timp ce aceştia se deplasau cu căruţele pe valea pîrîului Teregova. Copilul lui Munteanu o rupe la fugă şi reuşeşte să alerteze compania din comună în jurul orei 13.45. Luptătorii n-ar fi răpit sau împuşcat un copil, şi-au asumat riscul ăsta. Duşi la locaţia celorlalţi ortaci, informatorii sînt executaţi în grabă. Între timp, trei companii ale Batalionului 5 Securitate porniseră în urmărirea lor.

După mai bine de două ore şi jumătate, trupele reuşesc să-i ajungă în punctul numit Pietrele Albe, situat la aproximativ 8 kilo-

metri Vest de comuna Teregova, la cota 1099. Securiştii au în faţă 30 de partizani: Spiru Blănaru, Gheorghe Ionescu, Vasile Văluşescu, Petru Anculia, Gheorghe Urdăreanu, Nicolae Horescu, Anişoara Horescu (sora Mariei Blănaru), Ion Caraiman, Gheorghe Smultea, Moise Anculia, Romulus Mariţescu, Martin Copăceanu, Romulus Anculia, Iancu Ghimboaşă, Gheorghe Ivănici zis „Căsapu", Iovan Berzescu, Ion Berzescu, Petre Berzescu, Ianăş Grozăvescu, Ilie Covaci, Ioan Stoichescu, Horia Smultea zis „Crişu", Nicolae Ghimboaşă, Pavel Stoichescu, Tudor Roşeţ, Iacob Cimpoca, Gheorghe Cristescu zis „Galea", Martin Moatăr, Vichente Puşchiţă şi Petru Puşchiţă zis „Liber".

Apărarea e organizată şi coordonată de Spiru Blănaru. Cînd securiştii se revarsă prin vîlceaua ce duce la Pietrele Albe, în jurul orei 15.30, ortacii îi lasă să se apropie cam la 100–150 de metri şi-apoi îi primesc cu grenade, rafale de mitralieră şi pistoale-automate. De-a lungul următoarelor ore, trupele de Securitate vor încerca diverse manevre de învăluire cu scopul de a le tăia calea spre pădure. Poziţionaţi pe o culme ce domină zona, ortacii rezistă cu îndîrjire şi resping tentativele de împresurare, păstrînd un tir intens. Mai mult, în jurul orei 17.00 cade rănit chiar comandantul efectivelor de Securitate, sublocotenentul Vasile Airoaei. În pofida acestui fapt, odată cu lăsarea întunericului laţul se strînge din ce în ce mai mult. Schimburile de focuri continuă pînă după miezul nopţii, cînd partizanii izbutesc totuşi să răzbească în pădurea de fag.

Mărturiile păstrate susţin că această retragere salvatoare a fost posibilă întrucît patru ortaci s-au sacrificat şi s-au postat în arieregardă, acoperindu-şi camarazii cu rafale de pistol-automat. Doi au murit – Petru Anculia zis „Miloi" şi Gheorghe Urdăreanu zis „Tunariu" –, iar ceilalţi doi – Gheorghe Smultea şi Nicolae Ghimboaşă – au

căzut vii în mîinile securiștilor. Nu știm dacă Anculia, împușcat în tîmplă, și Urdăreanu, despre care informațiile spun că avea artera carotidă tăiată, au murit în luptă sau au ales să se sinucidă pentru a nu fi capturați. Poate că nu vom afla niciodată împrejurările exacte. Imediat după ciocnire, securiștii au scotocit sălașele și întregul masiv păduros pînă în zona satului Brebu Nou, unde au pierdut urma partizanilor.

Se produc scene de o barbarie înfiorătoare. Tîrîte pînă în centrul Teregovei, cadavrele lui Anculia și Urdăreanu sînt profanate și agățate sub nucul din fața Preturii, care se înalță și în zilele noastre. De mînă cu fetița lui încă de-o șchioapă, bătrîna mamă a lui Anculia e adusă să identifice trupul desfigurat. Acolo sînt aduși toți sătenii, mînați de milițieni, ca să vadă și să nu mai facă nimeni ca ei. Caraliul care păzește trupurile trage bocancii din picioarele lui Anculia și-i probează în văzul lumii – îi plac, se simte comod în ei, așa că și-i însușește descălțînd mortul. Apoi încearcă să-i bage bocancii săi răpănoși în picioare, dar nu izbutește, sînt mult prea umflate. Drăcuind și înjurînd în gura mare, le retează botul, îndesîndu-i în picioarele cadavrului. Peste decenii, cînd osemintele lui Anculia vor fi dezgropate, mărturiile sătenilor vor fi confirmate în totalitate – sînt găsiți inclusiv bocancii cu botul retezat.

Să notăm că echipa de arheologi a IICCMER condusă de domnul Gheorghe Petrov a scos la lumină rămășițele lui Anculia și Urdăreanu în cursul anului 2009, verificînd informațiile ce susțineau că cei doi au fost înmormîntați într-o zonă din fundul unuia dintre cele trei cimitire ale Teregovei. Aveau să fie reînhumați în același loc. De ani de zile poate fi văzută o cruce de marmură care-l comemorează pe Petru Anculia, însă numele lui Gheorghe Urdăreanu nu e scris niciunde, cu toate că se află tot acolo și a purtat aceeași luptă. Păcat,

mare păcat. Posibil ca nimeni dintre ai lui să nu mai trăiască, dar cineva ar trebui să se ocupe de asta.

S-a speculat mult despre pierderile pe care le-ar fi suferit trupele de Securitate la Pietrele Albe. Potrivit mărturiilor consemnate de Atanasie Berzescu[3] în baza celor ce i-au fost relatate de unchiul său, Ion Berzescu, protagonist al încleştării, văzînd că trupele vin direct în bătaia focului, Spiru Blănaru ar fi strigat:

– *Nu mai trage, Ioane, cu mitraliera, că-i omorîm pe toţi românii ăştia!*

Ordinul a fost respectat. Berzescu scrie şi următoarele, referindu-se la una din primele faze ale luptei:

> Atacul a fost respins. Armata s-a retras încărcîndu-şi morţii în căruţă. Văzînd că flancul stîng este bine fixat la teren şi înzestrat cu armament bun, Securitatea a deschis un alt foc, atacînd flancul drept al grupului.

Alţi urmaşi ai partizanilor vorbesc despre o cocie (trăsură) cu morţi şi răniţi. Relatări de genul acesta veţi auzi şi astăzi prin satele de munte ale Banatului.

Cu toate acestea, documentele Securităţii insistă că întregul efectiv ar fi înregistrat numai doi răniţi, ambii supravieţuind. Fie autorităţile şi-au ascuns pierderile, poate numărul real al răniţilor, întrucît ar fi fost prea umilitor în contextul în care n-au reuşit să împresoare şi să lichideze gruparea, chiar dacă securiştii se aflau într-o zdrobitoare superioritate numerică, fie situaţia avea să fie exagerată de unii urmaşi ai ortacilor şi mai apoi legendată de gura

[3] Atanasie Berzescu, *Lacrimi şi sânge. Rezistenţa Anticomunistă Armată din Munţii Banatului*, Editura Marineasa, Timişoara, 1999.

satului: ne-ați împușcat, ne-ați băgat în pușcării și ne-ați chinuit, dar uite că și ai noștri au omorît mulți dintre voi la Pietrele Albe. Pe de altă parte, e o evidență că nici înainte și nici după Revoluție nu s-a auzit niciodată despre cineva de oriunde din România care să-și fi pierdut tatăl, fiul sau fratele la Pietrele Albe, din postura de gradat sau de soldat al trupelor de Securitate împușcat de luptătorii anticomuniști.

Avînd în vedere că la această încleștare au luat parte cel puțin treizeci de partizani, printre care și o serie de teregoveni care apucaseră calea pădurii de numai cîteva zile, după lovitura de la postul de Miliție, fiindcă altminteri ar fi fost arestați, precizez că n-am informații despre alte ciocniri cu Securitatea care să presupună angrenarea simultană a unui număr atît de mare de luptători. Poate că grupurile comandate de bucovineanul Vladimir Macoveiciuc au fost mai mari, în primăvara anului 1944, cînd acționa în spatele liniilor inamice, organizînd ambuscade și hărțuindu-i pe sovietici, dar atunci era o cu totul altă conjunctură, încă ne aflam în plin război. Și durata încleștării de la Pietrele Albe e remarcabilă, întrucît vorbim despre o luptă care s-a desfășurat de-a lungul a aproape 9 ore, ceea ce spune multe atît despre îndîrjirea rezistenței, cît și despre incompetența autorităților. Vom trece mai departe, dar nu înainte ca dumneavoastră, domnule Ciurică, să spuneți ce părere aveți despre lupta de la Pietrele Albe. Sînt numai ochi și urechi.

N.C.: Vezi tu, poate că nu-i bine să-ți zic asta, că s-ar putea ca unii să se supere pe mine, dar ce s-a-ntîmplat atunci, la 22 februarie, a fost o greșeală care avea să coste multe vieți. Nu te-apuci să-mpuști oameni pe timp de iarnă, cînd Securitatea are trupe împrăștiate peste tot și abia așteaptă să faci un pas greșit ca să te-nhațe. Dacă ești în condițiile astea, omori numai atunci cînd viața ta e condiționată

de moartea rapidă a ălora, altfel te expui și-ți periclitezi șansele de supraviețuire, care și-așa sînt reduse dramatic. Atenție, eu nu zic că n-ar fi trebuit să-i împuște pe informatorii Gheorghe Munteanu și Meilă Cherciu, nu, nici pe departe, fiindcă-i clar că trebuiau s-o facă, ăia le băgau neamurile și oamenii de încredere în pușcărie, era necesar să dispară, numai că ar fi putut să mai aștepte puțin, măcar pînă trecea iarna. Dacă-i omorau peste două-trei luni, își mai aranjau lucrurile între timp.

E drept, au reușit să scape de la Pietrele Albe, e adevărat că au luptat frumos, cu îndîrjire, umilind trupele de Securitate, care le erau net superioare numeric, însă știi la fel de bine ca mine ce a urmat. Pînă la 1 aprilie '49, grupul lui Spiru Blănaru a fost complet lichidat. Asta s-a-ntîmplat în numai două luni, îți dați seama în ce hal a degenerat totul? El a fost trădat, arestat și executat, la fel mulți dintre oamenii lui, alții au pierit împușcați în luptă în timp ce foarte mulți au înfundat pușcăriile. Doar notarul Gheorghe Ionescu, fugit în munți după lovitura de la postul de Miliție din Teregova, și Iancu Ghimboașă au reușit să mai rămînă ceva vreme în libertate, ascunși pe la neamuri și oameni de încredere, însă aveau să fie arestați în 1950, în noaptea de 30 septembrie spre 1 octombrie. Pe Ionescu l-au condamnat la moarte și l-au executat, pe Ghimboașă l-au condamnat la 10 ani de închisoare. Dacă Ion Uță fusese nevoit să umble iarna, în februarie, cînd a și fost lichidat de altfel, în cele mai vitrege condiții, asta se-ntîmplase pentru că Securitatea îi luase urma, fusese trădat și nu mai avea de ales, altfel ar fi rămas într-un bordei întreaga iarnă.

R.G.: Credeți că s-ar mai fi ajuns la momentul Pietrele Albe dacă ar mai fi trăit colonelul Uță?

N.C.: Nu știu, mă gîndesc că i-ar fi oprit, i-ar fi lămurit să amîne reglările de conturi. Cred că le-ar fi zis:

– Măi fraților, haideți să-i împușcăm peste o lună, o lună și ceva, că n-or intra zilele-n sac.

Le-ar fi explicat riscurile și urmările, condițiile nefavorabile de luptă, însă ei s-au lăsat purtați de mînie. Romulus Marițescu zis „Fiert" avea o fire aprigă, fusese în vechi conflicte cu turnătorii ăia. De-aia i se spunea „Fiert", că-l apucau nervii și parcă fierbea. Dacă nu-i omorau atunci nu mai veneau trupele grămadă după ei, Anculia și Urdăreanu, care în trecut fusese mîna dreaptă a lui Uță, ar mai fi avut niște zile, iar gruparea ar fi ieșit din iarnă, altfel ar fi putut să se pregătească și să-și numere pașii. Nu știu ce să-ți zic, cînd e să se-ntîmple năpasta, păi se-ntîmplă.

R.G.: Într-un interviu acordat în cea de-a doua jumătate a anilor 1990, Maria Blănaru, soția lui Spiru, sugerează că acesta fie nu a aflat îndeajuns de repede de răpirea și executarea celor doi informatori ai Securității, fie că nu i-a putut îndupleca pe Marițescu și pe alții să-i lase în viață. Oricum a fost, e clar că lucrurile s-au succedat cu cea mai mare repeziciune. Întîlnindu-l în zilele acelea, soție lui a reținut că Spiru era cutremurat de noua situație în care ajunsese gruparea în urma ciocnirii de la Pietrele Albe.

N.C.: Păi, să-mi fie cu iertare, dar dacă lucrurile au stat într-adevăr așa, ce fel de comandant mai era el? Sub Uță nimeni nu și-ar fi permis să ia decizii de genul ăsta, care puteau provoca dispariția organizației, fără să-l consulte în prealabil, fără să-i urmeze indicațiile. Ți-am zis, te-apucai să omori oameni iarna numai dacă supraviețuirea ta imediată ar fi depins de asta, cînd erai pe muchie de cuțit și nu mai

aveai ce să faci, dar să-i împuşti pe-ăia atunci a fost o greşeală care pe mulţi i-a costat viaţa. Ţi-o spun ca fost partizan, ca om care-am stat în munţi cu arma-n mînă. Dovadă că în urma episodului ăluia n-au mai avut linişte şi s-a terminat rapid cu ei.

Pe Blănaru l-au prins pe la-nceputul lui martie. Ninsese straşnic, zăpada era pîn' la brîu. Ei n-or avut nici spatele asigurat, adică nu-şi pregătiseră bordeie şi alimente în munţi, cît mai departe de regiunea în care ştiau că-s căutaţi, ca să aibă unde să se retragă în siguranţă. Au rămas în preajma sălaşelor şi a satelor. De fapt, locului ăstuia i se zice Pietrele Albe aici la noi, aşa l-or numit oamenii, dar adevărata culme Pietrele Albe e mult mai departe, e în zona muntoasă a Mehedinţiului. Acolo nu poţi să ajungi nici cu jeep-ul, că nu-s drumuri, trebuie s-o apuci la picior printre rîpe. Acolo am iernat cu ortacul şi consăteanul meu Gheorghe Stănescu între '53 şi '54.

R.G.: Acum, cînd îmi spuneţi că la Pietrele Albe nu e, de fapt, la Pietrele Albe, îmi dau seama că locul face parte dintr-o topografie a aparenţelor, aşa cum în Rîpele cu Brazi, unde gruparea Arnăuţoiu s-a ascuns în ultimii săi ani, sînt atît de puţini brazi încît cu greu i-aţi putea număra pe degetele a două mîini, risipiţi în oceanul de fagi pe o rază de aproximativ doi kilometri pătraţi, încît ai senzaţia că oriunde altundeva sînt mai mulţi decît acolo. Sau tot aşa cum în Valea Piersicilor de la Jilava, care nici măcar nu e o vale, ci un loc de execuţii plin cu gropi comune, nu există nici măcar un singur piersic. Valea Piersicilor este, de fapt, o adîncitură alipită Fortului 13, rezultată în urma construirii şi îngropării acestuia. E foarte posibil ca odinioară în acel loc să fi fost o livadă de piersici, de unde persistenţa denumirii. Pe culmea din Banat numită „Pietrele Albe" există totuşi două-trei mormane de bolovani albicioşi, care însă par total secundari în peisaj. I-am văzut cînd am campat acolo. Cît despre Rîpele cu Brazi, se pare

că înainte vreme ar fi existat, totuşi, un pîlc de brazi chiar pe culmea povîrnişului. Fiind vizibili din sat, negricioşi în contrast cu verdele crud al puhoiului de fagi, rămînînd la fel indiferent de anotimp, oamenii locului i-au nemurit prin această denumire.

Dar să revenim. La începutul lunii martie 1949 va ninge masiv în Banatul montan. Vremea rea îşi spune cuvîntul. Ascunşi în punctul numit Tîrşitura, Blănaru şi ai lui rămîn fără alimente. Satele şi împrejurimile mişună de securişti, miliţieni şi soldaţi. În seara de 12 martie, Spiru şi Ion Caraiman decid totuşi să coboare în Feneş, deşi satul e complet blocat, localnicilor fiindu-le interzisă părăsirea domiciliilor sub sancţiunea împuşcării. Anunţul fusese transmis prin baterea tobei. Măsura încerca să facă imposibile contactele grupării cu susţinătorii. În pofida tuturor acestor condiţii, cei doi se furişează pînă la gospodăria lui Caraiman, care-l călăuzeşte pe Spiru fără să ştie că socrul său îi trădase. Sînt aşteptaţi, securiştii trag în plin. Rănit în picior, Blănaru încearcă să fugă, îşi descarcă încărcătorul pistolului-automat şi aruncă o grenadă, însă pînă la urmă cade viu în mîinile lor. Va fi condamnat la moarte şi executat. Şi el rănit, Caraiman reuşeşte să reziste într-o primă fază, apărîndu-se cu îndîrjire, însă e încercuit şi moare în schimbul de focuri.

Simultan, în urma unor trădări, trei plutoane de Securitate răscolesc sălaşele situate în regiunea Cracu Feleacului, la doi kilometri Sud-Est de Feneş, unde îl găsesc pe Romulus Mariţescu, care iniţial răspunde cu foc şi izbuteşte să se facă nevăzut. I se ia urma şi e depistat curînd, la un sălaş din apropierea satului Brebu Nou, unde se mai aflau partizanii Iovan Berzescu, Martin Copăceanu, Horea Smultea şi Ianăş Grozăvescu. Berzescu şi Smultea mor în schimbul de focuri, Copăceanu şi Mariţescu sînt prinşi vii. Tot în ziua de 12 martie cad capturaţi Petre Puşchiţă şi Vichente Puşchiţă, cei doi

adăpostindu-se într-un sălaș situat la o distanță de aproximativ 3 kilometri de comuna Domașnea.

Cadavrele lui Berzescu și Smultea sînt expuse și batjocorite în fața Preturii din Teregova, în timp ce trupul lui Caraiman, legat de o mașină și tîrît pe drumuri forestiere, împărtășește aceeași soartă în fața Primăriei din Armeniș. Rămășițele lor pămîntești n-au mai putut fi recuperate. Intervievat de jurnalistul Constantin Mărăscu, poetul Iosif Caraiman, fiul partizanului Ion Caraiman, care avea mai puțin de un an în momentul morții tatălui, spunea:

> Tatăl meu a fost ucis chiar în fața casei lui. Era luna martie, dar era o iarnă tîrzie în Feneșul de sub munte și în locul în care a căzut a rămas o pată de sînge pe zăpadă. Bunica mea, adică mama lui, a făcut un bulgăre de zăpadă cu sîngele curs și l-a păstrat în catrință. După ce zăpada s-a topit, catrința a rămas pătată cu sîngele lui. Atît ne-au rămas bunicii mele și mie din tatăl meu. Trupul neînsuflețit a fost legat de o mașină și a fost tîrît de la Feneș pînă la primăria din Armeniș, unde a fost lăsat timp de trei zile ca material didactic pentru sătenii aduși să vadă și să citească mesajul: „Cine face ca el, ca el să pățească"[4].

Să mergem mai departe. Domnule Ciurică, relatați, vă rog, ce s-a întîmplat cu Vasile Luță. Care a fost soarta lui?

N.C.: Vasilică Luță a fost consăteanul nostru din Titerlești. Era învățător și provenea dintr-o familie de gospodari înstăriți, normal că se pusese rău cu toți comuniștii ăștia noi de apăruseră prin sat. Încă de la alegerile din '46 fusese luat la ochi, că tare mai era slobod la gură,

[4] Constantin Mărăscu, *Sfinți fără aureolă*, volumul I, Editura Eubeea, Timișoara, 2019.

nu se temea să vorbească pe față împotriva autorităților. L-au turnat la greu comuniștii din sat, mai ales Romulus Bengescu, invidios că Luță era om cu stare. Prima oară de la turnătoriile astea i s-a tras lui, că de făcut, încă nu ajunsese să facă nimic, pe-atunci stătea la locul lui, doar că-și manifesta antipatia față de comunism. În '48, numai pe baza delațiunilor, Securitatea Craiova l-a arestat timp de aproape o lună, însă nu l-au putut acuza de nicio faptă, că Luță s-a-ncăpățînat să nege toate acuzațiile și ca el a rămas, deși l-au bătut și l-au schingiuit. Avea un caracter foarte puternic, era bărbat dintr-o bucată, nu vreun de-ăla să se piardă cu firea. Era încă tînăr, înalt și bine făcut. L-au eliberat în preajma Sfintelor Paști, cînd a aflat că fusese dat afară din învățămînt. Devenise clar că-l supravegheau și căutau motive să-l aresteze din nou, poate că de data asta urmau să-i facă dosar și să-l condamne. În discuțiile cu neamurile și apropiații, Luță spunea mereu că prefera să moară decît să mai ajungă arestat. Pățise și văzuse destule la Securitatea Craiova, de-acum nu mai avea naivități.

Nu la mult timp după eliberare, în mai '48, Luță s-a trezit pe cap cu o percheziție. La-nceput a adoptat o atitudine liniștită. Nu deținea nimic interzis în casa propriu-zisă, însă avea îngropată, în beciul de sub o anexă a gospodăriei, o cutie în care dosise un pistol, cîțiva galbeni și niște bijuterii rămase de la mama lui. Spera că nu vor căuta și-acolo, dar se-amăgea. Cel mai probabil, securiștii primiseră informația exactă despre pistol, așa că nu s-au mulțumit numai cu scotocirea casei, au coborît și-n beci. În timpul ăsta Luță stătea în curte, păzit superficial de la oarece distanță. Se uita în jos peste treptele beciului, că securiștii lăsaseră ușa dată de perete. Cînd i-a văzut pe ăia că s-au apucat să dea putina la o parte, a știut că vor găsi pistolul. Atunci a rupt-o la fugă și a rămas în munți cu arma-n mînă. Nu i-a fost greu să se facă nevăzut, locuia aproape de buza pădurii.

Securiștii nici n-au sesizat cînd a luat-o din loc, degeaba l-au căutat după aia. Pistolul ăla îl avea din anii războiului, nu-l folosise niciodată, însă posesia lui l-ar fi băgat în pușcărie. Înainte vreme se mai lăudase cu el pe la unii și alții, așa aflase și Securitatea. Deși Luță era practic nevinovat, uite că a fost nevoit să ia calea pădurii. Astea erau vremurile. A devenit partizan la disperare.

S-a alăturat grupărilor din Mehedinți și Banat, o perioadă rămînînd alături de supraviețuitorii organizației Uță. Devenise cunoscut în toată regiunea după ce i-a omorît pe Ciolac și Bengescu. Securiștii puseseră o recompensă babană pe capul lui. A rezistat aproape doi ani pînă cînd l-a trădat un neam – Ilie Popescu, fiul unei mătuși.

R.G.: Potrivit documentelor existente, la 28 decembrie 1949, Ilie Popescu anunță Securitatea din Baia de Aramă că în noaptea următoare Vasile Luță va veni la locuința sa pentru a primi niște alimente. Dovadă că organele au subapreciat informația, raportul întocmit la aproape un deceniu după evenimente relatează că, în seara de 29 decembrie, echipa de cinci plutonieri care pleca să facă pînda a fost instruită mai întîi să meargă cu autobuzul I.R.T.A. și abia după aceea, cînd s-a aflat că plecase, i s-a pus totuși la dispoziție o mașină a unității. Cei cinci s-au pornit în jurul orei 21.00, împreună cu Popescu, iar la 22.45 își ocupaseră deja locațiile.

N.C.: Luță n-ajunsese încă. Trădătorul i-a ascuns pe securiști într-o cameră, îl pîndeau cu armele pregătite. Aveau ordin să-l prindă viu sau mort. N-au așteptat mult, partizanul a apărut după numai 10–15 minute. Era lună plină, i-au văzut silueta pe botul unui deal. Prevăzător, s-a apropiat cam la vreo 50–60 de metri de gard și a cîntat ca huhurezul de cîteva ori. Ăsta era semnalul convenit cu gazda.

R.G.: Raportul relatează că Ilie Popescu a ieşit şi au vorbit cîteva minute înainte să-l conducă în casă. Între timp securiştii se descălţaseră ca să nu facă zgomot.

N.C.: În locuinţă se mai aflau copilul mic şi soţia turnătorului, care i-a pus lui Luţă să mănînce şi-i tot umplea paharul cu ţuică. Ştiindu-se vînat şi avînd o fire bănuitoare, ortacul nu se despărţea niciodată de armament. Stătea cu o grenadă pe masă, mai avea una pregătită în buzunarul drept iar pistolul-automat îl ţinea rezemat de picior, ca să fie cît mai la-ndemînă. Îşi lăsase păr lung şi barbă, c-aşa era în pădure. Avea o barbă mare, despicată, de ziceai că-i călugăr. După ce l-au lăsat să bea o jumătate de litră de ţuică, crezînd că asta o să-i ajute, la semnalul lui Popescu uşa camerei a fost deschisă şi patru securişti s-au aruncat peste el, în timp ce ultimul rămăsese cu arma la ochi în micul hol de la intrare. Nu l-au putut imobiliza atunci pe loc, că era un bărbat robust, dar au reuşit să-l ţină departe de pistolul-automat, că se termina cu ei dacă ajungea să pună mîna pe armă. Fiind învălmăşeală, ăla de pe hol n-a tras, că risca să-şi împuşte tovarăşii. Luţă lovea în toate părţile şi era lovit din toate părţile, se căznea să scape din strînsoare. La un moment dat, cu patru securişti agăţaţi de gîtul, mîinile şi picioarele lui, partizanul a izbutit totuşi să-apuce grenada de pe masă şi s-o rostogolească în cameră, printre picioarele ălora. Dacă nu mai exista cale de scăpare, măcar să moară cu toţii.

– *Grenada! Grenada!*, urla soţia turnătorului, ţopăind prin pat cu ăla mic în braţe.

Era haosul de pe lume. Cu mare, mare greutate, întrucît Luţă încerca s-o protejeze ba cu picioarele, ba cu întregul corp, un securist a luat grenada şi a aruncat-o în curte, dar tot undeva aproape.

Suflul exploziei a spulberat geamurile și a stins lampa. Întuneric total. Femeia zbiera ca ieșită din minți, o rănise o schijă sau o loviseră cioburile. Prin bezna aia, unul dintre securiști i-a căutat capul cu pistolul, reușind să-i lipească țeava de tîmplă, dar Luță l-a-mpins cu o ultimă sforțare, evitînd cele două-trei gloanțe care au perforat tavanul, asurzindu-l. După aia, trădătorul a reaprins lampa chiar cînd partizanul încerca să scoată a doua grenadă și securiștii l-au putut doborî cu patul armelor. I-au spart capul în mai multe locuri, era plin de sînge. Așa l-au prins pe Vasilică Luță.

R.G.: „A oftat, a exprimat «m-ați prins» și că vrea să moară", va menționa sec raportul Securității[5]. Imaginea lui Luță reușind să arunce grenada, deși se luptă cu cinci securiști și un turnător, e imaginea hieratică a partizanului anticomunist român. La fel și cea a colonelului Ion Uță vorbindu-le luptătorilor și învățîndu-i cum să moară, ulterior transpusă în scena ultimă, cînd, vîndut și împresurat, cade răpus de gloanțe în timp ce acoperă retragerea ortacilor.

N.C.: Nici pentru Luță n-a fost cale de scăpare, îți dai seama că nu putea rata plutonul de execuție. Securitatea l-a acuzat că îl omorîse pe Bengescu chiar dacă la dosar n-au existat probe. Asta nu a contat cîtuși de puțin. Luță și-ar fi dorit să moară în luptă, într-o explozie care să-i spulbere și pe securiști. S-ar fi dus în pămînt fără bătăi, tortură și umilințe, dar iată că nu a avut norocul ăsta. L-au chinuit într-un hal fără de hal. După ce l-au izbit cu patul armelor, l-au încătușat, l-au legat fedeleș și l-au dus cu o căruță pînă-n gara de la Strehaia. Șiroia de sînge. În noaptea aia a rămas la Securitatea din Baia de Aramă, apoi a fost transferat la Securitatea Turnu Severin,

[5] Ileana Mateescu, *Mărturiile lui Nicolae Ciurică, ultimul partizan în viață*, Editura Stef, Drobeta-Turnu Severin, 2018.

unde i s-a îngăduit o minimă îngrijire medicală pînă cînd a fost băgat în anchete. Peste un an, în decembrie 1950, urma să fie judecat şi condamnat la moarte. Rămăşiţele lui pămînteşti n-au mai putut fi recuperate. Familiei i s-a luat întreaga avere fără să i se prezinte un proces-verbal de confiscare. Nu vom afla niciodată dacă bunurile au ajuns în posesia statului sau dacă au fost împărţite de comuniştii din sat, că de multe ori aşa se-ntîmpla, arză-i-ar focul.

R.G.: După moartea lui Uţă, vînaţi în cele mai vitrege condiţii de iarnă, partizanii organizaţiei se scindează în mici subgrupuri din raţiuni de siguranţă şi de înlesnire a procurării alimentelor, fiind urmate aceleaşi reguli şi deprinderi de pe vremea colonelului. Unii sînt conduşi de Dumitru Işfănuţ, alţii rămîn comasaţi în jurul fraţilor Ion, Nistor şi Petru Duicu. Facţiunile păstrează o strînsă legătură şi acţionează împreună ori de cîte ori e cazul. Işfănuţ e căpetenia cea mai influentă. Inevitabil, există şi diverse alte situaţii. Unii ortaci aleg să facă un pas în spate şi se izolează de grupuri, ascunzîndu-se pe la sălaşe sau prin satele de munte, la neamuri şi oameni de încredere. Printre aceştia se numără şi Ioan „Ion" Ienea zis „Budarcă", uneori ortografiat „Enea", născut la 15 martie 1909. De loc din Verendin, comuna Luncaviţa, bărbatul fusese gospodar de frunte, lucrase pămîntul şi crescuse animale la poalele Semenicului. Vînător iscusit, în armată deprinsese armurăria, fapt ce avea să reprezinte o adevărată comoară pentru partizanii lui Uţă, în 1948, cînd li se va alătura în munţi şi se va îngriji de armele lor. Din 1949, Ienea se va izola total în apropierea Verendinului pentru ca după aceea să revină în satul natal, mai întîi la o rudă, apoi chiar în vechea sa locuinţă, unde se va ascunde luni de zile într-o groapă acoperită cu o lespede, ca într-un mormînt. Ce a urmat, pînă în dimineaţa de 17 februarie 1950, cînd a fost împuşcat, dar şi despre ororile pe care securiştii le-au săvîrşit

imediat după crimă, mi-a relatat doamna Călina Ienea, nora partizanului, pe care am cunoscut-o la Verendin:

> Pînă la urmă o venit acasă şi o săpat o groapă sub cuptor, în bucătărie. Era aşa ca un mormînt. Ţinea o lespede deasupra. El mai ieşea nopţile de-acolo, că anchiloza în pămînt, apoi revenea şi potrivea lespedea ca un fel de acoperiş. După ceva vreme, l-o turnat bărbatu' unei sore de-a lui. Securiştii l-or găsit, că Ienea nu potrivise bine lespedea aia. L-or puşcat direct în cap.
> Apoi l-or scos în curte, l-or aruncat sub şopru. Ţin minte că pereţii erau stropiţi cu sînge. Pe-atunci aveam 12 ani, eram colegă de şcoală cu fiul lui şi urma să ne căsătorim peste patru ani. În ziua aia treceam prin faţa casei, era multă lume la poarta lor. Am intrat şi l-am văzut. Zăcea pe spate, sub şopru, cu o mînă întinsă. Avea capul găurit de nu-l mai cunoşteai. Era plin de sînge. Un ochi în sărise din cap[6].

Cadavrul e aruncat în curtea casei şi lăsat acolo o zi întreagă cu capul sfărîmat într-o baltă de sînge. Ţăranii sînt aduşi să-l vadă, escortaţi de miliţieni. Respectîndu-se ritualul impus de Securitate, alte două zile va fi expus în faţa Primăriei, unde comuniştii îi vor profana trupul în văzul familiei disperate, scuipîndu-l, lovindu-l cu bocancii şi turnîndu-i ulei pe gît. Spre deosebire de alte cazuri, verendinenii au prins de veste că Ienea a fost îngropat pe un izlaz, în apropierea cimitirului, dar familiei nu i s-a permis să se apropie de locul respectiv. Rămăşiţele partizanului vor fi scoase la lumină în 2013 de echipa de arheologi condusă de istoricul Gheorghe Petrov.

Domnule Ciurică, ne apropiem de vara anului 1950, cînd veţi lua calea munţilor. Pentru a le prezenta cititorilor o perspectivă de

[6] Interviu din arhiva personală.

ansamblu asupra contextului, vorbiți-mi, vă rog, și despre partizanii grupați în jurul fraților Duicu.

N.C.: În toamna lui '46, cînd comuniștii au furat alegerile, frații Duicu fuseseră cei mai categorici contestatari din Domașnea. Au făcut scandal și au instigat oamenii la revoltă. Luați la ochi, autoritățile le-au tot căutat nod în papură. Ba-i chemau la postul de Miliție, ba se trezeau cu diverse plîngeri. Turnătorii se țineau scai de viețile lor. Ei au fost patru frați: Ion, Nistor, Samuilă și Petru. Lumea le zicea „Boierii". Nelu făcuse frontul de Răsărit, era cel mai mare, văzuse în ce hal trăiau rușii. Petru era cel mai mic. Prin toamna-iarna lui '47, cînd devenise clar că urmau să fie arestați, Ion, Nistor și Petru au fugit în pădure și i s-au alăturat colonelului Uță. Samuilă a rămas în Domașnea și-i ajuta. I-am cunoscut pe toți.

R.G.: La momentul alegerilor din 1946, Ion și Nistor erau deja căsătoriți. Ion avea un băiat și o fată, Nistor era tatăl a două fete. Ce au făcut „Boierii" și ortacii din jurul lor după dispariția lui Uță? Potrivit informațiilor, grupul avea să fie infiltrat destul de repede, pînă-n martie 1949.

N.C.: După Borlovenii Noi, Ion rămăsese cu Nistor și Petru, cu Gheorghe Cristescu, Petru Românu, Nicolae Lalescu, Stelian Berbecaru, Ion Izbașa zis „Daba", Horia Izbașa și Nistor Armaș zis „Gîrbin". Pe ei mi-i amintesc. Berbecaru venise de prin părțile Buzăului, cei doi Izbașa erau din Cănicea, restul fiind din Domașnea și Cornereva. Da, au fost infiltrați și s-au confruntat cu încercuiri. Prin martie, pe o zăpadă de pomină, au fost împușcați Horia Izbașa și Nistor Armaș.

R.G.: Asta s-a întîmplat în dimineața de 7 martie 1949. Cei doi au căzut într-o ambuscadă a trupelor de Securitate. Viscolise ore-n șir. Izbașa a fost împușcat mortal în urma schimbului de focuri. Grav

rănit, Armaș a reușit totuși să scape într-o primă fază, fiind împușcat mortal cîteva ore mai tîrziu în condiții încă neelucidate. Se prea poate să-l fi lichidat un localnic care colabora cu Securitatea, ceva zvonuri au tot circulat. La fel ca în multe alte cazuri, misterul continuă să persiste întrucît nu a mai supraviețuit nimeni care să povestească. Cum a murit Ion Duicu?

N.C.: Iarna dintre '49 și '50 s-a dovedit grea din toate punctele de vedere, dincolo de faptul că nu pot exista ierni ușoare atunci cînd lupți pe munte. Iarna era testul suprem. Încă din octombrie autoritățile impuseseră o nouă măsură ce viza distrugerea partizanilor: toți muntenii erau obligați să-și părăsească sălașele pe durata sezonului rece. Ușile și ferestrele au fost scoase din țîțîni. Interzicîndu-le sătenilor să mai urce la munte, urmăreau să-i lase pe ai noștri fără adăposturi și posibilități de alimentare. Întregul an 1949 fusese extrem de dificil, un an blestemat... mulți ortaci muriseră, printre ei nume sonore, alții căzuseră prinși, prin sate se făceau arestări, turnătorii se-nmulțiseră. Securiștii erau foarte prezenți iernile, că lăsai urme iar alimentarea devenea aproape imposibilă în unele situații. Veneau mulți, aveau cîini dresați, angajau pădurarii lor. Pîndeau cea mai mică greșeală ca să te distrugă.

Ortacii își săpaseră bordeiul pe undeva prin pădurea Mărăzdinului de lîngă Domașnea, un codru vechi de fag. Două iude – Elena Popa și Mihai Românu – au prins de veste și au informat Securitatea, dar nici turnătorii nu știau locația exactă. Pînă la urmă bordeiul a fost descoperit de un pădurar, tot om de-al Securității, care a găsit urme în apropierea izvorului, s-a ascuns și a pîndit ce se întîmpla. Partizanii deviaseră izvorul prin bordei, era esențial să aibă apa aproape. Tot în izvorul ăla își făceau nevoile și murdăria se ducea la vale. Pădurarul a înțeles imediat situația.

R.G.: Aţi pomenit un anume Mihai Românu. Era rudă cu ortacul Petru Românu, nu?

N.C.: Neamuri erau, aşa-i, neamuri îndepărtate. Securitatea i-a plătit trădarea cu vîrf şi îndesat, că de unde era sărac lipit pămîntului, în primăvară urma să-şi cumpere vreo 60 de oi.

R.G.: Cum a fost anihilată gruparea din jurul fraţilor Duicu?

N.C.: La 30 ianuarie 1950, înainte să se crape de ziuă, o companie de Securitate şi mai multe efective de Miliţie au înconjurat bordeiul, trupele fiind călăuzite de pădurarul cu pricina. Asaltul a început prin aruncarea mai multor grenade. A urmat un schimb de focuri din care au mai putut scăpa doar Nistor şi Stelică Berbecaru. Nelu şi Cristescu au murit în luptă, eroic, în timp ce Petru Duicu, Lalescu şi Petru Românu au căzut arestaţi. Nistor mi-a povestit ce s-a întîmplat, cînd m-am alăturat definitiv grupării, iar alte detalii le-am aflat de la Petru Duicu, dar asta peste ani şi ani, după ce ne-am eliberat din închisori. Cînd şi-au dat seama că fuseseră înconjuraţi era deja prea tîrziu. Grenadele cutremurau bordeiul. Erau pe jumătate dezbrăcaţi, luaţi direct din somn. Petru Duicu a încercat să se sinucidă, noroc că Românu a fost pe faţă şi a reuşit să-l oprească.

Ştiind prea bine că aveau şanse infime să rămînă în viaţă, Nelu şi Cristescu au ieşit primii, hotărîţi să scape sau să piară-n luptă, ceea ce s-a şi întîmplat. Curajul lor nebunesc i-a derutat pe securişti, numai aşa Nistor şi Stelică au reuşit să răzbată, la fel de eroic, ieşind imediat după moartea celor doi şi aruncîndu-se la vale, printre securişti şi troiene, că viscolise în zilele alea. Au deschis focul la nimereală şi au fugit în picioarele goale, cu gloanţele vîjîindu-le pe la urechi. A fost o adevărată minune că au rămas teferi. Depărtîndu-se în josul povîrnişului, ajunseseră deja într-o poziţie favorabilă, pentru că securiştii

erau nevoiți să se salte nițel ca să poată trage după ei, expunîndu-se. Pădurea colcăia de uniforme și cîini dresați. Era frigul de pe lume.

Degerați și uzi din cap pînă-n picioare, cei doi au înotat kilometri prin zăpezi, pînă la gospodăria lui moș Marian din Cornereva, vechi om de încredere al organizației, care i-a adăpostit în pofida uriașelor riscuri. Neascultînd sfatul lui Nistor, care-i zisese să folosească apă rece, Stelică și-a băgat picioarele în apă caldă. Bietul de el își va pierde toate degetele, i se vor usca unul cîte unul. Va fi arestat la Cornereva, în primăvara lui '50. Ajunsese de se tîra în genunchi și pe coate, nu mai putea merge, darămite să fugă de securiști. Va fi judecat în lotul celor din Rusca Teregovei, condamnat la moarte și executat în 1952, alături de mai mulți ruscani. Stelică avea în jur de 35 de ani, l-am cunoscut bine.

Securiștii au legat pe pari cadavrele lui Nelu Duicu și Gheorghe Cristescu, ca pe niște oi sacrificate, le-au coborît în Domașnea și le-au aruncat pe jumătate dezbrăcate în fața Primăriei. Comuniștii din sat dădeau cu piciorele în trupuri, le batjocoreau în fel și chip. Au rămas expuse timp de două zile, apoi nu se știe ce s-a întîmplat cu ele. Izbiți cu patul armelor, Petru Duicu, Lalescu și Petru Românu au fost schingiuiți ca vai de sufletele lor. După ce i-au desfigurat în bătaie, i-au legat pe pari și i-au purtat prin Domașnea ca să-i înspăimînte pe oameni. Urmau torturile de la Securitatea Lugoj și Securitatea Timișoara. Petru Duicu a încercat să se sinucidă și în perioada anchetelor, a vrut să se spînzure, da' uite că i-a dat Dumnezeu și zile, și putere să le ducă pe toate. A ajuns în pușcărie și pînă la urmă s-a eliberat. Prin primăvară, cînd se-ndreptase vremea, Dumitru Iștănuț și alți cîțiva ortaci au răpit-o pe trădătoarea Elena Popa, au dus-o în pădure și au împușcat-o. Mihai Românu a reușit să scape de glonț. A stat băgat la cutie și a fost păzit bine.

R.G.: În tuşe groase, acesta e climatul în care, forţat de împrejurări, veţi lua şi dumneavoastră calea muntelui. Cum s-a întîmplat?

N.C.: Dragul meu, vremurile erau din cele mai tulburi. Devenise foarte dificil să te strecori spre munte. Aveam trasee ştiute numai de mine, o tăiam direct prin pădure şi mă-ntîlneam cu ortacii în locurile stabilite. Asta am făcut timp de doi ani. Îi aprovizionam cu haine şi de-ale gurii, le spuneam tot ce aflam despre poziţiile trupelor şi le duceam scrisorile către diverşi oameni de încredere. Uneori mesajele erau scrise, alteori le transmiteam verbal. Cel mai dificil era să ies din sat fără să fiu luat la ochi, dar m-am descurcat într-un fel sau altul. Tata fusese arestat, familia era bănuită că menţinea legături cu partizanii. Prin împrejurimile Titerleştiului mişunau tot felul de feţe noi, adică securişti travestiţi în haine ţărăneşti, turnători şi pădurari plătiţi să raporteze orice mişcare suspectă. Nici comuniştii locului nu se lăsau mai prejos. Pădurarii erau extrem de periculoşi fiindcă se putea întîmpla să-ţi ia urma sau să dea peste bordeie şi ascunzători, doar ţi-am relatat ce au păţit Ion Duicu şi ai săi. Trebuia să fiu atent la fiece pas. Asta era situaţia în toată regiunea muntoasă a Mehedinţiului şi a Banatului.

În iulie 1950, ducîndu-mă la Muntele Olanu, Nistor Duicu, Ion Caraibot zis „Ciovică" şi Dumitru Mutaşcu mi-au dat o scrisoare şi m-au însărcinat să i-o înmînez lui Ion Avram din comuna Sacu. Menţionez că-l mai vizitasem de cîteva ori în scopuri similare, îl cunoşteam foarte bine. Înainte vreme fruntaş şi deputat al PNŢ-Maniu, Avram deţinuse peste o sută de iugăre de pămînt pînă să-i confişte comuniştii proprietăţile. Era om cu şcoală, temeinic instruit, fidelitatea lui nu putea fi pusă la îndoială. Ne susţinea cu toate cele, ajutase organizaţia Uţă încă de la începuturile retragerii în munţi. El şi colonelul se cunoscuseră în urmă cu mulţi ani. Deseori

i-am dus scrisori și unui fost maior din Baia de Aramă, Constantin Ionescu îl chema, noi îi ziceam Costache. Și el se numărase printre primii susținători.

Ajuns la Sacu, Ion Avram m-a băgat repede în casă, că era ziuă și nu trebuia să mă vadă lumea. I-am dat biletul și i-am zis:

– *Nea Ioane, dacă m-o fi văzut careva și te-ntreabă ce caut la mata, spune-i c-am venit să cumpăr niște porumb.*

N-a durat mult, după vreo 6–7 minute am auzit cum lătrau câinii a om. Pe mine mă cunoșteau, stătuseră potoliți. Nea Ion a ieșit în curte să vadă despre ce era vorba și a dat nas în nas cu doi milițieni. Poate că m-or fi urmărit fără să bag de seamă, cine știe, poate că era casa supravegheată sau poate că m-o fi văzut vreun turnător, nu știu, n-am putut afla, dar cred că locația era pusă sub supraveghere. Cert e că eu îi interesam cel mai mult. Întrebat dacă se afla o persoană străină în casă, Avram nu a avut cum să nege și a trebuit să-i aducă la mine. Erau vizibil obosiți și puteau a transpirație, cine știe prin ce hîrtoape umblaseră în ultimele zile. Deși am fost luați prin surprindere, nu ne-am pierdut cumpătul, știam că dacă te pierzi cu firea comiți greșeli și cazi din lac în puț. Milițienii mi-au cerut să mă legitimez, s-au uitat pe rînd la buletin iar unul dintre ei m-a anunțat că trebuie să-i însoțesc pînă la postul de Miliție ca să dau o declarație scrisă. Am încuviințat, ce mai puteam face? Știam că mă aflam pe muchie de cuțit, credeam că se terminase cu mine. Singurul lucru bun era că-i înmînasem scrisoarea lui Avram, care reușise s-o facă dispărută.

– *Tatăl dumitale unde e?*, m-a luat la descusut milițianul care mă anunțase că trebuie să dau o declarație.

În timpul ăsta ne deplasam prin Sacu spre postul de Miliție. Mă flancau îndeaproape.

– *E arestat.*

Le-am zis-o pe față, n-avea rost să ascund situația. La post m-ar fi verificat, aflau oricum și pe urmă o dădeau în alte alea.

– *Unde-i arestat?*

– *La Craiova, așa știu.*

În realitate nu știam unde e, familia nu aflase nimic. Ulterior ne va spune că fusese ținut administrativ la Poarta Albă.

– *Și n-ai vrea să te-ntîlnești cu taică-tău, ce zici?*, a continuat ăla.

– *Da' cum să nu vreau?*

Îți dai seama, nu-i puteam răspunde că nu, nu vreau să-l văd pe taică-meu.

– *Atunci nu te mai ducem la post, te ducem direct la Craiova. Mergem să te întîlnești cu taică-tău!*

Și într-adevăr, m-au tras de mînă către halta din Sacu, nu mai mergeam spre postul de Miliție. Atunci mi-a fost cît se poate de limpede că voiau să mă ducă direct în arestul Securității. Pesemne că, văzîndu-mă atît de tînăr, credeau că eram naiv sau că nu mă prea ducea capul. Numai la tata nu mergeam noi. Oi fi fost tînăr, dar nu eram deloc prost, cei care mă trimiteau îmi făcuseră o oarecare instrucție. Mi-era clar că milițienii știau destule despre situația reală și că reținerea nu se putea datora decît relațiilor mele și ale familiei cu partizanii. Am rămas liniștit la suprafață cu toate că în mine se dezlănțuise furtuna, mă consumam teribil căutînd o soluție salva-

toare. De cîteva ori am fost cît pe ce să-i împing pe-ăia şi s-o rup la fugă, oricum erau rupţi de oboseală, însă aveau arme şi ne aflam în spaţiu deschis, fără posibilităţi de acoperire. Strada era lungă, lungă, casele erau lipite una de alta, dacă trăgeau n-aş fi ajuns prea departe. Ne aflam chiar în mijlocul comunei, ziua-n amiaza mare, şansele de reuşită ar fi fost mult prea reduse, fie că trăgeau, fie că nu trăgeau.

În haltă am zăbovit ceva, acolo mi-a încolţit în minte planul evadării. Ştiam că dacă intram în mîinile securiştilor soarta mi-ar fi fost pecetluită, aşa că mi-am făcut toate socotelile. Primul tren personal către Craiova a ajuns pe la orele 14.00–15.00, nu mai reţin exact. După ce m-au băgat în compartiment, unul dintre miliţieni mi-a zis:

– Mă băiatule, tu nu eşti arestat, dar n-ai voie să părăseşti compartimentul fără aprobarea noastră.

– Da, domnule, am înţeles.

Păstram aparenţa tînărului prostuţ, asta m-a ajutat tare mult. Ei s-au aşezat pe o banchetă, eu pe cealaltă. Cunoşteam foarte bine traseul căii ferate către Băile Herculane, ştiam că de la Teregova spre Poarta, trenul urcă printr-o vale şi trebuie să-şi reducă viteza, că în vremurile alea erau locomotive cu abur. Tolănit în colţul dinspre geam al banchetei, unul dintre miliţieni cucăia, abia dacă îşi mai putea ţine ochii deschişi. I-am zis celuilalt, cînd am văzut că începuserăm urcuşul:

– Domnu', trebuie să mă duc la toaletă.

– Du-te.

Altceva nici n-am aşteptat, m-am săltat şi-am luat-o din loc pe culoar. Miliţianul s-a ridicat şi m-a urmat îndeaproape, l-am văzut cu coada ochiului, însă nu mai putea face nimic ca să mă oprească.

Mi-am grăbit pasul. Cînd am ajuns la capătul vagonului, în loc să pun mîna pe clanța de la toaletă, am deschis cealaltă ușă cu o lovitură de picior și m-am aruncat din tren. Bineînțeles că am ținut cont de felul cum trebuie să sar ca să nu mă bage sub roți. M-am lovit pe la coate, pe la genunchi, că erau mărăcini și bolovani, dar dus am fost. La puțin timp am auzit scrîșnetul roților pe șine. Milițianul trăsese semnalul de alarmă, însă totul a fost în zadar, nu mă mai puteau prinde. Erau tufișuri, copaci, am dispărut imediat. Peste ceva timp am aflat că locul acela se numește Valea lui Ban.

Am fugit pînă cînd m-am simțit în siguranță și am așteptat căderea întunericului. Eram surescitat, nu știam ce se va întîmpla cu viața mea. Am mers întreaga noapte și am ajuns la Muntele Olanu cînd se crăpa de ziuă. Dumitru Mutașcu, Nistor Duicu și Ion Caraibot mă așteptau, așa conveniserăm. Au apreciat atît modul în care acționasem, cît și felul în care interpretasem reținerea, se vedea că nu stătusem degeaba pe lîngă ei, însă noua situație ridica o serie de probleme.

– *Acum ce facem cu tine, măi băiatule?*, m-a întrebat Fus.

Știam la fel de bine ca ei că aș fi fost arestat dacă m-aș fi întors acasă. Văzîndu-i îngînduraţi, le-am spus:

– *Măi, dacă vreți să fac asta, mă duc și le zic că m-am pierdut cu firea, că m-a apucat frica și de-aia am sărit din tren. O fac în continuare pe prostul... cît să mă țină pe arest? Știți că-s de încredere, nu le voi spune nimic.*

Și-atunci ortacii mi-au explicat cum vedeau problema. Chiar dacă milițienii nu mă arestaseră ca la carte erau șanse minore ca evadarea mea să treacă drept un teribilism adolescentin. N-aș fi fost primul arestat fără vină. Nu-i vorbă, ei se încredeau în fidelitatea

mea, însă trecuseră prin multe nenorociri şi erau convinşi că torturile Securităţii puteau dezlega limba oricărui muritor. Fus mi-a zis:

– Măi Nicolae, ce rezolvăm dacă te schingiuiesc animalele alea pînă dai nume şi bagi oameni în puşcărie? Da' şi dacă te luăm cu noi şi te-mpuşcă securiştii, cum ne-om mai uita în ochii lui taică-tău? Ce-o să-i spunem cînd s-o elibera şi ne-o întreba de ce te-am trimis la moarte?

Îl respectau enorm pe tata, voiau să aleagă cea mai potrivită soluţie. Oricum, deciziile de genul ăsta nu se puteau lua numai de către aceşti trei membri ai grupării şi a trebuit să aştept încă vreo trei zile pînă cînd s-au reunit toţi partizanii, pentru că întîlnirile nu erau posibile oricînd, oriunde. Fiecare nou venit avea nevoie de acceptul tuturor ortacilor. În iulie 1950 în organizaţie activau următorii: Işfănuţ Dumitru zis „Sfîrloagă", Nistor Duicu zis „Boieru", Mutaşcu Dumitru zis „Fus", Ion Caraibot zis „Ciovică", Gheorghe Serăngău şi Iancu Baderca. S-au sfătuit cît s-au sfătuit şi pînă la urmă mi-au dat de ales: fie mă alăturam lor cu arma în mînă, fie mă întorceam şi mă predam, dar în acest din urmă caz trebuia să întrerup orice legătură cu organizaţia, fiindcă riscau să cadă prinşi din cauza mea. Nu exista cale de mijloc.

Evident că doream să mă alătur grupării, încă de la prima întîlnire cu ei îmi pusesem în cap să devin partizan dacă situaţia din ţară nu se îndrepta. Cînd le-am zis asta li se citea bucuria pe feţe. Am rostit jurămîntul, m-am legat să apăr secretele şi să-i pedepsesc pe trădători cu moartea. Atunci am devenit oficial partizan. M-au îmbrăţişat şi m-au sărutat pe amîndoi obrajii ca pe fratele lor. A fost un moment foarte emoţionant pentru mine. După ani de zile, cînd mi-am consultat dosarul de la CNSAS, am observat că turnătorii din Titerleşti se dovediseră eficienţi: securiştii aflaseră încă din luna

august că mă alăturasem luptătorilor din munți. Mama mi-a înțeles situația și nu a încercat să mă facă să-mi schimb hotărîrea. Nu voi uita niciodată cum m-a îmbrățișat și mi-a zis, cu ochii șiroind de lacrimi:

– *Tu pleci, dragul mamei, și poate că vei scăpa cu viață, că ești tînăr și sprinten de gleznă, dar nu uita că noi rămînem în mîinile lor...*

Așa era. Întreaga familie fusese pusă sub supraveghere după ce-l arestaseră pe tata. Am lăsat-o cu inima grea. Ea, surorile și fratele vor munci din greu ca să țină gospodăria. A murit peste doi ani, măcinată de griji și suferințe.

Primele trei luni petrecute pe munte au fost oarecum liniștite. În general m-am ocupat cu ce făcusem și pînă atunci: păstram contactul cu oamenii de încredere, procuram alimente și transmiteam mesaje. Stăteam mult în pădure, am ajutat la construirea bordeiului pentru iarnă și aveam grijă de tabără. La început am folosit un pistol-automat Orița. Eram bun trăgător. Fiind cel mai tînăr dintre ei, ortacii se-nțeleseseră să mă protejeze. Pe cît posibil, încercau să mă țină departe de acțiunile periculoase, dar mai toate presupuneau riscuri. Regulile erau aceleași de pe vremea colonelului Uță. Prelucrat de ei, mi-am ales doi turnători pe care, dacă aș fi fost capturat, i-aș fi tras după mine în anchetă, insistînd că ne-ar fi „colaboratori". M-au învățat să folosesc la foc numai lemn bătrîn de fag și fără coajă, că cel mai mult fum îl scoate coaja. Am tot repetat pînă am învățat să cînt la perfecție ca huhurezul, ghionoaia și alte viețuitoare ale codrilor. Foloseam tot felul de semnale de-astea. Cîntînd ziua ca păsările de noapte, pentru noi era clar cine dădea semnalul, în timp ce securiștii nu s-ar fi putut prinde niciodată de chestiile astea.

R.G.: Cînd aţi participat la prima confruntare cu Securitatea?

N.C.: În seara de 1 noiembrie 1950, era într-o marţi, am pornit cu Dumitru Işfănuţ spre Domaşnea, satul lui natal. Dăduse frigul, ploua mărunt de vreo două-trei zile. Plănuiam să facem ultimul transport de alimente pentru iarnă, că la munte zăpezile cad încă de timpuriu şi după aia nu ne mai puteam deplasa. Avînd greutăţi de cărat ne-am dus călări. De cai făcusem rost în urmă cu o săptămînă-două, pe al lui Sfîrloagă îl prinsesem pe izlaz şi era bătrîior, se mişca destul de greoi. Pe al meu l-am luat într-o noapte din grajdul unui cetăţean din Cornereva, Suroni îl chema. Nu l-am furat, îl cunoşteam pe om şi mi l-ar fi împrumutat, însă m-am gîndit că cel mai bine era să nu ştie nimic. N-aveam nici cea mai vagă idee despre ce urma să se întîmple cu mine şi dacă ar fi recunoscut că îmi dăduse calul l-ar fi arestat cu siguranţă. Nu l-am anunţat tocmai ca să-l protejez. Era un cal sur, tînăr, destul de năbădăios. Îi lipsea o potcoavă la piciorul din stînga spate şi l-am potcovit noi pe munte cu nişte cuie de şindrilă. Cînd călca, sucea un pic copita aia şi urma rămînea puţin ştearsă într-o parte.

Era beznă cînd am ajuns lîngă Domaşnea. Ne-am lăsat caii într-un sălaş, ne-am îngrijit să aibă fîn şi ne-am furişat spre sat, luîndu-ne toate măsurile de precauţie întrucît ştiam că întreaga zonă era înţesată de trupe de Securitate, Armată şi Miliţie. Doar Sfîrloagă îl cunoştea pe proprietarul sălaşului, eu îl mai însoţisem o singură dată la Domaşnea. Trebuia să luăm legătura cu Lena, nevasta lui, dar, fiind mult prea riscant să ne strecurăm pînă în centrul satului, acolo unde locuia familia lui Işfănuţ, ne-am dus la Gheorghe Badiu, un tînăr care avea casă mai pe la margine. Era rudă cu Sfîrloagă şi se număra printre susţinătorii organizaţiei. Işfănuţ s-a înţeles cu el să o anunţe pe Lena să aducă proviziile aici, în casa lui, iar noi urma să revenim şi

să le luăm în noaptea următoare. Auzind că voiam să cărăm la munte o cantitate atît de mare de alimente, Badiu l-a întrebat:

– *Mătușoniule*, așa-i zicea, fiindcă Ișfănuț avea de-acum o vîrstă, *dar cum veți transporta numai voi doi toată greutatea asta?*

– *Ne descurcăm, măi băiatule. Am venit cu doi cai.*

Din vorbă-n vorbă i-a zis și că-i lăsaserăm la sălașul cutare al lui cutare. A fost o mare greșeală că i-a dezvăluit informațiile asta, vei vedea de ce. N-am stat deloc mult la Badiu și în niciun caz n-am fi rămas acolo peste noapte, asta ar fi fost total exclus. Zona era foarte periculoasă și nici nu voiam să-i facem probleme inutile, că iscoadele Securității pîndeau peste tot. Ne-am întors la sălaș și ne-am decis să ne afundăm în pădure, deși era frig și umezeală, urmînd să revenim a doua seară. În timp ce Sfîrloagă a pus repede șaua, a încălecat și a dispărut în beznă, am întîmpinat unele greutăți cu armăsarul meu nărăvaș, care-și umfla burta ori de cîte ori încercam să-i strîng curelele de la șa. Mi-a luat 3–4 minute să rezolv, însă după aia nu l-am mai putut găsi pe Ișfănuț, se îndepărtase fără să-și dea seama, că nu-i ținusem urma. Problema n-a fost asta, știam că în seara următoare ne-am fi întîlnit la același sălaș, că doar am stabilit să ne întoarcem la Domașnea, însă toată mîncarea rămăsese în ranița lui, iar eu nu mîncasem nimic toată ziua. Ne zisese Badiu să ne pună la masă dar l-am refuzat, știind că aveam hrană cu noi. Mi-au chiorăit mațele întreaga noapte și toată ziua următoare. Burnița, frigul era pătrunzător. De-acum mirosea a iarnă. M-am adăpostit în pădure pe sub fagii bătrîni și am așteptat să se facă seară. La sălaș l-am regăsit pe Sfîrloagă și i-am reproșat că plecase fără mine.

– *Îmi pare rău, măi Nicolae, da' am fost ferm convins că erai în spatele meu. Degeaba te-am căutat după aia.*

Ca un făcut, nu mi-am potolit foamea nici atunci, am zis să mănînc la Badiu, că oricum ajungeam repede, măcar nu mai stăteam în noroi şi-n frig. Acolo l-am găsit şi pe Meilă zis „Caleaua", care era fierar de meserie şi cocheta cu ideea de a se alătura grupării. Sfîrloagă s-a bucurat cînd a auzit, Meilă era de toată nădejdea şi ne-ar fi prins bine unul ca el. Atunci venise doar să vorbim, intenţiona să ia o decizie pînă-n primăvară, cînd se mai îndrepta vremea. Badiu ne-a informat că nu putuse să ia legătura cu Lena, întrucît casa era păzită zi şi noapte, dar că vorbise cu Anastasia Benghia să ne aducă o parte din alimente. Era vorba de o femeie în vîrstă, noi îi spuneam „Staşia". Fusese soţia lui Gheorghe Urdăreanu, cel care luptase sub Uţă şi-apoi murise la Pietrele Albe. O respectam şi o consideram un fel de mamă a noastră pentru că ajutase gruparea încă de la începuturi şi continua să o facă în ciuda persecuţiilor la care o supunea Securitatea.

La un moment dat s-au auzit ciocănituri în oblonul ferestrei. Ajunsese Staşia, Badiu s-a grăbit s-o bage în casă. Înainte să-i deschidă uşa, Meilă a intrat în camera alăturată ca să nu-l vadă bătrîna, că nu ştiam ce urma să ne rezerve viitorul, cel mai bine era să fim prevăzători. Că ne vedea pe mine şi pe Işfănuţ nu era o problemă, pe el îl ştia de ani de zile iar eu o mai întîlnisem o dată, într-o conjunctură similară. Staşa adusese puţine alimente în comparaţie cu aşteptările noastre, ceea ce însemna că eram nevoiţi să mai facem un drum sau mai multe pe la diverşi oameni şi asta într-un viitor foarte apropiat, cît încă ne mai puteam asigura strictul necesar.

– *Nicolae, hai vin' la mama că te descalţ eu*, mi-a zis, văzînd că nu reuşeam să-mi scot ciorapii care erau atît de uzi că mi se lipiseră de picioare.

I-am făcut semn că nu era nevoie, spunîndu-i că o să-i scot puțin mai încolo. M-am adresat cu *„mamă Staşia"*, aşa-i ziceau toți ortacii. Voiam să mă trag lîngă sobă, eventual să-mi scot şi puloverul de lînă. Abia ce-mi lepădasem opincile, eram ud din cap pînă-n picioare şi înfometat ca un lup.

– *Lasă puloveru' pe tine, ţucu-te mama, c-aşa se usucă cel mai repede*, m-a sfătuit.

Staşia avea ochii înlăcrimaţi şi glasul sugrumat. M-a durut s-o văd atît de tristă, însă n-am dat atenţie la asta. Ştiam că suferise enorm în ultimii ani, numai în sufletul ei să nu fi fost. Parcă o văd cum îi jucau lacrimile în ochi. Nu a rămas mult, cînd a plecat ne-a sărutat pe toţi ca Iuda pe Hristos. Da, măi băiatule, Staşia ne vînduse, de-aia nu se mai oprea din lăcrimat! Fusese supusă unor presiuni permanente şi pînă la urmă securiştii şi-au atins ţelul, colabora cu ei. Nu ne mai sărutase înainte, dar nici asta nu ni s-a părut ciudat. Nimeni n-a dat vreo importanţă gestului. Urma să fim luaţi ca din oală.

Meilă revenise în cameră şi vorbeam de-ale noastre în timp ce mîncarea fierbea pe plita sobei. Era cald, abia ce mi se dezmorţeau oasele. Urma să-mi potolesc foamea, să ne uscăm cît de cît şi s-o luăm din loc spre pădure. Îmi lăsasem sacul de merinde jos că era incomod să-l car tot timpul, mă durea umărul drept. Stăteam pe un scăunel şi-mi ţineam pistolul-automat pe genunchi. Totul părea în ordine, nimic nu ne-a stîrnit vreo bănuială. N-au trecut nici 5 minute de cînd plecase bătrîna şi s-a auzit un foc de pistol – poc! M-am uitat lung la Iştănuţ şi i-am zis:

– *Nea Dumitre, pîn' aici ne-o fu!*

Era evident că fuseserăm vînduţi şi că ne aflam în mijlocul unei încercuiri organizate. Din aşa ceva nu prea puteai scăpa cu viaţa-n tine. Imediat după ce-am zis asta o rafală de mitralieră a spulberat fereastra şi a spart lampa, stingînd-o. Întuneric beznă. Gloanţele ne-au vîjîit pe lîngă urechi, s-au înfipt în pereţi sau au ricoşat din diverse obiecte. Se dezlănţuise o adevărată furtună de fier şi foc. Era iadul pe pămînt. Eu şi Sfîrloagă ne-am aruncat în cuină, aşa-i spun bănăţenii odăii sau holului micuţ care dă spre curte. Uşa era întredeschisă, se zgîlţîia puternic sub tirul constant. Ne-am alipit de pereţi, el de-o parte, eu de cealaltă parte a uşii. Ne situam într-un unghi în care nu puteam fi loviţi. Rafalele ne asurziseră. Securiştii trăgeau cîte cinci-şase rachete de semnalizare care se deschideau simultan deasupra casei, luminau zona ca să ne taie orice posibilitate de fugă. Erau scene de război. La un moment dat, Sfîrloagă s-a apropiat de uşă, şi-a dat părul pe spate cu mîna stîngă, că-i crescuse, se temea să nu-i vină-n ochi, şi mi-a strigat:

– *Eu ies, Nicolae. Lasă să mor eu primul!*

I-am strigat să mă aştepte, că-mi lăsasem dincolo sacul de merinde. În el aveam cîteva încărcătoare de pistol-automat, grenade, medicamente şi diverse alte lucruri de care nu voiam să mă despart. Rămăsese undeva pe lîngă scăunelul pe care stătusem. Cînd m-am întors să-l iau am auzit o explozie puternică. Işfănuţ azvîrlise grenada şi-apoi se aruncase prin golul uşii.

Badiu şi Meilă stăteau întinşi pe burtă, vii şi nevătămaţi, dar erau de-a dreptul îngroziţi. N-am înţeles ce ziceau. Luminile rachetelor pătrundeau în odaie. M-am tîrît pe coate şi pe genunchi, mi-am luat sacul de merinde şi am revenit în cuină. Rafalele crescuseră în intensitate, ciuruiau totul în jur. Eram doar în ciorapi şi fără cojoc,

că nu mi-a mai stat mintea la de-astea. Nici căciula n-am luat-o, bine că nu-mi scosesem puloverul. M-am postat lîngă uşă, am pregătit o grenadă şi am aşteptat vreo 4–5 minute pînă s-o arunc. Nu ştiam unde se ascunsese Sfîrloagă şi exista riscul să-l spulber. Partizanii cu experienţă mă învăţaseră că, dacă pici în situaţii de-astea, înconjurat în case sau mai ştiu eu pe unde, cel mai bine e să arunci una-două grenade şi să încerci să te strecori imediat după explozii, ca să profiţi de frica şi deruta securiştilor. Asta făcuse Işfănuţ. Asta am făcut şi eu, cînd am văzut că împuşcăturile se concentraseră într-o altă direcţie, apoi m-am aruncat pe uşă. În cădere m-am izbit cu pieptul de una din treptele de piatră – erau vreo trei-patru, uitasem cu desăvîrşire de ele. Fiind plin de adrenalină, atunci nu mi-a păsat, m-am săltat, am deschis focul în direcţia din care văzusem că se trăgea şi am căutat un loc mai adăpostit, dar mult timp după aceea am avut nişte dureri îngrozitoare.

Se trăgea în permanenţă. Securiştii nu aveau o ţină anume, încercau să ne intimideze. Spre deosebire de mine, care eram pentru a doua oară în ograda aia, mă gîndeam că Işfănuţ avea oarece şanse să scape cu viaţă, întrucît era domăşnean şi cunoştea foarte bine împrejurimile. Uneori curtea era luminată mai ceva ca ziua de văpăile rachetelor ce se deschideau deasupra casei.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să caut un loc mai retras, unde am scurmat pămîntul cu mîinile şi am îngropat cîteva din lucrurile pe care le aveam la mine, pentru ca securiştii să nu ajungă şi la alte legături ale grupării în cazul în care aş fi căzut arestat. A fost uşor, plouase mult, apoi am bătătorit locul şi, folosind orice denivelare a terenului, m-am ghidat înspre direcţia din care auzeam împuşcături mai puţine, disperat să găsesc o breşă şi să mă salvez din încercuire. Nici eu nu-mi dădeam multe şanse. Către miezul nopţii,

printre rafale de pistoale-automate am auzit strigăte ce răzbăteau din fața casei. Bănuiam că era vorba de gazdă și de Meilă, dar se trăgea puternic și n-am deslușit decît o larmă îndepărtată. Abia a doua zi urma să aflu că se tîrîseră pînă-n curte și urlau:

– *Domnilor nu ne omorîți! Domnilor nu ne omorîți!*

Din momentul ăla rachetele luminoase au fost trase deasupra lor, securiștii crezînd că Badiu și Meilă erau Sfîrloagă și cu mine. Am speculat momentul, încercînd să mă furișez spre stînga, de unde observasem că se trăgea mai puțin, însă pînă la urmă m-au simțit și au deschis focul în forță, fiind nevoit să bat în retragere și să caut alte căi.

Trecuse bine de miezul nopții cînd am auzit împușcături ce veneau din direcția sălașului unde ne lăsaserăm caii. În zona aia securiștii lansau rachete după rachete ca și cum ar fi urmărit pe cineva. Văpăile lor luminau pînă departe. Ăștia-l vînează pe Ișfănuț?, mă-ntrebam, sperînd ca măcar el să scape.

Gospodăria lui Badiu se afla pe o pantă nu întocmai molcomă, ceea ce mă avantaja pînă într-un punct, întrucît, ocupînd poziții joase, i-aș fi putut nimeri cu ușurință pe urmăritori, aceștia fiind nevoiți să se salte puțin pentru a trage, moment în care s-ar fi expus gloanțelor mele. M-am lăsat în voia pantei și m-am rostogolit pînă între niște stive de lemne aflate în spatele casei unui vecin. Acolo am dat cu ochii de un ditamai cîinele flocos, așa cum au de fel domășnenii, care era legat de un coteț de porci cu fînar deasupra. Inițial m-am temut, crezînd că o să latre, semnalîndu-mi astfel prezența, dar sărmanul era mai speriat ca mine. Îl amuțiseră împușcăturile și grozăvia exploziilor. Nu m-am ascuns în fînar, mi-a fost clar că nu va scăpa de vigilența securiștilor, doar nu era să treacă pe lîngă el și să nu-l vadă.

Rafalele se-nteţiseră din nou, acum se trăgea din toate părţile. Reanalizînd rapid situaţia, am ajuns la concluzia că nu aveam şanse de scăpare. Atunci am fost cuprins de o neagră deznădejde. Mă înspăimînta ideea de a cădea viu în mîinile lor, ştiam că ar urma bătăi şi torturi în timpul cărora exista riscul să-mi trădez camarazii şi să-i aduc în faţa plutonului de execuţie. Un partizan prins într-o capcană fără de ieşire, ne învăţase colonelul Uţă, trebuia să moară în luptă sau de propria-i mînă, fie împuşcîndu-se, fie otrăvindu-se. E-adevărat, cel mai onorabil era să mori în luptă, dar dacă mă răneau şi mă capturau viu? Cususem o fiolă de stricnină în guler, la fel ca toţi ceilalţi ortaci, dar cojocul rămăsese în casă şi oricum otrava nu mă încînta. Atunci, pradă disperării, mi-am proptit ţeava pistolului în piept, măi băiatule, şi-am apăsat un pic pe trăgaci, cît să simt la deget şi să nu declanşez glonţul. Am rămas aşa 2–3 minute, faţă-n faţă cu dulăul ăla, undeva la graniţa dintre viaţă şi moarte. Toată scurta mea existenţă mi s-a perindat prin faţa ochilor... copilul fără de griji care fusesem, Uţă vorbindu-le ortacilor, arestarea tatei, lacrimile din ochii mamei... Apoi m-a năpădit revolta şi am hotărît să lupt pînă la ultima suflare, ce-o fi, o fi. N-am putut să-mi iau viaţa, dragul meu. Întotdeauna am crezut în Dumnezeu, iar sinuciderea este un păcat de moarte. Mi-am zis că-i mai bine să mor în luptă decît să mor şi pe lumea cealaltă.

Nu apucasem să mă depărtez nici doi metri de coteţ cînd s-au apropiat cîţiva soldaţi din trupele de Securitate. Văzuseră de unde trăsesem ultima oară şi bănuiau că ajunsesem în perimetrul ăsta. M-am ghemuit exact în locul în care eram, în apropierea unor lemne. Oricum n-aş fi avut timp să fug. Sesizînd fînarul, unul a scos o lanternă şi l-a cercetat cu de-amănuntul, apoi a luminat şi interiorul coteţului. La un moment dat s-a apropiat într-atît, că dacă aş fi întins

mîna i-aş fi pus pistolul la tîmplă. Vorbeau despre mine, credeau că murisem sau că eram rănit. S-au îndepărtat încet, încet, pregătiţi să tragă la orice zgomot.

După prima încercare sortită eşecului, spre dimineaţă am mai încercat de două ori să sparg împresurarea. Ştiam că dacă apuca să se lumineze se termina cu mine, m-ar fi găsit imediat. Prima oară am nimerit din nou în dreptul unor posturi fixe şi m-au respins cu uşurinţă, mare minune că n-am fost lovit. A trebuit să fac alte şi alte ocolişuri, tîrîndu-mă pe coate şi genunchi, folosind orice scobitură sau movilă. Cînd am încercat ultima oară, cred că mai rămăsese cam o oră şi jumătate pînă la ivirea zorilor. Tot furişîndu-mă dintr-o parte-n alta, i-am auzit pe soldaţi strigînd nişte parole: *„1–10! 1–10!"* Asta m-a ajutat mult că mi-am dat seama unde erau pîlcurile de urmăritori.

Într-un final am nimerit chiar între două posturi fixe, ceea ce a fost un adevărat noroc, să-ţi explic de ce: deşi simţiseră cam pe unde eram, n-au putut deschide focul, fiindcă riscau să se împuşte între ei, aşa că am tras la nimereală cîteva rafale de pistol-automat, ca să-i ţin la distanţă, am aruncat o grenadă şi-am rupt-o la fugă înainte să-i aud explozia, pentru a specula din plin momentul. Şi-am alergat, am alergat pînă cînd m-am prăbuşit într-o adîncitură, despre care iniţial am crezut că era o groapă cu var, dar, slavă Domnului, era un drum adîncit de ploi şi de roţile carelor. Pe acolo m-am strecurat ca printr-o tranşee, puteau să tragă cît voiau. Numai cu o grenadă m-ar mai fi putut lichida, dar securiştii nu se pricepeau la de-astea. Ori de cîte ori ajung prin Domaşnea mă uit spre drumeagul ăla, care aproape că a rămas neschimbat, şi-mi amintesc cum goneam spre culmea dealului. Nu m-am oprit decît după ce m-am afundat suficient de mult în pădure, încît să mă simt în siguranţă. Scăpasem cu viaţă, îmi

venea să cînt, să joc! Numai Dumnezeu m-a călăuzit şi m-a salvat, dragul meu, altfel praful şi pulberea s-ar fi ales de mine în noaptea aia. Mare e puterea lui Dumnezeu.

R.G.: Aşadar, prima acţiune periculoasă la care aţi participat a coincis cu prima trădare. Vor urma şi altele, mult mai dureroase. Unde v-aţi dus după aceea? Işfănuţ scăpase din împresurare?

N.C.: Eram ud din cap pînă-n picioare, rămăsesem doar în ciorapi şi-n pulover, n-aveam căciulă. Trebuia să găsesc haine, trebuia să-mi astîmpăr foamea. Nu ştiam nimic despre soarta lui Sfîrloagă. Burniţa, era frig de-a binelea. M-am dus direct la sălaşul lui Ilie Urdăreanu din Cornereva, om de mare nădejde, unde am găsit-o numai pe baba Stana, mamă-sa. Sărmana s-a speriat cînd a dat cu ochii de mine şi a văzut în ce hal arătam. A insistat să intru, să stau oleacă la căldură, dar nici n-am vrut să aud. Era ziua-n amiaza mare, mă temeam de o descindere a trupelor de Securitate. Am rămas undeva în buza pădurii, ghemuit în spatele unui bolovan, la vreo 60–70 de metri de sălaş, şi am rugat-o să-mi aducă nişte opinci, o haină mai groasă, ciorapi şi ceva de mîncare. Am zăbovit pînă aproape de căderea întunericului şi-apoi am urcat spre izvorul Timişului, am traversat Poiana Ruscăi şi am coborît spre Feneş, pe celălalt versant al muntelui. Cînd s-a luminat ajunsesem prin împrejurimile Feneşului. Începuse să ningă mărunt, dar fulgii se topeau de cum atingeau pămîntul. Printre copaci pluteau smocuri de ceaţă.

Într-un tîrziu am dibuit în noroi nişte urme proaspete de potcoavă şi am remarcat cu stupoare că una dintre ele semăna leit cu urma puţin ştearsă a calului meu, pe care îl lăsasem lîngă Domaşnea. La-nceput mi-am zis că doar mi se părea, fiindcă nu puteam înţelege cum de ar fi fost posibil să ajungă pînă aici, dar tot văzînd-o m-am

convins că era vorba despre unul şi acelaşi cal. Dar cine era călăreţul? Întrebarea asta nu-mi dădea pace. Exista un călăreţ, firește, întrucît amprentele potcoavelor erau adîncite iar calul n-ar fi bîntuit singur pe acolo. Mă tot gîndeam la ciudăţenia asta. Am rătăcit urmele pe o culme împădurită, din pricina păturii de frunze moarte, dar mi-a fost clar că se deplasau spre o poiană largă aflată lîngă un deal cu fîneţe. „Diavoia" se numea locul. Se lăsase o ceaţă groasă, abia dacă vedeam la trei-patru metri. Pieptul mă durea îngrozitor din pricina treptelor de care m-am izbit după ce plonjasem pe uşa casei lui Badiu. M-a durut săptămîni în şir.

Pînă la urmă am simţit miros de fum din direcţia unei văcăreţe. N-o desluşeam încă, o-nghiţise pîcla, dar ştiam că se afla acolo. Grajdurile şi sălaşele erau pustii din toamnă şi pînă la începutul primăverii, ţi-am zis că autorităţile le interziseseră sătenilor să aibă activităţi de felul ăsta. Dacă nu ţăranii din zonă, atunci cine făcuse focul? Mi-am pregătit pistolul-automat, m-am apropiat tiptil şi m-am uitat printre bîrnele umede. Nu mică mi-a fost bucuria să văd că lîngă foc se afla chiar Işfănuţ, scăpase cu viaţă! Nu prinsese de veste că eram acolo, dar calul m-a simţit numaidecît şi a-nceput să fornăie, să bată din copite. Dîndu-şi seama că cineva îl luase la ochi, Sfîrloagă a apucat pistolul şi s-a-ntors într-o fracţiune de secundă, gata să-mi împrăştie creierii. Cînd m-a văzut a tresărit şi i s-au umezit ochii de lacrimi, se uita ca la o fantomă. S-a grăbit să mă strîngă-n braţe:

– *Nicolae, măi băiatule, măi, eram sigur că te-au omorît!*

Nu-i venea să creadă că scăpasem fără să fiu rănit, n-aveam nici măcar o zgîrietură. Am stat lîngă foc şi ne-am povestit peripeţiile. Ieşise din casă la fel de panicat şi dezbrăcat ca mine, decis să răzbească sau să moară. Cunoscînd foarte bine Domaşnea, reuşise

să traverseze printre gloanțe un teren învecinat, care înainte vreme fusese sesionul popii, așa-i zicea lumea, dar acum aparținea colectivului. După ce a ieșit din împresurare, s-a strecurat spre sălașul unde ne lăsaserăm caii. Securiștii i-au luat imediat urma, că-i arestaseră pe Badiu și Meilă iar gazda le-a spus locația. Mare greșeală făcuse Sfîrloagă cînd i-a divulgat informațiile astea, ne-a rămas învățătură de minte. Știind că avea cal bătrîn, ortacul a-ncălecat pe al meu, că era tînăr și sprinten de picior, luînd-o la trap cu securiștii după el. Așa se explica de ce auzisem împușcături acolo și de ce insistaseră atît de mult cu rachetele de semnalizare în direcția aia. Supărați că le-a scăpat, securiștii au luat calul rămas și au dat foc sălașului. Era normal ca Ișfănuț să ia calul meu, urmăritorii îi suflau în ceafă și eu nu aș mai fi ajuns acolo. La momentul ăla credea că fusesem omorît sau arestat.

I-am reproșat că ieșise din casă fără să mă aștepte. Și-a cerut iertare, chiar crezuse că va muri. Se gîndise că va atrage o parte din urmăritori după el, ceea ce de altfel s-a și întîmplat, și că în situația asta voi avea mai multe șanse de supraviețuire. Ișfănuț era ultimul om din lume pe care l-aș fi putut bănui de lașitate, supărarea mi-a trecut repede.

– *No, acum ce facem?*, l-am întrebat.

– *Mă Nicolae, la grup nu ne putem duce așa, dezbrăcați și cu traista goală, că ne facem de tot rîsu'! Hai să ne-ntoarcem la Domașnea, ne procurăm niște haine, facem rost de provizii și aflăm ce s-a întîmplat cu adevărat.*

După lăsarea întunericului am revenit la Domașnea, am ascuns calul și ne-am strecurat pînă la gospodăria lui Petru Ionescu zis „Armen", vechi prieten de-al lui Sfîrloagă și susținător al organizației.

Omul ne-a pus la masă și ne-a dat haine. Ne-a zis că întreaga comună vuia după exploziile și împușcăturile de noaptea trecută. Oamenii ne apreciau și se bucurau că am scăpat neatinși. Securitatea rămăsese cu buza umflată. Vestea proastă era că Stașia ne trădase. Securiștii o păzeau cu strășnicie, știau că mai devreme sau mai tîrziu gruparea va încerca să o pedepsească. Badiu și Meilă fuseseră arestați, urmau să fie condamnați la închisoare pentru favorizarea „bandiților" din munți. La împresurare participaseră peste 300 de securiști, milițieni și soldați revărsați din camioane militare cu prelată. Fuseseră dispuși în trei cercuri concentrice, era o minune că încă respiram. Trupele părăsiseră comuna în cursul zilei.

– *Securiștii ziceau c-aveți iarba fiarelor, că de-aia nu prinde glonțul în carnea voastră!*, ne-a relatat Ionescu.

Dar cea mai importantă informație a nopții a fost că maiorul Zoltan Kling urma să plece peste puțin timp din Teregova spre Băile Herculane. Auzind asta, ne-am grăbit să-i ținem calea, nu înainte ca Ișfănuț să-l însărcineze pe Armen să trimită vorbă către domășnenii de încredere ca să ne aducă la el o parte din alimentele de care aveam nevoie pentru iarnă. Intenționam să le luăm mai tîrziu. Uciderea lui Kling ar fi însemnat o mare lovitură, era vechiul nostru dușman de moarte. După o noapte de pomină se cuvenea să executăm un securist de frunte.

Am ieșit din Domașnea și ne-am postat pe marginea drumului ce venea dinspre Teregova. N-am rămas în spațiu deschis, ne-am băgat după o stîncă uriașă ce se află în apropierea locului în care nu demult a fost înălțată o troiță în memoria partizanilor care au luptat la Pietrele Albe, cred că e cea mai înaltă troiță din România. Stînca asta e la vreo 15–16 metri de drum. Nu a durat mult pînă cînd am

sesizat farurile GAZ-ului. Pe vremea aia erau puține mașini și-abia dacă le vedeai prin munți, treceau la intervale mari de timp. Cred că în jeep erau trei sau patru securiști, le-am întrezărit umbrele. Cînd au ajuns în dreptul nostru, Ișfănuț a aruncat o grenadă anti-tanc pe plafonul GAZ-ului, iar eu am apăsat trăgaciul pistolului-automat cu intenția de a descărca toate cele 32 de gloanțe ale încărcătorului. Deși i-am auzit zgomotul cînd s-a izbit de tablă, grenada nu a explodat. Ca un făcut, nici arma mea nu a luat foc, n-am putut trage! Auzind și ei zgomotul, că doar grenada le căzuse chiar deasupra capetelor, securiștii au accelerat și au scăpat cu viață, nici prin cap nu le-a trecut să oprească sau să riposteze într-un fel sau altul. Ne-am îndepărtat în grabă, tare, tare supărați. Sfîrloagă era pămîntiu la față, păstrase grenada anti-tanc tocmai pentru situații de genul ăsta. Am evitat perimetrul în care căzuse de teamă ca nu cumva să explodeze totuși, sfîrșind prin a ne dezmembra. Uneori ni se-ntîmpla ca armamentul și munițiile să dea rateuri sau să nu funcționeze deloc, întrucît datau încă de pe vremea războiului și fuseseră păstrate în condiții necorespunzătoare. Și-apoi eram în a treia noapte de ploaie petrecută sub cerul liber, umezeala își spusese cuvîntul.

R.G.: Aceasta a fost cea de-a doua tentativă a grupării de a-l lichida pe maiorului Zoltan Kling după cea din vara lui 1948, cînd securistul scăpase ca prin urechile acului de gloanțele oamenilor lui Uță. Peste patru ani, în septembrie 1954, Kling va fi retras pe motive de sănătate dintre cadrele active, fiind trecut în rezervă cu gradul de locotenent-colonel. Cînd a murit, în 1970, la Spitalul de bolnavi psihic din Lugoj, avea mințile complet rătăcite.

N.C.: Dumnezeu nu dă cu parul, dar dă! Îl țineau legat de pat ca să nu-și mănînce fecalele. Așa a murit Kling. Ani și ani de zile, psihopa-

tul ăsta torturase cu mîinile lui în anchete, ordonase execuţii sumare şi aruncase familii întregi în puşcărie. Pe unde a trecut a presărat doar chin şi moarte. Pînă la urmă s-a îndeplinit voinţa lui Dumnezeu.

R.G.: Regretaţi că nu l-aţi ucis în toamna anului 1950?

N.C.: Atunci mi se ridicase sîngele-n cap, am fost tare dezamăgiţi că ne-a scăpat. Işfănuţ începuse să suduie. Peste ani însă, cînd m-au arestat, m-am bucurat că se-ntîmplase aşa. Dacă-l omoram, te asigur că m-ar fi condamnat la moarte şi aş fi sfîrşit în faţa plutonului de execuţie, oricum asta au intenţionat la proces. Pe de altă parte, nici grenada lui Işfănuţ şi nici gloanţele mele nu i-ar fi cauzat o moarte mai straşnică decît aia de care a avut parte. Ţi-am zis, Dumnezeu nu dă cu parul, dar dă!

R.G.: Ce s-a întîmplat după ce v-a scăpat Kling?

N.C.: Tot nu ne-am potolit! După ce ne-am schimbat muniţia, Işfănuţ a propus să intrăm în Teregova şi să-l pedepsim exemplar pe Miroslav Juca, secretarul organizaţiei PMR. Ăsta şi frate-său băgaseră în puşcărie o grămadă de oameni nevinovaţi, îi terorizau pe săteni. Burniţa şi ne-nvăluia aceeaşi ceaţă groasă, frigul pişca prin haine. Am pornit spre Teregova, deplasîndu-ne pe marginea drumului în paralel cu linia de cale ferată. Eu mergeam înainte în timp ce Sfîrloagă mă urma la o distanţă ce-i permitea să mă vadă, astfel încît să ne putem ajuta în cazul în care s-ar fi întîmplat ceva. De regulă asta era cutuma cînd înaintam cîte doi sau mai mulţi – să-l vezi pe cel din faţă. Fiind tînăr şi avînd ochii buni a fost normal să merg primul. Eram aproape de Teregova, cînd am deslușit o lumină slabă de felinar sau de lanternă, încă nu-mi dădeam seama. I-am făcut semn ortacului, ne-am ghemuit şi am ascultat. Cineva izbea cu ciocanul

în şine, nu putea fi vorba decît de un ceferist de-al locului. Sfîrloagă mi-a şuierat în ureche:

– *Hai să-l luăm, Nicolae! Cred că-i revizoru' ăla care ne-a tot turnat. Pe-aici lucrează.*

– *Hai!*, i-am zis.

Era posibil să fie lepra aia, nu-i mai reţin numele. Gruparea plănuia de mult să-i facă de petrecanie. Turnase o grămadă de lume din Teregova, Domaşnea şi împrejurimi, inclusiv despre Sfîrloagă şi familia lui dăduse note informative. Ne-am apropiat pe nesimţite, m-am suit pe şine şi i-am ordonat:

– *Stai!*

– *Stau, tovarăşe!*

Sărise ca ars. Eu şi Sfîrloagă ne uitam lung unul la celălalt, parcă nevenindu-ne să credem că ăla tocmai îmi zisese „tovarăş". Închipuie-ţi cum a sunat în conjunctura aia. Cînd a dat cu ochii de arme a-nceput să se bîlbîie. N-am stat la discuţii, l-am dus puţin mai încolo, după o claie de fîn. Işfănuţ i-a cerut buletinul şi carnetul de membru de partid. Ne-a arătat legitimaţia de ceferist, jurîndu-se cu cerul şi cu pămîntul că nu era membru de partid. Tremura ca o frunză. Am găsit şi alte hîrtii care-i confirmau identitatea, le-am verificat deschizînd lanterna sub pelerina de ploaie pentru ca lumina să nu poată fi văzută de pe drum. Nu era omul nostru, ne-am lămurit. Printre lucruri avea şi cărticica „Visul Maicii Domnului", ceea ce ne-a făcut să-l privim cu simpatie.

– *Du-te cu Dumnezeu, om bun, că nu pe dumneata te căutăm*, i-a zis Sfîrloagă, bătîndu-l pe spate.

Ne-a părut rău că l-am speriat, nu meritase tratamentul ăsta. Înainte să plece ne-a zis că-l ştia pe ceferistul căutat de noi, doar se ocupau de aceleaşi sectoare, însă n-avea prietenie sau alte legături cu el, chiar îi făcuse şi lui nişte chestii urîte.

Am pornit din nou spre Teregova. În sălaşul lui Miroslav Juca pîlpîia lumina. Am rămas la marginea drumului, ca să dau alarma dacă ne trezeam cu cineva pe cap, iar Işfănuţ s-a dus şi s-a uitat pe geam. Înăuntru era doar o fetiţă de 7–8 ani, nici urmă de comunist. Ne-am continuat drumul, convinşi că o să ne cadă-n mîini. Ajunşi foarte aproape de comună, la un moment dat am observat o siluetă care se apropia din sensul opus, i-am făcut semn ortacului şi ne-am lăsat pe burtă în şanţul de lîngă drum. Respectivul a trecut pe lîngă noi fără să ne bage de seamă. Işfănuţ l-a recunoscut: era Miroslav Juca, abia acum venea la sălaş. A ţîşnit din şanţ în spatele lui, l-a aţintit cu pistolul şi l-a somat să se oprească. Miroslav s-a-ntors fulgerător, reuşind să prindă ţeava armei cu mîna, însă nu a mai putut face nimic altceva pentru că m-am săltat lîngă el, i-am alipit ţeava pistolului de gît, i-am poruncit să nu mişte şi l-am întors cu faţa spre mine. A-nlemnit pe loc. Şi-atunci Isfănuţ s-a prezentat:

– *Eu mi-s Sfîrloagă, mă!*

Miroslav s-a-nverzit cînd l-a auzit, i-a evitat privirea şi a-nceput să se bîlbîie. Sfîrloagă băgase groaza în toţi comuniştii satelor de munte, pe cîţiva îi împuşcase, se ştia că-i aprig la mînie, alţi cîţiva urmau să muşte curînd din ţărînă. Sub ameninţarea armelor, l-am pus să urce dealul spre un sălaş retras. Acolo l-am percheziţionat cu de-amănuntul, în drum doar ne-am convins că nu era înarmat. Ştiam că de regulă purta pistol şi se lăuda cu asta, se credea de neatins. În schimb, i-am găsit carnetul roşu de membru de partid şi o reţetă

medicală din care am aflat că era bolnav de sifilis. La percheziție îl lăsasem numai în izmene și cămașă, tremura în fața noastră. Sfîrloagă l-a întrebat de ce le făcea rău atîtor oameni de ispravă, amintindu-i mai multe nume și acțiuni concrete. Miroslav plîngea în hohote, se grăbea să-l aprobe și dădea vina pe partid. Partidul mi-a ordonat, partidul m-a pus, eu n-am vrut, dar m-au obligat – așa o ținea întruna. La Sfîrloagă nu veneai cu de-astea, îți dai seama, că mai rău îl înfuriai. Văzînd că nu ajungea nicăieri, a-nceput să se milogească și să ne implore:

– *Iertați-mă, fraților, cruțați-mi viața! Mă leg să nu vă ies din cuvînt cîte zile oi avea! Nu mă omorîți!*

– *Tu nu ești frate cu noi, bă lingăule! Tu ești cîrpa comuniștilor!*, a răbufnit Sfîrloagă, apoi i-a ordonat să se îmbrace și să rămînă întors cu fața la perete.

Cînd a auzit și asta, Miroslav s-a convins că-l vom împușca. Era dărîmat cu totul, se scăpase pe el. S-a îmbrăcat plîngînd și a făcut ce i s-a zis. În timp ce stătea cu fața la perete, eu și Işfănuț ne-am uitat unul la altul ca să ne-nțelegem din priviri. Ochii îi scăpărau, voia să-l împușcăm. Și-a scos pistolul din buzunar, dar mie nu-mi venea să fac moarte de om, așa că i-am împins mîna, făcîndu-i semn să mai aștepte puțin. Miroslav își întorsese capul și a văzut gestul meu, și-a dat seama că-i salvasem viața.

Sfîrloagă încă era între două ape și nu-i prea venea să-l cruțe, dar se mai potolise. Ca să-l împac, l-am pus pe Miroslav să-și mănînce carnetul de membru de partid. N-o să uit cîte zile oi avea cum l-a înfulecat, măi băiatule, deși avea coperți de-alea mari, cartonate, iar cotorul ăla baban era lipit cu clei de oase. Pe tot l-a mestecat și l-a-nghițit, n-a mai rămas nimic, nimic. Apoi l-am pus să jure că

nu le va mai face rele oamenilor, asigurîndu-l că-l vom împuşca dacă o va lua de la capăt. De-acum ştia că nu ne era greu să punem mîna pe el. S-a legat să respecte asta, dar ne-a explicat că nu putea răspunde şi pentru faptele fratelui său, că dacă s-ar fi luat de el sau i-ar fi spus ceva, ăla l-ar fi turnat la Securitate. L-am lăsat să plece şi n-am regretat: nu doar că Miroslav Juca n-a dat fuga la securişti ca să raporteze incidentul, dar chiar şi-a schimbat comportamentul şi nu le-a mai făcut probleme ţăranilor, a stat la locul lui. E-adevărat, frate-său a rămas un vierme.

Pe Miroslav aveam să-l revăd peste un noian de ani, după eliberarea din închisoare, cînd am aflat că era neam cu cea care urma să-mi devină soţie. Am stat de vorbă şi mi-a mulţumit din nou că-l lăsasem în viaţă. Ulterior mi s-a spus că însemnase într-un carnet ce păţise în noaptea aia, ţinuse un fel de jurnal. Scrisese că i-a salvat viaţa un tînăr care după grai nu era de prin părţile Banatului. Aşa-i, eu sînt oltean, nu vorbeam ca bănăţenii. A scris şi că l-am fi bătut, dar asta chiar nu-i adevărat. Nimeni nu s-a atins de el, ţi-aş fi spus dacă ar fi fost aşa. Însă de bătut, l-a bătut Dumnezeu, că de unde Miroslav Juca fusese şeful exploatării de feldspat de la Armeniş, deci om cu avere şi influenţă, la bătrîneţe a pierdut totul, a rămas al nimănui şi ajunsese să doarmă pe sub podurile din Timişoara. A murit în cea mai groaznică mizerie, mînca de pe jos. Însemnările de care-ţi spun sînt păstrate de Gheorghe Grozăvescu, o rudă de-a lui.

După episodul consumat în sălaşul de lîngă Teregova s-au terminat şi peripeţiile nopţii. Am revenit la Domaşnea, am luat alimentele şi celelalte lucruri strînse de Petru Ionescu şi ne-am întors la ceilalţi ortaci. Curînd, într-o noapte la fel de ceţoasă, am dus calul la Cornereva şi l-am lăsat în grajdul de unde-l luasem. Deşi n-am vorbit despre asta cu el, o murit de mult săracul, sînt convins că

proprietarul şi-a dat seama că fusese împrumutat de partizani. Nici nu ar fi existat o altă explicaţie plauzibilă.

R.G.: Ce s-a întîmplat în iarna dintre 1950 şi 1951? A fost prima pe care aţi petrecut-o pe munte.

N.C.: Ne-am separat în grupuri de 2–3–4 ortaci, fiecare grup neştiind unde îşi săpaseră ceilalţi bordeiele. Măsura asta de siguranţă era obligatorie. Ne-ar fi fost mult mai greu să construim o ascunzătoare în care să se poată adăposti corespunzător 9–10 oameni. Şi mai dificil era să asiguri hrana pentru atîtea guri, nu mai spun de faptul că grupurile mari pot fi detectate cu uşurinţă în condiţii de iarnă.

Eu am iernat doar cu Işfănuţ, în Munţii Ţarcu, undeva în apropierea locului de unde izvorăşte Timişul. Bordeiul era situat într-o zonă foarte bună pentru scopurile noastre, greu accesibilă, trebuia să urci printre rîpe. Reuşiserăm să strîngem toate alimentele şi lucrurile de trebuinţă, am mai ieşit de-acolo abia la primăvară. Asta era cel mai important, să-ţi asiguri strictul necesar de hrană, altfel foamea te-mpingea spre sate şi-ţi luau securiştii urma. Cîţi n-au murit aşa... Pe munte nu există iarnă uşoară, oricum ar fi, tot grea e cînd viscoleşte şi trăieşti într-o groapă. Timpul se scurge foarte greu, ţi se urăşte să stai sub pămînt ca o lighioană, mai ales că pe aici iernile ţin şi cîte o jumătate de an. Domnul nostru Iisus Hristos zice în Sfînta Evanghelie: *Vulpile au vizuini şi păsările cerului au cuiburi, dar Fiul Omului nu are unde să-şi plece capul.* Aşa eram şi noi.

R.G.: Descrieţi, vă rog, cum arăta bordeiul în care aţi iernat cu Işfănuţ. Ce presupunea construirea acestor ascunzători?

N.C.: Bordeiul ăla era un fel de cazemată îngropată, la fel ca toate celelalte bordeie în care am stat. L-am construit încă din toamnă,

Sfîrloagă ochise locul de ceva vreme. Nu puteam lăsa pe ultima sută de metri așa ceva că riscam să ne prindă zăpezile în fundul gol. Pe-aici ninge de timpuriu, nu-i de joacă. Oricum, nici nu se putea altfel, întrucît începeau ploile de toamnă, pădurea se desfrunzea rapid și devenea din ce în ce mai ușor să fii văzut. L-am săpat și l-am amenajat doar noi doi. Munca a fost istovitoare, s-a întins pe durata multor zile. Pămîntul de munte nu e pămîntul de colea din grădină, e truda de pe lume să sapi acolo, dai de stînci, de bolovani, dar am răzbit cu tîrnăcopul și cu multă răbdare. Din momentul în care ne-am apucat de lucru am păzit locul. Ne temeam să nu dea vreun pădurar peste bordei și să pățim ca grupul lui Ion Duicu.

Groapa rezultată avea cam 3 metri pătrați. Dacă ar fi iernat și alții acolo ar fi trebuit să o facem mult mai mare, dar așa aveam spațiu îndeajuns pentru două paturi, alimente, soba cu plită, muniții și celelalte lucruri. Nevoia ne-a învățat să folosim fiecare centimetru. Pereții i-am căptușit cu bîrne și am avut grijă să fixăm în colțuri cei mai solizi butuci pe care i-am găsit. Groapa a fost acoperită tot cu butuci bine îmbinați deasupra cărora am presat un strat de cetină, iarbă uscată și frunze moarte, pentru ca apoi să revărsăm aproximativ un metru de pămînt pe alocuri presărat cu pietre. La asta am folosit pămîntul scos din gaură, pe care l-am bătătorit și l-am nivelat cît am putut de bine, fie cu ajutorul unor bolovani, fie sărind pe el cu toată greutatea corpului. Chiar dacă ne-ar fi găsit securiștii și ar fi aruncat una-două grenade, tavanul ăla tot ar fi rezistat. La final am presărat bălării uscate și frunze moarte făcînd să pară la fel cum era în jur. Întotdeauna ascunzătorile au păstrat înclinația inițială a solului pentru a nu ieși cu nimic în evidență.

În iarna dintre '50 și '51 ne-am confecționat ușa dintr-o cutie groasă umplută cu pămînt bătătorit. Avea o dimensiune de 70–80 de

centimetri pătrați, nici nu era nevoie de mai mult. O țineam deschisă cu un par – cînd îl trăgeam, cutia aluneca pînă într-un opritor și acoperea perfect intrarea. Accesul se făcea cu o scară. Într-o parte a cutiei-ușă lăsasem un orificiu prin care să poată intra lejer o țeavă de armă, în eventualitatea în care am fi fost descoperiți și trebuia să ripostăm. De regulă bordeiele erau asigurate și cu o ieșire secundară: un tunel de cîțiva metri care dădea într-un pîrîu sau într-o rîpă. Dacă nu exista o sursă de apă imediat lîngă, preferabil ar fi fost ca tunelul să străpungă pămîntul într-o zonă greu accesibilă pentru urmăritori, însă ideal era ca ieșirea de siguranță să dea totuși într-un izvor. Intrînd în apă, cîinii nu ne mai puteau lua urma. În timp ce ortacii s-ar fi tîrît pe rînd prin tunel, ultimul rămas ar fi deschis focul din cînd în cînd, dîndu-le de furcă securiștilor și lăsîndu-i să creadă că prada se afla încă acolo. Au fost situații cînd am deviat izvorul chiar prin interiorul bordeiului, trecîndu-l printr-un colț. Asta ne aducea numeroase beneficii, îți dai seama, aveam cu ce să spălăm, aveam apă proaspătă, că apa rezultată din zăpadă nu-ți astîmpără setea. În majoritatea iernilor au existat și ascunzători alternative, întrucît persista riscul să fim descoperiți și era vital să ne păstrăm cît mai multe șanse de rezistență. N-am fi putut supraviețui sub cerul liber, iar în apropierea satelor era doar o problemă de timp pînă să te prindă viu sau mort.

Făceam focul numai pe timp de noapte și doar în spațiu închis. Soba era din piatră, am înjghebat un soi de burlan care scotea fumul prin trunchiul scorburos al unui fag uscat. Miza era să fie dus cît mai sus ca să-l împrăștie repede vîntul. Spre deosebire de alte anotimpuri, iarna fumul se vede foarte ușor, nu te mai protejează frunzișul. Eram obișnuiți să-i simțim mirosul de la distanțe mari, uneori apreciabile, știam prea bine la ce riscuri ne expuneam și am rămas precauți.

Uneori și pe securiști i-am simțit după mirosul de țigară. Ei oricum făceau zgomot, nu știau să meargă pe munte. În pădure ți se dezvoltă toate simțurile, capeți reflexe noi. Făceam focul cît să ne încălzim și dacă era cazul găteam repede una-alta, n-am abuzat niciodată. Nici de mîncare n-am abuzat, respectam niște rații egale. De multe ori am dormit îmbrăcați și încălțați, gata s-o luăm oricînd din loc. E motivul pentru care păstram cîte o porție de mîncare în raniță. Dacă vedeam că stătea să ningă ieșeam din bordei, mărunțeam lemne cu securea și le băgam sub paturi, adunînd cu grijă toate așchiile și celelalte resturi. Peste puțin timp ninsoarea ne acoperea urmele, ai fi jurat că nimeni nu trecuse pe-acolo. Ne depărtam numai doi-trei pași de bordei, așa, cît să ne mai dezmorțim oasele și asta se-ntîmpla doar cînd eram siguri că urma să ningă. Uneori viscolea zile-n șir, vîntul mugea în neștire.

Dacă aveam brînză și carne ne descurcam cumva pînă-n primăvară. Astea au fost cele mai importante alimente, trăgeam cît puteam de ele. Ne străduiam să ținem mălaiul cît mai departe de umezeală. O perioadă am mîncat și ceva cartofi, dar se stricau destul de repede. Slana și carnea afumată sau uscată la vînt erau cele mai rezistente.

Undeva pe la jumătatea sau la finalul lui martie, în funcție de cum se prezenta vremea, părăseam bordeiul și ne reapucam de activitățile obișnuite. În cazul meu și al lui Ișfănuț asta s-a întîmplat la 15 martie 1951. În doar cîteva zile frunzișul parcă explodase, se-ntunecase întreaga pădure. N-am iernat niciodată de două ori în aceeași ascunzătoare pentru că exista riscul să fi fost descoperită între timp. Din bordei luam doar plita și o îngropam pentru mai tîrziu. Dacă nu începeam încă din perioada verii, toamna următoare ne apucam și construiam altul, rugîndu-ne să supraviețuim pînă-n primăvară,

fiindcă viaţa partizanului are mult mai multe necunoscute decît certitudini.

R.G.: În vara anului 1951 gruparea urma să o omoare pe Anastasia Benghia. Cum s-a întîmplat?

N.C.: Din păcate, Staşia nu ne vînduse numai pe mine şi pe Işfănuţ. Zdrobită de securişti, odată ce o apucase pe calea asta, bătrîna nu se mai oprea din turnătorii. Băgase în arest vreo 20 de oameni şi divulgase secrete ale organizaţiei, mulţi săteni de treabă urmau să înfunde puşcăriile. Încă din primăvară, cînd s-a nimerit să ajungem prin împrejurimile Domaşnei, Işfănuţ m-a tras de mînecă şi mi-a zis:

– *Nicolae, hai s-o luăm pe Staşia.*

– *Mă Dumitre, nu-i momentul, hai să mai aşteptăm...*

Am dat-o din colţ în colţ, simţind cum mi se punea un nod în gît. Mi-a aruncat o privire urîtă şi m-a bodogănit cîteva minute, încercînd să mă convingă, dar a rămas ca mine. Mă codeam, dragul meu, nu voiam să iau parte la aşa ceva cu toate că mă legasem prin jurămînt să-i pedepsesc pe trădători cu moartea. Staşia mă vînduse în mod direct şi nu-mi era rudă, deci jurămîntul mă obliga s-o omor cu mîna mea. Aceeaşi obligaţie îi revenea şi lui Sfîrloagă, dar nici prin cap nu-i trecea s-o cruţe. Pentru el, aplicarea pedepsei era o datorie dar şi o problemă personală, că o cunoştea pe Staşia de mulţi ani, luptase împreună cu Ghiţă Urdăreanu, bărbatul ei, familiile fuseseră apropiate, împărţiseră binele şi răul... nu putea să uite că l-a îmbrăţişat, l-a sărutat şi l-a trimis la moarte, aşa cum făcuse şi cu mine. Că noi am scăpat pînă la urmă e o altă discuţie. Nimic din toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă ea nu ne-ar fi dat pe mîna Securităţii.

După vreo două-trei săptămîni, cam așa, am ajuns din nou pe lîngă Domașnea. De data asta Ișfănuț era și mai pornit:

– *Hai s-o luăm, Nicolae, hai să terminăm odată!*

– *Mai las-o, mă Dumitre, că n-au intrat zilele-n sac...*

El nu și nu: Stașia a trădat, Stașia trebuie să moară. Se schimbase la față. Mă punea într-o situație delicată. Atunci mi-a fost greu, greu de tot să-l conving să renunțe. Desigur, problema se tranșase în cadrul organizației. În timpul discuțiilor le-am zis:

– *Mă fraților, mă, eu nu-s de acord să iau omului ce nu i-am dat. Haideți s-o batem, să-i rupem o mînă, un picior, dar să nu ne facem alte păcate...*

Ișfănuț nu s-a lăsat înduplecat iar ceilalți l-au susținut. N-am mai putut comenta, doar am rostit cu toții același jurămînt. N-a trecut mult, prin vară se-ntîmpla, și Ișfănuț s-a dus la Domașnea cu Gheorghe Balica, un ortac de aceeași vîrstă cu mine, care se alăturase de curînd grupării, au răpit-o pe Stașia și au omorît-o. A avut parte de o moarte cumplită, mi-a rămas pe inimă că a sfîrșit-o așa. Au dus-o pe dealul Baută, aflat între Domașnea și Rusca Teregovei, au crestat-o cu briceagul pe față și pe trup, i-au turnat țuică pe răni și-apoi au împușcat-o. Cadavrul a fost lăsat la vedere ca să fie găsit curînd, să-i înspăimînte pe trădători și comuniști.

Ișfănuț era iute la mînie și-avea o fire aspră, e-adevărat, dar nu a fost un criminal cu sînge rece, nimic mai fals. Nu s-ar fi atins nici măcar de-un fir de păr din capul cuiva dacă cel în cauză nu l-ar fi trădat cu scopul de a-l trimite la moarte. Fiindcă asta însemna trădarea pentru noi și în special pentru unul ca Sfîrloagă – moarte. Fie moartea în luptă, fie capturarea în viață, trecerea prin tortură și

trimiterea în fața plutonului de execuție. Îl condamnaseră la moarte în contumacie încă din martie 1950, nici nu l-ar mai fi judecat. Poate că ar fi reușit să se sinucidă și să scape de torturi, dar cum putea fi sigur pe asta? Înainte să fugă în pădure Ișfănuț fusese gospodar de frunte, era săritor și-i ajutase pe mulți. E drept, uneori se ambala și mai făcea lucruri necugetate fără să-i întrebe pe ceilalți ortaci, însă recunoștea cînd greșea și obișnuia să-și ceară iertare cu sinceritate. Era genul de om care-și punea sufletul pe masă. Avea un puternic simț al dreptății, îl enervau la culme toate furturile și abuzurile comuniștilor. A fost unul dintre partizanii de la care am avut cele mai multe de învățat, un camarad de toată nădejdea. Cît despre trădători, și Uță, și Ișfănuț spuneau adevărul: dacă n-ar fi fost pedepsiți cu moartea s-ar fi înmulțit și sfîrșeam cu toții împușcați.

R.G.: Anul 1951 e interesant din toate punctele de vedere. Au loc cîteva ciocniri cu trupele de Securitate, Ișfănuț e grav rănit, gruparea se apropie de granița cu Iugoslavia și ia în calcul o trecere, dar zona e minată și înțesată de trupe. În mare, cam ăsta-i tabloul. Haideți să-l dezvoltăm.

N.C.: După 15 martie am ieșit cu toții din ascunzători, ne-am reunit pentru o perioadă, am luat legătura cu oamenii de încredere, am aflat ce se mai întîmplase în cursul ultimelor luni și ne-am sfătuit ce să facem. Veștile erau rele: multe arestări, turnătorii cu duiumul, numeroase trupe comasate în diverse zone. Alimentarea devenise din ce în ce mai dificilă.

R.G.: În primăvara anului 1951, grupului i se alătură și o femeie. E vorba de Maria Vlădescu, o prezență surprinzătoare. Cum s-a întîmplat?

N.C.: O perioadă ne-am stabilit prin pădurile Verendinului. Într-o zi, Ion Caraibot i-a zis lui Dumitru Mutaşcu:

– *Mă nea Mitre, hai mă să ne luăm şi noi cîte-o femeie, că-i tare greu fără... Ne mai spală o cămaşă, ne mai face un ciorap...*

– *Hai, nea Mitre, ia-o pe Boboanţa!*, insista şi Victor Curescu.

Aşa am poreclit-o pe Maria Vlădescu din Verendin – „Boboanţa". Şi el verendinean, lui Mutaşcu zis „Fus" i-a surîs planul, oricum obişnuia să se întîlnească din cînd în cînd cu Boboanţa. Nelu şi Victor aveau şi ei nişte drăguţe la care se mai furişau, nu reţin pe cine voiau să aducă. Şi plecară toţi trei, măi băiatule, au luat-o de-a valea prin pădure urmînd ca fiecare să revină cu cîte o femeie. Asta a fost înţelegerea. Fus şi Boboanţa au venit după vreo trei-patru zile, optimişti şi hotărîţi să trăiască împreună pentru tot restul zilelor. Cînd mă uitam la ei mă bufnea rîsul. Parcă erau în luna de miere, zău aşa. Nelu şi Victor s-au întors abia peste vreo două-trei săptămîni, singuri şi puşi pe glume:

– *Mă nea Mitre, noi n-am găsit pe niciuna. Asta e, bine că ţi-ai luat tu mireasă!*

Rîdeau de el. Boboanţa avea aşa cam spre 50 de ani, tare mai era strîmbă şi întortocheată. Fus a mormăit ceva, nu i-a căzut deloc bine că rămăsese singurul în situaţia asta. A stat trist vreo două săptămîni, şi-a dat seama că făcuse o greşeală, însă n-ar mai fi putut să o alunge nici de-ar fi vrut. De-acum Boboanţa auzise despre unii oameni de legătură, ştia locurile noastre, dacă o ducea îndărăt şi o aresta Securitatea, care prinsese de veste că ni se alăturase, ar fi spus totul. Ăsta a fost motivul pentru care a rămas în pădure, dar pentru ea a fost un chin. Noi înduram cumva, ne descurcam cu problemele şi asprimea

muntelui, însă pentru o biată femeie chiar că era iadul pe pământ. Din momentul ăla Fus a fost nevoit să se izoleze treptat de grup fiindcă nu puteam sta cu toţii în acelaşi bordei, de-acum el şi Boboanţa erau un fel de familie. Noi cu groapa noastră, ei cu groapa lor. Ce să-i faci, dacă i-a trebuit mireasă? Uitase că miresele partizanului sînt pădurea şi moartea. Peste ceva timp, Fus şi Boboanţa vor prefera să rămînă mai mult prin părţile Almăjului, alături de Gheorghe Serăngău, Iancu Baderca şi Gheorghe Balica. Înaintea arestării din '52, Baderca şi Balica plănuiau să revină în pădurile Verendinului alături de restul ortacilor. Aici era mai sigură iarna.

Revenind la cele întîmplate în primăvara lui '51, la scurt timp după „nunta" lui Fus ne-am împărţit în două grupuri. El şi Boboanţa au rămas în zona Verendinului, alături de Nistor, Serăngău şi Curescu, în timp ce eu am umblat cu Işfănuţ, Baderca, Caraibot şi Balica, mutîndu-ne de colo-colo de la Domaşnea pînă la Lăpuşnicu Mare. Mobilitatea e esenţială în lupta de partizani.

R.G.: Curînd după ieşirea din ascunzători, în noaptea de 23 spre 24 martie, gruparea atacase cu rafale de pistoale-automate un jeep al Securităţii. S-a întîmplat undeva la marginea Domaşnei. Securiştii au accelerat şi au reuşit să scape din ambuscadă, nici prin cap nu le-a trecut să riposteze. La 31 mai, Işfănuţ şi Balica au fost protagoniştii unui incident consumat în Borlovenii Vechi. Ce s-a întîmplat mai exact?

N.C.: Atunci au atacat Sfatul Popular din comună. Au dat năvală înarmaţi pînă-n dinţi şi-au făcut harcea-parcea afişele şi diversele materiale de propagandă. Dracu' s-a ales de toate tablourile alea, le-au rupt şi le-au călcat în picioare. Apoi i-au luat pe vreo 10 comunişti care avuseseră ghinionul să se afle în clădire, în frunte

cu secretarul organizației PMR din Borlovenii Vechi, și i-au dus în pădure spre Semenic. O perioadă, Sfîrloagă i-a lăsat să creadă că-i vor împușca, le-a scos pe nas colectivizarea și cotele mari, le-a amintit nenorocirile pe care le făcuseră, dar le-au dat drumul după ce i-au pus să jure că nu le vor mai face rele oamenilor. Unii s-au cuminţit subit, alții s-au întors la vechile îndeletniciri. Așa-i omul, cînd e stricat n-ai ce să-i mai faci.

R.G.: Cum a fost rănit Ișfănuț?

N.C.: Asta s-a întîmplat pe la începutul lui iunie. Recent alăturat grupului și avînd o figură necunoscută, putînd astfel să intre prin sate mai ușor ca alți ortaci, Gheorghe Balica a coborît în Borlovenii Noi, la un sătean de ispravă, ca să ia niște cartușe. Sfîrloagă îl aștepta într-o livadă și la un moment dat a fost surprins de o trupă de milițieni călare. Ăia erau vreo patru-cinci, el era singur, și-au tras fără să-l someze. Deși grav rănit în picior de mai multe gloanțe, Sfîrloagă l-a împușcat mortal pe sergentul care comanda trupa și a reușit să dispară în pădure. Auzind împușcăturile, Balica s-a grăbit să vină spre Luncaviţa, la mine și la Nistor, așa am aflat ce și cum. Nu ne-a luat deloc mult să-l găsim pe Ișfănuț, se adăpostise într-un sălaș de pe lîngă Verendin, însă rănile lui ne-au îngrozit. Unul dintre gloanțe îi smulsese o bucată mare de pulpă, nu exagerez cîtuși de puțin cînd spun că în gaura aia ar fi încăput un ou de găină. A fost nevoie de mult timp ca să-și revină, avea dureri cumplite. Îți dai seama ce tărie de caracter și ce stăpînire de sine? A alergat cu cizma plină de sînge, a împușcat un sergent și a scăpat de restul milițienilor călare. Oare cîți ar fi reușit să supraviețuiască unei situații similare?

R.G.: Aceasta e o altă imagine hieratică a partizanului anticomunist român, la fel scena în care același Ișfănuț a strigat *„Lasă să mor eu*

primul!", a aruncat o grenadă și a plonjat în beznă prin golul ușii casei lui Badiu din Domașnea.

N.C.: După rănirea lui Ișfănuț, la începutul verii ne-am mutat centrul de acțiune în pădurile Semenicului. Pe-atunci eram în grup cu Serăngău, Baderca, Caraibot și Curescu. Oamenii locului s-au dovedit buni români, au fost săritori și ne-au ajutat cu provizii, informații și haine. Cînd se mai întîmpla să intrăm prin sate izolate, citeam speranța și bucuria pe fețele țăranilor. Ne considerau un sprijin.

R.G.: Și în pădurile Văliugului au fost incidente.

N.C.: Da, acolo l-au rănit securiștii pe Nelu Caraibot. Să-ți zic cum a fost. Era într-o zi însorită de iunie cînd ne-am hotărît să facem niște exerciții de tragere. Asta nu doar că ne relaxa și ne ținea în formă, dar aveam niște muniție veche și ne temeam că ne va face surprize în luptă, am zis ca măcar să o folosim într-un mod util. Fiind în mijlocul unor păduri seculare, departe de orice așezare, chiar nu ne-am făcut griji că împușcăturile vor fi auzite de cineva. Ciopliserăm niște ținte pe copaci aflați nu foarte departe, cît să le putem nimeri cu pistolul-automat, și ne puneam în diverse situații ipotetice. De pildă, un ortac se făcea că înaintează liniștit și dintr-odată altul îi dădea semnalul de tragere – *„Foc!"* –, moment în care se rostogolea și încerca să nimerească toate țintele. Ne pregăteam pentru situațiile în care securiștii ne-ar fi luat prin surprindere, Sfîrloagă abia ce pățise asta.

După finalizarea antrenamentului am tăiat-o prin pădure. Patrulam deseori, trebuia să știm tot ce mișca în zona aia. Se apropia seara cînd am dat de o poiană mare unde se afla cantonul unui pădurar. Imediat l-am reperat și pe el, ieșise dintre copaci, la numai cîțiva metri de noi, însă ne-am lăsat pe burtă în iarba înaltă și nu apucase să ne sesizeze prezența. Își lepădase pușca lîngă un fag și se foia de

colo-colo, era limpede că-l frămînta ceva. Un ortac s-a săltat, l-a somat, i-a zis să-şi ia arma şi l-a chemat la noi, atenţionîndu-l să nu facă vreo prostie că va fi împuşcat pe loc. Speriat, pădurarul s-a conformat întocmai. Era neamţ, vorbea stîlcit româna. Auzise împuşcăturile şi-l alarmaseră, dar i-am spus să nu-şi mai bată capul. A înţeles ce a fost de înţeles.

Ne-a invitat în canton, ne-a pus la masă şi ne-a omenit cu pîine şi untură, cum se obişnuia pe la ei. Din vorbă-n vorbă ne-am dat seama că era om de treabă, nici el nu-i înghiţea pe comunişti. Era din Gărîna sau Brebu, satele alea săseşti. Fiind tînăr şi fără astîmpăr mă tot fîţîiam pe-acolo. La un moment dat am auzit un murmur ciudat ce venea dintr-un colţ al încăperii. Ortacii încă erau la masă, nu l-ar fi deslușit. M-am apropiat şi am remarcat că zgomotul răzbătea dintr-o cutie de lemn în interiorul căreia am găsit un telefon cu receptorul ridicat. I-am chemat degrabă pe ceilalţi şi împreună am surprins o convorbire extrem de interesantă: un necunoscut care abia vorbea româna îi alerta pe miliţienii din Văliug, reclamînd că în cantonul lui s-a tras întreaga zi. Exagera, desigur, dar cine era individul?

– *Aoleuuu, ăsta-i un coleg al meu! E porcu' de brigadier silvic de la cantonul 2 Păroasa! Numai el poate vorbi direct cu Văliugul*, ne-a lămurit pădurarul, punîndu-şi mîinile-n cap.

Apoi ne-a explicat cum să ajungem la el. I-am mulţumit pentru tratament şi colaborare, rugîndu-l să nu spună nimănui despre prezenţa noastră. Evident c-am pornit imediat spre cantonul 2, n-aveam timp de pierdut. Activam în regiune şi eram obligaţi să-i dăm o lecţie pe măsură pădurarului, trebuia să ne asigurăm că nu va face şi alte reclamaţii care ne-ar fi putut aduce trupele de Securitate pe cap. Se lăsase noaptea cînd am ajuns la canton. Ne-am furişat spre

lumina ce pîlpîia la fereastră şi ne-am uitat printre bîrnele gardului fără a întrezări vreo mişcare sau altceva ciudat. Atunci mi-a venit o idee aşa, mai buclucaşă, şi le-am spus-o ortacilor:

– *Mă, ştiţi ce-ar fi indicat? Ia să mă-mbrac eu în miliţian şi să-i zic ăstuia c-am venit să investighez reclamaţia. Dacă-i totul în ordine, săriţi gardul, îl luăm şi hotărîm ce facem cu el, e bine-aşa?*

Au fost de acord. Aveam uniforme de miliţieni şi soldaţi, că pe-ăia de-i prindeam îi dezarmam, îi dezbrăcam, îi speriam de-ncepeau să plîngă şi-apoi le trăgeam cîte-un şut în cur şi le dădeam drumul. Am căutat prin raniţe şi am izbutit să înjghebăm două uniforme – unul avea o pereche de pantaloni şi o caschetă, altul păstrase doar pantalonii, un al treilea avea veston şi caschetă. M-am echipat şi-am sărit gardul nu înainte de a stabili o parolă, astfel încît ceilalţi să mă urmeze imediat ce o auzeau. Spre surprinderea mea, deşi îi zisesem să n-o facă, pentru că-i crescuse ditamai barba, la cîteva secunde m-am trezit că şi Curescu a sărit după mine. Se îmbrăcase cu resturile celeilalte uniforme.

– *Te-ai smintit?*, l-am certat în şoaptă. *Cine dracu' a mai văzut miliţian cu barbă?!*

Eram tînăr, încă nu-mi creştea barba, aş fi putut trece drept miliţian, dar Victor n-ar fi avut nici cea mai mică şansă. Pînă la urmă şi-a acoperit cu mîna jumătatea de jos a feţei şi mi-a făcut semn că rămîne în spatele meu, însă chiar atunci a lătrat un cîine şi s-a deschis uşa.

– *Bună seara, tovarăşi*, a răsunat vocea brigadierului silvic, care ne privea suspicios din tindă, în special pe Victor.

– *Bună seara, tovarăşe*, i-am răspuns. *Ne-ai dat telefon ca să ne ceri ajutorul şi uite, am ajuns.*

I-am zîmbit, însă pădurarul încremenise şi nu mai sufla o vorbă, era de parcă-şi înghiţise limba. Se prinsese, lepădătura! Am strigat parola şi restul ortacilor au aterizat lîngă noi. Firește c-am schimbat placa:

– *Pînă aici ţi-a fost! Îţi place să torni, a? Te-am auzit cînd vorbeai cu miliţienii la telefon!*

– *Nu spus eu! Nu spus eu!*, se văicărea, dar el fusese, l-am recunoscut după voce.

Şi ăsta era neamţ, vorbea foarte stricat româna. L-am împins cu ţeava pistolului în interiorul cantonului. Am intrat cu toţii, numai Iancu Baderca a rămas de pază. În odaie am găsit-o şi pe soţia pădurarului, care plîngea în hohote şi se dădea de ceasul morţii:

– *Iertare! Iertare! Eu aştept fatu meu să vină de la Reşiţa, iertare!*

N-aveam noi treabă cu fata lor. Nici n-am apucat să mă obişnuiesc cu lumina lămpii, că Iancu ne-a dat de veste că auzise un zgomot în pădure. Iniţial am crezut că o fi fost vreo sălbăticiune sau că i s-a părut. La scurt timp însă, o rafală de mitralieră a spulberat geamurile, împroşcînd camera cu zeci de gloanţe. Securiştii şi miliţienii încercau să înconjoare cantonul, era limpede. M-am aruncat pe duşumea, alături de mine s-a prăbuşit şi Caraibot. Deşi fusese rănit în braţ a deschis totuşi focul în direcţia ferestrei. Era un haos de nedescris, gloanţele ne şuierau pe la urechi. Neatinşi, nemţii se tăvăleau, scînceau şi zbierau înspăimîntaţi, nemaiştiind cui să ceară îndurare.

Nu fără mari riscuri şi dificultăţi, fiindcă automatele răpăiau în permanenţă, am reuşit totuşi să ne retragem şi-am sărit gardul pe rînd, aruncînd grenade şi menţinînd un tir puternic. Regrupaţi

în desișuri, am observat că lipsea Nelu, rana nu-i permisese să iasă. Nu ne puteam abandona fratele de arme, așa că ne-am întors, tîrîndu-ne pe coate și genunchi pînă la gard, unde ne-am făcut rapid planul. Atunci nu se mai trăgea, securiștii stăteau cu capul la cutie. În timp ce doi ortaci au aruncat din nou cu grenade, ca să-i țină la distanță, știind că exploziile îi îngrozeau, eu și un alt camarad am sărit gardul, l-am apucat de subsuori pe Caraibot, care zăcea într-o baltă de sînge, în același loc unde se prăbușise, l-am trecut gardul cu ajutorul celorlalți și ne-am refugiat în pădure printre gloanțe. Securiștii își reîncepuseră tirul.

Ne-am depărtat destul de rapid cu toate că trebuia să cărăm rănitul. Nelu avea dureri mari, sîngera abundent. A insistat să-l pansăm dar n-am putut face asta în condiții de noapte și fugă. Ar fi fost foarte riscant să ne oprim, să aprindem lanternele și să scotocim prin raniție, nu știam dacă trupa pornise în urmărirea noastră sau dacă erau și alte efective comasate în zonă. I-am legat o cîrpă peste rană și-am strîns-o cît am putut de tare ca să mai oprească sîngerarea, altă soluție nu exista. Am mers întreaga noapte, cînd s-a crăpat de ziua ajunseserăm la Poiana Ciula, în apropierea Teregovei. Abia acolo i-am spălat rana, i-am pansat-o și l-am îngrijit cu medicamentele găsite de fiecare prin raniție.

Atunci am văzut că sacul meu de merinde fusese ciuruit de gloanțe, nici nu băgasem de seamă. Unul străpunsese Noul Testament, pe care-l purtam întotdeauna cu mine. Răzbise pe partea cealaltă, dar nu m-a putut atinge și asta numai datorită cărții sfinte, care l-a încetinit și i-a deviat traiectoria. Dacă n-aș fi avut-o, glonțul mi-ar fi perforat șoldul, cine știe ce s-ar mai fi ales de mine. Coperțile groase și numărul mare de pagini m-au salvat. Asta m-a cutremurat, măi băiatule!

Cînd le-am arătat-o, ortacii au prins a se-nchina. S-a lăsat o tăcere adîncă. Noul Testament a trecut din mînă-n mînă. Ce dovadă mai mare putea fi că Dumnezeu mă veghease şi-mi salvase viaţa? Şi acum mi se face pielea de găină. Temîndu-mă că o s-o pierd, la ceva vreme după incident i-am încredinţat cartea unui consătean din Titerleşti, Pătru Răducan, om de toată nădejdea. A păstrat-o cu grijă şi mi-a înapoiat-o peste ani de zile, cînd m-am eliberat din închisoare. De-atunci nu ne-am mai despărţit niciodată. În timp s-a deteriorat, coperţile nu mai există, că le-au atins multe mîini, s-au scurs mai bine de şaptezeci de ani de la noaptea aia, dar urma glonţului se vede foarte bine. O biblie împuşcată e dovada că Dumnezeu a fost, este şi rămîne alături de toţi cei care aleg să-I urmeze calea. În urmă cu ceva vreme mi-a cerut-o arhiepiscopul Timişoarei, Ioan Selejan, mitropolit al Banatului, însă i-am transmis că nu mă pot despărţi de ea cît încă sînt în viaţă. Chiar nu pot, a devenit o parte din mine.

Vezi tu, în timp ce regimul şi securiştii ne numeau „bandiţi", „terorişti" şi „duşmani ai poporului", noi purtam în raniţe biblii şi cărţi de rugăciune. Ţin minte că un ortac obişnuia să citească din „Visul Maicii Domnului". Ne gîndeam deseori că vulpile au vizuini şi păsările cerului au cuiburi, numai noi n-aveam unde să ne tragem sufletele. Ne regăseam în cuvintele Mîntuitorului. Desigur că în aceleaşi raniţe ţineam şi muniţiile, doar nu ne-am fi lăsat duşi ca mieii la abator. Acolo mai aveam faşe, medicamente, spirt, binoclu, lanternă, busolă şi alte lucruri de mare trebuinţă pe munte.

R.G.: Gruparea luase în calcul o trecere în Iugoslavia. Ce s-a întîmplat mai exact?

N.C.: Planul ăsta a fost pus la cale prin luna iulie. Situaţia externă rămăsese îngheţată, un război între Vest şi URSS părea din ce în ce

mai puțin probabil. Asta ar fi fost unica șansă ca să-i alungăm pe ruși din țară. Securitatea ne vîna din ce în ce mai agresiv, înțelegeam prea bine că era numai o chestiune de timp pînă cînd fie vom muri în luptă, fie vom cădea prinși unul după altul, vînduți de iude și atrași în ambuscade. Ce puteam face în condițiile astea? Lațul se strîngea din ce în ce mai primejdios. Intuind ce va urma, colonelul Uță luase în calcul o trecere în Iugoslavia încă din '49.

Ne-am sfătuit și am hotărît să ne deplasăm spre comuna Naidăș, care e chiar lîngă frontieră. Undeva aproape, Nera se varsă în Dunăre. Dacă existau condiții favorabile am fi trecut dincolo fără să stăm pe gînduri, cu toate că încă nu prea știam ce era de făcut după aia. Poate ne împușcau grănicerii sîrbi, poate ajungeam prin pușcăriile și lagărele lor sau ne trimiteau înapoi în schimbul unor vagoane cu sare. Riscurile erau numeroase. Chiar dacă am fi trecut cu bine, scăpînd de vigilența grănicerilor de pe ambele maluri, tot am fi întîmpinat probleme uriașe, întrucît am fi străbătut o țară comunistă necunoscută. Aveam nevoie de o călăuză, de oameni care să ne asigure una-alta, măcar strictul necesar. Bani s-au găsit, că susținătorii ne-au ajutat cu diverse sume, dar o călăuză de încredere era foarte greu de aflat în anii ăia. Nu ne puteam lăsa viețile în mîinile oricui. Și-apoi ne trădaseră atîția de-ai noștri, ce așteptări am fi putut avea de la niște sîrbi? Am stabilit să tatonăm terenul, să strîngem informații și să riscăm o trecere numai dacă vor fi condiții optime.

Într-o noapte de iulie am părăsit pădurile Verendinului cu destinația Naidăș. Drumul era lung și plin de primejdii, mai ales că ne-am deplasat în număr de 10. Nimeni nu voia să rateze o eventuală trecere. Singurul care nu a putut veni a fost Ișfănuț, care își trata rănile la un om de legătură. Aveam doi cai încărcați cu provizii. Înaintea grupului, la o distanță de 100–150 de metri, se strecurau unul sau

doi ortaci, care aveau rol de iscoade, urmînd ca restul să trecem prin locuri deja verificate. Într-o zi s-a întîmplat să rămînem în urmă eu și Dumitru Mutașcu. Vorbeam de una, de alta, eram frînți de oboseală. Eu călăream ca să mă mai odihnesc puțin, dar stăteam cu ambele picioare pe-o parte, ca femeile, gata să sar dacă s-ar fi ivit o situație neașteptată. Fus își ducea calul de dîrlogi, călărise pînă mai devreme. Victor Curescu era iscoadă în ziua aia. Nici el, nici ceilalți ortaci nu dăduseră vreun semn de îngrijorare. Totul părea în regulă.

Iadul s-a dezlănțuit dintr-odată, pe cînd străbăteam o poiană lungă, lungă, aflată între versanți pe alocuri dezgoliți. Se tăiase masiv pădurea și rezultase un defileu adînc. Am intrat în spațiu deschis, bazîndu-ne pe faptul că Victor și grupul trecuseră deja pe acolo cu numai cîteva minute înainte. Rafalele de pistoale-automate au izbucnit simultan de pe ambii versanți. Caii au fost împușcați mortal și-abia ce-am apucat să sar din cădere, evitînd să rămîn prins sub leșul animalului. Norocul a făcut să mă prăvălesc într-o adîncitură, care, slavă Domnului, m-a ferit de gloanțe. Am deschis imediat focul, dar nu puteam să mișc prea mult la dreapta sau la stînga, că m-aș fi expus. Gloanțele mușcau pămîntul în apropiere sau vîjîiau pe deasupra. Și Fus izbutise să se pună la adăpost, trăgea rafală după rafală. Cu toate astea situația devenise critică, eram izolați și n-am fi putut rezista cine știe cît. Securiștii beneficiau de o zdrobitoare superioritate numerică, ne-ar fi înconjurat în curînd. Pînă la urmă, salvarea a venit de la ceilalți ortaci, care au auzit împușcăturile și au declanșat un atac violent, aruncînd grenade și menținînd un tir constant. Numai așa am reușit să ne retragem în pădure. Am fugit ca disperații printre gloanțe.

Restul drumului a durat mult, c-am fost forțați să facem opriri și ocolișuri, înaintînd doar atunci cînd consideram că era cel mai

sigur. Ambuscada ne-a făcut să ducem la extrem toate precauțiile. În timpul acelei campanii l-am cunoscut pe moș Gheorghe Lazăr zis „Bogium", un român adevărat și inimos din Sasca Montană, căruia îi păstrez cea mai luminoasă amintire. În ciuda riscurilor, moșul ne-a adăpostit la un sălaș de pe malul Nerei, ne-a omenit și ne-a ajutat cu tot ce i-a stat în putință. I-am lăsat niște bani ca să ne cumpere o parte din alimentele necesare pentru iarnă, că nu știam dacă vom ajunge în Iugoslavia și nu puteam rămîne nepregătiți.

Ca peste tot pe unde am trecut și țăranii din Bozovici ne-au ajutat cu hrană, muniții, îmbrăcăminte și informații. În zonă fuseseră împrăștiate posturi fixe care se înmulțeau pe măsură ce ne apropiam de frontieră. Am reușit să le evităm numai mulțumită informațiilor exacte primite de la săteni. Noi nu cunoșteam deloc regiunea. Pînă la urmă ne-am oprit aproape de malul Dunării, într-o pădure din împrejurimile Naidășului. A fost mare lucru că ajunseserăm pînă acolo fără să fim simțiți de Securitate. Din locul unde ne aflam se vedeau satele sîrbești. Încă nu aveam un plan, ne frămîntau multe griji.

La un moment dat m-am îndepărtat de grup și am mers pe lîngă liziera pădurii. S-a întîmplat să întîlnesc un țăran cu o secure pe umăr care se ducea spre parcelele lui. Bărbatul s-a uitat ciudat la mine și mi-a fost teamă că mă va raporta. Acolo orice față nouă stîrnea suspiciuni. Am scos pistolul de la cingătoare, l-am somat să se oprească și l-am adus la ceilalți ortaci. Văzînd armele, a-nceput să se bîlbîie. Inițial a crezut că eram partizani sîrbi. L-am liniștit, i-am zis că nu-i vom face rău și ne-am cerut iertare pentru spaima pe care a tras-o, apoi l-am întrebat dacă știa vreun loc pe unde am putea trece dincolo.

– Întreaga frontieră e plină de mine, fraților, le-au băgat una lîngă alta. Paza e strașnică, nici iepurele nu-i chip să se-apropie fără să-l simtă grănicerii. Totuși ar fi un loc pe unde e mai puțin periculos.

Ne-a indicat vadul din preajma unei mori, era undeva aproape de pădure. Oricît ar fi fost de tentant, chiar nu ne puteam arunca așa, cu capul înainte. Poate că bărbatul era mînat de cele mai bune intenții, dar noi nu știam absolut nimic despre zonă, cum să te-ncrezi orbește în cuvintele primului apărut? Și-apoi, în cazul meu era nevoie de o barcă, de o plută, de ceva care să mă țină la suprafață, fiindcă eu și apa sîntem două chestii paralele, nu știu să înot și m-aș fi dus ca bolovanul la fund. Mai erau și alți ortaci care nu știau să înoate, situația asta adăugîndu-se celorlalte necunoscute, așa că nu ne-am întins la vorbă. L-am rugat să nu dezvăluie nimănui că ne-a văzut, ne-am strîns mîinile și ne-am despărțit pentru totdeauna.

După aia ne-am depărtat rapid de frontieră, riscurile erau uriașe. O perioadă am rămas în zona Măcerișului și a Lăpușnicului Mare. Tot întîlnindu-ne cu sătenii din Măceriș, care ne ajutau cu de-ale gurii, aceștia ni s-au plîns că le lipseau produse și alimente de bază. La țărani nu mai ajungeau uleiul, zahărul, tutunul, sarea, săpunul și alte de-astea, produse strict necesare în orice gospodărie, întrucît le împărțeau între ei comuniștii locului. Magazinul sătesc fie era gol-goluț, fie era închis cu lanț și lacăt. Da, măi băiatule, asta au făcut comuniștii, i-au nenorocit pe oameni cu zile. Situația era identică în toate satele: lipsuri și iar lipsuri. Cînd în sfîrșit se aducea marfă, comuniștii își trăgeau imediat partea lor, adică aproape toate produsele, în timp ce restul sătenilor erau nevoiți să rabde sau să primească niște rații umilitoare. Se ajunsese pînă acolo că li se permitea să cumpere doar 100–200 grame de zahăr, cînd și cînd. Rugați de oameni, ne-am hotărît să intervenim și să le dăm o lecție potăilor comuniste.

Ne-am pregătit planul cu de-amănuntul, luînd în calcul cîte şi mai cîte, că era ceva dificil să intrăm într-un sat ziua-n amiaza mare. Se putea întîmpla orice. Voiam să-l prindem pe gestionarul magazinului, un comunist cunoscut pentru turnătorie şi persecuţii, ca să-l forţăm să scoată produsele de unde le ţinea dosite. Ţăranii ne schiţaseră o hartă cît mai exactă a satului pentru că era prima oară cînd mergeam acolo. În ziua de 15 august am intrat în Măceriş, era de Sfînta Maria Mare. Ne-am grupat în echipe de cîte doi, zîmbitori şi cu armele la vedere, şi-am pornit-o la pas pe strada principală, printre case, păstrînd distanţe de 6–7 metri între noi. De pe cealaltă parte a drumului, făcîndu-se că nu ne cunoştea şi că s-ar fi deplasat întîmplător în aceeaşi direcţie, ne călăuzea un tînăr de ispravă, care ne indica prin semne discrete pe unde să o luăm. Fiind zi de sărbătoare, lumea era ieşită la porţi. Mulţi nici nu-şi mai ascundeau bucuria stîrnită de apariţia noastră. Ne-mbrăţişau, chiuiau şi ne pupau pe amîndoi obrajii. Am găsit magazinul închis. Primul lucru pe care l-am făcut a fost să tăiem firele de telefon, pentru a izola satul, apoi eu şi Victor Curescu am plecat în căutarea gestionarului. Ceilalţi ortaci s-au postat în diverse locuri. Unii s-au aşezat în imediata apropiere a primăriei, ca să ne asigurăm că nimeni nu va putea ajunge să anunţe autorităţile, iar alţii au rămas în faţa magazinului.

Acelaşi tînăr ne-a ghidat pînă la casa gestionarului, dar era dus la un vecin. L-am găsit şi l-am înhăţat, n-a comentat nimic. A trebuit să mergem din nou pînă la locuinţa lui ca să ia cheile magazinului. Tremura ca frunza, se pierduse cu firea. Ne-a rugat să-i dăm un răgaz de 2–3 minute ca să-şi schimbe hainele, Victor s-a dus cu el. Văzînd că nu mai ieşeau am dat să intru-n casă, dar chiar în clipa aia m-am trezit că gestionarul s-a aruncat prin geamul deschis, urlînd cît îl ţinea gura:

– *Alertă! Alertă!*

Victor a sărit imediat după. În aceeași secundă pe ușă s-a năpustit și nevasta comunistului, zbierînd ca disperata:

– *Ne iau și ne omoară! Săriți! Ne iau și ne omoară!*

Soțul apucase să răzbată în uliță, dar acolo a dat nas în nas cu ortacul Gheorghe Balica, îmbrăcat în milițian, care l-a somat să se oprească.

– *Stau, tovarășe!*, i-a zis ăla și s-a oprit, crezînd că Balica era milițian real.

I-am prins și i-am imobilizat fără alte bătăi de cap, promițîndu-le că-i vom lăsa în viață dacă vor colabora. Degeaba răcneau, scînceau și se smuceau, nu avea cine să se alerteze de dragul lor și nici cine să le sară-n ajutor, întregul sat îi ura, puținii comuniști se pitiseră pe unde apucaseră, iar nouă puțin ne păsa de lacrimile lor. Așa că s-au calmat și ne-au urmat la magazin. Într-adevăr, acolo ni s-a confirmat că țineau dosite produse și diverse unelte agricole. I-am chemat pe săteni și le-am împărțit tot ce au vrut în cantități mai mult decît rezonabile. Oamenii au plătit cu banii jos iar gestionarul le-a scris chitanțe, că doar nu era nebun să refuze. Martor mi-e Dumnezeu de sus că noi n-am luat nimic-nimic, deși am fi avut mare nevoie. Toate au fost oferite sătenilor. Țin mine că, la final, lui Nistor Duicu îi mai rămăseseră vreo nouă-zece bascuri și le-a împărțit unor copii care se jucau în colbul uliței.

R.G.: Să știți că eu chiar văd ce-mi relatați. Va rămîne cu mine imaginea lui Nistor aplecîndu-se și îndesînd o bască pe creștetul unui strengar. Să mergem mai departe. Ce s-a întîmplat în iarna dintre 1951 și 1952?

N.C.: În iarna aia am trecut prin perioade extrem de grele. Zăpada a căzut încă din octombrie şi am fost nevoiţi să rămînem ascunşi. De data asta am iernat toţi zece în acelaşi bordei. Ascunzătoarea era destul de încăpătoare, am săpat-o în pădurile Steierdorfului. Efortul a fost istovitor – am muncit timp de cîteva săptămîni. La prima ninsoare am putut folosi bordeiul, dar încă mai aveam de lucru pînă să-l aducem la forma finală. Apoi s-au ivit tot felul de probleme. A viscolit fără încetare şi nu ne-am mai putut duce la sălaşul lui moş Bogium ca să luăm restul alimentelor. Am apucat să cărăm doar o mică parte. Fiind zece guri de hrănit pentru o perioadă de cel puţin patru luni, aveam nevoie de o cantitate considerabilă de provizii, însă moşul nu putuse să strîngă cine ştie ce de unul singur, iar ce strînsese a fost aşa, cu ţîrîita. Am mai adunat de la susţinători, însă tot n-am reuşit să ne asigurăm strictul necesar. În permanenţă stratul de zăpadă ajungea la 20–30 cm, nopţile se lăsa un ger cumplit. Făceam de pază cu schimbul în plantoane de cîte două ore fiecare, atît ziua, cît şi noaptea, astfel încît bordeiul să fie păzit în permanenţă. Santinela era postată la cîţiva metri înălţime, căţărată într-un copac bătrîn din preajmă. Ortacul rămînea mascat de crengi groase şi uscate, unele înfipte chiar de noi în scorburile şi crăpăturile trunchiului, dar asta nu s-ar fi observat nici de la doi-trei paşi. Uşa ascunzătorii rămînea mai tot timpul deschisă sau măcar puţin crăpată, sprijinită de un par, unul dintre partizani fiind atent să surprindă orice eventual semnal de alarmă din partea santinelei.

Se mai întîmpla să se ridice glasul, să se discute aprins sau să se rîdă cu poftă la vreo glumă, altfel nici nu s-ar fi putut, eram mulţi. Timpul trecea extrem de greu. Unii jucau cărţi sau domino, alţii îşi povesteau şi-şi repovesteau vieţile. Au fost şi împrejurări cînd s-a iscat ceva gălăgie, noroc că trupele de Securitate nu s-au aflat prin

zonă. Într-o zi eram de planton şi m-am enervat că ortacii continuau larma de minute bune. Vocile răzbăteau pînă departe. Atunci m-am gîndit să le joc o festă ca să-i văd cum ar reacţiona dacă ne-am confrunta cu un pericol real. Mi-am dat drumul din copac, m-am afundat cu zgomot în stratul gros de zăpadă, m-am rostogolit puţin mai încolo şi-am rămas nemişcat. Ăsta era semnalul că se apropia cineva. Ortacul de lîngă uşă mi-a sesizat mişcarea şi a dat alarma. Se lăsase o tăcere de mormînt. Nu ştiu dacă trecuseră două minute pînă cînd au început să iasă pe rînd, cu mare precauţie. Echipaţi şi gata de luptă, unii se aruncau la stînga, alţii la dreapta în jurul bordeiului, se camuflau imediat în zăpadă şi căutau să ocupe o poziţie cît mai avantajoasă pentru noi, deşi încă n-aveau nici cea mai vagă idee din ce parte venea primejdia. Asta presupunea planul de apărare stabilit încă de la bun început şi ortacii l-au respectat întru totul. Nu le-am zis atunci, pe loc, că-i păcălisem, mi-era teamă că după aia nu s-ar mai fi încrezut în semnalele mele. Le-am spus că văzusem ceva, nu ştiam exact ce, o mişcare, dar poate căzuse o creangă împovărată de gheaţă sau poate că doar mi se păruse. Şi-aşa a rămas, că mi se păruse, fiindcă nu au găsit urme în zăpadă care să susţină altceva. Totuşi, episodul i-a făcut să fie mult mai precauţi. Cînd le-am zis adevărul, nu mai reţin peste cît timp, s-au uitat unii la alţii şi-au izbucnit în rîs.

Marea problemă a fost lipsa alimentelor. Găteam cel mult o dată la trei zile şi fiecare îşi ţinea porţia în raniţă, gata s-o luăm oricînd din loc. Deşi raţiile erau foarte mici şi am tras de provizii cît de mult am putut, pe la sfîrşitul lui februarie '52 nu mai aveam nimic, riscam să murim de foame. Dacă ar fi fost vară, ne-am fi dus să vînăm printr-un loc sigur şi îndepărtat sau ne-am fi potolit foamea cu ciuperci, fructe pădureţe, plante şi rădăcini comestibile, însă acum nu era posibil. Cu toate că eram slăbiţi într-un hal fără de hal, am părăsit

bordeiul şi ne-am strecurat, cu mari dificultăţi, spre sălaşul lui Lazăr Bogium, străbătînd distanţe considerabile pînă pe malurile Nerei. Stratul de zăpadă se menţinuse undeva la 20–30 cm. Sufla un vînt de-ţi îngheţau oasele-n tine, pădurea era mai dezgolită ca niciodată. Lăsam urme orice-am fi făcut, astea erau condiţiile, însă tot ne-am chinuit să ne inducem în eroare eventualii urmăritori. Răsfiraţi în şir indian, fiecare s-a străduit să calce pe urmele celui din faţă în timp ce ultimul ortac le brăzda cu un mănunchi de crengi, astfel încît să nu se ştie în ce direcţie ne deplasam. Ăsta nu a fost singurul şiretlic. La un moment dat ne-am despărţit în două grupuri, care au apucat-o la stînga şi la dreapta, reîntîlnindu-ne după cîţiva kilometri, pe o porţiune îngheţată şi măturată de vînturi. Pe-acolo am putut înainta fără să lăsăm multe urme, dar numai pentru scurt timp. A fost greu, greu de tot. Am plănuit ca în toamnă, la plecarea din bordei să-l pedepsim pe un turnător din Măceriş, Dîrleanu îl chema, ne făcuse multe probleme, dar acum, puşi în situaţia asta, n-am mai avut timp de el, eram mult prea slăbiţi ca să mai mergem pînă acolo şi nici nu ne-am fi riscat să-l răpim fără să avem spatele acoperit, adică provizii şi un loc sigur în care să ne putem ascunde.

A durat ceva pînă cînd am ajuns la sălaşul de pe malul Nerei. Bogium s-a bucurat să ne vadă, ne-a îmbrăţişat şi ne-a poftit degrabă la masă. A făcut focul, ne-am uscat hainele. În timp ce ne-a astîmpărat foamea cu două ceaune mari de mămăligă, moşul ne-a povestit ce se mai întîmplase. Ca de obicei, veştile proaste nu mai conteneau. Degeaba îi lăsaserăm noi bani pentru alimente că nu cheltuise decît o mică parte din sumă, cînd cumpărase primele provizii, şi-apoi s-a trezit că-şi pierduseră valoarea peste noapte, după reforma monetară din ianuarie. Bătrînul ne-a arătat banii, spunea adevărul. Asta ne-a amărît şi mai mult. Nu era de ajuns că trăiserăm luni în şir într-o

groapă ca să scăpăm de gloanțele comuniștilor, acum aflam că ne băgaseră mîna în buzunar fără să prindem de veste.

La sălașul lui moș Bogium am rămas cîteva zile, ne-am odihnit și ne-am refăcut cît de cît. În sfîrșit, se-ntrezăreau primele semne ale primăverii, un soare timid vestea apropierea dezghețului. Am vrut să ne stabilim în pădurile din zona Teregova-Domașnea, pe care le cunoșteam ca-n palmă, dar nu ne-am putut apropia. Era plin de trupe. Pînă la urmă ne-am îndreptat spre Borlovenii Noi, pădurile de acolo ni se păreau mai sigure. Ne strecuram de pe o culme pe alta pentru că, fiind expuse la soare, zăpada se mai topise pe coamele dealurilor.

R.G.: La 4 martie 1952 va avea loc o ciocnire cu trupele de Securitate. Gheorghe Serăngău va fi grav rănit. Cum s-a întîmplat?

N.C.: Cînd am ajuns lîngă Borlovenii Noi ne-a prins o vreme cîinoasă, ploua mărunt și se lăsase ceața. Ne-a posomorît amintirea morții colonelului Uță, nu eram deloc departe de locul unde fusese lovit. Iancu Baderca se schimbase la față, privea în gol. Ne-a repovestit în cîteva cuvinte detaliile acelei dimineți și ne-a pierit cheful de vorbă. N-am rămas la primul sălaș găsit, era mult prea expus. Curînd am ales altul, ceva mai corespunzător, am făcut oleacă de foc, am mîncat ce mai aveam prin raniție și ne-am uscat hainele. După ce s-a lăsat întunericul eu și Nistor Duicu am coborît în Borlovenii Noi, trebuia să luăm legătura cu sătenii care ne mai ajutaseră și cu alte ocazii. Spre dimineață ne-am întors la sălaș încărcați cu provizii. Era 4 martie.

Acolo am aflat că abia ce trecuse un om cu un car pe lîngă sălaș. Nu-i văzuse și nici nu-i auzise pe ortaci, de asta erau convinși, dar dacă sesizase fumul ce se ridica prin acoperiș? În perioada asta a anului sălașele încă erau părăsite, proprietarii fiind obligați să le

scoată uşile şi ferestrele. Situaţia ne-a îngrijorat, însă găsiserăm cu greu locul ăsta, n-aveam nici cel mai mic chef s-o luăm din loc, mai ales că eu şi Nistor eram frînţi de oboseală. Ne-am pus ciorapii la uscat şi ne-am băgat la somn, plănuind să căutăm un alt sălaş peste o oră sau două, dar santinela – Baderca era de planton – a dat alarma după numai cîteva minute. Observase, la o oarecare distanţă, un bărbat îmbrăcat în uniformă, nu ştia încă dacă era miliţian, soldat sau pădurar.

Am sărit ca arşi. În timp ce ne echipam s-a deschis foc agresiv asupra sălaşului. A trebuit să ieşim şi să ocupăm poziţii de apărare, altfel riscam să cădem înconjuraţi. Securiştii mitraliau dintr-un ogaş adăpostit de copaci, aveau o poziţie foarte bună. Atunci l-au rănit pe Ghiţă Serăngău. Într-un tîrziu, după mai multe încercări eşuate, am reuşit să-i alungăm de acolo, am aruncat cu grenade pînă cînd au luat-o la fugă şi i-am forţat să iasă în spaţiu deschis. Măi băiatule, i-am fi putut secera fără probleme pe cîţiva dintre ei, dracu' i-ar fi luat, dar nu voiam să-i omorîm, scopul nostru era să-i speriem şi să-i ţinem la distanţă. Lovit de mai multe gloanţe în pulpa piciorului drept, Serăngău izbutise totuşi să se rostogolească pînă într-o adîncitură. Văzînd că îl răniseră, securiştii şi-au direcţionat tirul asupra lui, îl voiau prins, mort sau viu. Ne-am regrupat, că eram împrăştiaţi în funcţie de poziţiile ocupate, i-am respins din nou, aruncînd grenade şi menţinînd rafalele de pistoale-automate, l-am recuperat pe Serăngău şi ne-am îndepărtat cît am putut de repede. Se lăsase o ceaţă groasă care ne-a ajutat enorm, de data asta vremea a fost în favoarea noastră.

I-am acordat curînd primele îngrijiri, cîte ceva am găsit prin ranite, însă rănile erau grave, pierduse mult sînge şi avea nevoie de medicamente. L-am cărat cu schimbul întreaga noapte, evitînd să

căutăm ajutor prin satele săseşti pentru că nu ştiam ce părere aveau localnicii despre comunism. Către dimineaţă am ajuns lîngă Megica, satul de baştină al lui Iancu Baderca. Ştiind bine locurile, el a venit cu ideea să-l ascundem pe Serăngău într-o criptă din cimitir. Zis şi făcut. Ar fi fost foarte puţin probabil să caute cineva acolo. Rămas în criptă ca să aibă grijă de Ghiţă, Iancu era tare trist că ajunsese în apropierea casei în care se născuse şi nu se putea duce să-şi îmbrăţişeze familia.

Restul partizanilor ne-am împărţit în grupuri şi ne-am furişat spre satele din jur ca să contactăm oamenii de încredere şi să facem rost de medicamente. Eu am umblat cîteva zile cu Nistor Duicu, apoi ni s-a alăturat şi Ion Caraibot. Ne-am perindat pe la cîteva sălaşe, am trecut pe la moş Cîrnu şi pe la alţi susţinători, am adunat provizii şi informaţii. Pînă la urmă am traversat Valea Timişului şi am decis să rămînem peste noapte într-un sălaş din zonă. Acolo ne-a surprins un tînăr, proprietarul sălaşului, dar ne-am prins la vorbă şi am văzut că era de treabă, nu ne-a făcut probleme. Mai mult, ne-a promis că ne va aduce cîte ceva de-ale gurii, convenind să ne întîlnim a doua zi pe undeva prin apropierea Mănăstirii Piatra Scrisă. Dimineaţă am coborît pe lîngă buza pădurii, voiam să luăm alimentele şi să ne întoarcem la Megica. Eram tare îngrijoraţi de starea lui Serăngău. Fulguia.

Deodată am văzut doi soldaţi, abia am avut timp să ne rostogolim cîţiva metri la vale şi să ne acoperim cu resturi de frunze putrezite. Ăia au urmat poteca şi au trecut pe lîngă noi, însă şi-a făcut apariţia şi un al treilea soldat, care s-a oprit chiar în locul de unde o luaserăm la vale. Nu trebuia să-l văd ca să ştiu că era acolo, în schimb nu ştiam cîţi erau în total şi ce învîrteau prin pădurile alea. N-am mai pierdut vremea, am deschis focul în aer ca să ne putem retrage. Nistor rămăsese undeva deasupra, s-a rostogolit peste mine şi am rupt-o la fugă

prin desișuri, renunțînd să mai mergem la Piatra Scrisă. Inițial l-am rătăcit pe Caraibot, care alergase într-o altă direcție, dar l-am regăsit curînd în casa lui Tudor Vlașche, un susținător din Armeniș. De la el am aflat că soldații ăia păzeau tunelul de la Armeniș și plecaseră la furat de lemne în pădure. Cred că și-au însușit și căciula lui Nistor, că-i căzuse în timp ce se rostogolise, fiindcă ne-am întors și am căutat-o degeaba. La Armeniș ne-am despărțit de Caraibot, zicea că avea niște drumuri de făcut. Eu și Nistor ne-am întors în cimitirul din Megica, după ce am strîns provizii de la Constantin Baderca zis „Roșu", Dumitru Neagu și Stana Cătană, susținători din Mehadica. Ne-am bucurat să vedem că starea lui Serăngău se îmbunătățise considerabil. În curînd avea să fie mutat din criptă și se va ascunde pe la diverși.

R.G.: Urma să fiți trădat de Lenuța Fiat din Luncavița. Cum s-a întîmplat?

N.C.: Caraibot era neam cu familia Fiat. Lenuța și Uleana, mama ei, țineau de ceva vreme legătura cu partizanii. Filip Fiat, tatăl, nu știa nimic despre treburile astea. În tinerețe fusese prieten cu Dumitru Ișfănuț, însă nu se mai văzuseră de ceva ani. Se schimbaseră multe. Prin '48, Ișfănuț trecuse pe la un sălaș de-al lui împreună cu mai mulți ortaci, Filip i-a omenit și le-a dat oarece provizii, e-adevărat, numai că la final i-a rugat să nu-l mai caute niciodată, amintindu-le că era tatăl a șapte copii și că nu voia să-și nenorocească familia. L-au înțeles cum nu se putea mai bine, cine nu ar fi făcut-o? Și-au strîns mîinile, s-au despărțit și nu l-au mai căutat niciodată. De atunci, Filip nu a mai știut nimic despre partizani cu toate că, peste ceva vreme, Lenuța și Uleana au început să ne ajute. Azi așa, mîine așa, prinsesem drag de Lenuța. Eram tînăr, măi băiatule, și nu există

tînăr care să nu aibă păcatele vîrstei... Ea avea vreo 18–19 ani, eu împlinisem 22 în februarie.

De ceva vreme nu mai reuşeam să dăm de Nelu Caraibot. Ultima oară l-am văzut la Armeniş, unde ne-am despărţit după episodul ăla cu soldaţii plecaţi la furat de lemne. L-am căutat şi am întrebat peste tot, însă nimeni nu-l mai văzuse. Eram îngrijoraţi.

R.G.: Gruparea încă nu aflase, dar Ion Caraibot era mort. Îl împuşcaseră securiştii în noaptea de 6 spre 7 iunie, în zona numită „Tîlva Înaltă".

N.C.: Era mort săracul, aşa-i, de-aia nu l-am găsist oricît l-am căutat prin păduri şi pe la sălaşe. Luam în calcul ce era mai rău: moartea sau capturarea. Ştiindu-l neam cu familia Fiat, am coborît în Luncaviţa, în noaptea de dinaintea Rusaliilor, ca să o întreb pe Lenuţa dacă auzise ceva de Nelu. Aveam semnul nostru: cînd ajungeam în zonă, aruncam o creangă verde în iesle şi fata înţelegea că voiam să mă adăpostesc. Mă urcam în podul grajdului şi mă băgam în fîn, nu peste mult timp ajungea şi ea cu hrană şi informaţii. Tată-său nu prea şedea pe-acasă, că muncea la Reşiţa, căra cărbuni cu căruţa. De cele mai multe ori mamă-sa era la curent cu întîlnirile astea, situaţia nu o deranja cîtuşi de puţin. Nici Lenuţa şi nici familia nu ştiau nimic de Nelu, era ca şi cum îl înghiţise pămîntul. Şi chiar asta se întîmplase.

A doua zi pe la prînz, cînd încă eram în pod, am văzut printre bîrne că în curte a intrat un miliţian, care a întrebat-o pe fată unde era tată-său. Filip se dusese la un vecin, Lenuţa a mers şi l-a chemat, iar miliţianul i-a luat pe amîndoi la post. Cică urmau să dea o declaraţie scrisă. Mai auzisem de-astea, bănuiam că se pregăteau să-i aresteze. Nu putea exista alt motiv decît legătura familiei cu partizanii. Înainte să plece, Filip şi-a schimbat hainele, aşa că fata a avut timp

să mă anunțe, dar văzusem și auzisem totul, deja știam cum stătea treaba. Am instruit-o să nu spună nimic, mi-a promis asta, însă mi-a fost clar că va ceda dacă o supuneau bătăilor și torturii. Cedaseră bărbați în toată firea, ce așteptări să fi avut de la o copilă? După ce s-au dus am mai stat puțin. Uleana și o vecină vorbeau la gard, nu voiam să fiu detectat, totuși, la un moment dat m-am împiedicat de ceva și le-am văzut că priveau insistent spre podul grajdului. Pînă la urmă, cînd am coborît am dat nas în nas cu Uleana.

Femeia nu se speriase de venirea miliținului, asta m-a făcut să mai rămîn ca să văd ce se întîmpla. Am rugat-o să-mi dea o haină oricare pentru că purtam o pelerină de ploaie care ar fi atras atenția. De-acum ieșise soarele. Mai apoi Uleana s-a dus prin centrul comunei ca să strîngă informații. Cînd s-a întors, mi-a confirmat cele mai negre temeri: milițienii reținuseră 12 persoane și se pregăteau să le trimită la Securitatea Caransebeș pentru anchete. Duba era trasă în fața postului de Miliție. Lenuța și Filip fuseseră arestați. M-am grăbit spre munte și am luat legătura cu ceilalți ortaci. Pe-atunci fiecare umbla pe cont propriu. Eu mă ascundeam în zona Văii Almăjului. Timp de două săptămîni ne-am perpelit fără să aflăm nimic despre anchetele de la Caransebeș. N-am putut lua legătura cu Uleana sau cu altcineva din familia Fiat. În același timp îl tot căutam pe Caraibot, întîlnindu-ne cu diverși oameni de legătură.

Într-o zi am ajuns împreună cu Nistor Duicu și Victor Curescu prin împrejurimile comunei Pîrlipăț. Încercam să obținem informații despre mișcările trupelor de Securitate. Auzind larma cauzată de niște oameni care lucrau la tăiat pădurea, mi-am lăsat rania și pistolul-automat în grija ortacilor, am rupt un băț, ca să par cioban, și m-am dus pînă la ei, însă nu înainte de a mă asigura cum am știut mai bine: la spate îmi păstrasem un pistol băgat la centură, acoperit

de vesta lungă în buzunarele căreia îndesasem două grenade înfășurate în batiste. Primii întîlniți au fost niște maramureșeni care mi-au zis că mai încolo se găsea și un grup de bănățeni. Cu ei voiam să vorbesc. Le-am spus că-mi rătăcisem oile și i-am întrebat dacă nu le văzuseră pe undeva. Acolo era și un bărbat din Luncavița, cu el m-am băgat mai mult în vorbă. L-am descusut cum de ajunseseră tocmai prin părțile alea, că doar și la Luncavița era destulă pădure, și mi-a spus că în pădurile lor sînt partizani. Fuseseră strămutați cu munca pentru ca nu cumva să-i ajute în vreun fel. Se referea la noi fără să știe că vorbea chiar cu unul dintre partizani. Pînă la urmă am adus vorba despre „ai lu' Mara", fiindcă așa era cunoscută familia Fiat în Luncavița. I-am zis că eram prieten cu Nicolae, feciorul cel mic. Îi știa bine. Atunci mi-a spus niște chestii de m-a luat durerea de cap. Sătenii arestați începuseră să revină pe la casele lor, dar era vorba numai despre cei care acceptaseră să colaboreze cu Securitatea. Filip și Lenuța se numărau printre ei. Am văzut negru în fața ochilor. Înainte de a le strînge mîinile și a mă întoarce la ortaci, i-am rugat pe muncitori să-mi vîndă un pîrlău (ciubăr) după care urma să vin peste cîteva zile. Am scornit asta doar ca să nu bat la ochi.

În noaptea aia abia dacă am putut să ațipesc, apoi am avut un vis straşnic. Se făcea că Lenuța mă vînduse și că alergam printre gloanțe. Pădurea colcăia de securiști. Am sărit ca ars și n-am mai avut stare. Cînd s-a crăpat de ziuă am decis, împreună cu Nistor și Victor, să coborîm în Luncavița și să aflăm direct de la Lenuța și Uleana ce se întîmplase la Caransebeș. Cunoșteau multe lucruri despre noi și diverși oameni de legătură, trebuia să știm ce anume spuseseră în anchete. N-aveam timp de pierdut, exista riscul ca unii săteni de nădejde să ajungă în pușcării și lagăre. Erau două căi să ajungem la Luncavița: una destul de sigură, care însă dura două nopți, pentru

că făceam tot soiul de ocolişuri, şi alta mai dificilă, care o tăia direct prin zone abrupte şi care ar fi putut fi parcursă într-o singură noapte. Nistor şi Victor au ales prima variantă iar eu am pornit pe cea scurtă. Era sîmbătă seară cînd ne-am despărţit, convenind să ne întîlnim luni seara la sălaşul unui sătean de încredere, Ion Radu, care era situat în apropierea sălaşului familiei Fiat din punctul numit „Truschiu".

Cunoşteam bine traseul şi am reuşit să ajung încă din cursul nopţii. Mă bîntuiau multe griji. M-am apropiat de sălaşul familiei Fiat cu două-trei ore înainte de a se lumina. Nu mi-a luat deloc mult să observ o serie de lucruri ciudate. Sălaşului îi lipsea fereastra dar avea uşa închisă, asta deşi toţi sătenii fuseseră obligaţi să le scoată din balamale. Şi totuşi, de ce să ţii uşa închisă dacă nu ai fereastră? Deasupra sălaşului era un pod cu fîn în care mă mai adăpostisem în trecut. Uşa îi fusese scoasă din ţîţîni şi lăsată jos, pe de-a latul, acoperind astfel doar jumătate din intrare. Şi înăuntru şi afară era întuneric beznă, nu simţeam nici cea mai mică mişcare. Dar de ce ar fi lăsat cineva aşa uşa podului?

Ceva nu era deloc în regulă. Iniţial am băgat mîna în raniţă şi am cotrobăit după lanternă, însă s-a-ntîmplat să-mi agăţat mîneca de o capsă de dinamită cu fitil, lucru ce mi-a dat de furcă o vreme, pînă cînd am reuşit să o desprind şi să o lepăd prin iarbă. Apoi, gîndindu-mă mai bine, am renunţat să aprind lanterna. Semnele erau mult prea alarmante. În schimb, împiedicîndu-mă de un „păianjen", mă refer la lemnul ăla ca o gheară de se pune în vîrful căpiţelor, ca să nu se-mprăştie fînul, l-am luat şi am bătut cu el de cîteva ori în uşa podului, însă nu foarte tare, ci cît să-mi dau seama dacă surprind vreo mişcare. Nimic, aceeaşi linişte care parcă mă-nghiţea. Atunci am aruncat „păianjenul" prin golul uşii podului, aşa, ca o ultimă încercare. În clipa aia m-a luat cu frig, măi băiatule, că n-am mai

auzit zgomotul pricinuit de cădere, era ca şi cum lemnul ăla rămăsese suspendat în aer sau căzuse pe ceva foarte moale.

Mi-am pregătit pistolul-automat şi m-am învîrtit o perioadă prin jurul sălaşului. Să intru, să nu intru? Liniştea aia adîncă îmi părea rău prevestitoare. Trebuia să fie linişte, e-adevărat, numai că plutea ceva în aer. M-am adăpostit la numai cîţiva metri de intrare, în spatele unui cireş împovărat de roade, mi-am astîmpărat foamea şi m-am tot frămîntat ce să fac. Mă bătea gîndul să mă caţăr în cireş, însă am renunţat imediat la idee. Spre ziuă m-am retras la o distanţă ceva mai mare, după nişte lăstari de tei, şi tare bine am făcut. La un moment dat am auzit o bufnitură – un securist sărise din podul sălaşului. Avea în mînă o balalaikă cu 72 de gloanţe. S-a uşurat şi s-a întors căscînd în pod. Asta însemna că nu mă simţiseră. Îţi dai seama ce proşti şi ce incompetenţi erau? Dormiseră fără probleme cînd lovisem în uşă, nici măcar santinelă nu aveau. Cred că „păianjenul" aterizase pe o porţiune acoperită cu fîn şi nu se prinseseră despre ce a fost vorba. În tot cazul, trădarea familiei Fiat era dincolo de orice tăgadă.

N-a trecut foarte mult, cam pe la ora 11.00 am văzut-o pe Lenuţa că venea spre sălaş. Acolo a întîmpinat-o un căpitan mai în vîrstă şi cu început de chelie. Au vorbit cîteva minute. Fata îl cunoştea bine, se vedea din modul în care se comporta. N-am apucat să-i ţin calea cînd s-a întors către sat, a trecut prea repede şi eram atent în multe direcţii. Noaptea de sîmbătă spre duminică am petrecut-o la sălaşul lui Ion Radu, unde pe seară urma să mă întîlnesc cu Nistor şi Victor. Dimineaţă m-am căţărat în cel mai înalt stejar pe care l-am găsit şi m-am uitat cu binoclul spre poteca ce ducea la sălaşul familiei Fiat. Într-un tîrziu am reperat-o pe Lenuţa, mîna cinci-şase miei. Mi-a părut amărîtă, mergea fără pic de chef. M-am furişat în preajma potecii, am făcut un zgomot cît să mă vadă şi am început să vorbim

pe măsură ce ne deplasam în direcția sălașului, ea pe potecă, eu prin pădure. De la distanță nimeni nu și-ar fi putut da seama că fata vorbea cu cineva. Cel puțin așa am crezut.

Ce mi-a spus m-a îngrozit. În primele zile de anchetă nu le zisese nimic, îl luase pe „nu știu" în brațe și se ținuse tare, deși au bătut-o și-au amenințat-o în permanență. Apoi trecuseră la chestii mai dure, i-au băgat degetele la tocul ușii și-au tot apăsat. Nemaiputînd suporta durerile, le-a strigat:

– *Lăsați-mă, că vă spun tot ce vreți!*

Și aia a fost. A recunoscut că ne-a adăpostit la sălaș și că ne-a ajutat cu diverse. Anchetatorul l-a băgat pe tată-său în birou și a pus-o să repete. Filip a explodat, a lovit-o cu pumnii și palmele, abia de-au scos-o securiștii din mîinile lui. Și-a ridicat puțin cămașa și mi-a arătat vînătăile, fusese bătută ca vai de ea. Șantajați cu o condamnare la 5 ani de închisoare, tatăl și fiica au semnat angajamente de colaborare cu Securitatea, Filip promițînd că-i vor preda pe partizani la primul prilej ivit. În sălaș se aflau aproximativ 30 de securiști, tot 30 se găseau în casa familiei din Luncavița. De parcă situația n-ar fi fost și-așa îndeajuns de întunecată, tot de la Lenuța am aflat și despre moartea lui Caraibot. Unul dintre ofițeri îi arătase o poză cu Nelu împușcat, n-aveam dubii că așa se-ntîmplase. Dragul de el nu s-a dat prins, luptase pînă la ultima suflare.

Fata era pur și simplu disperată, taică-său continua să o bată și să o pedepsească, nu știa ce-i de făcut. I-am zis să se prefacă în continuare că-i ajuta pe securiști, dar să-mi spună tot ce se întîmpla. Mă durea sufletul cînd mă gîndeam la jurămîntul depus, mă temeam că ortacii nu se vor lăsa înduplecați și vor decide să-i omoare pe amîndoi, însă speram că o voi scoate la capăt într-un fel sau altul. Ca

să o ajut să cîştige încrederea securiştilor, am învăţat-o să se ducă la sălaş şi să-l anunţe pe căpitanul ăla chelios că mă văzuse aici, lîngă potecă. Da, o trimiteam să mă toarne. Ştiam că n-aveau cum să mă prindă. Urma să ţin sub supraveghere sălaşul, i-aş fi lăsat să se apropie şi-apoi o luam la fugă, după ce mi-aş fi descărcat încărcătorul în aer. Cunoşteam locurile, credeam că aveam spatele acoperit. Lenuţa a fost de acord.

Abia după ce plecase am sesizat, undeva departe, silueta unui bărbat. M-am uitat mai atent şi mi-am dat seama că era chiar Filip, ne urmărise fără să bag de seamă. Îşi văzuse fiica oprindu-se de cîteva ori pe potecă şi pricepuse că vorbise cu cineva, însă eram convins că, rămînînd în umbra pădurii, nu apucase să-mi desluşească trăsăturile. Filip se grăbea spre sălaş. Mi-am pregătit pistolul-automat şi l-am urmat, furişîndu-mă printre copaci. Securiştii se împărţiseră în două grupuri, mi-a fost clar că se pregăteau să mă înconjoare. Curînd a revenit şi Lenuţa pe cărare. Era înspăimîntată, avea ochii plînşi. Mi-a zis să mergem puţin mai încolo ca să putem vorbi. Marele meu noroc a fost c-am văzut cu coada ochiului ceva alb care se apropia cu iuţeală şi m-am ferit chiar în ultima secundă, altfel aş fi căzut în mîinile lui Filip. Nu ştiu cum de reuşise să se strecoare fără să-l simt. Era înnebunit de furie. În acelaşi moment au început să tragă şi securiştii care-l urmaseră. Mi-am descărcat încărcătorul în timp ce goneam printre gloanţe, la fel ca în visul despre care ţi-am povestit. Pînă la urmă m-am refugiat într-un lan de grîu aflat în preajma lizierei, tîrîndu-mă cît am putut pe coate şi pe genunchi. Securiştii văzuseră cam pe unde dispărusem şi au tras două-trei rafale pe deasupra, dar niciunul nu a avut curaj să intre după mine. M-am îndepărtat uşor, uşor şi am izbutit să-mi fac pierdută urma. Pe seară m-am întîlnit cu Nistor şi Victor, i-am pus în temă şi-am părăsit zona în cea mai mare grabă.

Supărați că le scăpasem printre degete, securiștii i-au luat pe Filip și pe Lenuța și i-au ținut arestați la Timișoara. Iar bătăi, iar umilințe. Căpitanul ăla chelios insista că fata era înțeleasă cu mine, motivînd astfel eșecul capturării. Voia să le trimită dosarele în instanță și să-i arunce-n pușcărie. Au scăpat numai după ce Lenuța i-a relatat maiorului Aurel Moiș ce-i zisesem eu, anume că bîntuisem nestingherit pe la sălaș în noaptea de sîmbătă spre duminică fără să întîmpin nici cea mai mică problemă. Îngrămădiți în podul cu fîn, cei 30 de securiști ar fi putut să mă prindă cu ușurință dacă nu ar fi dormit în post ca niște incompetenți. Fata i-a spus și despre avansurile pe care i le tot făcuseră securiștii de la sălaș. În condițiile astea, Moiș i-a lăsat liberi și le-a fixat pază, familia temîndu-se de pedeapsa partizanilor.

R.G.: Notoriu pentru brutalitate și lipsă de scrupule, Aurel Moiș a fost unul dintre cei mai prolifici vînători de partizani. Între 1949 și 1953, maior la acea vreme, era locțiitor-șef al Securității Timișoara, fiindu-i direct subordonat colonelului Ambruș Coloman. Moiș va fi trecut în rezervă cu gradul de colonel și va muri la București în 1998, fără ca justiția să-l tragă la răspundere pentru crimele pe care le-a patronat. Cu Moiș ne vom mai întîlni de-a lungul discuției noastre. Ce s-a întîmplat cu Lenuța și Filip? Care a fost decizia ortacilor?

N.C.: Abia mai tîrziu aveam să aflu ce se petrecuse cu adevărat în ziua aia, la sălașul familiei Fiat. Ajungînd furios la puțin timp după ea, Filip o-ntrebase pe Lenuța, în prezența securiștilor, cu cine vorbise pe potecă.

– *C-un domășnean*, l-a încredințat fata, care se pregătea să le spună ce o învățasem, dar a lăsat-o baltă cînd l-a auzit.

Tată-său a-nceput s-o lovească.

– Ce domășnean, fă? Era cineva înarmat! Trebuia să vii și să anunți imediat!

Îți dai seama că securiștii au sărit de fund în sus. Așa s-a ajuns ca Filip să-i ia pe cîțiva și să ocolească puțin prin pădure, ca să-mi cadă în spate, în timp ce pe Lenuța au trimis-o la mine, sperînd că astfel nu voi băga de seamă că mă împresurau. Nu ajunsesem încă într-un loc din care să pot vedea sălașul, așa că nu știam nimic despre modul în care decurseseră lucrurile. Asta a fost capcana lor.

La ceva timp după aceea, grupul s-a reunit și a discutat cazul. Potrivit jurămîntului, Filip și Lenuța urmau să moară. Chiar dacă eu fusesem cel trădat, deci eram cel mai în măsură să le cer moartea, așa cum de altfel preciza și legămîntul, am fost singurul dintre partizani care s-a opus uciderii lor. Le-am zis:

– Mă fraților, mă, spuneți aici și acum care dintre voi nu și-a potolit foamea cu mîncarea gătită de Lenuța și de mamă-sa? Oare nu au spălat ele pansamentele cînd ai noștri au fost răniți? N-a venit fata asta cu Paște la noi în pădure? Securiștii și tată-său au bătut-o de-au rupt-o, fraților, de-aia m-a trădat. Pe mine nu m-au prins, nu-s de acord s-o pedepsim cu moartea. Nu vreau să-i iau omului ce nu-i pot da...

Apoi i-am luat pe fiecare la rînd și le-am amintit de cazuri concrete cînd fuseseră ajutați de Lenuța și Uleana. Cîțiva m-au aprobat în tăcere, dar cînd a fost să se voteze au zis la fel ca toți ceilalți:

– Ai dreptate Nicolae, e cum spui, ne-au ajutat și-au fost alături de noi, da' uite că acum ne trimit la moarte și ne bagă oamenii la pușcărie. Dacă nu-i pedepsim, turnătorii se-nmulțesc și vom fi vînduți de fiecare dată. Fie pățim ca Nelu Caraibot, fie ajungem în fața plutonului de execuție. Nu-i altă cale.

Imediat au scris nume pe bileţele, le-au amestecat într-o căciulă şi au tras la sorţi ca să vadă cine pleacă în misiunea de pedepsire. I-am anunţat de la bun început că nu voiam să iau parte la aşa ceva. Trecuseră cîteva săptămîni, Lenuţa şi Filip reveniseră în Luncaviţa, însă casa familiei era păzită în permanenţă. Sorţii au decis o echipă de cinci partizani – aceştia urmau fie să pîndească un moment propice pentru a-i împuşca de la distanţă, fie să găsească o conjunctură care să le permită să-i răpească şi să-i omoare undeva în pădure.

Ştiind că mă pricepeam, m-au trimis să le prind cinci cai de pe izlaz, ceea ce am şi făcut, deşi în sufletul meu se dezlănţuise o adevărată furtună. Mă simţeam vinovat de ce urma să păţească Lenuţa, eram convins că n-aş mai fi putut trăi cu o aşa grozăvie pe suflet. Cînd au încălecat am mai încercat o dată să-i înduplec:

– *Nu-i omorîţi, mă! Aduceţi-i aici să stea cu noi!*

A fost ca şi cum nici nu m-ar fi auzit, au plecat în tăcere şi s-au făcut una cu desişurile. Rămas cu restul ortacilor, stăteam ca pe ghimpi. Mi-a luat în jur de o oră să-mi fac planul de acţiune. Le-am zis:

– *Mă fraţilor, eu mă duc pînă pe Valea Cernei, c-am tot amînat să iau legătura cu nişte oameni de nădejde. Mă-ntorc cel tîrziu mîine seară, depinde cum o fi drumul.*

Ortacii ştiau că aveam destule legături în zona aia, n-ar fi fost prima oară cînd aş fi făcut un astfel de drum. Curescu s-a oferit să mă însoţească dar am reuşit să scap de el, spunîndu-i că singur m-aş strecura mai rapid, ceea ce nu a bătut la ochi fiindcă era perfect adevărat. Şi-am luat-o din loc, dragul meu, numai că n-am plecat spre Valea Cernei. Mi-am prins un cal sprinten de picior, am aşteptat

să cadă întunericul şi-am apucat-o spre Luncaviţa, alegînd cel mai scurt drum posibil. Spre dimineaţă mă furişam prin livezile din preajma comunei. Fiind mulţi, cei cinci ortaci urmau să ajungă abia în cursul nopţii viitoare. Erau nevoiţi să facă o serie de ocolişuri pe care le cunoşteam prea bine. Mi-am legat calul de un prun, m-am aşezat în fund, am azvîrlit la nimereală două grenade, am aşteptat să se scurgă două-trei minute după explozii, şi-apoi am descărcat în aer tot încărcătorul pistolului-automat, aşa, cu oarece întreruperi. După aia am încălecat şi am dispărut în pădure.

R.G.: I-aţi salvat viaţa Lenuţei.

N.C.: Da. Chiar dacă tată-său s-a dovedit un ticălos, fata nu era decît o simplă victimă a Securităţii. E drept, n-aş fi apăsat eu pe trăgaci, dar nu voiam să trăiesc cu păcatul uciderii ei. Am aruncat grenadele şi am deschis focul tocmai pentru a atrage atenţia Securităţii. Îţi dai seama, în scurt timp Luncaviţa gemea de trupe. Ştiam că oamenii noştri de legătură îi vor informa pe ortaci că orice tentativă de apropiere era primejdioasă şi inutilă, iar asta îi va face să-şi modifice planurile. Altă soluţie nu exista.

Cei cinci camarazi au revenit abia peste o săptămînă, fără cai. Îl contactaseră pe Ion Toacă, acar în halta Poarta, care le povestise că în noaptea de dinainte se declanşase „un atac puternic" pe lîngă „Turcii ăi morţi", aşa-i zice lumea unui deal din zonă. În realitate nu aruncasem grenadele lîngă dealul ăla, ci mult mai aproape de Luncaviţa. Din pricina numeroaselor trupe de Securitate, echipa a fost nevoită să se retragă, făcînd aceleaşi ocolişuri prin pădurile Verendinului şi Valea Căţelei. Nimeni nu a bănuit implicarea mea. Ortacii erau tare nedumeriţi, o perioadă s-au tot întrebat cine au fost cei care deschiseseră focul.

R.G.: Pînă la urmă ce s-a întîmplat cu familia Fiat?

N.C.: Îngrozit de explozii, nebănuind că tocmai le salvasem viețile, Filip a alergat la maiorul Moiș și s-a văicărit:

– *Tovarășe maior, salvați-ne, ne omoară bandiții! Vă rog să ne scoateți din comună!*

Drept urmare, Securitatea a trimis două camioane și a mutat întreaga familie tocmai în comuna Șag, undeva în județul Timiș. I-au instalat în casa unor nemți deportați în Bărăgan. Sătenii au văzut că li s-a adus un nou vecin și-au luat-o la descusut pe Lenuța, care a fost prostuță și a divulgat adevăratul motiv al strămutării. Oamenii locului au înțeles cu cine aveau de-a face și au început să le lase în gard bilete de amenințare: *„Părăsește comuna, trădătorule! Îți dăm foc!"*. Filip lua mesajele și i le prezenta lui Moiș. După vreun an, cam așa, cînd situația risca să degenereze, familia a fost readusă la Luncavița și ținută în permanență sub paza miliției. Am aflat imediat ce se întîmplase. În primăvara lui '53, cînd m-am apropiat de comună cu ortacul Gheorghe Stănescu, am simțit că venise momentul să fac ceva ce-mi pusesem în cap de multă vreme. L-am lăsat pe Gheorghe în buza pădurii și m-am furișat pînă la gospodăria lui nea Tudor, unchiul Lenuței. L-am găsit în timp ce se-ngrijea de vite. Cînd a dat cu ochii de mine a tresărit și mi-a zis din prima:

– *Ai milă, Nicolae, cruță-i pe-ai lu' Mara! Lasă-i în viață!*

– *Stai fără frică, nea Tudore*, l-am liniștit. *Noi nu sîntem criminali.*

Cînd a văzut că venisem cu gînduri de pace mi-a dat o roată mare de caș. Tot de la el am aflat că Filip era dus la Reșița și că restul familiei se afla în gospodărie. Se temeau de răzbunarea noastră, abia dacă ieșeau din ogradă. I-am dus cașul lui Gheorghe și i-am zis:

– Mă, eu o să-ncerc să vorbesc cu Lenuța și Uleana. Familia trebuie să înțeleagă că trăiește doar fiindcă așa vrem noi, nu pentru că o protejează Securitatea.

Stănescu a protestat, mi-a reproșat că mă expuneam unui pericol inutil, ceea ce era adevărat, locuința fiind supravegheată în permanență. Am stabilit să mă aștepte undeva la lizieră și m-a încredințat că nu va pleca nici dacă va auzi împușcături, pentru că ar fi fost posibil să fiu rănit și să am nevoie de ajutor.

Se înnoptase de-a binelea dar încă nu era tîrziu, lămpile pîlpîiau ici-colo prin case. Aveam cu mine doar sacul de merinde și pistolul, raniță i-o lăsasem ortacului ca să nu mă incomodeze cînd mă strecuram. Am ajuns fără probleme în grădina unui vecin al familiei, m-am urcat pe gard și am cercetat curtea cu atenție. Trebuia să mă asigur că nu voi da nas în nas cu niște milițieni aflați la pîndă. Am sărit în ogradă și am verificat poarta ca să aflu dacă toți membri familiei intraseră în casă. Era încă deschisă, asta însemna că mai rămăsese cineva pe uliță. M-am ascuns în spatele grajdului și am așteptat să vină toată lumea. Aveau un cîine mare, flocos, Novac îl chema, care a lătrat o singură dată, dar asta de bucurie, și-apoi a prins să se gudure pe lîngă picioarele mele. Mă cunoștea bine, fusese păstrat de Filip și în perioada petrecută la Șag. După cîteva minute am auzit zgomotul porții și pași ușori prin curte. Acum erau cu toții în casă. Tocmai mă apropiam cînd s-a deschis ușa și în prag au răsărit doi copii de 12–13 ani care voiau să-l dezlege pe Novac. Mi-au deslușit silueta și-au rupt-o la fugă țipînd:

– Mamă! Mamă!

În momentul ăla m-am repezit și am intrat în casă dintr-un singur salt. Apariția mea i-a îngrozit. Uleana izbucnise-n lacrimi,

Lenuța se chircise într-un colț și se holba la mine. Țineam pistolul ridicat și-aveam părul vîlvoi, chiar nu arătam ca un om care căuta pacea. L-am lăsat jos imediat ce m-am lămurit că nu erau milițieni în casă și i-am liniștit cît am putut de repede:

– *Nu mai plînge, mamă Uleană, că n-am venit să-ți omor fata!*

I-am anunțat că de-atunci puteau merge oriunde voiau, fie zi, fie noapte, fără nici cea mai mică grijă, pentru că gruparea renunțase la pedepsirea familiei. M-au îmbrățișat, mi-au mulțumit și tare s-au mai bucurat că nu pusesem la suflet. Ne-am așezat la masă împreună cu Lenuța și am rămas pînă s-a luminat de ziuă, am vorbit cîte-n lună și-n stele. Gheorghe plecase, mă așteptase ore-n șir, a văzut că se crăpa de ziuă și s-a afundat în pădure, dar urma să-l găsesc a doua zi. Stănescu era consătean de-al meu din Titerlești, pe-atunci avea vreo 45 de ani. Cînd fugise în munți, în '48, și-a lăsat în sat soția și trei copii. La-nceput a preferat să rămînă în părțile Mehedințiului iar apoi s-a alăturat partizanilor supraviețuitori din gruprea Uță. Lenuța trăiește și în ziua de azi.

R.G.: Scena împăcării cu familia Fiat a avut loc în primăvara anului 1953. Haideți să revenim la firul inițial. Ion Caraibot e omorît în iunie 1952, am vorbit despre asta. În lunile august și septembrie ale aceluiași an, gruparea va primi o serie de lovituri puternice, riscînd lichidarea totală. Sînt uciși Dumitru Iștănuț și Nistor Duicu. Victor Curescu e capturat, ulterior va fi condamnat la moarte și executat. Cum s-a ajuns aici?

N.C.: 1952 s-a dovedit cel mai blestemat și mai sîngeros an petrecut de mine pe munte. Hai să-ți zic ce s-a întîmplat în lunile alea. Prin august mă întîlnisem cu tata. Arestat în 1949, fusese eliberat în

cursul lui 1950 şi după aia am ţinut legătura în permanenţă, ne ajuta cu tot ce-i stătea în puteri. La întîlnirea respectivă am fost numai eu, tata, Victor şi Gheorghe Stănescu, nimeni altcineva. Stabilisem cu bătrînul să ne reîntîlnim în 1 sau 2 septembrie la locul numit „Tavane" din Muntele Buza Oslii. Locul se afla nu departe de stîna familiei mele. Urma să ne aducă mai multe provizii pentru apropiata iarnă, drumul era esenţial.

La 26 august mă aflam împreună cu Nistor, Victor şi Gheorghe pe undeva pe lîngă Cornereva. Victor urma să plece în curînd la Verendin, satul lui natal, ca să ia nişte alimente şi haine de la socrusău, „Ţuruc" i se zicea, care ne mai ajutase şi înainte. L-am anunţat că nu voiam să-l însoţesc.

– *Mă Victore, sînt trupe multe în zona aia, ai auzit ce ne-a zis Finanţu. Şi-apoi, dacă vin cu tine, nu cred că mai pot ajunge la Buza Oslii pînă pe 1-2 septembrie, doar ştii că am întîlnire cu tata.*

„Finanţu" era porecla lui Nistor Cernescu, un vechi om de încredere. Abia ce ne avertizase că la Cerna Vîrf era plin de trupe. Pe de altă parte, drumul pînă la Tavane urma să fie lung şi istovitor, mi-ar fi luat cîteva zile.

– *Bine, mă Nicolae, bine, da' vezi cum eşti? Eu am venit cu tine cînd te-ai întîlnit cu nea Ion, da' tu nu vrei să mergi acum cu mine... De ajuns, ajungi şi-acolo, stai tu liniştit, că mîine terminăm la Verendin şi ai tot timpul.*

Parcă-l văd cum insista. L-am refuzat, voiam să mă asigur că nu voi rata întîlnirea cu tata. Gheorghe venea cu mine. Pînă la urmă Victor l-a luat cu el pe Nistor, ne-am strîns mîinile şi ne-am despărţit pentru totdeauna. Nu-i voi mai revedea niciodată. Trădaţi de Ţuruc,

Victor a căzut prins, iar Nistor a fost împuşcat în cap în timp ce se bărbierea. Nu a murit pe loc, agoniza plin de sînge. L-au dus cu o căruţă spre Caransebeş şi fie s-a prăpădit pînă să ajungă, fie la scurt timp după intervenţia chirurgicală, am auzit ambele variante. Cred, totuşi, că nu mai era viu cînd a ajuns la Caransebeş. Numai întîmplarea a făcut ca Nistor să fie în locul meu. Dumnezeu să-l odihnească.

R.G.: Într-un interviu acordat lui Constantin Mărăscu, doamna Maria Cristescu, una dintre fiicele lui Nistor Duicu, relata că peste ani avea să afle unele detalii de la căruţaşul care îi transportase tatăl muribund. Reproduc pasajul întocmai: *„Acum, încoa, după Revoluţie, am vorbit cu omul care l-o dus cu căruţa la Caransebeş. Şi mi-o zis că tot drumul, pînă o murit, ticu s-a gîndit la noi şi s-a văitat: au, fecele mele, au, fecele mele"*[7].

N.C.: Odată intrat pe mîinile securiştilor, Victor ne-a trădat pe toţi. Eu şi Stănescu n-aveam nici cea mai vagă idee despre ce se întîmplase la Verendin în dimineaţa zilei de 28 august. Eram departe-n munţi, ne îndreptam spre Buza Oslii. Neştiind că Nistor murise şi că Victor fusese arestat nu putem bănui nici că, printre multe altele, acesta le divulgase securiştilor locul în care urma să mă întîlnesc cu tata. Eram liniştiţi, din punctul nostru de vedere totul decurgea în conformitate cu planul. Ne gîndeam că vom lua proviziile şi ne vom revedea curînd cu ortacii. Toamna era cea mai activă perioadă pentru noi, întrucît prin septembrie şi octombrie construiam bordeiul sau doar îl finalizam, dacă începeam munca încă din cursul verii, cum se-ntîmpla deseori, şi aveam de făcut o sumedenie de pregătiri pentru iarnă.

[7] Constantin Mărăscu, *Sfinţi fără aureolă*, vol. II, Editura Eubeea, Timişoara, 2020.

La 31 august eu și Gheorghe eram pe undeva în apropierea Vîrfului Godeanu, într-o pădure deasă de brad ce coboară pînă hăt departe, către Rîul de Mori. Noaptea ne-a prins pe Muntele Gropița, așa că am tras la stîna lui Efta Bugărin zis „Pera", de loc din Apadia, o comună de lîngă Reșița. Făceam asta ori de cîte ori ajungeam în zonă. El și ai lui erau de foarte mare încredere, ne-au ajutat și ne-au adăpostit întotdeauna. Ciinii ne știau, n-au lătrat. Dimineață, pe la ora 10.00, încă eram la stînă, Bugărin plecase cu oile înainte să se lumineze. La un moment dat, unul dintre cei doi oameni rămași ne-a anunțat că ciobanul se apucase să strige din vale și că tot dădea din mîini, fluturîndu-și căciula, însă se afla la o distanță mult prea mare ca să-i poată înțelege cuvintele. Am ieșit și l-am văzut undeva în depărtare, mic, mic de tot. Nici noi n-am deslușit ce striga. Își agita căciula deasupra capului, n-avea stare. Sigur se-ntîmpla ceva, dar ce anume?

Cînd mi-am aruncat ochii în partea cealaltă, spre culme, am văzut convoiul de soldați. Primele trupe intraseră deja în pădurea din față, coborau direct spre stînă, în timp ce restul încă se revărsau pe coastă fără să fi ajuns la final. Cîțiva soldați se uitau chiar în direcția noastră. Nu eram echipați, sigur n-ar fi putut să ne deosebească de ciobani și ajutoarele lor, alta era însă marea problemă: dintr-o clipă-n alta, trupele urmau să ajungă la liziera pădurii și să iasă spre noi, nu ne mai puteam retrage în desișuri.

Am intrat imediat în stînă, ne-am pregătit armele, ne-am aruncat ranițele-n spate și le-am strigat celor doi apadieni să dea sare la cai, comportîndu-se ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Aveau vreo doi-trei cai. Apoi, alipindu-ne de pereți, am ieșit cît am putut de repede și am intrat în pîrîul din spatele stînei. Era mic, ne-am îndepărtat cu mare greutate, folosindu-ne de adîncitura albiei, numai că

făgaşul se micşora pe măsură ce urcam şi nu ne mai proteja. Pînă la urmă am apucat să ne aruncăm după o stîncă prăvălită. Nu ne reperase nimeni. Acolo nu existau copaci, toată porţiunea din spatele stînei era numai stîncă goală, ca un fel de pîlnie abruptă. Bolovănişurile se-ntindeau pînă departe spre culme. La foarte puţin timp după asta am auzit lătratul cîinilor. Vreo 30–40 de securişti încercuiseră stîna în timp ce grosul trupelor încă se revărsa din pădure. Îi numesc securişti fiindcă asta erau: soldaţi ai trupelor de Securitate care aveau ordin să ne prindă vii sau morţi. M-am uitat prin binoclu şi am observat că şapte dintre ei, înarmaţi cu pistoale-automate, se apucaseră să urce în direcţia în care ne ascunseserăm, deşi mi-era clar că nu ne văzuseră cînd ne-am retras pe acolo. Şi se-apropiau, se-apropiau... nu ştiu cum Dumnezeu de plecaseră chiar către noi. Aproximez că stînca despre care-ţi zic se găsea cam la 700, hai 800 de metri în spatele stînei, undeva pe povîrniş, şi că securiştii ajunseseră la vreo 40, maximum 50 de metri în urma noastră. Situaţia era critică. Dacă veniseră pînă acolo nu vedeam niciun motiv pentru care s-ar opri sau s-ar întoarce.

– *Să tragi în plin, mă Gheorghe, la fel o să fac şi eu! Hai să nu murim ca proştii. Aştia ne omoară, mă!*, i-am şoptit ortacului.

Aşa-i, măi băiatule, în situaţii de-astea: mori, mori, dar să moară şi ei! Îmi părea rău că n-aveam ZB ca Gheorghe. În perioada aia foloseam un pistol-automat Daimler-Puch care nu bătea cu precizie la distanţă. Eram ferm convinşi că va urma o ciocnire în foarte scurt timp, ceea ce însemna că, indiferent de rezultatul pe termen scurt, am fi rămas în spaţiu deschis şi ar fi trebuit să gonim spre creastă cu puhoiul de securişti după noi. Era esenţial să-i lovim zdravăn pe-ăştia şapte, de moartea sau rănirea lor depindea să ne mai păstrăm cît

de cît o şansă de salvare. M-am alipit de stîncă şi mi-am pus degetul pe trăgaci, gata să deschid focul cu toate cele 32 de cartuşe în momentul în care grupul intra în raza de acoperire. Şi Gheorghe era pregătit, nu ne-am pierdut cu firea. Intenţionam să tragem în acelaşi timp.

Dar să vezi chestie. Chiar atunci, un ofiţer i-a strigat de cîteva ori pînă l-au auzit, că era ceva distanţă, şi-a fluturat cascheta şi i-a chemat înapoi la stînă. Nu ne venea să credem! Ăia au coborît, au stat ce-au mai stat pe-acolo şi s-au băgat cu toţii în pădure. Am rămas în spatele stîncii pînă cînd i-am văzut intraţi în desişuri, apoi am luat-o la pas pînă pe Vîrful Godeanu de unde am coborît pe celălalt versant, printre stîncărişuri şi prăpăstii. Un avion mic cu două rînduri de aripi s-a tot rotit pe deasupra povîrnişurilor împădurite, însă nu ne-au băgat de seamă. Mai potrivit ar fi fost un elicopter, dar pe-atunci n-aveau în dotare. În aceeaşi seară ne-am întors la stîna de pe Muntele Gropiţa, apadienii s-au bucurat să ne revadă teferi. Şi ne zice Efta Bugărin:

– Mă fraţilor, mă, am dat din căciulă şi-am strigat pîn' n-am mai putut: „Lazăreee, mă Lazăreee, mînă mă caii de la stînă!", da' voi tot n-auzeaţi... Număram soldaţii cum se scurgeau pe culme, fir-ar ei ai dracu', şi m-am oprit abia cînd am ajuns la o sută, da' tot veneau, mă fraţilor, tot veneau... Sigur aveţi voi vreo ascunzătoare prin pădurile astea, că altfel nu scormoneau atît...

Eu şi Gheorghe fuseserăm „caii" care trebuiau duşi de la stînă, te-ai prins, nu se referise la ăia priponiţi. Lazăr îl chema pe unul dintre cei doi apadieni care rămăseseră cu noi în zorii zilei. Da, am săpat un bordei prin părţile alea, undeva pe sub Vîrful Godeanu, însă nu le-am confirmat, ci am negat cît am putut de credibil. Aveam încredere totală în oamenii ăştia, te asigur, dar ştiam că torturile

Securității puteau dezlega orice limbă. Fiindcă a doua zi era 1 septembrie și plecau spre casă, urmînd să revină abia în primăvară, Efta mi-a propus să ne lase căldările lor ca să nu le mai care pînă la Apadia. Mai făcuseră așa și în alți ani, le foloseam pe timpul iernii și după aia le-ngropam pînă cînd reveneau ciobanii. De data asta l-am refuzat:

– *Mă Efta, nu le putem lua. Nu se știe dacă om mai trăi pînă-n primăvară, vezi și tu cîți umblă după noi.*

Eram vînați din ce în ce mai agresiv, se putea întîmpla orice. Așa-i viața partizanului, mereu pe muchie de cuțit. Efta ne-a dat multe alimente, ne-a încărcat cu brînză, mălai și ouă. Într-un tîrziu ne-am îmbrățișat și ne-am despărțit. Fiind 31 august, în aceeași noapte am pornit spre Tavane și a trebuit să trecem din nou peste Vîrful Godeanu. Era senin, lumina lunii ne-a ajutat. A doua zi dimineață aveam întîlnire cu tata.

Am ajuns la Tavane încă din cursul nopții. Era o liniște desăvîrșită, totul părea în ordine. Am alunecat pe lîngă buza pădurii și ne-am băgat așa, cam vreo cinci-șase metri în desișuri, plănuind să ne acoperim cu frunze și să dormim două-trei ore. Eram frînți. Parcurseserăm distanțe considerabile. Înainte să ne ghemuim sub un fag bătrîn, Gheorghe a coborît într-o vîlcea ca să-și astîmpere setea. Cînd a revenit mi-a arătat o cutie de conservă pe care o găsise lîngă izvor. Lucea în lumina lunii. Asta ne-a îngrijorat. Fusese deschisă de curînd, încă simțeam mirosul de fasole și ciolan afumat. Despre cine să fi fost vorba? Pădurarii și vînătorii nu prea obișnuiau să mănînce conserve, ciobanii cu atît mai puțin, iar de turiști nici n-auziserăm prin părțile astea. Evident că ne-am gîndit la trupele de Securitate, întrucît rațiile lor presupuneau și alimente de genul ăsta, nu era

vreun secret. Ce puteam face? Poate că numai trecuseră pe acolo sau poate că totuşi o mîncase un pădurar. Alte semne îngrijorătoare cu excepţia cutiei de conservă n-am sesizat şi dacă au fost nu le-am putut vedea din pricina întunericului. Mai erau cîteva ore pînă la întîlnirea cu tata, care urma să aibă loc chiar acolo, ce sens ar mai fi avut să ne pornim pe mai ştiu eu unde şi să revenim cînd se crăpa de ziuă? Abia dacă ne mai tîram picioarele. Ne-am potolit foamea şi am aţipit imediat după aceea.

Cînd mi-am deschis ochii se luminase. Distingeam undeva departe lătrat de cîini şi clinchet de tălăngi. Zgomotele răzbăteau de dincolo de lizieră, dinspre stîna familiei. Ciobanii se porniseră la vale şi nu voiam să ne vadă, trebuia să rămînem precauţi pentru binele tuturor. Aveam înţelegere doar cu tata şi încă nu se făcuse timpul să ne întîlnim. L-am scuturat pe Gheorghe şi i-am zis să ne băgăm mai în jos în pădure. Încerca să se dezmeticească. Pădurea aia se ducea la vale cale de kilometri, întregul versant era acoperit de codrii uriaşi. În momentul în care m-am săltat în genunchi am văzut o caschetă. Tot atunci am auzit somaţia şi s-au dezlănţuit rafalele de pistoale-automate. Gloanţele muşcau pămîntul din jur. Vînduţi de Victor Curescu, în cursul nopţii nimeriserăm chiar între trei posturi fixe alcătuite fiecare din cîte cinci securişti. Eram aşteptaţi.

Cînd au început să tragă, m-am aruncat pe spate şi am deschis focul în aer ca să-i fac să bage capul la cutie. Gheorghe o zbughise la vale, n-am văzut în ce direcţie o apucase şi nici nu ştiam dacă scăpase cu viaţă. Poate că zăcea ciuruit sub un fag. Totul se petrecea cu iuţeală. Deodată mi s-a blocat pistolul-automat, ţinusem prea mult degetul pe trăgaci. Am băgat degrabă alt încărcător şi-am sărit din nou cu spatele spre vale, atent să nu mă secere următorii, care trăgeau din direcţia lizierei, însă atunci s-a-ntîmplat un lucru total neprevăzut.

Din saltul ăla mi-a fost dat să nimeresc chiar într-o îngemănare de fag, adică între două crengi groase ce ieşeau din aceeaşi tulpină, şi mă zbăteam fără să pot deschide focul şi fără să mă pot elibera, cu toate că-mi fixasem călcîiele în pămînt şi împingeam cu toată forţa. Mai disperat ca atunci nici că fusesem vreodată! Capul atîrnîndu-mi pe spate, am văzut cu groază cum un securist se apropia cu pistolul aţintit spre mine. Dacă-l vedeam din poziţia aia, înseamnă că nu era la mai mult de doi-trei metri. Credeam că viaţa mea se isprăvise. Numai că în loc să apese pe trăgaci, ăla striga ca apucatul:

– *Stai aşa! Stai aşa!*

Normal că n-am stat. M-am eliberat cu o ultimă sforţare şi-am gonit-o la vale. Îmi pierdusem o opincă. Raniţa o lăsasem în locul în care fuseserăm surprinşi. Eram plin de adrenalină. Gloanţele îmi şuierau pe la urechi, abia am reuşit să mă îndepărtez fără să fiu atins.

Peste ani urma să aflu că securistului ăluia i se blocase pistolul. De-aia strigase să stau locului, altfel mi-ar fi împrăştiat creierii fără să-i pese. Ce îţi spun este confirmat şi de rapoartele ulterioare ale Securităţii, deşi acolo sînt şi cîteva minciuni. De exemplu, se susţine că Dumitru Işfănuţ s-ar fi aflat la Tavane împreună cu mine şi Stănescu, lucru total fals, cu atît mai mult cu cît Sfîrloagă era deja mort în momentul ăla. Noi nu ştiam încă, vom vorbi la timpul potrivit despre uciderea lui, la fel cum nu ştiam nici despre moartea lui Nistor şi trădarea lui Victor. Securistul care a scris raportul minte şi atunci cînd susţine că ne-ar fi lăsat să ne apropiem înainte să someze şi să deschidă focul. În realitate, mă văzuse exact atunci cînd l-am văzut şi eu. Nici vorbă să mă deplasez spre ei. Lupta nu s-a desfăşurat aşa cum au prezentat-o.

R.G.: Voi prezenta o serie de pasaje din raportul amintit pentru a se înțelege mai bine la ce vă referiți:

> În dimineața zilei de 1 septembrie a.c., între orele 6.00–7.00, la distanță de circa 20 de metri de postul de pîndă condus de sublocotenentul de securitate Varodi Emeric, au apărut bandiții Ciurică Nicolae și Stănescu Gheorghe, iar în urma lor, la circa 50 de metri, banditul Ișfănuț Dumitru.
> Primii doi bandiți au fost lăsați să se apropie pînă la distanța de 6–7 metri, apoi au fost somați și s-a deschis foc asupra lor, însă pistoalele automate ale sergentului Prezaru Teodor și sublocotenentului Varodi Emeric, făcînd dublă alimentare, au creat condițiuni celor doi bandiți să se retragă. Acțiunea deși a continuat, din lipsa de operativitate și orientare a sublocotenentului Varodi Emeric, bandiții au reușit să scape.
> În momentul de față au fost luate măsuri de exploatare a tuturor informațiilor și indiciilor reieșite din anchetarea banditului Victor Curescu, care oferă unele posibilități de a se ajunge la prinderea celorlalți bandiți[8].

De-a dreptul incredibilă incompetența securiștilor! Curescu le dăduse mură-n gură, organizaseră trei posturi fixe în jurul perimetrului în care ar fi trebuit să aibă loc întîlnirea și tot n-au fost capabili să vă prindă. Practic, ați intrat între posturi fără să bănuiți primejdia și ați mai și dormit acolo vreo două-trei ore. Ce s-a întîmplat după schimbul de focuri?

N.C.: Am alergat prin pădure-n jos cît m-au ținut picioarele. În spate continua să se tragă de mama focului. Nu mai aveau pe cine

[8] CNSAS, *Bande, bandiți și eroi. Grupurile de rezistență și Securitatea (1948–1968). Documente*, Editura Enciclopedică, București, 2003.

să împuște dar așa făceau securiștii, se speriau și-o țineau langa ca să ne intimideze. Cînd m-am oprit să-mi trag sufletul, străbătusem deja o distanță de vreo doi kilometri. Împușcăturile se tot auzeau. Ajunsesem în buza Poienii Ploștina, o poiană mare și plină de ferigi atît de înalte că nu vedeai omul călare. Acolo gruparea săpase o ascunzătoare în care nu țineam mare lucru, doar niște mălai și cartofi. Bănuind că eram așteptat, n-am făcut pasul în spațiu deschis, mă adăpostisem în spatele unui fag din buza luminișului și mă frămîntam ce să fac. N-am avut timp să iau o decizie c-au și început să răpăie pistoalele-automate. Curescu divulgase ascunzătoarea. M-am sprijinit de trunchi și am deschis focul în direcția din care se trăsese, apoi am dispărut în desișuri. Au mitraliat la nimereală, dar s-au potolit destul de repede în comparație cu ceilalți.

Tot după Revoluție am citit un raport în care unul dintre securiștii pitiți în ferigi scria că i-aș fi observat și că încercasem să mă ascund între doi fagi aflați la o distanță de 50 de centimetri unul față de celălalt. Am rîs mult de tot. Păi ce, măsuraseră securiștii distanța dintre fagi? Pe de altă parte, chiar nu-i simțisem, ei au deschis focul și s-au dat de gol. Poate că m-ar fi prins dacă i-ar fi dus capul să mai aștepte. În poiana aia fuseseră organizate alte cinci posturi fixe a cîte cinci securiști fiecare. În raport scrie și că partizanul asupra căruia s-a tras ar fi fost Dumitru Isfănuț, nu eu, închipuie-ți cît de proști erau![9]

M-am îndepărtat cu iuțeală și-am tot coborît pînă cînd am trecut de Izvorul Olanului. Abia acolo m-am simțit în oarece siguranță, m-am adăpostit după un ciot de stîncă năpădit de mușchi și-am încercat să aflu dacă mai trăia Gheorghe. Mă rugam să fi scăpat teafăr. Prima oară am imitat cîntecul huhurezului, chiar dacă eram

[9] Constantin Mărăscu, *Sfinți fără aureolă*, vol. II, Editura Eubeea, Timișoara, 2020.

în puterea zilei, că nu ştiau securiştii de-astea, şi-apoi am ascultat cu atenţie. Niciun răspuns. Apoi am făcut ca ghionoaia. Tot nimic. Îmi mai rămăsese un ultim semnal stabilit pentru astfel de situaţii cînd ne aflam la distanţe mult prea mari ca să funcţioneze altceva. Trebuia să trag două focuri de armă unul după altul. Am făcut-o, cu toate că riscam să-mi dezvălui poziţia. De-abia atunci mi-a răspuns Gheorghe. Împuşcăturile lui au răsunat undeva foarte departe, s-au scurs cam două ore şi ceva pînă cînd a ajuns la mine. Pe măsură ce se-apropia, cînta ba ca huhurezul, ba ca ghionoaia, iar eu îi răspundeam în acelaşi fel, ghidîndu-l. Dincolo de bucuria revederii, primele lui cuvinte au fost ca un pumnal înfipt în inimă:

– *Mă Nicolae, mă, vezi mă ce ne-a făcut nea Ion?*

Stănescu era convins că tata ne trădase. Am simţit cum se prăbuşea cerul pe mine.

– *Doar el, tu, eu şi Curescu ştiam de întîlnirea asta, mă Nicolae. Cine să ne vîndă dacă nu nea Ion? N-avea cine altcineva!*

Gheorghe avea dreptate, era logic ce zicea. Disperat să scap cu viaţă nu mă gîndisem la asta. Semnele îl indicau pe tata, era indiscutabil că în spatele pîndei existase o turnătorie. Ştia toată lumea că era un om respectabil, care ajutase organizaţia încă de la începuturi şi care preferase să zacă după gratii decît să colaboreze cu autorităţile, însă eram conştient că nimeni n-ar fi putut rezista la nesfîrşit supliciilor Securităţii. Tare m-o mai ars sufletul, măi băiatule, tare, tare... În cine să te mai încrezi pe lumea asta, dacă nu în cei de-un sînge cu tine, în cei care ţi-au dat viaţă?

R.G.: Şi aţi crezut că tatăl dumneavoastră v-a trădat la Securitate? Aţi trăit cu un astfel de coşmar?

N.C.: Să mă ierte Dumnezeu, dar aşa am crezut... Nu m-aş fi gîndit în veci că Victor Curescu căzuse prins la Verendin şi că turna fără oprire. Vor mai trece nişte zile pînă să înţelegem ce se petrecea cu adevărat. Iniţial am crezut că tata fusese arestat de curînd şi că scăpase informaţia în urma unor bătăi primite în beciurile Securităţii. Gîndul ăsta mă ardea ca un fier încins, nu-mi stătea mintea la nimic altceva. În realitate însă, tata nici măcar nu urcase la munte, avusese nişte treburi de rezolvat şi-l trimisese pe fratele meu Victor cu alimentele. Securiştii îl pescuiseră de la stîna familiei şi-l forţaseră să vină la Tavane, dincolo de lizieră, ca şi cum m-ar fi aşteptat. Voiau să mă facă să ies din pădure. Noroc că pe-atunci încă dormeam cu Gheorghe sub fag. Nu m-aş fi predat, sînt convins că m-ar fi ucis în faţa fratelui. Ulterior, Victor a auzit împuşcăturile şi a trecut prin momente de cruntă deznădejde. Credea că mă omorîseră. Securiştii îl vor elibera în seara aceleiaşi zile. Dacă în locul lui ar fi venit tata, care deja fusese arestat timp de un an, sînt sigur că l-ar fi luat din nou.

R.G.: Ce aţi făcut după ce l-aţi regăsit pe Stănescu?

N.C.: Fără să conştientizăm cît de mare era primejdia, în noaptea de 1 spre 2 septembrie am trecut printre primele două cercuri concentrice organizate cu scopul de a ne tăia retragerea. Ne vînau sute de securişti. Am apucat să aţipim iepureşte sub un fag, sleiţi de puteri, dar cînd s-a crăpat de ziuă ne-au reperat urmăritorii din cel de-al treilea cordon. Am fost hăituiţi cu rafale de mitralieră. Le-am răspuns pe măsură şi-am menţinut focul minute bune, reuşind să scăpăm neatinşi. A fost o minune că ne-am salvat. În cei patru ani de lupte în munţi am scăpat din opt încercuiri ale Securităţii. Desigur, n-am scăpat eu cît m-a salvat bunul Dumnezeu. Fără El aş fi fost nimic.

R.G.: Cînd şi cum aţi aflat despre grozăviile care se petrecuseră între timp?

N.C.: Curînd, destul de curînd. Fuseserăm forţaţi să ne lăsăm ranițele în pădurea de la Tavane, eram ca vai de noi. O opincă îmi sărise din picior cînd cu îngemănarea aia blestemată. Noaptea se lăsa un frig pătrunzător, aveam nevoie de haine groase şi provizii. Am stabilit să mergem la Sadova Nouă unde ştiam că se ascundea Işfănuţ, în grajdul lui Avram Rain zis „Roiu". Erau prieteni vechi, luptaseră împreună pe Frontul de Est. Sfîrloagă îşi revenise cu greu după rana aia gravă căpătată în iunie '51, încă se resimțea. Obişnuiam să-l văd lunar. Avram fusese sanitar, a ştiut să-l îngrijească.

În vara lui '52, pe lîngă diverse alte lovituri îndrăzneţe, lui Işfănuţ şi lui Gheorghe Balica le ieşise o figură tare frumoasă, şi azi mă bufneşte rîsul cînd îmi amintesc. S-au deghizat în ofiţeri de Miliţie, au coborît în comuna Bozovici şi i-au convocat de urgenţă la Consiliul Popular pe toţi vînătorii care erau membri ai PMR. Trebuiau să vină gata pregătiţi cu armele de acasă.

– *Vom organiza o poteră ca să-l prindem pe Sfîrloagă. Încolonarea!*, le-a ordonat chiar Işfănuţ, proaspăt bărbierit şi îmbrăcat în uniformă de maior.

– *Îl vom împuşca pe bandit!*, îi agita Balica, travestit în locotenent.

Şi-au plecat, măi băiatule, conduşi de Sfîrloagă ca să-l omoare pe Sfîrloagă, închipuie-ţi chestia asta! Pe drum îl înjurau în gura mare, spuneau că abia aşteptau să-l găurească. Işfănuţ zîmbea şi le dădea apă la moară, ba chiar le promitea recompense babane dacă ar fi reuşit să-l omoare.

– *Trăiască partidul!*, zbierau ăia.

Cînd, ce să vezi? Surpriză de proporţii pentru lingăi: nu departe de hotarul comunei îi aşteptau restul partizanilor. I-au dezarmat, le-au tras cîte-un şut în cur şi i-au pus să se bată între ei, spre hazul tuturor. Într-un final şi-a făcut apariţia Miliţia călare, însă ortacii au dispărut în pădure.

R.G.: Să revenim la primele zile ale lui septembrie şi la modul în care aţi aflat despre moartea camarazilor. Cum s-a întîmplat?

N.C.: În drum spre Sadova Nouă ne-am oprit şi lîngă Cornereva, la sălaşul lui Nistor Cernescu zis „Finanţu", bunul meu prieten. Era plecat cu treabă, dar am dat de nevastă-sa, care ne-a spus despre nenorocirea de la Verendin. Ne-am îngrozit! Atunci am realizat că Victor Curescu ne trădase, nu tata. În timp ce ascultam înmărmuriţi, femeia ne-a povestit că în urmă cu numai două zile securiştii percheziţionaseră sălaşul în care ne aflam. Îl aduseseră şi pe Curescu, care nu era încătuşat şi purta haine de securist. Cînd a dat cu ochii de el, mai să cadă din picioare! Pînă la urmă, după ce a privit-o insistent şi cu părere de rău, Victor i-a făcut un semn discret, a lăsat să-i cadă o bucăţică de hîrtie şi a acoperit-o cu talpa pînă cînd s-a putut apropia muierea lui Finanţu, care a izbutit s-o ridice în timp ce se făcea că-şi lega nojiţele opincilor. Mi-a înmînat-o, mesajul îmi era destinat: *„Nicolae, să nu mai mergi niciodată pe drumurile pe care mergeam împreună. Dar nu-ţi fie frică, eu n-am să spun nimic din ceea ce ştiu!"*

Mi-am dat seama că încerca să mai dreagă cîte ceva, dar răul fusese deja făcut. Spusese despre întîlnirea de la Tavane şi dezvăluise ascunzătoarea din poiana cu ferigi, a fost o adevărată minune că turnătoriile lui nu ne costaseră viaţa. Totuşi am încercat să-l înţeleg, ţinusem la Victor şi mă durea cumplit că ajunsese în situaţia asta. Îmi dădeam seama cît de dificil trebuie să-i fi fost să facă rost de hîrtie

și să-mi trimită un astfel de mesaj în cursul percheziției. Cred că securiștii l-ar fi împușcat pe loc dacă l-ar fi surprins.

Soția lui Finanțu ne-a dat haine și ceva alimente, apoi ne-am continuat drumul către Sadova Nouă, măcinați de cele mai întunecate gînduri. Neștiind nimic despre moartea lui Sfîrloagă, nu ne-a pus în temă și cu grozăvia asta. Credeam că-l vom găsi teafăr, că va afla de la noi cele petrecute la Verendin și la Buza Oslii și că vom decide împreună un plan de acțiune. Aveam mare nevoie de luciditatea și de îndrumarea lui, era cel mai experimentat dintre noi. A durat mai mult ca de obicei să ajungem în preajma satului, mă simțeam de parcă mi se turnase plumb în picioare. Pînă la urmă am întîlnit doi localnici cu un car cu fîn și ne-am băgat în vorbă ca să-i tragem de limbă despre ce se mai întîmplase în zonă. Evident, nu țineam armele sau alte echipamente la vedere. Și-atunci am aflat: trădat de Avram și încercuit de securiști, Ișfănuț, băgat într-o ascunzătoare săpată în grajd, a refuzat să se predea, a deschis focul cu pistolul-automat și sfîrșise spulberat de o grenadă aruncată peste el în groapă. Se întîmplase recent, în urmă cu numai două-trei zile. Întregul sat vuia.

Vestea ne-a izbit ca o măciucă în moalele capului. Ne holbam unul la celălalt și nu ne mai ieșeau cuvintele din gură. Ne-am cutremurat ca niciodată înainte. Oamenii ăia își dăduseră seama că eram partizani, au văzut deznădejdea întipărită pe fețele noastre. Ne-au salutat și s-au grăbit s-o ia din loc. Eram disperați, disperați... am dat cu pumnii în pămînt și l-am căinat pe Ișfănuț... Abia ce-i pierduserăm pe Nelu Caraibot și Nistor Duicu, acum ne lovea și năpasta asta. Moartea lor era moartea noastră. Asta ne păștea pe fiecare dintre noi.

Și după aia, măi băiatule, ne-a apucat o lehamite îngrozitoare, nici nu ne mai păsa dacă trăiam sau muream. Abia ne-am tîrît, că ăla nu mai semăna a mers, pînă la sălașul lui Avram de lîngă Sadova

Nouă, unde era și grajdul în care fusese ucis Ișfănuț. Judecînd la rece, asta a fost o imprudență majoră, dar ți-am spus, chiar nu ne mai păsa dacă trăiam sau muream. Cînd am intrat în cuină, cu pistolul-automat în poziție de tragere, am rămas blocat cîteva secunde. Ciorapii de lînă ai lui Ișfănuț atîrnau pe un par și încă picurau, fuseseră recent spălați. I-am recunoscut imediat, aveau o dungă verde în partea de sus. Imaginea ciorapilor ălora m-a bîntuit întreaga viață, i-am visat deseori. Am zăcut acolo cîteva zile fără să știm încotro s-o mai apucăm. În apropiere se căsca groapa în care fusese spulberat Sfîrloagă, încă-i puteam adulmeca moartea. Eram la pămînt cu moralul, nici de vorbă nu ne mai ardea. Eram pieriți. Ce-i drept, o vreme ne-am gîndit să coborîm în sat după trădător, să-l răpim și să-l omorîm, însă dezgustul a fost prea mare. Dacă Avram ar fi venit la sălaș, l-am fi împușcat fără să stăm la discuții. Nu a venit, nu a venit nimeni, însă dacă ne-ar fi simțit securiștii sînt convins că am fi sfîrșit ca Ișfănuț. Sălașul nu era așa expus, se afla undeva la marginea pădurii. Oamenii pe care i-am întîlnit la hotarul satului n-au spus nimic despre prezența noastră. Într-una din zile, cînd făcea cîțiva pași prin spatele grajdului, Gheorghe a găsit o armă aruncată la vedere, apoi a mai dibuit una. Nu aveau muniție, dar le-am curățat și am constatat că erau în stare de funcționare. Le rătăciseră criminalii lui Ișfănuț? Le aruncase vreun sătean, ca să nu fie depistate la o percheziție? Nu știu. Cam după o săptămînă am plecat de la sălaș, ne mai limpeziserăm gîndurile. Cele două arme au ajuns la niște susținători, noi aveam destule.

Rămîn încă multe necunoscute legate de moartea lui Ișfănuț. În primul rînd, nu știm ziua exactă. Rapoartele Securității mint și se contrazic ca la balamuc, susțin ba că ar fi fost ucis la 29 septembrie, ceea ce e imposibil, ba că asta s-ar fi petrecut abia în 1953, ceea ce e

halucinant de-a dreptul. E clar că l-au omorît undeva între 28 august şi 4, hai 5 septembrie 1952, fiindcă în perioada aia am ajuns noi la Sadova Nouă. Cum altfel ne-ar fi zis localnicii despre asta, dacă aşa ceva nu s-ar fi întîmplat deja? Era vorba despre Işfănuţ, fratele nostru drag, n-aş fi putut uita detaliile astea. Şi-apoi, încă nu e clar dacă Securitatea l-a înhăţat şi l-a prelucrat pe Avram pornind de la turnătoriile lui Curescu sau dacă asta s-a întîmplat prin intermediul unor alte trădări. Cert e însă că ştia la fel de bine ca mine unde se ascundea Sfîrloagă iar perioada uciderii acestuia coincide cu perioada în care Victor începuse să toarne. Disperat, făcea totul ca să evite plutonul de execuţie. În fine, pe la sfîrşitul lui septembrie mai eram doar şase partizani în grupare: eu, Dumitru Mutaşcu, Gheorghe Stănescu, Gheorghe Balica, Iancu Baderca şi Gheorghe Serăngău, care încă se resimţea după rănile căpătate în ciocnirea de la Borlovenii Noi.

Anul a fost blestemat pînă la capăt. Din pricina turnătoriilor lui Victor, care i-a pus în temă pe securişti despre oamenii noştri de pe Valea Almăjului, în special din Lăpuşnicu Mare, Balica urma să fie prins viu în cursul nopţii de 9 spre 10 noiembrie, iar nu mult după aceea, la 11 decembrie, Baderca a avut aceeaşi soartă. Ambii au căzut prin trădarea gazdelor, dar începutul l-a constituit trădarea lui Curescu, să nu uităm asta. Tot în '52 s-a stins şi săraca mama. A coborît în pămînt împovărată de griji, neştiind ce o să se aleagă de mine şi de restul familiei. Nu i-am aprins o lumînare la sicriu şi nici n-am putut să o conduc pe ultimul drum, a fost cumplit.

Vînaţi în permanenţă, eram din ce în ce mai puţini şi mai izolaţi. În primăvara lui '52, prin mai, cînd nici nu bănuiam ce tăvălug ne va lovi în august-septembrie, Nistor, Victor şi cu mine am plănuit să luăm legătura cu Liviu Vuc şi cu ortacii din jurul lui, care acţionau în zona de est a Banatului, dar am lăsat-o baltă. Erau prea multe

trupe de Securitate în regiune. Prin '48, Vuc trimisese un emisar la colonelul Uță, care la rîndul lui i l-a trimis pe Nistor cu un răspuns. Atunci se hotărîse o colaborare între grupări, numai că Uță avea să moară curînd și nu a mai avut timp să-l întîlnească pe Vuc în carne și oase. Apoi legăturile au rămas sporadice. Și Vuc urma să fie capturat în decembrie 1952.

R.G.: Mă bucur că ați adus vorba și despre gruparea constituită în jurul medicului Liviu Vuc, figură de un dramatism accentuat. Pentru uzul cititorilor voi sintetiza o serie de informații prezentate de istoricul și cercetătorul Dorin Dobrincu[10].

Liviu Emilian Vuc (apare ortografiat și sub formele „Vucu", „Wuc" sau „Wuk") s-a născut fie la 12 ianuarie 1903, fie la 19 ianuarie 1913, potrivit altor date, în comuna Zorlențu Mare, județul Caraș-Severin. Provenea dintr-o familie înstărită, ambii părinți erau funcționari. A urmat liceul la Lugoj pentru ca mai apoi, începînd cu 1929, să studieze Medicina la Nancy și Strasbourg. În 1932 se transferă la Universitatea din Cluj, iar în 1935 se alătură Mișcării Legionare, fiind ales președinte al Societății Studenților în Medicină. Din această poziție a organizat o grevă în urma căreia va fi exmatriculat timp de un an. În 1938 își susține teza de doctorat, ulterior e încorporat și trimis la Institutul de Medicină Militară. A participat la luptele de pe Frontul de Răsărit ca medic militar cu grad de locotenent. În primăvara anului 1942, în timpul încleștărilor din Peninsula Kerci, e rănit la genunchi de o șchijă, fapt care va atrage după sine, în 1943, lăsarea la vatră. Rămas infirm, Vuc va lucra ca medic în cîteva comune bănățene, pînă la urmă revenind în Zorlențu Mare unde a continuat să practice medicina.

[10] Dorin Dobrincu, „Grupul bănățean de rezistență Liviu Vuc-Ioan Beg (1948–1958)", în *Memoria*, nr. 54, 1/2006, pp. 52–61.

Se înscrie în PNŢ şi e foarte activ în timpul campaniei ce prefaţează alegerile parlamentare din noiembrie 1946, scrutin fraudat masiv de comunişti. După 14 iulie 1947, momentul înscenării de la Tămădău, cînd PNŢ e destructurat cu brutalitate, Vuc se va alătura organizaţiei legionare clandestine din zona Reşiţa. Cînd şi aceasta e lichidată, medicul dispare de la domiciliu, conştient că altfel va fi arestat şi aruncat în puşcărie. O perioadă activează alături de grupul Chera (ortografiat şi „Kera"), care însă va fi destructurat destul de repede.

În iarna dintre 1948 şi 1949, Vuc devine liderul unui grup de fugari. Primii i se alătură preotul Anton Atnagea (uneori ortografiat „Hatnagea") şi fiul său Virgil, ambii legionari, apoi Ioan Beg şi Ştefan Drăgan, în octombrie 1950. Cu toţii sînt din Zorlenţu Mare. În cursul anului 1951 îi urmează şi Iosif Hlobil (ortografiat şi „Hlöbel") din satul Scăiuş, dezertor din armată. Izverna-Zorlenţu Mare era zona predilectă de activitate a grupării. Se pare că prin intermediul lui Hlobil, într-o perioadă în care acesta încă nu luase definitiv calea pădurii, gruparea lui Vuc l-a contactat pe Uţă, răspunsul favorabil al colonelului fiind întors de Nistor Duicu şi Gheorghe Cristescu.

Infirm şi bolnav de inimă, viaţa de proscris a fost extrem de dificilă pentru Vuc. În pofida riscurilor, a coborît deseori în sate şi i-a ajutat pe ţărani, nu şi-a lepădat menirea de medic. Depistat în podul unui susţinător din Sălbăgelu Vechi, în toamna anului 1952, în cursul unei percheziţii, Vuc reuşeşte totuşi să scape, însă va fi capturat curînd, în noaptea de 5 spre 6 decembrie, în locuinţa iubitei sale. Împreună cu mai mulţi susţinători e judecat într-un lot compozit din care fac parte şi trei partizani din gruparea Uţă: Baderca, Balica şi Curescu, urmînd să fie condamnaţi la moarte. Sentinţele celorlaţi au fost deosebit de dure, dar măcar au evitat plutonul de execuţie.

Vuc și Ion Cioca vor fi condamnați la muncă silnică pe viață, iar Ștefan Drăgan va primi 25 de ani de temniță grea. La pușcărie ajung și preotul Atnagea cu fiul său.

De loc din Zorlențu Mare, neafiliat politic, Cioca fusese unul dintre cei mai importanți susținători ai grupării Vuc. Pe lîngă hrană, îmbrăcăminte și informații, îi îndemnase pe partizani să-și construiască un adăpost în apropierea sălașului său. Posesor al unei arme Mauser, le asigurase paza, dîndu-le de veste dacă apăreau trupe sau orice alte pericole. În august 1952 i-a avertizat că se apropiau mai multe camioane cu soldați, ortacii reușind să dispară. În primăvara și vara anului 1952, cînd dumneavoastră, domnule Ciurică, Nistor Duicu și Victor Curescu intenționați să luați legătura cu Vuc, gruparea acestuia era alcătuită din patru ortaci.

Nu se știe dacă Vuc doar a simulat nebunia, în anchetele de la Securitatea Caransebeș și Securitatea Timișoara, pentru a mai domoli torturile, sau dacă supliciile i-au declanșat afecțiunea psihică de care va suferi întreaga viață, însă acest din urmă scenariu e cel mai plauzibil. Mărturiile unui deținut care l-a întîlnit în penitenciarul Aiud amintesc ura de moarte pe care o manifesta față de orice gardian sau uniformă, ură cauzată tocmai de torturile îndurate. Nu de puține ori, colegii de suferință erau nevoiți să-l tempereze, fiindu-le teamă că atitudinea sa va cauza și sancționarea lor. Alte mărturii susțin că avea mințile rătăcite, ceea ce poate reprezenta un argument că nu jucase teatru în anchete. Eliberat în 1964, la decret, scurta sa viață urma să fie împărțită între etape de luciditate, cînd își va consulta pacienții, trăind retras, și episoade în care boala prelua controlul, cînd se izola total și destrăma țesături. S-a prăpădit fie în cursul anului 67, fie în 1969, nu știm mai nimic despre ultima sa perioadă și despre împrejurările morții.

După ce Vuc și alții ajung în pușcării, în libertate mai rămîn doar Ioan Beg și Iosif Hlobil. În urma unei ciocniri cu trupele de Miliție, la 8 mai 1953, cei doi împușcă mortal un milițian, îl rănesc grav pe un altul și reușesc să fugă. Urmează o trădare dramatică. Securiștii o racolează pe soția lui Ioan, Floarea, care le dezvăluie că cea mai importantă susținătoare a partizanului este Floarea Dincea, nepoata lui de soră, arestată discret, schingiuită și zdrobită la Securitatea Timișoara, fiind pusă în libertate după ce se angajează să-l vîndă pe Ioan. Drept urmare, la 20 august 1953, sub pretextul că le-ar aduce provizii, îi cheamă pe cei doi ortaci la un sălaș înconjurat de trupe. Femeia primise și un flacon cu narcotice pe care ar fi trebuit să-l toarne în mîncarea „bandiților", însă lucrurile se precipită și nu mai are timp să-și ducă planul la final. Ioan îi simte pe securiști, deschide focul și aruncă mai multe grenade, izbutind să spargă împresurarea și să dispară, cu toate că e rănit la picior. În schimbul de focuri e rănit și un plutonier de Miliție. La rîndu-i grav rănit, Hlobil cade capturat. Va da dovadă de o tărie de-a dreptul neverosimilă: nu le va spune nimic securiștilor, deși va fi torturat timp de șase luni pînă cînd va muri în chinuri.

Ioan Beg a fost arestat abia la 17 decembrie 1958, prin trădare. Securitatea angrenase numeroase forțe în vînarea lui, la un moment dat fiind ajutată și de Liviu Vuc, care nu mai era în deplinătatea facultăților mintale. Totuși această colaborare l-a salvat de pedeapsa capitală în timp ce foștii săi camarazi urmau să sfîrșească la zid. La 11 iunie 1959, Ioan e condamnat la moarte împreună cu Nicolae Ioan Cioaca, Gheorghe Drăgan și Martin M. Bugarin zis „Labău". Vor fi executați la 29 septembrie 1959 în penitenciarul Arad.

Să revenim la discuția inițială. Ce s-a mai întîmplat în cursul anului 1952?

N.C.: Curescu turnase foarte multe. Prin octombrie '52, eu şi Stănescu ne porniserăm spre un bordei pregătit pentru iarnă. Acolo am depozitat carnea a vreo zece berbecuţi, preparată cum ştiu muntenii, brînză, mălai, cartofi şi nişte ouă, urmînd să mai facem cîteva drumuri. Consideram ascunzătoarea extrem de sigură, am săpat-o cu mari, mari greutăţi, pe undeva pe sub Vîrful Godeanu, într-o zonă greu accesibilă, printre prăpăstii şi creste abrupte. Ca să nu dea de ea vreun pădurar sau vînător, fiindcă doar aşa ceva ar fi umblat pe acolo, ne-am căznit să o camuflăm printr-o metodă ingenioasă. Am săpat ore-n şir la rădăcina celui mai înalt şi mai gros brad din perimetru, pînă cînd l-am prăvălit la vale peste alţi brazi, care s-au frînt de la jumătate şi s-au prăbuşit în lanţ chiar deasupra bordeiului. Erau şi nişte stînci în imediata apropiere, camuflajul funcţiona perfect. Deşi în alte situaţii obişnuiam să lăsăm paznici, aici n-am crezut că se impunea. Prin vălmăşagul ăla de trunchiuri, crengi şi rădăcini nu s-ar fi aventurat nimeni întreg la cap.

Ei bine, în octombrie '52, chiar cînd ne pregăteam să ne strecurăm pe sub brazii prăvăliţi, ajungînd la o distanţă de numai 10, hai, 15 metri de bordei, m-a săgetat o durere îngrozitoare de stomac. Măi fratele meu, aveam nişte crampe într-atît de puternice încît mă tăvăleam, abia dacă mai puteam respira. După vreo trei-patru minute, simţind că durerea se mai domolise, m-am ridicat şi-am dat să păşesc către bordei, însă crampele m-au apucat din nou, obligîndu-mă să mă opresc. Ori de cîte ori încercam să mă ridic, mă simţeam de parcă un cuţit îmi răscolea măruntaiele. Exasperat că nu-mi găseam locul, m-am trîntit cu burta pe pămîntul răcoros. Asta a fost salvarea noastră.

Pe cînd stăteam aşa, s-a întîmplat să-mi alipesc urechea de pămînt. Atunci am deslușit un zgomot metalic – un sunet ca de

căldare lovită – ce răzbătea chiar din direcția adăpostului. În clipa aia durerea mi-a dispărut ca prin minune, era de parcă nici n-o simțisem. M-am săltat în capul oaselor, m-am retras vreo 50–60 de metri și m-am cățărat pe o cracă de unde am cercetat zona cu binoclul. În scurt timp am văzut un soldat ieșind din bordei, legăna una din căldările noastre. Eram așteptați, Curescu le spusese totul.

– Mă Gheorghe, hai să ne apropiem și să aruncăm cîteva grenade peste ei. Îi putem lichida pe toți!

Eram plini de furie, ne bazaserăm pe adăpostul ăsta și voiam să le-o plătim pentru tot anul, însă ne-am gîndit mai bine și ne-am dat seama că era în interesul nostru să-i lăsăm pe securiști să ne aștepte acolo pînă la Paștele Cailor, că altfel ne-am fi trezit cu ei pe cap prin alte locuri. Am plecat în liniște și ne-am săpat o altă ascunzătoare. Trupa respectivă a rămas în bordei pînă-n ianuarie anul viitor, închipuie-ți ce geruri au tras, dar asta urma să aflu peste mulți ani.

R.G.: Cum ați aflat?

N.C.: După '90, cînd s-au pus bazele AFDPR Caraș-Severin, printre vicepreședinții filialei era și unul pe care-l chema Gheorghe Duță. Tot avea drumuri prin Teregova și obișnuia să-mi calce pragul. Cu prilejul unei vizite a stat mai mult decît de obicei, l-am pus la masă și ne-am luat cu niște păhărele de rachie. Tare-i mai plăcea să bea. Am vorbit de una, de alta, pînă la momentul în care, cam beat, mi-a aruncat-o:

– Mă Ciurică, mă, de-ai ști tu cît am umblat eu după tine prin munți!

Am crezut că n-auzisem bine, însă a repetat cu aceleași cuvinte. Știa ce spunea, nu bătea cîmpii. Eram uluit.

– Păi, n-ai fost deținut politic?, l-am întrebat, simțind cum mă lua cu rece.

– Ba da! Dar stai să-ți zic...

Și mi-a spus, măi băiatule. Duță ăsta fusese pe front o perioadă, după 23 august căzuse prizonier la ruși. S-a înrolat în Divizia „Tudor Vladimirescu" și a revenit în țară cu toți trădătorii, călare pe tancurile sovietice. La-nceput l-au angajat în Jandarmerie, apoi a fost promovat la Miliție și Securitate. Ăștia din Divizia „Tudor Vladimirescu" ajunseseră cadre de bază pentru regim. În '52 Duță devenise căpitan de Securitate, nu de puține ori se-ntîmplase să comande trupe care ne vînau pe mine și pe ceilalți ortaci. Alteori doar participase la diversele pînde eșuate, motiv pentru care încă își bălăcărea foștii colegi.

– Mă Ciurică, dacă m-ar fi ascultat pe mine, n-ai fi scăpat cu viață la Truschiu! Eu le zisesem să te luăm altfel, m-a asigurat, proptindu-și un deget în piept în timp ce mă ațintea cu ochii tulburi.

Așadar fusese și în sălașul familiei Fiat. I-am mai umplut un păhărel și l-am lăsat să vorbească, voiam să aflu cît mai multe. Mi se pusese un nod în gît.

– Bă, da' ce informați erați! Pe Anastasia Benghia ați luat-o chiar la două zile după ce i-am ridicat paza. Sigur v-a zis careva!

Aici greșea, nu ne spusese nimeni. Ți-am relatat că Ișfănuț tot insistase pe lîngă mine s-o luăm și pînă la urmă s-a dus cu Gheorghe Balica. N-am vrut să mă încarc cu păcate. Stașia murise în ziua aia fiindcă abia atunci ajunseseră ortacii prin împrejurimile Domașnei, nu-i anunțase nimeni.

– Şi-atunci aţi avut mare noroc, tu şi Stănescu, în toamna şi-n iarna lui '52, că n-aţi mai venit la bordeiul ăla de sub Vîrful Godeanu. V-am aşteptat pînă-n ianuarie, ce ne-au mai clănţănit dinţii...

Am zîmbit. Carevasăzică, planul funcţionase. „Foarte bine, fir-aţi ai dracu' de criminali, măcar aţi văzut şi voi cum e să stai iarna în bordei!", mi-am zis, numai că apoi am început să regret că nu am aruncat grenade peste ei.

Şi a urmat lovitura de teatru: împleticindu-şi limba, Duţă mi-a povestit cu de-amănuntul cum îi condusese pe securiştii care-l omorîseră pe Nistor şi-l capturaseră pe Victor, fraţii mei de arme. Cu toate că abia m-am abţinut să nu-i sar la beregată, i-am sorbit fiecare cuvînt. Vorbea despre lucruri care m-au bîntuit întreaga viaţă. În ziua de 27 august 1952, înştiinţat că urma să plece după Nistor şi Victor, Duţă a telefonat la Caransebeş şi a cerut să i se trimită „35 de perechi de tenişi".

– Ce perechi de tenişi?!, l-am întrebat.

– Atîţi ostaşi aveam în subordine. Ne-am încălţat cu tenişi ca să nu facem zgomot.

Mă luase durerea de cap. Fostului căpitan de Securitate îi sclipeau ochii, se lăuda de parcă crimele ar fi fost fapte glorioase, iar criminalii nişte eroi. Călăuziţi de trădătorul Ţuruc, care avea numele conspirativ „Corbu", încălţaţi în tenişi şi proşti cum îi ştim, adică proşti de bubuiau, securiştii n-au reuşit să-i vadă din prima pe Nistor şi Victor. Duţă i-a făcut semne lui Ţuruc, iar ăsta a trebuit să se apropie şi să le arate cu degetul. Ortacii erau într-o parte mai retrasă a gospodăriei.

– *Nu-i depistasem din pricina unui lăstăriș de mesteceni. Acum erau în bătaia armelor,* a șuierat Duță.

Rînjetul lui mi-a provocat o permanentă stare de vomă. Porcii au tras în plin, fără somație. Nistor se bărbierea, a fost nimerit în cap și nu a mai putut riposta, s-a prăbușit într-o baltă de sînge. Neatins de gloanțe, dîndu-și seama că nu avea șanse de scăpare, Victor și-a ridicat mîinile.

– *Știi ce nu-nțeleg, mă Ciurică? Curescu a colaborat bine cu noi, v-a trădat pe toți și ne-a dus la ascunzători. De ce l-au condamnat la moarte?,* m-a întrebat.

R.G.: Și mie îmi stă pe buze aceeași întrebare. Curescu a fost una dintre cele mai dramatice figuri ale grupării. A spus totul și a pierdut totul. De ce nu a propus Securitatea o altă condamnare în cazul lui?

N.C.: Scos din sistem la puțin timp după incidentele despre care vorbim, Gheorghe Duță nu fusese la curent cu evoluțiile din anchetă. Eu am aflat detaliile de-a lungul anilor, îți spun ce i-am zis și lui. Pornind de la turnătoriile lui Curescu, în noiembrie–decembrie '52 securiștii au reușit să-i aresteze pe Gheorghe Balica și Iancu Baderca. Amîndoi au fost băgați în anchetă, bătuți, torturați și confruntați cu Victor. Cînd ei spuneau „nu", ăla le zicea „ba da", scuipîndu-le în față situații, locuri și nume de susținători. Securiștii erau foarte bucuroși în conjuncturi de-astea. Firește, Victor nu spunea nimic din ce făcuse el.

În urmă cu ceva timp o împușcase pe o comunistă din Verendin. Maria Munteanu o chema, dar tot satul o știa de „Baroasa a lu' Baros" sau de „Barosania". Asta întocmea liste cu sătenii apoi veneau securiștii și-i luau, îi aruncau în arest, la bătăi și schingiuiri,

iar unii ajungeau la pușcărie. Distrusese multe vieți, oamenii ni se tot plîngeau și ne cereau să o pedepsim. Fiind verendinean, Victor s-a ocupat de problemă. Știa că Barosania obișnuia să ia apă de la un știubei din marginea satului, într-o zi a pîndit-o și a împușcat-o cu ZB-ul. Aia a picat lată. Știam cu toții treaba asta. După ce a fost prins și umbla cu securiștii la percheziții, Victor le-a spus că Dumitru Mutașcu o ucisese. Și Fus era tot verendinean. Pînă la urmă a venit momentul confruntării cu Iancu Baderca. Cînd Victor i-a repetat în față cum îl împușcase pe securistul ăla infiltrat în vara lui '48, la ordinul lui Uță, ceea ce însemna că va susține asta și la proces, trimițîndu-l în fața plutonului de execuție, Iancu s-a-nfuriat și i-a răspuns cu aceeași monedă:

– *Păi ce, Victore, tu n-ai omorît-o pe Barosania?*

Atunci au aflat securiștii. De-asta l-au condamnat și pe Victor la moarte, deși colaborase foarte bine. Umbla cu ei îmbrăcat în uniformă, nu-l țineau în lanțuri. Dacă nu era tărășenia cu Barosania cred c-ar fi scăpat cu viață. După ce le-a fost respins recursul, Baderca, Balica și Curescu au fost executați la 13 august 1953, la Caransebeș. Comandantul plutonului de execuție a fost locotenent-majorul Carol Bartoș, care în '54, cînd mă va ancheta pe mine, devenise căpitan și era șeful anchetei de la Timișoara.

R.G.: Ce v-a mai spus Gheorghe Duță?

N.C.: Prin '53 sau puțin mai tîrziu, Duță călcase pe bec, fusese arestat chiar de tovarășii lui și ajunsese la închisoare. Insista că i se impusese să divorțeze de soția nemțoaică și că a fost dat afară din Securitate după ce refuzase, motiv pentru care, de supărare, ar fi scris și împrăștiat niște manifeste împotriva regimului. Uite cine

devenise anticomunist, să te crucești, nu alta! N-am crezut o iotă din povestea cu soția, sînt convins că-l dăduseră afară fiindcă își schimbau cadrele, se-ntîmpla des în anii ăia, iar Duță nu era vreo lumină, asta-i cert. Nici manifeste nu cred să fi împrăștiat vreodată, că avea o fire lașă și pricepea ce l-ar fi așteptat dacă-l prindeau. Cine știe ce făcuse de l-au arestat și l-au băgat la pușcărie. Asta a fost tot ce mi-a zis.

R.G.: Ce urmări au avut dezvăluirile?

N.C.: În primul rînd, i-am luat răchia din față și i-am arătat ușa, străduindu-mă totuși să nu fac vreun gest necugetat. Se cherchelise bine, văzuse că mă schimbasem la față și a luat-o din loc fără să mai comenteze. Atîta-i trebuia! Mi se urcase sîngele-n cap, tremuram de furie. Imediat l-am contactat pe Pătru Duicu, mezinul familiei, și i-am spus că-l aflasem pe criminalul lui Nistor. Era inadmisibil ca un astfel de om să fie tolerat în cadrul filialei AFDPR Caraș-Severin și cu atît mai puțin în funcția de vicepreședinte. Ce rușine, măi băiatule, ce rușine! Ne-am strîns cîțiva, am făcut o scrisoare și i-am cerut demisia de urgență. Închipuie-ți că a fost într-atît de obraznic încît să protesteze și să ne răspundă tot în scris, elogiindu-și cariera de fost securist. L-am dat afară pe ușa din dos fără să mai stăm la discuții, doar avea mîinile mînjite cu sîngele lui Nistor. I-am păstrat răspunsul cu semnătura dedesubt, acolo recunoștea cu mîndrie tot ceea ce îmi spusese cu prilejul vizitei. Duță e mort de mulți ani.

R.G.: Nu vreau să depășim anul 1952 fără să vorbim puțin și despre Nae Trocan. L-ați cunoscut, nu?

N.C.: Da, era mehedințean de-al meu. L-am cunoscut bine și pe Nicu Vulcănescu, vărul lui, care urma să moară la Malu în luptă cu

securiștii. Dragul meu, Nae Trocan a fost un român cum nu cred că se mai nasc în zilele noastre. Era unul dintre cei mai iscusiți partizani. Ne-am întîlnit de multe ori, dar nu a vrut să vină cu noi pentru că nu-i plăcea departe-n munți, prefera să rămînă ascuns iepurește pe la sălașe și gospodării retrase. Militar de carieră, Trocan era eficient în luptă, nu s-ar fi pierdut cu firea indiferent de situație. Pînă la urmă l-a vîndut un învățător cu nume predestinat – Boulescu. La Securitatea Craiova pe Nae l-a anchetat căpitanul Toma Popescu, care avea să mă ancheteze și pe mine în '54. Era șeful anchetelor, urma să fie avansat la gradul de colonel. Cînd am ajuns acolo, colonelul Ion Crăciun era comandantul Securității Craiova. La pușcărie l-am cunoscut și pe nea Aurică Albu, moșul în casa căruia căzuse arestat Nae. După ce ne-am eliberat l-am vizitat în cîteva rînduri, era sărac și tare necăjit.

R.G.: Nicolae Trocan s-a născut la 17 martie 1923 în satul mehedințean Peșteana, în apropiere de Zegujani. Os de stirpe boierească din Valea Motrului, Nae a fost al treilea dintre cei cinci copii ai familiei. La finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, ofițerul de aviație Nicolae Trocan era, încă din 1944, parașutist al Flotilei 1 Pantelimon din București. În anii ce au urmat, pe fundalul instaurării agresive a comunismului, familia sa, înstărită și respectată, întîmpină probleme din ce în ce mai mari care vor culmina, în 1947, cu arestarea mamei după o ceartă cu niște comuniști din sat. Înștiințat de rude, Nae răbufnește și o eliberează cu forța, dînd buzna înarmat în postul de Miliție.

Refuză să-și predea arma și se refugiază în pădure. Știe prea bine că dacă s-ar întoarce ar fi condamnat la ani grei de pușcărie politică. Vor urma șase ani de rezistență la cel mai înalt nivel de-a lungul cărora va fi vînat în permanență de Securitate și Miliție. Va

lichida securiști și milițieni, va trece prin încleștări sîngeroase și vor muri martiri lîngă el.

Inițial, în clandestinitate îl însoțește vărul său din Șovarna, Nicu Vulcănescu. Pentru ceva timp se adăpostesc în buza pădurii Zegujani, în gospodăria unui localnic, unde li se alătură și Popescu Sever, fratele gazdei. Trădați de un notar, trupele de Securitate înconjoară casa iar Sever moare în schimbul de focuri. Trocan și Vulcănescu ripostează, scăpînd teferi. O nouă ciocnire se va consuma la Ilovăț, unde cei doi sînt din nou înconjurați în urma unei trădări. Partizanii împușcă mortal un milițian și-l rănesc grav pe altul, reușind să spargă împresurarea.

Urmează dramatica încleștare de la Malu, lîngă Noapteșa, unde securiștii îl ucid pe Vulcănescu. Nae scapă neatins, parcă nu prind gloanțele în carnea lui – va scăpa și mai tîrziu, cînd e încercuit în casa familiei Ursoniu, după ce-l împușcă mortal pe comandantul plutonului. Fiica lui Ursoniu e găsită spînzurată în pădurea din apropiere. Fie a fost vorba de o sinucidere, pentru a scăpa de chinurile anchetei, fie au omorît-o securiștii, înfuriați că Nae se făcuse nevăzut. În tot cazul, Securitatea răspîndește zvonul că partizanul ar fi criminalul. Iată ce s-a întîmplat în casa familiei Ursoniu:

> În ziua de 9 martie 1951, orele 6, trupe de Miliție s-au deplasat la conacul lui Nicolae Ursoniu, zis Țeicu, din comuna Șovarna. [...] Căutînd prin conac, milițienii găsesc locul unde „banditul" era ascuns într-o groapă și acoperit cu scînduri. Este momentul în care Trocan deschide focul și îl împușcă mortal pe șeful postului de Miliție din Ilovăț, plutonierul Gruia Dumitru. Imediat după, profitînd de o pauză pe care plutonierul Lilia Marin din cadrul Miliției Regionale Gorj o face, pentru a schimba pistoalele, Nae îl împușcă și pe acesta, rănindu-l la mîna dreaptă.

Plutonierul Lilia aruncă o grenadă în groapă, dar aceasta nu face explozie. Cînd se retrage, observă că toți ceilalți milițieni fugiseră. Partizanul Nicolae Trocan profită de moment, iese din ascunzătoare, ia pistolul automat și cele două încărcătoare ale milițianului mort și se retrage în pădure.
Raportul Securității notează sec, fără a furniza detalii suplimentare, că în timp ce se întîmplau toate acestea, „numita Elena Ursoniu, concubina banditului, reușește să se spînzure de craca unui dud cu brăcirile ca să nu mai fie anchetată". Cît a fost sinucidere, cît a fost crimă în această întîmplare, documentele nu ne permit să aflăm.[11]

Fiindcă l-au ajutat pe Nae, mulți țărani înfundă beciurile Securității. Partizanul se afla în strînse legături cu organizația Mișcarea Română de Rezistență, inițiată de învățătorul Dumitru Totir, muncitorul Dumitru Năsărîmbă și avocatul Gheorghe Florescu. Totir și Florescu aveau vechi convingeri național-țărăniste în timp ce Năsărîmbă era social-democrat.

Nae scapă și din alte împresurări ale Securității, intrînd astfel în legendă – apare și dispare ca prin minune, se deghizează în babă, în cioban sau milițian și umblă ziua-n amiaza mare, se strecoară printre securiști, uneori chiar îi induce în eroare, ia masa la restaurant și le lasă bilete sub farfurie. Nu e deloc de mirare că pe capul lui se pune o recompensă considerabilă: 100 000 lei, o adevărată avere pentru anii aceia. Va fi arestat în 1952, în Valea Perilor, după șase ani de rezistență. În același moment sînt arestați Totir și Năsărîmbă. Ți se pune un nod în gît cînd citești demna declarație pe care Nae Trocan și-a asumat-o chiar după arestare:

[11] *Mișcarea Română de Rezistență din Mehedinți (1949–1952). Documente și interviuri*, Fundația Academia Civică, București, 2018.

Subsemnatul Nicolae M. Trocan, cu domiciliul în trecut în comuna Zegujani, județul Mehedinți, astăzi nestabil în regiunea Gorj, fiind major conștient de urmările ce vor decurge și în deplinătatea facultăților mintale, declar:

Sînt anticomunist, sînt pentru credința în Dumnezeu, țară și neam, monarhie pînă în măduva oaselor, că am fost român, sînt român și vreau să mor român, că sînt împotriva tuturor străinilor, fie de orice neam ar fi, care prin dictat doresc să pună sistemele lor sociale, politice și culturale în dauna poporului nostru, a originilor noastre, a obiceiurilor noastre. Și, mai pe scurt, sînt trup și suflet din trupul și sufletul țării mele.

Aceasta-mi este declarația pe care o semnez.

Vă rog să atașați atît scrisoarea, cît și declarațiile în original, dacă se poate, dosarului meu de la Curtea Marțială Craiova. Am această satisfacție, domnule șef, că oricare ar fi rezultatul cu mine, am ajutat și eu, fie chiar cu o pietricică, la clădirea edificiului România Democrată, în înțelesul adevărat al cuvîntului meu de mîine. Fie ca generațiile viitoare să ia pildă de suferințele noastre, de beneficiile noastre de care mă simt și mai mîndru[12].

Condamnat la moarte de Tribunalul Militar Craiova, Nae a fost executat la 20 iulie 1953, trupul său fiind aruncat într-o groapă necunoscută. Avea 32 de ani. Una dintre surorile lui mai mici a sperat toată viața că nu murise și că plecase cumva peste graniță, așa cum fusese amăgită și Mărioara, soția lui Spiru Blănaru.

Acum haideți să revenim la cronologia noastră, domnule Ciurică. Ce s-a întîmplat în iarna dintre 1952 și 1953? Care a fost parcursul grupării în anul ce urma?

[12] *Ibidem.*

N.C.: După ce am aflat că Victor trădase locația bordeiului de sub Vîrful Godeanu, eu și Stănescu am fost nevoiți să ne construim altul. De data asta am iernat la Pietrele Albe, în Munții Mehedințiului. Ne-am retras prin părțile noastre și am fost ajutați de consătenii din Titerlești, care s-au dovedit foarte săritori, în special Pătru Răducan, cunoscut drept „Pătru a lu' Troc", și Ion Crăciun zis „Mîndroi". Ei și neamurile noastre ne-au ajutat cu de-ale gurii și îmbrăcăminte. Nu s-au întîmplat incidente cu autoritățile în lunile petrecute la Pietrele Albe. Am fost extrem de precauți. Dumitru Mutașcu și Gheorghe Serăngău au iernat într-un alt adăpost, undeva prin Munții Semenicului. Noi patru eram ultimii supraviețuitori ai grupării.

În martie '53 am ieșit din adăpost, am revenit în zona muntoasă a Banatului și am coborît lîngă Cornereva, la sălașul lui Finanțu. Nu mică mi-a fost surprinderea cînd am văzut că a tresărit, privindu-mă ca pe un strigoi. Credea că murisem în septembrie '52, în ambuscada de la Tavane! Vezi tu, eu și Gheorghe trecuserăm pe la sălașul lui imediat după ce am revenit de la Buza Oslii, cînd nevastă-sa ne-a pus în temă cu nenorocirea petrecută la Verendin, dar noi nu i-am spus femeii de unde veneam și nici ce pățiserăm acolo. Informațiile astea le feream de urechile altora. Pe Finanțu nu l-am găsit atunci, era dus cu niște treburi și s-a nimerit să treacă prin zona în care securiștii veniți de la Buza Oslii se urcau în mocăniță. Cu ei l-a văzut și pe frate-meu Victor, acolo urmau să-l elibereze. Trupele aveau doi cai luați de la stînă, iar pe unul dintre ei se afla un om culcat cu burta pe șa, atîrnînd de-o parte și de alta ca și cum ar fi fost mort. Deși era la distanță și nu i-a deslușit fața respectivului, văzîndu-l pe frate-meu, Finanțu a crezut că fusesem împușcat și că ăia îmi transportau cadavrul. N-am nici cea mai vagă idee cine o fi fost omul acela, dacă trăia ori ba. Evenimentele precipitîndu-se, nevasta lui Finanțu urma să

creadă că ne văzuse la sălaş cu puţine ore înaintea morţii mele, şi nu după întoarcerea noastră de la Buza Oslii, aşa cum se-ntîmplase în realitate. Ăsta-i motivul pentru care se împrăştiase zvonul că murisem. Cînd dădeau cu ochii de mine, susţinătorii mai întîi tresăreau şi rămîneau blocaţi cîteva secunde, apoi alergau să mă-mbrăţişeze. Atunci mi-am dat seama că mă iubeau mulţi bănăţeni. Chiar dacă rămăseserăm numai patru partizani din vechea grupare, oamenii tot îşi legau speranţele de noi şi ne apreciau pentru că nu concepeam să ne plecăm capetele în faţa comuniştilor.

Singura care nu crezuse că murisem a fost nora lui Finanţu. Fata se dusese la un călugăr prezicător de la Mănăstirea Bogîltin, care nu doar că i-a zis că eram în viaţă, alături de un camarad, dar a asigurat-o şi că mă voi întoarce într-o zi cu însemnătate. Cînd ajunsesem la sălaş era 25 martie, sărbătoarea Blagoveştenilor.

De-a lungul verii am rămas cu Gheorghe. Cel mai mult am stat în masivul Godeanu şi prin pădurile de pe Muntele Olanu. Ne mutam de la Rîul Şes pînă pe povîrnişurile Vîrfului Ţarcu, cam asta era zona de bază. Dacă noi am preferat părţile Mehedinţiului, Dumitru Mutaşcu şi Gheorghe Serăngău au rămas mai mult în regiunea Semenicului. Desigur, menţineam legătura şi ne reuneam atunci cînd era necesar sau se ivea o conjunctură favorabilă. Una peste alta, 1953 nu s-a dovedit un an rău, în sensul că niciun ortac nu a mai fost ucis, arestat sau rănit. Însă au continuat arestările printre susţinători, asta era inevitabil. Din primăvara lui '53 am început să folosim mai mult ZB-urile. Cam rămăseserăm fără muniţie, iar cartuşele de ZB încă se găseau prin gospodăriile muntenilor, că foloseau acelaşi tip de armă pentru vînătoare şi braconaj.

Rămaşi atît de puţini, am fost nevoiţi să facem un pas în spate şi am evitat ciocnirile cu Securitatea, diminuînd pe cît posibil

drumurile în zone primejdioase, însă orice am fi făcut tot cu securea deasupra capului trăiam. Poterele ne-au fost în permanență pe urme, Securitatea comasase trupe importante în munți. Nu conta că mai eram doar patru, ne voiau prinși morți sau vii și pentru asta cheltuiau resurse în neștire: bani, benzină, oameni, timp. Se puseseră recompense de 100 000 de lei pe capetele noastre.

Chiar și-așa, securiștii nu știau ce-i muntele și nu înțelegeau pădurea, în echipe de cîte doi le scăpam ușor printre degete. Ei erau obișnuiți să ne prindă prin trădare în casa cuiva sau pe la sălașe, singuri și de capul lor n-ar fi reușit mare brînză. Au fost situații cînd ne-am îngropat în frunze și i-am lăsat să treacă pe lîngă noi. I-am auzit de la o poștă, mergeau prin pădure ca pe bulevard. Alteori ne-am furișat pe timp de ploaie printre securiști culcați în poziție de tragere și acoperiți cu foi de cort. Doar țevile armelor ieșeau de sub ele. Nu ne-au auzit, ploaia răpăia pe foile de cort. Preferam să ne deplasăm cînd ploua, atunci era cel mai sigur să mergem prin pădure, chiar dacă ne udam pînă la piele. Totul picura, zgomotele erau înghițite de ploaie. În perioadele de caniculă era cel mai periculos, la fiecare pas trosnește cîte ceva. Dacă nu știai să mergi prin pădure riscai să fii auzit de la distanțe apreciabile. Era de ajuns să te simtă vreun pădurar și securiștii nu întîrziau prea mult.

Pe munte am învățat o droaie de lucruri utile. Pădurea are legile ei. Cînd auzeam de vale cîntecul huhurezului știam că în numai cîteva ore se va porni ploaia, iar dacă răsuna undeva spre culme era clar că o să urmeze o perioadă călduroasă. Niciodată nu a fost altfel. E deșteaptă foc pasărea asta de noapte, are un cap de zici că-i pisică. Cînd se apropia ploaia vedeam cum melcii prindeau să se urce pe scoarța netedă a fagilor și rămîneau prinși ca niște ventuze, ore sau zile-n șir, iar în momentul în care se apucau să coboare știam

că vremea se va îndrepta în curînd. Şi-aşa era, ieşea soarele. La fel salamandrele şi broaştele de pădure, pe care abia dacă le surprinzi din cînd în cînd, fiindcă-s tare sperioase, ieşeau din ascunzători doar atunci cînd simţeau venirea ploii şi dispăreau cu două-trei ore înainte de potolirea ei. Am observat că ori de cîte ori urmau vijelii cu trăsnete, cerbii şi căprioarele se refugiau într-o rîpă retrasă, aşa ne-am învăţat să ne îndepărtăm şi noi de zonele cu arbori mari şi să ne punem din timp la adăpost. În toată perioada în care am rămas pe munte am vînat extrem de rar şi asta numai atunci cînd nu ne-am putut procura hrana altfel, întrucît împuşcăturile ne-ar fi divulgat locaţia. S-a nimerit de multe ori să văd lupul şi porcul mistreţ de la o distanţă de numai doi-trei metri. De drept, munţii erau ai lor, nu ai mei. Nu sălbăticiunile pădurilor îmi displăceau mie, ci lighioanele de securişti, cele mai perfide animale cu două picioare. Cu toate astea, s-a întîmplat să împuşc mortal o ursoaică.

R.G.: Povestiţi-mi.

N.C.: Te asigur că asta nu-i o poveste vînătorească. Era prin august 1952. Coborîsem în Baia de Aramă cu o scrisoare pentru maiorul Costache Ionescu, unul dintre cei mai informaţi şi mai vechi oameni de legătură ai grupării. El mi-a dat vestea cea rea: la Baia de Aramă urmau să ajungă cîteva camioane pline cu trupe de Securitate, care pregăteau razii şi scotociri în direcţia Vîrfului Godeanu. Chiar pe Godeanu mă aşteptau ortacii! Nu era vreme de pierdut, am apucat-o spre munte. Ploaia m-a prins pe seară, în buza pădurii Vîrtoape. M-am ghemuit sub un fag bătrîn, m-am acoperit cu pelerina de ploaie şi am aşteptat să se crape de ziuă, că-i dificil să mergi noaptea prin codru. Îmi rămînea destul timp să-mi avertizez camarazii.

Dimineață nu mai ploua. Rămăsese înnorat și încă picura de pe frunze. Coboram printr-o vîlcea din zona Rîul Caprei. Era frunza udă pe jos, înaintam fără să fac pic de zgomot. Singurele sunete erau cele iscate de stropii care se prelingeau de pe crengi. Mă-ncălzisem. Mi-am scos pelerina și am pus-o peste ZB, că deja năduşeam, și am avut grijă să-mi păstrez la îndemînă un pistol băgat la centură. Tot coborînd am dat peste un fag gros prăvălit de-a curmezişul vîlcelei. Dacă l-aş fi ocolit pe la vîrf sau pe la rădăcini poate că ar fi fost mai bine, nu știu. Tînăr fiind, mi-am fixat piciorul pe scoarța trunchiului ca să mă salt și să sar dincolo. Exact în clipa aia, din partea cealaltă a pus ursoaica laba, voia să facă același lucru. Am dat nas în bot, cum s-ar zice.

Nu mă simțise, surpriza a fost reciprocă. Pesemne că o derutase zgomotul înșelător al picăturilor prelinse de pe frunze. Nu m-am pierdut cu firea. În momentul în care ursoaica și-a ridicat labele pe fag, mi-am scos pistolul de la spate și-am tras – poc! Dragul meu, mi s-a părut că-abia dacă pocnise, parcă aș fi aruncat cu o prișcopală! Disperat, am sărit vreun metru și ceva în spate, am lepădat pistolul într-o parte și pelerina în cealaltă, reușind astfel să deschid focul cu ZB-ul. Ursoaica sărise fagul spre mine. Nu s-a repezit, se ridicase pe picioarele din spate și se-apropia uşor, uşor. Eram disperat. Încerca să mă apuce cu ghearele, mormăia cuprinsă de furie. Am tras patru cartușe unul după altul, dar degeaba, ajunsese cu ghearele lîngă țeavă și mai că o apucase. Nu știu cum, al cincilea parcă a fost paloș vrăjit, nu glonț! Dintr-odată, ursoaica s-a prăbușit cu botul însîngerat și mațele pe-afară. Îi gîlgîia sîngele pe gură.

Nu-mi venea să cred că scăpasem cu viață, tremuram din toate încheieturile. Mi-am reîncărcat rapid ZB-ul și i-am dezvelit colții cu țeava. Erau galbeni, stricați. Se sfîrșea vara și încă nu năpîrlise pe

spinare, mi-a fost clar că era bătrînă. Mă privea cu ochii şiroind de lacrimi, nu se mai putea mişca. Da, măi băiatule, şi urşii plîng, am văzut cu ochii mei! Apoi am sesizat trei ursuleţi, unul se căznea să se caţere într-un fag. Nu-nţelegeau ce se-ntîmplase. Tare mi-a mai părut rău de ei, le omorîsem mama fiindcă nu a existat o altă soluţie. Mi-am recuperat pistolul şi-apoi m-am îndepărtat în cea mai mare grabă. Trăsesem şase focuri de armă, dacă securiştii s-ar fi aflat prin zonă ar fi pus ghearele pe mine mai abitir decît sărmana ursoaică.

După aia a fost cît pe ce să mă înec. Plouase zdravăn, Cerna se revărsase peste maluri şi n-am putut trece pe oriunde. Rareori am mai văzut-o atît de năzuroasă. Podurile şi podeţele erau păzite de Securitate şi Miliţie, se organizaseră posturi fixe. Ca să nu mă vadă nimeni, am fost nevoit să încerc o traversare printr-un loc retras, unde era Cerna mai largă. Purtam opinci noi de cauciuc şi-alunecam pe mîzga de pe pietre. Pînă la urmă, ajunsesem de mă cumpăneam cu apa aşa, pînă pe la bărbie. Mai că-mi venea să dau drumul la armă, însă degeaba aş fi făcut-o, că la fel de uşor m-aş fi dus la fund. Nu ştiu să înot. Inevitabil, pînă la urmă m-a luat puhoiul, m-a scufundat oleacă şi m-a tîrît cale de cîţiva metri. Am înghiţit ceva apă şi m-am izbit de bolovani, însă am reuşit să ies la liman, nu fără efort, şi să ajung la ceilalţi ortaci în timp util. Păţanii, dragul meu, păţanii...

R.G.: Iarna dintre 1953 şi 1954 aţi petrecut-o tot cu Gheorghe Stănescu, într-un adăpost din pădurea Vîrtoape. Dumitru Mutaşcu, Maria Vlădescu şi Gheorghe Serăngău au iernat din nou pe undeva prin Semenic. N-au fost incidente cu Securitatea. Nu la mult timp după ce veţi ieşi din ascunzătoare, dumneavoastră şi Stănescu aţi fost arestaţi prin trădare în noaptea de 21 spre 22 aprilie. Cum s-a întîmplat?

N.C.: Asta s-a petrecut în Săptămîna Mare, în anul ăla Paştile cădeau în 25 aprilie. Încă era destul de frig. Pe 21, în Miercurea Mare, am traversat munţii spre Banat şi ne-am furişat în Cornereva pînă la casa lui Toma Duicu zis „Roman", om de încredere care ne ajutase de multe ori.

R.G.: Ce grad de rudenie avea cu fraţii Duicu?

N.C.: Toma era verişorul lor. De-alde Duicu or fost destui prin Cornereva. Ştiu că Nistor se născuse în Cornereva şi de mic a trăit la Domaşnea.

R.G.: Continuaţi.

N.C.: În anumite porţiuni ale Cornerevei ne puteam strecura cu uşurinţă, o mai făcuserăm de multe ori. Spre deosebire de Teregova, Domaşnea sau Verendin, ca să dau numai cîteva exemple, la Cornereva casele erau depărtate unele de altele, una aici, alta hăt departe, la cîteva sute de metri, s-ar fi putut întîmpla să te şi mănînce lupii între gospodării. Uliţele strîmbe şi întunecate ne ofereau multe posibilităţi de retragere. Livezile coborau pînă aproape de case. Cornereva a fost întotdeauna o comună mare, acum a ajuns să cuprindă 40 de sate.

Toma s-a bucurat să ne vadă, ne-a îmbrăţişat şi ne-a sărutat pe amîndoi obrajii. Totul părea în regulă. I-am cerut hainele pe care i le lăsasem în păstrare încă de anul trecut, că ale mele tare se ponosiseră şi nu voiam să mă prindă Paştele în halul ăsta. Aveam la el o pereche de pantaloni din dimie neagră, o pălărie nouă cu panglică tricoloră, fixată lîngă o monedă de 100 de lei cu chipul Regelui Mihai şi un mînecar, aşa-i zic bănăţenii, făcut de Finanţu, adică un cojoc. Am mîncat şi ne-am întins ceva la vorbă, trecuse de miezul nopţii cînd am plecat de la Toma. Marea mea greşeală a fost că i-am zis unde

ne duceam. Aveam încredere în el, nici prin cap nu mi-a trecut că ne va vinde. Am tras tot în Cornereva, în casa lui Ilie Urdăreanu, unde am mai rămas de multe ori. Toma îl cunoştea bine, ba chiar l-am rugat să treacă a doua zi şi să ne aducă de-ale gurii, ştiind că moşul o ducea tare greu. Ne-a făgăduit că vine, ne-am strîns mîinile şi ne-am despărţit.

Moş Ilie şi baba Stana ştiau că venim. Am intrat în casă, ne-am instalat în aceeaşi odaie şi am adormit imediat, eram frînţi de oboseală. Încă nu se luminase de ziuă cînd m-am trezit, simţind că ceva îmi apăsa puternic pe piept. Era patul unui pistol-automat. În clipa aia am văzut cum şapte-opt securişti s-au năpustit asupra noastră. Nici eu, nici Stănescu nu i-am simţit, căzuse prins la fel ca mine. Am văzut negru, mi-am dat seama că viaţa mea se terminase. Armele rămăseseră la îndemînă, ca întotdeauna, dar nu a fost chip să ripostăm. Securiştii erau bucuroşi, chiuiau şi se felicitau. Ne-au pus cătuşele şi ne-au legat fedeleş. Au percheziţionat degrabă întreaga gospodărie, însă n-au găsit nimic ilegal. Moş Ilie şi bătrîna erau disperaţi, mă durea sufletul de-mi venea să urlu, mă-nvinovăţeam pentru năpasta pe care-am adus-o pe capul acestor oameni inimoşi. Fuseseră arestaţi şi urmau să ajungă la închisoare, vai de bătrîneţile lor. Trăiam groaza de care mă temusem cel mai mult. La momentul ăla n-aveam nici cea mai mică bănuială că Toma Duicu era trădătorul, se va mai scurge ceva timp pînă cînd voi afla. Eram confuz, mă tot întrebam ce iudă ne vînduse.

Se luminase bine cînd ne-au scos din casă şi ne-au dus la camioanele parcate undeva prin apropiere. Eram înconjuraţi de securişti. La un moment dat l-am remarcat pe Ştefan Belcotă, un vecin de-al lui Ilie Urdăreanu. Ieşise în livada din spatele casei şi se făcea că dădea cu sapa în jurul prunilor, lăsîndu-şi pălăria pe-o ureche ca să

poată vedea ce se întîmpla. Nu-l cunoşteam personal. Îl văzusem de nenumărate ori pe cînd mă furişam spre gospodăria bătrînilor, el nu mă văzuse niciodată, însă Ilie mă avertizase să-l evit fiindcă era informator al Securităţii şi-i turnase pe mulţi din sat. Oare de ce ieşise informatorul Belcotă în livadă la o oră ca asta, cu noaptea-n cap, pe frig şi în Joia Patimilor? Nu cumva ne văzuse venind la Urdăreanu şi ne turnase? Era plauzibil. Şi ofiţerului care conducea trupa i s-a părut dubioasă prezenţa lui Belcotă.

– *Cine-i ăla, mă? Îl cunoşti?*, m-a descusut.

– *Da. E omul meu de legătură*, l-am încredinţat.

– *Aaaa... Ia vino bă încoace!*

Ştiindu-se nevinovat, Belcotă s-a apropiat cu sapa pe umăr.

– *Lasă bă sapa aia, futu-ţi sapa mă-tii!*

Îţi dai seama că s-a speriat.

– *Îl cunoşti pă-sta?*, ofiţerul m-a arătat cu degetul.

– *Nu l-am văzut niciodată-n viaţa mea.*

– *Ahaaa, deci nu-l ştii... Ei, las' că ţi-l aminteşti tu!*

Acolo pe loc l-au apucat de mîini, l-au legat şi l-au luat cu noi. Începuse să scîncească, nu înţelegea ce se petrece. Asta nu mi s-a părut deloc ciudat, întrucît nu era obligatoriu ca securiştii din echipa respectivă să-l ştie musai pe turnător, se putea întîmpla ca doar să fie trimişi într-un loc sau altul în baza informaţiilor furnizate de el, au fost cazuri şi cazuri.

Pe mine şi pe Stănescu ne-au băgat în maşini diferite, vom trece prin cazne similare şi ne vom revedea abia la proces. Ne-au dus cu

nişte camioane Molotov. Securiştii m-au pus să mă-ntind pe burtă cît eram de lung, peste au azvîrlit un cojoc şi s-au aşezat cîţi or încăput cu fundul pe spinarea mea. Cînd dădeam prin gropane se lăsau cu toată greutatea, am crezut că-mi vor rupe spatele. De parcă asta n-a fost de ajuns, la ieşirea din Cornereva spre Poiana Ruscăi au început să tragă în aer şi să chiuie, apoi s-au apucat să ragă cîntece despre gloria comunismului. Prima oprire am făcut-o la Securitatea Caransebeş.

– *Dă-te jos, banditule!*, mi-a strigat un ofiţer aflat în curte.

Aveam mîinile încătuşate iar oblonul maşinii era destul de înalt.

– *Mă-n-auzi, dă-te jos!*

Ăla voia să mă vadă prăbuşindu-mă în cap, mi-a fost clar. O soluţie era să le cer ajutorul securiştilor care încă se mai aflau în cutia camionului, dar n-aş fi făcut-o nici mort. Rînjeau, aşteptau să vadă ce voi face. Mi-am luat un scurt elan, mi-am fixat piciorul drept pe marginea oblonului, l-am încordat cît am putut, reuşind să-l ridic şi pe cel stîng odată cu întregul corp, şi-apoi am sărit în curte, aterizînd fără nici cea mai mică problemă. Eram tînăr, aveam o condiţie fizică foarte bună.

– *Ia uitaţi-l p-ăsta cum zboară! Puneţi-i lanţuri la picioare!*, a zbierat ofiţerul.

Pe urmă mi-a părut rău că n-am căzut, măcar nu mă puneau în lanţuri. N-am rămas mult la Caransebeş, numai cîteva minute, după care am trecut pe la Securitatea din Lugoj, şi-apoi ne-am îndreptat spre destinaţia finală a primei părţi a anchetei: Securitatea Timişoara. După cîteva luni urmau să mă trimită la Securitatea din Craiova, fiindcă sînt oltean şi ţineam de ei. Întreaga anchetă va dura aproximativ o jumătate de an. Pe cei de la Timişoara îi interesau numai

acțiunile din Banat ale grupării, la Craiova urmînd să fie anchetate cele ce avuseseră loc în zona montană a Mehedințiului. În mai bine de patru ani se întîmplaseră destule.

Ajuns la Securitatea Timișoara, mi-au scos lanțurile și m-au băgat în biroul maiorului Aurel Moiș, care conducea acel abator uman. Era îmbrăcat în civil, purta un costum elegant. Părea calculat în orice mișcare. Încăperea era spațioasă și plină de securiști cu grade babane. Se holbau la mine ca la o lighioană a codrilor, parcă devenisem exponat de muzeu. Nu le-am evitat privirile, nu-mi era frică de ei. Să știi că frica securiștilor de partizani era mult mai mare ca frica partizanilor față de ei. Noi aveam un crez, luptam cu inimile. În birou veniseră și securiștii care participaseră la misiune, era caz de niscai avansări. Rînd pe rînd, au raportat cum ne prinseseră pe mine și pe Gheorghe. Am ascultat cu cea mai mare atenție, dar n-au spus nimic despre identitatea turnătorului. Unul s-a lăudat că, după ce m-a legat, mă lovise cu patul armei în piept, moment în care îl întrebasem:

– *De ce nu m-ai lovit și cînd aveam mîinile libere?*

– *Chiar așa, de ce l-ai mai lovit, dacă era deja încătușat?*, l-a întrebat Moiș.

Ăla s-a bîlbîit și a amuțit. Desigur că Moiș voia să-mi pară simpatic și cumva favorabil, crezînd că pînă la urmă mă vor zdrobi și mă vor aduce în situația de a colabora cu ei, fie prin tortură, fie așa, cu vorbe ticluite și viclene. S-a înșelat amarnic. După ceva timp, am rămas doar cu el în birou și m-a invitat să mă așez într-un fotoliu, care a fost cît pe ce să se prăvălească pe spate cu tot cu mine.

– *Mă Ciurică, mă, tu ești obișnuit să te cațeri pe stînci și-n copaci, nu să stai locului în fotoliu!*

Maiorul rîdea cu toată gura, dar asta nu l-a oprit să se schimbe la față cu iuțeală și să mă anunțe că riscam inclusiv plutonul de execuție dacă mă-ncăpățînam să nu colaborez. I-am promis că voi colabora și că voi da dovadă de toată sinceritatea, ce altceva îi puteam spune? Evident că urma să procedez tot ca mine. Nu m-am lăsat nimicit. Dovadă stau toate înscrisurile din dosarul meu de la CNSAS. Securiștii urmau să ceară condamnarea la moarte deși nu avusesem morți la activ, așa cum au fost în cazurile ortacilor executați.

La ieșirea din birou un caraliu mi-au pus ochelari de tablă. Înainte să-mi dau seama despre ce era vorba, i-am zis că n-aveam nevoie de așa ceva, că am ochii buni, iar ăla mi-a răspuns că tocmai de-aia mi-i punea. M-au împins pe coridoare și pe scări pînă în arestul din subsol. Așa m-au scos și m-au adus pe durata întregii anchete, cu ochelarii ăia negri. Făceau pe dracu-n patru să aluneci, să te-mpiedici sau să te dea cu capul de pereți. Le plăcea să te pună în situații cît mai umilitoare, dar nu înțelegeau că asta era degradant pentru ei, nu pentru noi, victimele.

La cîteva zile după arestare m-au dus într-o odaie, mi-au aranjat muniția pe măsuța de lîngă, era vorba despre cartușele găsite în sacul de merinde, și m-au fotografiat înarmat pînă-n dinți. De umărul stîng atîrnau ZB-ul și sacul de merinde, în mîna dreaptă țineam un revolver în timp ce la cingătoare aveam îndesat un pistol de mici dimensiuni – „pistoale de buzunar", așa le ziceam. Purtam opinci din cauciuc și hainele noi luate de la Toma Duicu. După '89 am găsit fotografia în dosarul de la CNSAS.

R.G.: Am văzut-o și eu, apoi am tot revăzut-o. M-a frapat zîmbetul care vă lumina chipul. Seninătatea aceea anulează orice zdrobire. Tînărul din fotografie nu e un învins. E vorba tot despre o ipostază hieratică a partizanului anticomunist.

N.C.: Păi, doar nu era să mă pierd cu firea în fața porcilor ălora. De ce să-mi arăt amărăciunea? Mi-era de-ajuns pustiul din mine.

R.G.: În timpul anchetelor de la Timișoara ați stat singur în celulă?

N.C.: Nu mereu. În prima celulă în care am stat am găsit un tip plin de vînătăi. Tot încerca să mi se bage pe sub piele, mă-ntreba diverse chestii despre dosar. Firește, era un informator adus ca să mă tragă de limbă. Cinstită fie-i memoria, colonelul Uță ne învățase ce să facem dacă ajungeam într-o situație ca asta: fie ignoram năpîrca, fie îi spuneam numai ce voiam să ajungă la anchetatori. Am ales cea de-a doua variantă, păstrînd oarece aparențe de naivitate. Nu mi-a luat mult să-mi dau seama că individul nici măcar nu fusese bătut, era machiat. Îl scoteau să toarne după ce ieșeam la anchetă, ca să nu văd că-l luau. Chiar și-așa mi-ar fi fost imposibil să nu mă prind, fiindcă îmi punea aceleași întrebări ca anchetatorii. După o perioadă s-a dat de gol, recunoscînd că nici nu fusese arestat: era ofițer de Securitate și cu asta se ocupa. Nu i-am purtat pică, am apreciat că măcar le-a zis ălora exact ce-i spuneam fără să bage nimic de la el. Erau perioade și perioade, uneori rămîneam singur în celulă.

R.G.: Cum a decurs ancheta?

N.C.: Bătăi animalice, tortură și presiuni pe toată linia. Așa își făceau securiștii dosarele. Tratamentul a fost identic la Timișoara și la Craiova. Partizanilor li se rezervau cele mai crunte chinuri pentru că au tras cu arma în securiști. Am trecut prin aceleași cazne ca frații mei de arme, cu mențiunea că cei mai mulți dintre ei sfîrșiseră sau aveau s-o sfîrșească la zid, în fața plutonului de execuție. Dragii de ei... acolo a fost singurul loc în care nu i-am urmat, deși la proces securiștii vor cere condamnarea mea la moarte, dincolo de faptul că

m-au amenințat în permanență cu asta. În arestul Securității Timișoara circula zvonul, împrăștiat, sînt convins, tot de securiști, ca să ne frăgezească pentru anchete, că după ce vom fi storși de informații urma să fim duși în pădure și împușcați.

Cel mai mult m-au bătut la tălpi și la fund. Pentru asta mă puneau la „morișcă", adică îmi legau mîinile peste genunchi, stînd ghemuit, și-apoi băgau un par pe la încheieturile picioarelor și mîinilor, pe care-l fixau între două mese, eu atîrnînd la mijloc. După aia începeau să mă izbească la tălpi și la fund în mod alternativ, cu toată forța. De cîteva ori m-au bătut atît de mult și-au dat cu atîta sete că am leșinat, dar nu, n-am scăpat nici așa de bătaie, că aruncau o găleată cu apă peste mine și o luau de la capăt. Mă înjurau în permanență. Într-un tîrziu trăgeau parul ăla și te lăsau să cazi pe podea. Zăceai acolo ca o bucată de carne vie. Nu le-am spus niciodată nimic din ce-i interesa. Bătaia la tălpi mă nenorocea pentru cîteva zile, abia dacă mă mai tîram pe genunchi și coate. Mi se umflau picioarele în ultimul hal, nu mai puteam călca și nici nu mă puteam încălța. Cînd izbeau te săgeta pînă-n creștetul capului. Simțeam că o să-mi bubuie capul cu totul. Celulele erau strîmte, cît să încapă două-trei paturi de fier. Prin pereții mereu umezi răzbăteau urletele și plînsetele torturaților. Adolescenți, femei și bătrîni de-a valma. Îmi amintesc cum stăteau lipiți de ziduri, frînți și călcați în picioare, cu ochii vineți, injectați, cu umeri dislocați și coaste rupte. Mîncarea era împuțită și foarte puțină. În primele două-trei zile nici nu m-am putut apropia de gamelă.

În cea de-a șaptea zi am bătut în ușa celulei și i-am spus caraliului să-i anunțe pe anchetatorii mei, Nicolae Ardeleanu și Carol Bartoș, că aveam o informație importantă pentru ei. Ajuns în birou, i-am mințit că în toamna lui '53 îl întîlnisem pe fugarul Ion Banda zis „Meilescu" și că acesta mi-ar fi dezvăluit că urma să ierneze în zona

Cracu Vînătorului, într-un bordei săpat în pădurea numită „Dosu Lacului". Le-am zis că nu știam cu exactitate unde era adăpostul, dar m-am oferit să-i ajut să-l găsească. Banda mi-era prieten și camarad de arme, normal că nu l-aș fi trădat nici în ruptul capului. Scopul meu era să-i fac pe securiști să mă ducă în munți, sperînd că în cea de-a zecea, a unsprezecea sau a douăsprezecea zi să fiu așteptat de Dumitru Mutașcu și de Gheorghe Serăngău pe Cheile Corcoaiei. Speram să mai fie în libertate și să-și respecte făgăduiala.

R.G.: Adică să vă împuște pe podețul acela dintre stînci, pe care i l-ați arătat colonelului Uță încă din 1948.

N.C.: Da, la puntea aia voiam să ajung. Păi, ce rost mai avea viața fără libertate? Asta era unica soluție ca să scap de chinuri, fiindcă de mîna mea nu voiam să mor, mi-era de ajuns iadul de aici. Fiecare ortac își alesese un loc în care să moară de mîna prietenilor. Și Stănescu a încercat să-și păcălească anchetatorii ca să-l ducă pe munte, dar nu a izbutit. Nici mie nu mi-a fost ușor. Anchetatorii apreciaseră informația, la fel și Moiș, însă nimeni nu mi-a mai zis nimic în următoarele două zile. Atunci am insistat, am bătut din nou în ușa celulei. De data asta le-am spus că degeaba mai mergeam dacă nu ne grăbeam, pentru că eram la sfîrșitul lui aprilie, iar Banda urma să iasă curînd din ascunzătoare și să nu mai revină acolo niciodată, din motive de siguranță. Pînă la urmă au început să facă pregătirile, numai că Moiș alesese un traseu care nu trecea prin Cheile Corcoaiei, or eu chiar acolo voiam să ajung. Mai mulți securiști se strînseseră în jurul unei hărți militare detaliate. Maiorul își plimba degetul de la un punct la altul. Am cerut voie să intervin și i-am făcut să-și schimbe planul pe ultima sută de metri, insistînd că, dacă am fi urcat pe unde voiau ei, Banda ne-ar fi văzut prin binoclu. Moiș a acceptat să facem ca mine,

însă m-a săgetat cu privirea şi m-a avertizat că va fi vai de pielea mea dacă ne întoarcem fără rezultate. Doar benzina costa o avere. Din convoi au făcut parte patru maşini de teren tip GAZ pline cu trupe. Aveau şi cîţiva cîini dresaţi. La Caransebeş un maior de Miliţie m-a surprins plăcut, cumpărîndu-mi o bere. Mi-a zis:

– *Bea-o, mă băiatule, că nu se ştie cînd o să mai vezi alta.*

Aia a fost prima bere din viaţa mea. Nu mi-a plăcut gustul, nici acum nu-mi place, însă am băut-o din politeţe, i-am apreciat gestul. Eram îmbrăcat în uniformă de miliţian. Înainte să urcăm la pas spre Culmea Cernei, pe care urma să o coborîm de partea cealaltă, pentru a traversa Cerna, securiştii mi-au încătuşat mîinile la spate şi mi-au pus lanţuri la picioare. De cătuşe au legat o curea solidă pe care o ţinea în mînă unul dintre vlăjgani, de parcă ar fi ieşit la plimbare cu un animal de casă. E-adevărat, lanţurile nu erau dintre cele grele şi le lăsaseră mai largi, îmi permiteau să păşesc, dar nu puteam încerca nimic altceva. Mi-ar fi fost imposibil să evadez. Pentru că turnase tot ce voiau, pe Curescu îl duseseră în munţi fără cătuşe şi lanţuri.

Cînd s-a lăsat întunericul i-am condus intenţionat pe povîrnişuri împădurite, urcuşul fiind istovitor. Îi auzeam cum drăcuiau şi blestemau de mama focului, închipuie-ţi că nici lanterne nu-şi luaseră. Erau cîini surzi la vînătoare, vorba aia. Înainte să ajungem la pod am văzut în vale luminile din Cerna Sat, care pe atunci era alcătuit mai degrabă din sălaşe risipite decît din gospodării propriu-zise. Nu cu mult înainte să ajungem la podeţ a răsunat o împuşcătură, undeva nu foarte departe. În momentul ăla vreo zece securişti au sărit în jurul meu şi s-au pus în poziţii de tragere. Degeaba mi-a bubuit inima-n timpane şi mi se făcuse pielea de găină, trăsese un miliţian de la postul din Cerna Sat. Atunci a fost cît pe ce să ratăm din nou

podeţul, întrucît maiorul care conducea trupa voia să mergem direct în sat, ca să-l pedepsească pe respectivul. Pînă la urmă a lăsat-o pe mai tîrziu şi-am ajuns, în sfîrşit, în locul unde doream. Nu m-a aşteptat nimeni, am fost tare dezamăgit. Cerna se bulucea în bezna de sub noi, izbindu-se de stînci dinţate. Nu mi-ar fi fost deloc greu să mă arunc de pe pod, trăgînd şi unul sau doi securişti după mine, dar am alungat gîndul sinuciderii, oricît de tentant ar fi fost. Poate că Mutaşcu şi Serăngău nici nu aflaseră că fusesem arestat, nu-i mai întîlnisem de ceva timp. În spatele meu, securiştii erau răsfiraţi cale de un kilometru şi jumătate, o ambuscadă i-ar fi înjumătăţit.

Noaptea aia a fost groaznică, m-am simţit mai singur şi mai abandonat ca niciodată. Am rămas la postul de Miliţie din Cerna Sat. Ţin minte că maiorul l-a identificat pe miliţianul care trăsese cu arma şi i-a ars o palmă de a căzut din picioare. A doua zi dimineaţă ne-am îndreptat spre Dosu Lacului. Eram negru de supărare, ştiam prea bine că mă vor rupe cu bătaia cînd ne vom întoarce la Timişoara. Douăzeci de securişti au rămas să mă păzească în timp ce restul au scotocit două hectare de pădure pentru următoarele trei ore. Pot să-mi închipui ce-o fi fost la gura lor. Evident că nu au găsit nimic. Niciun partizan nu s-ar fi ascuns vreodată acolo. Zona era mult prea expusă, ţăranii veneau cu vacile la păscut. Maiorul mi-a aruncat o privire urîtă. Totuşi, un miliţian dintr-o ultimă echipă de căutare a anunţat că depistase o scobitură ce ar fi putut însemna că Banda intenţionase să-şi sape o ascunzătoare. Poate că după aia găsise un loc mai bun, într-o altă zonă. Vorbea prostii. Convins că dăduse peste o scurmătură de mistreţ, m-am grăbit să-l aprob, sperînd că „descoperirea" va mai atenua din chinurile ce mă aşteptau.

În noaptea aia am coborît şi am rămas în Caransebeş. A doua zi era 1 mai, cădea într-o duminică. În drum spre Timişoara am oprit

la Recaş, unde locuia mama sau soacra maiorului, nu mai reţin exact. Femeia era la biserică, a venit într-un suflet. Ofiţerul s-a întors cu un pachet plin cu prăjituri, rachiu şi ceva hrană rece, cum primeşti cînd pleci de la neamuri. Mi-a oferit şi mie puţină tărie, am băut-o din poliţe, şi ne-a servit pe toţi din maşină cu cîte o prăjitură. Ce m-a impresionat a fost că după aia mi-a oferit mie pachetul ca să-l iau pe arest, ştiind prea bine ce foame înduram. I-am mulţumit, însă i-am explicat că nu mi s-ar fi permis să-l păstrez. Nimeni n-avea drept de pachet sau alte înlesniri. M-a asigurat că va vorbi cu gardienii şi aşa s-a întîmplat, mi-au lăsat prăjiturile. După eliberarea din închisoare am tot încercat să dau de ofiţerul ăsta şi să-i mulţumesc pentru omenie, dar nu am reuşit să aflu nimic despre el, nici măcar numele nu i-l ştiu. Nu era cu mult mai mare decît mine, poate că totuşi mai trăieşte. Dumnezeu să-l aibă în grijă oriunde s-ar afla, aici sau dincolo. Erau atît de rare dovezile de omenie printre securişti şi miliţieni încît nu i-aş fi putut uita gestul.

În următoarea dimineaţă au reînceput bătăile şi torturile. Moiş era extrem de nemulţumit, suspecta pe bună dreptate că-i duceam cu vorba. Din cauza mea, aproape 100 de securişti şi miliţieni umblaseră degeaba sute de kilometri, timp de trei zile, convinşi că-l vînau pe Banda.

R.G.: Începînd cu martie-aprilie 1947, Ion Banda a fost susţinător şi om de legătură al partizanilor din grupările Duicu şi Uţă, facilitînd întîlnirea ce a dus la unirea celor două facţiuni sub comanda colonelului, pentru ca mai apoi, începînd cu 21 august 1948, să devină fugar cu arma în mînă, ceea ce înseamnă că, pînă în 1962, cînd avea să fie ucis, a rezistat în munte nu mai puţin de 14 ani. E vorba de o reuşită remarcabilă. În 1962 la Jilava a avut loc şi ultima execuţie oficială a unui partizan – colonelul Gheorghe Arsenescu.

Autorităţile nu l-au putut prinde pe Banda. Potrivit fiului său – Ion Banda jr. –, luptătorul a fost împuşcat mişeleşte de doi localnici din Cornereva: Dumitru Surdulescu şi Nică Ciontu, ambii colaboratori ai Securităţii.

Convenţional, se consideră că ultimii partizani ai organizaţiei Uţă au fost ucişi sau arestaţi în primăvara şi în toamna anului 1954, însă acest calcul nu-l ia în considerare şi pe Ion Banda, care iată că avea să reziste de unul singur în munte încă 8 ani[13]. Putem să ne închipuim cît de greu i-a fost să îşi asigure alimentele (deseori hrănindu-se doar cu ciuperci, fructe pădureţe şi diverse rădăcini, ocazional vîna) şi cît de cumplite îi vor fi fost iernile petrecute în ascunzători subpămîntene, în cea mai desăvîrşită singurătate. *„Tata o fost un om aspru"*, îşi amintea Banda jr[14]. Din moment ce Banda seniorul s-a numărat printre primii oameni de legătură şi apoi printre primii partizani ai colonelului, rămînînd afiliat ortacilor supravieţuitori cît timp au fost activi, îndelungata rezistenţă a acestui ţăran din Rusca aruncă o altă lumină asupra istoriei grupării Uţă a cărei extensie mirabilă a fost. Probabil că Ion Banda e partizanul care a rezistat cel mai mult în munte.

Să revenim la anchetarea dumneavoastră. Curînd va fi arestat şi Gheorghe Serăngău, l-aţi întîlnit la Securitatea Timişoara?

N.C.: L-au capturat spre toamnă. L-am văzut o singură dată în arestul de la Timişoara. În ziua aia fusesem scos la o scurtă plimbare. Cum auzisem în ce cameră îl ţineau, într-un moment de neatenţie al gardienilor am ridicat uşor vizeta şi l-am văzut. Era îmbrăcat cum îl ştiam şi purta lanţuri grele la picioare. Îl condamnaseră la moarte.

[13] *Mişcarea de rezistenţă anticomunistă din România. Banatul montan. Mărturii*, volumul I, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
[14] *Ibidem*

Avea ochii abătuți, îngropați în cearcăne. Am căutat să-l încurajez în două-trei vorbe dar n-am putut să-i spun cine știe ce. Întreaga scenă a durat numai cîteva secunde. Îi reținchipul posomorît, ochii goi de orice speranță. Peste ceva timp am auzit că-l executaseră.

R.G.: La 22 noiembrie 1954, Dumitru Mutaşcu va fi găsit împuşcat în pădurea de lîngă Văliug. Cine credeți că l-a omorît? Circumstanțele sînt învăluite în mister.

N.C.: Fie l-au împuşcat nişte localnici vînduți Securității, cum se va întîmpla şi în cazul lui Banda, fie l-au ucis securiştii şi l-au lăsat acolo ca să nu se mai complice, deşi ăştia cam obişnuiau să-şi anunțe isprava şi să coboare cadavrele. Nu cunoaştem conjunctura. Şi un pădurar aflat mînă-n mînă cu autoritățile ar fi putut face asta. Ce-i drept, s-a tot zvonit că pe Fus l-au omorît doi duşmani mai vechi, comunişti de prin părțile locului, însă n-am reuşit să aflu informații concrete. Mai degrabă despre aşa ceva a fost vorba. Vînzătorii primeau recompense în bani, puşti de vînătoare şi diverse alte înlesniri. Mitru Mutaşcu fusese unul dintre cei mai versați şi mai eficienți partizani ai grupării. După ce el şi Iancu Baderca s-au prăpădit nu a mai rămas nimeni în viață care să fi văzut cu ochii lui cum murise colonelul Uță. Tot ce se ştie în prezent de la ei doi s-a aflat şi-apoi a fost transmis de la unii la alții. În toamna lui 1954 au arestat-o şi pe Maria Vlădescu zisă „Boboanța", partenera lui Fus. A făcut cîțiva ani de puşcărie, după eliberare a revenit la Verendin şi s-a măritat.

R.G.: Ce s-a mai întîmplat în anchetă? Cum a rămas cu Belcotă?

N.C.: Îl țineau arestat. Anchetatorii intraseră la oarece bănuieli fiindcă aflaseră că Belcotă era, în realitate, informator al Securității.

– *Mă Ciurică, nu-i ăsta Belcotă de care ne spui tu*, zicea Carol Bartoș. *Mai sînt de-al de Belcotă în Cornereva.*

– *Domnilor, ăsta e omul meu, vă zic adevărul*, o țineam langa.

– *Cum ne poți dovedi? El spune că nu te-a văzut niciodată.*

Și-atunci am început să le descriu cum arăta Ștefan Belcotă. Le-am zis că o mînă îi atîrna paradită, că avea dantura albă și alte chestii de-astea pe care le observasem pe cînd mă furișam spre casa lui Urdăreanu și-l vedeam prin livadă, uneori de la numai cîțiva metri distanță, deși el nu mă văzuse niciodată. Dantura i-o remarcasem în dimineața arestării, se apropiase și mi-a sărit în ochi. M-au crezut cînd au auzit de infirmitatea de la mînă. După aia l-au adus pe Belcotă și l-au pus față-n față cu mine. Venise împreună cu anchetatorul lui, care l-a întrebat, arătînd-mă cu degetul:

– *Îl cunoști?*

Disperat și vizibil boțit de bătăile încasate, Belcotă s-a aruncat în genunchi în fața anchetatorului, strigînd:

– *Domnu' căpitan, de vă mint, să dea Dumnezeu să nu mai calc iarbă verde! Trăsnește-mă Iisuse Hristoase și voi sfinți arhangheli Mihail și Gavril, dacă l-am văzut în viața mea pe acest om!*

În clipa aia, unul dintre anchetatori a pus mîna pe telefonul de pe birou și a zis, maimuțărindu-se:

– *Al dracu' să fiu eu dacă ăsta e un telefon! Trăsnește-mă Iisuse Hristoase și voi sfinți arhangheli Mihail și Gavril, dacă acesta este un telefon! Vezi, mă Belcotă, că nu m-a trăsnit nimeni? Las' că spui tu!*

După care mă întreabă:

– Ce ți-a dat?

– Domnule căpitan, de regulă mi-a dat informații. Îmi spunea cînd și unde apăreau trupele de Securitate. Mi-a dat și alimente.

– Ce alimente?

– Hrană rece.

M-am ferit să-i zic anchetatorului că Belcotă îmi dăduse hrană caldă, ca să nu o bag și pe nevastă-sa în chestia asta. Eu aveam ce-aveam cu el, fiind convins că mă turnase. Și-apoi, era informator dovedit al Securității, doar n-ar fi fost să-i dau în primire pe oamenii care mă ajutaseră. Așa ceva n-aș fi făcut nici cu prețul vieții.

– Ce ți-a mai dat?

– Niște cartușe.

– Deci și muniție! Bă Belcotă, bă, i-ai dat cartușe ca să ne împuște!

Ăla nega cu vocea înecată-n plîns.

– Las' că spui tu!

Și ce să vezi, pînă la finalul anchetei de la Timișoara, Belcotă nu doar că a recunoscut că mă ajutase în repetate rînduri cu mîncare, informații și cartușe, dar le-a și luat-o înainte anchetatorilor, mărturisind din proprie inițiativă că mi-ar fi oferit și suma de 100 de lei. L-au bătut de l-au zvîntat. Și pe mine m-au rupt cu bătăile, m-au pus la „morișcă" și m-au chinuit ca vai de sufletul meu, însă nu mi-am schimbat declarațiile și nici nu am indicat alți susținători. Anchetatorii mi-au pus în repetate rînduri în față o listă cu 60–70 de nume ale unor țărani bănățeni, bineînțeles că în frunte se afla Nistor Cernescu zis „Finanțu", și-au tot insistat să recunosc că mă ajutaseră

de-a lungul celor patru ani de clandestinitate. Asta ar fi însemnat să-i bag pe toți în pușcărie. Pe Finanțu l-am iubit ca pe ochii din cap, cum aș fi putut să-i fac așa ceva? La toți ceilalți țineam nespus, erau frații mei și credeam în aceeași cauză, numai mulțumită lor rămăsesem viu și liber atîta vreme. Cum m-aș mai fi suportat pe fața pămîntului dacă le-aș fi fost iudă? Decît să-i trădez, mai bine muream. Cum să uit ce sacrificii făcuseră oamenii ăștia, ani și ani de zile, și ce riscuri îngrozitoare își asumaseră? Numai faptul că l-am băgat la înaintare pe Belcotă m-a ajutat să capăt timp și să-i protejez pe ceilalți.

Se va scurge ceva vreme pînă cînd voi afla că Toma fusese trădătorul. Anchetatorii m-au întrebat și despre legăturile cu el, însă l-am protejat mereu, crezîndu-l om de toată încrederea. Ăia știau prea bine situația și insistau să le explic de unde îmi procurasem îmbrăcămintea cea nouă. Chiar dacă m-au bătut pînă la leșin, am ținut-o pe-a mea: pălăria o găsisem într-o livadă, atîrnată de creanga unui prun, o uitase cineva acolo, iar restul hainelor le furasem de prin curțile oamenilor.

– *Care curți, care oameni?*, insista anchetatorul.

– *Nu mai reținn, era noapte și nu cunoșteam zona.*

Din nou bătaie, din nou leșin și găleți cu apă. Bătaie și iar bătaie.

R.G.: Ați aflat de ce v-a trădat Toma Duicu taman atunci? Vă ajuta de mult timp.

N.C.: Furase niște lemne în '53 și se alesese cu dosar penal. În Cornereva era unul Ion Armaș – cel mai mare turnător din comună, un fel de șeful turnătorilor – și ăsta a venit la Toma, zicîndu-i că găsise pe cineva care putea să-i îngroape dosarul. Ajutorul venea la marele fix. I-a dat un număr de telefon și l-a îndrumat să-l întîlnească pe

omul de la capătul firului. Respectivul era colonel de Securitate, știa foarte bine ce învîrtea Toma, cine fuseseră verii lui și în ce relații se afla cu mine și Stănescu. Dispariția dosarului a fost condiționată de vinderea noastră. În fine, Toma e mort de mult, a tras și s-a chinuit ca vai de el. Ți-am mai zis: Dumnezeu nu dă cu parul, dar dă!

Hai să-ți spun cum s-a terminat chestia cu Belcotă. Fac un salt în timp, în perioada de după condamnarea mea, ca să înțelegi mai bine ce s-a întîmplat. Cînd am aflat că Toma era vînzătorul, fusesem judecat și eram deja în pușcărie. Scăpasem de pedeapsa capitală. Apoi m-au dus martor în procesul lui Belcotă de la Timișoara. Pe mine mă judecaseră la Craiova. Atunci m-am hotărît să-mi schimb declarațiile la tribunal și să-l cruț. Asta era foarte riscant pentru că securiștii puteau solicita oricînd o întoarcere a dosarului cu scopul de a obține condamnarea mea la moarte. Mă temeam de asta.

Cînd cu procesul, eram la Jilava, mi-au pus lanțuri la picioare, m-au aruncat într-o dubă și m-au trimis la Timișoara, la penitenciarul Popa Șapcă. M-au introdus singur într-o celulă și m-au lăsat în lanțuri timp de patru zile, abia în ultima m-au dus la tribunal. Pe lîngă Belcotă, în sală erau gazdele mele de unde fusesem arestat și Nistor Ciornescu, acesta din urmă fiind un sătean de toată încrederea pe care Securitatea îl suspecta pe bună dreptate că se aflase în legătură cu mine, dar despre care eu nu am spus niciodată nimic în anchete. Milițienii mă băgaseră în sală cu lanțurile la picioare, pînă și președintele de ședință și-a ridicat o sprînceană cînd m-a văzut. Treaba nu era normală, unde să fi fugit? Președintele m-a întrebat:

– *Ce legături ai avut cu numitul Belcotă Ștefan?*

Cu toate riscurile, i-am spus adevărul:

– Belcotă n-are nici cea mai mică vină în problema mea. Am profitat de ocazie ca să-l bag în pușcărie, fiindcă știam că e agentul Securității.

Avocatul lui a dat să se scoale și să ia cuvîntul, însă președintele nu i-a permis. Nu mai era cazul. Belcotă a plecat acasă imediat după aceea.

Apoi m-a luat la întrebări avocatul lui Ilie Urdăreanu, fosta gazdă. Citise declarațiile mele de la dosar și a vrut neapărat să fiu audiat. Președintele de ședință m-a întrebat cum ajunsesem în casa familiei Urdăreanu în noaptea arestării. I-am răspuns:

– În noaptea de 22 spre 23 aprilie ploua cu găleata. Disperat să-mi găsesc un adăpost, am văzut lumina unei case și am bătut la ușă. Mi-a deschis o bătrînă, care, văzîndu-mă înarmat, s-a speriat și mi-a trîntit ușa în nas. Atunci am năvălit în casă și am amenințat-o că, dacă mă va denunța, va călca pe urmele Anastasiei Benghia.

Am insistat cu minciunile astea și în anchete și la proces tocmai pentru a ușura năpasta căzută pe Urdăreni. Ce, mai știau securiștii dacă atunci plouase sau nu? Președintele m-a pus să repet cele abia declarate, în special partea referitoare la amenințarea cu moartea, că asta însemna trimiterea la Stașia, și-apoi a întrebat-o pe baba Stana:

– Așa a fost?

– Așa a fost! A intrat peste noi în casă și ne-a amenințat că ne omoară!

Ilie și Stana aveau să primească minimul pedepsei, fiind condamnați la 5 ani de închisoare deși fapta de favorizare a partizanilor era încadrată de la 5 la 15 ani. Moșul a ajuns la Gherla, iar bătrîna la Mislea. Au supraviețuit, s-au eliberat în aceeași zi și au revenit acasă

cu același tren, au coborît în haltă și au mers unul în spatele celuilalt, la o oarecare distanță, fără să prindă de veste. S-au remarcat abia cînd ajunseseră în preajma porții. Le-a fost foarte greu. Feciorul o apucase pe căi greșite, iar cele două fete nu se descurcaseră cu treburile gospodăriei. Ce a fost distrus, distrus a rămas.

La proces s-a tranșat și cazul lui Nistor Ciornescu. Omul era suspectat de Securitate, îl arestaseră și-l terorizau, dar eu nu spusesem nimic despre el în anchetă. În schimb, neștiind situația, Ciornescu bănuia că l-aș fi turnat. Și mă-ntreabă președintele:

– *Îl cunoști pe Ciornescu Nistor? Ce legături ai avut cu el?*

I-am răspuns printr-o întrebare:

– *Am scris eu vreodată în vreo declarație ceva, orice, despre Ciornescu Nistor?*

Omul era în boxa acuzaților și m-a auzit, am spus asta anume ca să înțeleagă că nu-l turnasem. Îmi fusese ca un părinte, nu l-aș fi vîndut nici mort. Pînă la urmă nu a scăpat de condamnare, problemele lui porniseră de la alții. Cînd s-a eliberat mi-a mulțumit pentru devotament. Am fost foarte apropiați, o murit săracul. Păstrez legătura cu nepoții lui.

R.G.: Ancheta a durat aproximativ șase luni. Jumătate s-a desfășurat la Securitatea Timișoara, jumătate la Securitatea Craiova. Spuneți, vă rog, cîteva cuvinte despre perioada petrecută în Bănie.

N.C.: Cînd te băgau în dubă nu știai unde te transferau. Ajuns la destinație, m-au introdus în biroul colonelului Ion Crăciun, comandantul Securității Craiova, care m-a întrebat:

– *Banditule, știi unde ești?*

– *Nu, să trăiți!*

– *Aici e Craiova, băăă!*

Acolo s-a reluat ancheta de la zero, de data asta îi interesau oamenii de legătură din zona muntoasă a Mehedințiului. Alte bătăi, alte torturi. În special voiau să mă facă să-i torn pe învățătorii Mitu și Gheorghiță Predescu, vechi susținători. Printre ținte se găsea și Pătru Răducan, prietenul meu drag, dar astea sînt numai cîteva exemple, vizați fiind mulți ați consăteni din Titerlești, oameni pe care îi știam încă din copilărie. N-am suflat o vorbă despre nimeni de încredere, deși torturile au fost îngrozitoare. M-au înțepat cu ace încinse și m-au lovit cu bulane umplute cu nisip umed, care lăsau dîre de carne vie, te demolau cu totul. La fel ca ăia de la Timișoara, anchetatorii de la Craiova îmi repetau că știau totul, dar că trebuia să recunosc, să mă autoacuz. Am refuzat categoric.

La Craiova l-am acuzat pe informatorul Ion Bengescu zis „Untură", reușind astfel să evit o apropiere de frații Predescu, de Răducanu și alți susținători. Titerleștean, Untură era fratele decedatului Romulus Bengescu, ăla de-l turnase pe Vasile Luță. Untură avea apucături similare. Securiștii l-au umflat și pe ăsta, la fel ca pe Belcotă. Degeaba a negat că m-ar fi ajutat în vreun fel și în zadar le-a explicat ălora, jurîndu-se cu cerul și cu pămîntul, că nu ar fi avut cum să aibă legături cu partizanii care i-au ucis fratele. Anchetatorul Toma Popescu i-a tăiat-o din scurt:

– *Tu ești tu, frate-tu a fost frate-tu. Sînteți cazuri diferite.*

Înfuriat la culme, Untură a insistat că n-aveam pic de credibilitate, că nu eram decît un „bandit" care cine știe ce crezuse că va ajunge. I-am răspuns doar atît:

– *Ce-am crezut că voi ajunge, am să ajung*, apoi am ținut-o pe-a mea: Untură mă ajutase cu haine, informații și îmbrăcăminte, nimeni altcineva.

– *Las' că spui tu!*, îl amenința anchetatorul.

Și a spus. La fel de nevinovat ca Belcotă, Untură a recunoscut toate acuzațiile. Lecțiile primite de la colonelul Uță și-au dovedit din nou eficiența. Am dat două nume de informatori ai Securității, nu mai mulți, ca să nu mă-ncurc în minciuni, reușind astfel să evit căderea oamenilor noștri. Pînă la urmă, la insistențele lui tata, l-am cruțat și pe Untură. Am spus adevărul cînd am fost chemat la procesul lui și l-au eliberat. Iertarea e creștinească. La fel de adevărat e că Untură nu merita să ajungă deținut politic. Unul ca el ar fi fost o rușine pentru noi toți.

La Craiova am mai încercat un tertip. Pe la finalul anchetei, cînd voiau să mă frîngă cu orice chip și mă supuneau celor mai cumplite chinuri, am înscenat o tentativă de sinucidere. Celula se afla la demisol. M-am dezbrăcat de indispensabili, i-am legat de unica gratie a ferestruicii, am făcut un laț din craci și am pîndit cel mai potrivit moment ca să mi-l atîrn de gît. Găsisem un ciob de oglindă pe drumul pînă la baie, cu ajutorul lui îl puteam spiona prin vizetă pe gardianul care stătea pe scaun undeva în capătul coridorului. Mă ajuta că auzeam scîrțiitul scaunului cînd se așeza sau se ridica.

Mi-am dat seama că o pornise spre celula mea, mi-am vîrît capul printre cracii indispensabililor și, exact în momentul în care a ridicat clapeta vizetei, mi-am îndoit genunchii cu putere și m-am lăsat în vine, dînd senzația că tocmai ce mă spînzurasem. În realitate nici n-aș fi putut s-o fac, pentru că aveam 1.80 înălțime și picioarele atingeau lejer cimentul. Gardianul a dat buzna în celulă și m-a tras

cu forță de la perete, urlînd după ajutor, timp în care îmi dădeam ochii peste cap și mă prefăceam că mă-năbușeam. Prostălăul avea să-mi amintească zilnic cum îmi salvase el viața, se va lăuda cu asta în tot arestul, însă nimeni nu s-a ostenit să observe că distanța nici nu mi-ar fi permis să mă spînzur. După incident am fost scos la anchetă și descusut cu privire la motiv. Nu mai suportam bătăile și torturile, le-am zis. Voiam s-o termin cu viața.

A mers, am fost credibil. Au lăsat-o mai moale cu bătaia, însă au dat ordin să fiu încătușat în permanență cu mîinile la spate ca să nu mai încerc să mă sinucid. Gardienii mă supravegheau cu atenție sporită și deschideau vizeta mai des ca înainte, atrăgîndu-mi atenția să nu fac ceva necugetat pe tura lor. Mai mult, m-am trezit că-și mutaseră scaunul chiar lîngă ușa celulei mele. I-am lăsat să se bucure că îmi salvau viața și am căutat soluții ca să scap de încătușarea mîinilor la spate. E dureros și foarte incomod să stai așa cîteva minute sau ore, darămite zi și noapte. M-am așezat în fund, m-am împins cît am putut cu picioarele în perete, în timp ce am tras cu brațele în față pînă cînd, după multe sforțări, mi-am introdus bazinul și restul corpului printre cătușe, izbutind astfel să-mi aduc mîinile în față. Eram tînăr și flexibil, la asta se adăuga și faptul că slăbisem galopant în perioada anchetelor.

Cînd a sesizat, gardianul a năvălit peste mine și m-a luat la bătaie. Cică să-i spun pe loc cine îmi schimbase cătușele din spate în față. I-am amintit că stătuse în toată vremea asta pe scaunul de lîngă ușa celulei, cine ar fi putut să intre și să facă un lucru ca ăsta? A fost de acord cu mine, dar era imposibil să scap cu una, cu două. Chemase mai mulți gardieni, voiau să facă raport. Se minunau de situație. Atunci m-am gîndit să-mi bat joc de ei și le-am zis, în șoaptă, ca și cum le-aș fi dezvăluit un mare secret, că aveam iarba fiarelor. Așa

reușisem. Unde? Unde? Își căscaseră ochii și se-ngrămădeau în jurul meu. Le-am arătat o crestătură de la un deget pe care o aveam din copilărie. I-am lămurit că acolo băgasem niște iarba fiarelor și i-am încredințat că puteam deschide orice lacăte sau încuietori. Se holbau la deget ca la o baghetă magică. Pînă la urmă, cel mai isteț s-a dus și a adunat mai multe cătușe și lacăte.

– *Deschide-le și p-astea, bă banditule!*

Am lăsat-o baltă și le-am spus adevărul. Firește că nu m-au crezut, brutele voiau să mă ia la bătaie, dar s-au convins cînd am repetat mișcarea de față cu ei. Măcar atunci mi-au permis să port cătușele în față.

R.G.: Mi-ați vorbit despre procesele la care ați participat în calitate de martor. Spuneți-mi cum a decurs procesul dumneavoastră.

N.C.: Procesul lotului meu a început la 12 noiembrie 1954. Am fost judecat la Craiova de un tribunal militar. Cînd m-au băgat în dubă l-am revăzut pe Gheorghe Stănescu. Era și tata acolo, asta m-a ars pe inimă. Îl arestaseră din nou după ce m-au capturat. Pînă atunci îl crezusem în libertate. Întîlnirea m-a răvășit. Îl chinuiseră ca vai de el, dar refuzase orice fel de colaborare. La fel ca mine, tata nu a turnat niciodată pe nimeni, a preferat gratiile și curățenia sufletească. Am apucat să schimbăm cîteva vorbe, cu toate că în dubă se aflau și gardieni. Acolo am stabilit cu Gheorghe ce și cum să zicem, tot acolo m-a rugat tata să-l cruț pe Untură. Și Gheorghe rămăsese de piatră în timpul anchetelor, securiștii n-au reușit să scoată nimic de la el.

Locotenentul-major Andrei Dumitru era președintele completului de judecată. Ședința a început cu o luare de cuvînt a procurorului militar Sabin Augustin, care a cerut ca eu și Stănescu să fim

condamnați la moarte. Cît timp a vorbit s-a legănat ca unii dintre copiii de la orfelinat. Spusese numai minciuni și prostii, arunca în cîrca noastră toate omorurile și acțiunile grupării, de la înființare și pînă în primăvara lui '54. M-a luat cu rece, în anii ăia te condamnau cu ușurință la moarte. Securiștii voiau să ne plătească refuzul colaborării. Acuzațiile și presupunerile lor erau mult mai importante decît absența dovezilor.

Avocatul mi-a fost repartizat din oficiu, Galițescu îl chema. Spre cinstea lui, s-a zbătut să mă apere cît a putut de bine. Era lucru greu pe vremea aia să ai parte de unul ca el, cei mai mulți avocați fie tăceau de la un capăt la altul al procesului, fie se prefăceau că te ajută. Galițescu a solicitat amînarea procesului, explicînd că abia în acel moment vedea dosarul și nu avusese timp să-l parcurgă. Președintele de ședință și-a bătut joc de el:

– *Te mai ajutăm noi dacă nu te descurci.*

Apoi, căscînd plictisit, i-a acordat *„cinci minute de studiu"*, chiar așa s-a exprimat. Ăluia i se părea absolut în regulă ca viața și moartea unor oameni să depindă de o apărare înjghebată în felul ăsta. Galițescu a punctat că nu mă făceam vinovat de vreun omor și a insistat că pedeapsa capitală nu putea avea un temei legal.

M-au lăsat să vorbesc doar două-trei minute, măcar am negat acuzațiile. Aveam conștiința curată, nu luasem viața nimănui. Președintele m-a întrebat și despre legăturile cu Ion Bengescu, atunci i-am spus că era nevinovat și că tot ce urmărisem a fost să înfund un informator al Securității. Avocatul lui Untură nici nu a mai fost lăsat să ia cuvîntul, îl apărasem eu.

Am rămas spectator o perioadă. Se dezbătea speța învățătorului Ilie Samfirescu. Pe-ăsta îl acuzase Gheorghe Stănescu, în același

fel în care eu îi acuzasem pe Belcotă şi Untură. Tare bine l-a ales! Samfirescu era unul dintre cei mai scîrboşi turnători, un comunist care îi prigonise ani la rîndul familia, iar pe el îl raportase încă de la începutul fugii în munţi. Avînd în vedere că Stănescu rămăsese o perioadă îndelungată prin pădurile din preajma Titerleştiului, învăţătorul îi cauzase multe probleme. Ce mi-a fost dat să văd şi să aud mi-a întors stomacul pe dos. Fălos de nu-şi mai încăpea în piele, Samfirescu s-a apucat să înşire numele a vreo 10-11 ofiţeri de Securitate pe care-i informase de-a lungul anilor cu privire la unele acţiuni ale partizanilor. Şi-a arătat chipul de iudă fără nici cea mai mică jenă. Ţinea morţiş să probeze că era colaborator vechi şi un comunist de bază, cum ar fi putut să-i ajute pe „bandiţi", „criminali" şi „teroriştі"? Cînd vărsa de-astea ne arăta cu degetul. Crede-mă, ar fi fost greu să găseşti o mai mare împuţiciune a pămîntului. Cîrpa aia era o ruşine pentru orice ţăran cu inima curată, pentru orice român adevărat. Urîndu-l cu pasiune şi dorind să-l bage la puşcărie, Stănescu şi-a menţinut declaraţiile:

– *Samfirescu mi-a dat hrană, îmbrăcăminte şi informaţii.*

Ca să verifice laudele informatorului, preşedintele a dispus audierea securiştilor enumeraţi, fapt ce a prelungit procesul cu două zile. Asta ne-a prins bine, am mai avut timp să şuşotim şi ne-am potrivit declaraţiile. Dovadă a modului mizerabil în care îşi tratau informatorii, securiştii nu au încercat să-l salveze de puşcărie pe Samfirescu. Am avut senzaţia că-i enervase citarea lor acolo. Era adevărat, dăduse multe informaţii, uneori nu mai scăpau de el, dar la faţa locului nu se verificase nimic, nu găsiseră nici măcar o foaie de ceapă de pe urma partizanilor. Din pricina asta ajunseseră să-l suspecteze: fie se băga în seamă cu tot soiul de născociri şi exagerări,

în speranța că va căpăta beneficii, fie în spatele zelului se ascundea un joc dublu, nefiind exclus să țină legătura cu „banditii". Auzindu-i, lui Samfirescu i-a pierit rînjetul.

Cînd se vor anunța sentințele, Untură Bengescu va pleca acasă, iar Samfirescu va fi condamnat la 12 ani de închisoare. Era disperat. Totuși, Securitatea nu și-a lăsat turnătorul să se ducă la pușcărie, probabil că inițial i s-a dat numai o lecție de neuitat, așa, în speranța că va deveni eficient pe viitor. Samfirescu a fost singurul condamnat căruia i s-a dat cîștig de cauză la recurs, fiind pus în libertate. Așa ceva nu ar fi fost posibil fără implicarea directă a securiștilor. Aveau nevoie de cîrpele lor.

M-a întristat teribil condamnarea lui moș Ilie Miuțescu. În anchetele de la Craiova am fost întrebat dacă avusesem legături cu el și negasem cu încrîncenare. Nu știam că îl arestaseră. Iată ce se întîmplase de fapt. Cutreierînd prin pădure, moșneagul dăduse peste un adăpost de-al nostru abandonat. Din vorbă-n vorbă, i-a scăpat asta într-o discuție la care asistau mai mulți săteni, dar el o spusese ca un fapt divers, nu ca să toarne pe cineva. Era un bătrîn necăjit, nici măcar nu-și dădea seama de implicații. Un vecin l-a turnat la Securitate și lucrurile au degenerat rapid. A fost acuzat de favorizarea partizanilor. Moșul ne ajutase cu niște lucruri, e-adevărat, însă eu nu am recunoscut nimic. Tot încercînd să mă zdrobească, m-au confruntat cu el. Se vedea că-l chinuiseră, îl supuseseră unor chestii extreme pentru vîrsta lui. Am insistat că nu-l întîlnisem niciodată în viața mea, dar moșneagul, care provenea dintr-o zonă unde uneori „c"-ul se pronunță „s", o ținea pe-a lui:

– *Cum, măi Surică, să mă uiți tu pe mine? Nu mai știi cînd ședeai cu pușca între pisioare și vorbeam noi amîndoi?*

M-au bătut de m-au căpiat, dar am continuat să neg că l-aş fi văzut vreodată, darămite să fi vorbit cu el. Nea Ilie era tare confuz şi nu pricepea că făceam asta în primul rînd pentru a-l proteja, fiindcă pe mine nimeni şi nimic nu m-ar mai fi scăpat de condamnare, încă riscam să ajung în faţa plutonului de execuţie. Recunoscînd întîlnirea cu mine şi faptul că mă ajutase cu una-alta, moşul a fost introdus în lot şi nu a mai putut evita condamnarea. Ne-am revăzut peste ani, după eliberare, cînd l-am întrebat de ce le spusese adevărul securiştilor.

– *Păi, cum aş fi putut să mint, măi Surică? Sînt om bătrîn.*

Sărmanul moşneag a spus adevărul, necrezînd că s-ar fi făcut vinovat de ceva, iar asta l-a trimis direct la puşcărie. Nu i-a turnat şi pe alţii, cu toate că ar fi putut s-o facă, mai ştia cîte ceva.

Am aflat sentinţele cam la vreo douăzeci de zile după proces. Eu şi Stănescu am fost condamnaţi la 25 de ani de temniţă grea la care se mai adăugau alţi 10 de degradare civică. Abia atunci am răsuflat uşuraţi, măcar scăpaserăm de glonţ. Au fost momente în care am crezut că pînă acolo ne-a fost. Familiilor li s-a confiscat întreaga avere. Pe tata l-au condamnat la 6 ani de închisoare, îi va executa în integralitate.

R.G.: Dumneavoastră veţi executa 10 ani de închisoare politică pînă în 1964, la decret. Cum v-aţi început detenţia?

N.C.: Fiind oltean, iniţial m-au trimis la penitenciarul Craiova. Gardienii erau brute arogante, ca peste tot. Clădirea avea formă de potcoavă şi data de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Fiecare nou venit era anunţat că ajunsese în „Alcatrazul României". Noi îl numeam „Alcapraz". Caraliii se lăudau cu cele nouă porţi prin care, e-adevărat, ar fi fost de-a dreptul imposibil să răzbeşti. Acestora li se

adăugau sîrma ghimpată, zidurile înalte, cîinii dresați și santinelele instruite să tragă în plin. Și securiștii de acolo dezvoltaseră pandalii similare, la anchete mi se atrăsese atenția că Securitatea Craiova era „Bastilia României". Cînd auzeai tîmpeniile astea abia te abțineai să nu izbucnești în rîs.

După o jumătate de an petrecută în anchete, oarecum mă familiarizasem cu regimul detenției, întrucît programul de penitenciar nu era cu mult diferit față de cel din arest, unica schimbare notabilă fiind aceea că nu mai eram scos la interogatorii și schingiuiri programate, însă condițiile mizerabile reprezentau tot atîtea forme de tortură și umilire. Bătaia era o practică zilnică în pușcăriile și lagărele patriei. Foamea nu m-a părăsit niciodată în cei 10 ani petrecuți în spatele gratiilor. Nu a existat nici măcar o noapte, una singură, în care să mă culc sătul. Abia dacă ne mai tîram. Alternau zeama chioară cu porțiile infime de arpacaș. În zeamă găseam coji de cartofi pline de pămînt sau fărîme de morcov acru, uneori fluturi de varză și alte insecte. Bucățica de pîine sau așa-zisul „turtoi" se terminau imediat. Turtoiul era o bucată de mălai copt de mărimea unui pachet de țigări. Carne n-am prea văzut, iar cînd se întîmpla minunea asta era vorba de cele mai scîrboase resturi, deseori semialterate, rezultate de la abatoarele din zonă: zgîrciuri, pielițe cu păr, buze, fragmente de copite și alte chestii de-astea. În loc să le arunce ni le aduceau nouă. Eram pieriți de foame. Scularea se dădea la 6.00, stingerea la 22.00. Pe parcursul întregii zile nu ni se permitea să ne întindem pe paturile de fier, eram nevoiți să stăm în picioare sau doar așezați pe margine. Nu toate paturile aveau saltele cu paie, oricum zdrențuite, împuțite și aproape goale, așa că uneori trebuia să te culci direct pe scheletul metalic. Eram supravegheați cu regularitate prin vizete, orice abatere de la regulament atrăgea sancțiuni imediate.

La Craiova am rămas numai două luni. Penitenciarul nu avea mulți deținuți în perioada aia, așa că m-au băgat de unul singur în celulă. Orele parcă nici nu treceau. Mi-a fost greu să mă obișnuiesc cu singurătatea. Mă năpădeau cele mai întunecate gînduri, însă ceva din mine îmi spunea că pînă la urmă nu voi rămîne foarte mult în pușcărie, în tot cazul nu 25 de ani.

Într-o zi un gardian m-a strigat prin vizetă, mi-a spus să-mi iau sarsanaua, adică traista cu bruma de lucruri, m-a băgat într-o dubă în care se mai aflau cîțiva deținuți și ne-au dus la gara din Craiova, aflată cam la un kilometru de închisoare. Ne-au revărsat prin apropiere, nu în gara propriu-zisă, că nu voiau să ne vadă lume. Eu și alți cîțiva aveam lanțuri groase cu bile de fier la picioare, acest tratament fiind alocat osîndiților cu cele mai mari condamnări. Ne-au pus să traversăm vreo două-trei linii către vagonul-dubă, ceea ce s-a dovedit dificil. Lanțurile ni se agățau de bălării și de bolovanii terasamentului, eram forțați să facem pași cît mai mici. Zornăiam la fiece mișcare. Caraliii ne mînau ca pe animale, se răsteau și ne înjurau cum le venea la gură. Cîțiva oameni se opriseră și ne priveau cu gurile căscate. Li se citea în ochi că dezaprobau tratamentul inuman la care eram supuși. Lanțurile chiar nu erau necesare, cum și unde să fugim? O femeie și-a făcut semnul crucii.

Atunci cînd băteau sau scoteau niturile lanțurilor, gardienii loveau cît puteau de tare cu ciocanul, chiar dacă asta te putea schilodi pe viață. Era vorba de sadism, parcă se hrăneau cu suferințele noastre. Uneori s-au încăpățînat să mă bușească direct peste oase, după care m-au privit rînjind. Nu m-am văicărit, nu le-am dat satisfacția asta, deși durerea a fost groaznică și am șchiopătat cîteva zile. Te lăsau așa, umflat și năclăit de sînge, cu rana carne vie. Abia mă tîram. Lanțurile se frecau în permanență de rană. Am auzit de cazu-

rile unor deţinuţi care au rămăs cu infirmităţi în urma loviturilor de ciocan.

Să revin la vagonul-dubă. Pentru drum, de la penitenciar ni se dăduseră felii de slănină împachetate în hîrtie de sac. Era rîncedă şi foarte sărată, după ce o mîncam sufeream îngrozitor de sete. Indiferent de locurile spre care am fost transportat de-a lungul anilor şi indiferent de distanţele parcurse, uneori considerabile, deţinuţilor nu le-a fost asigurat niciodată necesarul de apă. Gardienilor nu le păsa. Ne strigau prin uşă să răbdăm pînă la următoarea haltă, care putea fi la o distanţă de cîteva minute sau de cîteva ore, pentru că trenurile abia dacă se tîrau pe şine. De multe ori eram traşi pe linii secundare sau aşteptam în cîmp să treacă alte garnituri. Fie caniculă, fie ger, ăsta era unicul tratament posibil. Drumurile se prelungeau ore sau zile-n şir. Dacă într-adevăr ne aduceau apă, pentru că s-a întîmplat să uite sau pur şi simplu să ne lase aşa cu bună ştiinţă, în halte ne aduceau o singură cană lungă de tablă pentru toţi, care nu ne astîmpăra setea, ci doar o mai amăgea pentru o perioadă. Dar ce-ţi zic eu de apă? În vagoanele-dubă pînă şi aerul era un lux, uneori ne îngrămădeau atît de mulţi, încît exista riscul să murim asfixiaţi. Transferurile erau un calvar indiferent de modul în care se făceau.

Feliile de slănină primite la Craiova păreau mai mari ca de obicei, deţinuţii cu vechime bănuiau că ne aştepta un drum îndelungat. Destinaţia finală a fost Jilava. Nu ar fi trebuit ca drumul să dureze foarte mult, însă tot am ajuns abia a doua zi. La intrarea în Fortul 13 am fost percheziţionat ca niciodată înainte. Iniţial ne-au scotocit cu de-amănuntul prin sarsanale, deşi n-am fi putut ascunde nimic acolo, se convinseseră şi ăia de la Craiova, apoi ne-au luat pe rînd şi ne-au făcut percheziţie corporală. Procedura era puţin spus umilitoare. E de ajuns să-ţi spun că niciun orificiu nu scăpa de vigilenţa caralii-

lor, li se citea bucuria în ochi cînd te puneau în cele mai absurde și degradante ipostaze. În lumea deținuților politici, gardienii de la Jilava erau proverbiali pentru cruzime și prostie.

R.G.: Jilava ca atare a fost un etalon al cruzimii. Tot, dar absolut tot ce se afla acolo avea scopul de a distruge, de a mutila și de a ucide. Jilava a reprezentat un epicentru al genocidului comunist.

N.C.: Așa-i, la Jilava a fost iadul pe pămînt. Prima senzație a fost că intram într-un cavou gigantic. Pretutindeni se căscau hrube și coridoare boltite. Duhnea în ultimul hal, totul era umed, inclusiv aerul. Puteai adulmeca moartea. Cînd caraliii m-au împins în prima cameră în care am stat, țin minte că m-a izbit un damf fierbinte de împuțiciune. Acolo erau îngrămădiți nu mai puțin de 110 deținuți într-un spațiu în care, în condiții oarecum normale, ar fi încăput doar 40, hai 50. Nu existau ferestre, aveam aer cît să rămînem în viață. Cînd se deschidea ușa la „program" era de parcă îl prindeam pe Dumnezeu de picior. Nu știam de era zi sau noapte. Printre oropsiți se numărau mulți bătrîni și bolnavi, închipuie-ți cum boleau acolo...

A fost șocant să trec de la singurătatea din penitenciarul Craiova la această permanentă aglomerare de trupuri și miasme. S-a întîmplat mult prea brusc. Întreaga cameră forfotea, nu exista pic de intimitate. Într-un colț era hîrdăul de lemn pentru necesități, care nu doar că duhnea de te desființa, dar se mai și revărsa zilnic peste noi în cameră, rezultînd un soi de noroi alcătuit din urină și jeg. Cel care își făcea nevoile se băga în spatele unei rogojine. O mîzgă lipicioasă acoperea totul. În colțul celălalt se afla hîrdăul cu apă, care evident că nu a fost niciodată suficientă pentru atîtea guri. Mulți deținuți dormeau pe cimentul de sub priciuri, la „Șerpărie". Nopțile erau un chin permanent. Din pricina îngrămădelii de pe priciuri, care erau

suprapuse pe două sau trei nivele, ne întorceam dintr-odată cu toţii de pe o parte pe alta, la un anumit interval de timp. Dacă nu o făceai mecanic, te împingea valul uman. Pereţii erau în permanenţă umezi, la fel pardoseala de ciment. Oamenii se îmbolnăveau pe capete.

În hrubele Reduitului aveam să văd situaţii şi mai şocante decît cea întîlnită la început. De exemplu, îmi amintesc de o cameră lungă şi boltită, fără ferestre, de fapt, o porţiune de tunel izolată în care am fost îngrămădiţi 200 de osîndiţi, deşi în condiţii normale acolo ar fi încăput cel mult 40. Jilava a fost un hău al inumanităţii. Închisoare de tranzit, era mereu suprapopulată, mulţi fiind aduşi pentru procese sau suplimente de anchetă, însă mi-e cît se poate de clar că îngrămădirile astea reprezentau o formă premeditată de zdrobire psihică şi fizică. M-am înţeles bine cu toţi deţinuţii, ne ajutam cum puteam. Cînd auzeau că fusesem partizan şi că aveam o condamnare de 25 de ani mă primeau cu respect şi încredere.

În camerele Reduitului ploua cu ploşniţe la propriu, nu-i vreo metaforă. Se desprindeau de pe tavan şi simţeai cum îţi picau pe creştet, pe faţă, pe umeri... Mişunau pretutindeni, parcă era crescătorie. Plini de ciupituri, cu toţii ne scărpinam şi ne foiam în permanenţă. Orice am fi făcut, nu puteam scăpa de ele. Erau înnebunite după sîngele nostru.

Orice scoatere la „program", de exemplu, frecarea pardoselilor, ieşirea la aşa-zisa „plimbare" sau ducerea şi revărsarea hîrdăului cu fecale, se solda cu urmări din cele mai dureroase. Asta pentru că gardienii aveau o plăcere dementă să te lovească unde nimereau, fără nici cel mai mic motiv. Administraţia încuraja tratamentul ăsta, cică era o „tradiţie". Caraliii se mîndreau şi se lăudau cu bătăile, parcă ar fi concurat între ei. Te trezeai izbit cu bulanul în cap, pe spinare sau unde nimereau, nu le păsa că îţi spărgeau arcada, că îţi rupeau

coastele, că îți dislocau umărul sau că te umpleau de vînătăi. Nici cînd țîșnea sîngele nu se opreau. Am văzut bătrîni bolnavi bătuți cu sălbăticie. Dacă așa te băteau cînd nu greșeai cu nimic, doar pentru amuzamentul lor, îți dai seama cum te băteau dacă te prindeau că încălcai regulamentul. Atmosfera era apăsătoare, simțeai cum te strivea.

La Jilava am rămas numai cîteva luni, apoi m-au trimis la Timișoara ca să depun mărturie în procesul lui Belcotă și al gazdelor mele. În zilele petrecute la Popa Șapcă, în celula nr. 23, am aflat de moartea lui Dumitru Mutașcu. Vestea m-a cutremurat.

R.G.: După proces ați fost transferat în lagărul de la Baia Sprie. Cum a fost în minele de plumb și cupru?

N.C.: Lunile petrecute la Baia Sprie au reprezentat cea mai odioasă perioadă a detenției. Comandantul era Szabo Zoltan, un monstru de un sadism ieșit din comun. Nu-i păsa cîtuși de puțin că deținuții se prăpădeau pe capete în cele mai criminale condiții. Acolo era moarte curată, măi băiatule. Ne coborau în minele de plumb și pînă la 400 de metri adîncime. În galeriile alea chiar că trăiai iadul pe viu. Trudeam în mod uzual la temperaturi de peste 40 de grade, cu cizmele băltind de apa acidulată care se scurgea neîncetat pe roca pereților. Apa asta blestemată ne producea răni cumplite, plăgi ce rămîneau carne vie zile-n șir. Nu-ți mai spun de iritațiile și de ciupercile picioarelor, care ulterior nu s-au dovedit deloc banale, așa cum păruseră acolo, în comparație cu alte probleme de sănătate, fiindcă mulți supraviețuitori n-au mai scăpat de ele și au fost nevoiți să le trateze întreaga viață. Degeaba stăteam doar în chiloți și cizme, nădușeam prin toți porii. Mă lua cu ameteală, aveam niște dureri de cap îngrozitoare.

Într-o zi l-am întîlnit pe Doru Blaj Viorel, fost profesor de istorie care se numărase printre primii deținuți politici aduși la Baia Sprie. Parcă vedeam o fantomă. Nu prea înțelegeam ce voia să zică, își pierduse toți dinții, avea ochii înfundați în orbite și obrajii scofîlciți. Devenise un mort viu. M-a-nspăimîntat gîndul că poate priveam într-o oglindă. Așa aș fi ajuns dacă aș fi continuat să cobor în mină.

La fel ca bietul Doru Blaj Viorel arătau toți cei aproximativ 500 de osîndiți care veniseră cu primele grupuri. Oameni distruși fizic și psihic, umbre aflate în apropierea morții. Bine, acolo noi toți trăiam în imediata apropiere a morții. Oricînd s-ar fi putut produce un accident cu zeci de victime. Deseori apăreau copturi și galeriile se prăbușeau peste deținuți, am văzut multe nenorociri de genul ăsta. Se desprindeau bucăți uriașe de rocă, zdrobeau totul în jur. Alteori se produceau explozii din pricina acumulărilor de gaze, existînd și riscul exploziilor întîrziate, mai cu seamă atunci cînd perforatorul dădea de un strat dur și scînteile provocau detonarea explozibilului. Se întîmplau tot soiul de accidente. Unii au căzut în rostogoale, adică în puțurile care făceau legătura între orizonturi, cîteva avînd adîncimi de peste 30 de metri. Acolo le-au rămas ciolanele.

Au murit mulți ca vai de ei, chinuiți și zdrobiți în beznă, bunul Dumnezeu să-i odihnească alături de cei drepți! Nu e adevărat că morții ar fi fost aruncați în puțurile părăsite, ulterior am auzit zvonul ăsta. În lagăr se știa că toate cadavrele care puteau fi recuperate erau arse la un crematoriu înjghebat undeva aproape. La un moment dat, deținuții începuseră să vorbească și despre un mic cimitir, dar urmele acestuia s-au pierdut încă din anii dezafectării minelor. Amplasat într-o poiană din apropierea Munților Gutîi, lagărul avea 11–12 barăci lungi. Totul a fost ras de pe fața pămîntului, oricum materialele erau de cea mai proastă calitate. Dacă nici măcar locația

lagărului nu poate fi identificată fără oarece dificultăți, cine să-și mai amintească, în zilele noastre, de un cimitir pitit în pădure? Nici măcar nu era vorba de un cimitir în adevăratul sens al cuvîntului, ci de gropi comune sau individuale. Morminte fără cruce.

Mulți dintre supraviețuitorii accidentelor au rămas invalizi pe viață. Am văzut oameni fără mîini și picioare, oameni parțial storciți sub roci uriașe, paralizați sau cu fracturi din cele mai grave. Urletele lor îmi mai răsună uneori în urechi. Cine știe cîți or fi murit la scurt timp după aceea sau peste ani de chinuri, din pricina urmărilor pricinuite de acele accidente?

De-a dreptul halucinant e că pe răniți îi puneau în lanțuri înainte să-i transporte la spitalul din Baia Sprie. Asta spune totul despre cît de criminală era administrația. Închipuie-ți că încătușau brațe rupte sau că agățau lanțuri de picioare pe jumătate zdrobite, în timp ce deținutul agoniza sau zăcea inconștient, fiecare secundă fiind vitală pentru supraviețuire. În orice caz, chinurile astea total inutile consumau minute bune din timpul prețios al victimei, care trecea prin dureri groaznice și ar fi trebuit să fie dusă de urgență la spital. Păi, în loc să te grăbești să-i salvezi viața, tu te-apuci să-l pui în lanțuri? Cum și cînd ar fi putut evada un astfel de om? Pentru numele lui Dumnezeu, numai niște monștri însetați de sînge ar fi putut fi în halul ăsta de inumani! Și-apoi urmau alte și alte suplicii. Indiferent de starea în care se aflau, conștienți sau nu, muribunzi sau pe cale de însănătoșire, deținuții erau legați de pat și păziți cu strășnicie de milițieni înarmați, pe întreaga durată a spitalizării.

Cînd ieșeai din tură după 12 ore de muncă, uneori 13, nici poftă de mîncare nu mai aveai, te prăbușeai pur și simplu. Mîncarea era oricum puțină și mizerabilă, deși în primele săptămîni ni s-a dat o idee mai multă ca să prindem forță. Numai tîrnăcopul, perforatorul

şi barosul cîntăreau cîte 15 kilograme fiecare. Destul de curînd ne-au redus drastic raţiile, condiţionînd sporirea lor de îndeplinirea unor norme mari, aproape imposibil de realizat în condiţiile alea. Eu lucram în echipă cu un deţinut din împrejurimile Teregovei, împreună trebuia să împingem nu mai puţin de 12 tone de minereu pe zi, cu vagonetele, pe o distanţă de 500 de metri. Pînă la urmă norma a fost mărită la 14–16 tone. E drept, vagonetele erau încărcate cu ajutorul unui utilaj cu aer comprimat, nu le încărcam manual, noi doar le împingeam pe şine pînă la un alt utilaj cu aer comprimat, care le descărca. Deşi poate nu pare, asta era cam cea mai uşoară muncă din minele alea. Cea mai grea era cea a perforatorilor, care se nenoroceau spărgînd roca, riscînd să piară oricînd în urma unei copturi sau a unei explozii. Lucrau la adîncimi mari, în abataje puţin aerisite. Văzîndu-mă tînăr şi prinzînd drag de mine, deţinuţii cu vechime s-au milostivit şi m-au ajutat să evit genul ăsta de cazne, spunîndu-mi că le era totuna, pentru ei oricum nu mai exista speranţă.

Am făcut tot ce am putut ca să muncesc cît mai puţin şi cît mai anapoda. Cînd am văzut condiţiile de lucru m-am înfiorat, în primele zile am refuzat să cobor în galerii. E motivul pentru care am ajuns deseori la Neagra. Adevărul e că am stat mai mult timp la Neagra decît în mină, măcar acolo nu erau peste 40 de grade şi puteam respira. În prima zi a fost de ajuns să văd halul fără de hal în care arătau deţinuţii ca să îmi dau seama ce munci zdrobitoare erau forţaţi să presteze. Apoi, cînd am început să cobor în mină, m-am încăpăţînat să nu îmi fac niciodată norma. Colegul de echipă a fost de acord. Păi, de ce să-mi risc viaţa şi să-mi nenorocesc sănătatea, ca să le dau plumb comuniştilor? Să facă gloanţe şi să tragă în cei ca mine? Era greu să ne verifice pe toţi, doar nu stăteau să cîntărească minereul adus de fiecare echipă în parte.

Stăteam de pază cu schimbul în tunel, astfel încît unul dintre noi să se mai poată întinde pe cîte-o scîndură ca să-şi odihnească oasele. Odată, colegul mi-a dat de veste că se apropia maistrul, moment în care ne-am apucat să muncim cu drag şi spor. Ăla s-a uitat undeva pe şine, a clătinat dezaprobator din cap şi m-a întrebat:

– *No, Ciurico, cîţi vagonet ai dus?*

Era ungur.

– *Nu mai ştiu, dar cred că vreo 30.*

– *Nu frumos să minte!*

Am ţinut-o pe-a mea, ce era să zic, însă mi-a tăiat-o din nou, făcîndu-mi semn să mă duc pînă la el. Mi-a arătat o aşchie pe care o pusese pe una din şine încă de la începutul turei noastre, ceea ce însemna că nu duseserăm nici măcar un singur vagonet cu minereu. Evident că m-a băgat la Neagra cîteva zile.

Altădată, fiindcă nu i-a plăcut cum l-am privit, un sergent ungur m-a oprit şi mi-a amintit că, potrivit regulamentului, în faţa lui trebuia să iau poziţia de drepţi şi să-l salut cu *„Să trăiţi, domnule sergent!"*. La cît de amărît eram, numai de ăsta şi de impresiile lui n-aveam chef. I-am răspuns:

– *Poziţie de drepţi iau soldaţii dumitale, eu sînt deţinut politic, dacă nu ştiaţi.*

Individul s-a-ntunecat la faţă, mi-a făcut raport şi m-a sancţionat cu 7 zile de Neagra. Nu-i venea să creadă că-i răspunsesem. Asta era o mare sfidare pentru „domnii cadre". M-a întrebat cum mă cheamă şi mi-a cerut cartela de masă. Întrucît nu-mi făceam norma, nici măcar nu aveam o cartelă, mîncam pe cartela unui coleg care lucra la bucătărie. Îţi dai seama că nu i-am dat-o, l-aş fi băgat la belea.

Cum Szabo Zoltan nu era în lagăr, timp de cîteva zile, pînă cînd a revenit, eu şi un alt deţinut, Voicu îl chema, am refuzat să ne ducem la Neagra, anunţînd că ne vom plînge comandantului. În prima şi a doua zi după incident, un ofiţer de serviciu m-a strigat să mă duc să execut pedeapsa, dar nu l-am băgat în seamă şi m-am făcut că nu l-am auzit. Cînd s-a întors Zoltan, primul care a intrat în birou a fost Voicu şi s-a ales cu o înăsprire a pedepsei de la 3 la 7 zile. Mie mi-a majorat-o la 10, imediat ce a auzit că aveam o condamnare de 25 de ani. Era furios, ţipa şi gesticula.

Nervos, odată ieşit din birou nu m-am dus spre Neagra, aşa cum mi se indicase, ci m-am îndreptat către baraca în care stăteam. N-aveam de gînd să mă mai supun de bună voie. Soldatul din prepeleac m-a văzut şi i-a strigat altuia, care a alergat şi m-a apucat de braţ. Cînd l-am împins, peste mine s-au aruncat încă trei miliţieni. Pînă la urmă au încercat să mă ia pe sus. Tot zbătîndu-mă, i-am tras fără să vreau un picior în piept unuia dintre ei. Lovitura a fost destul de puternică, îi plesnise vestonul la piept şi-i săriseră vreo doi nasturi. Nasturii ca nasturii, da-i sărise şi cascheta din cap. Era plin de spume, m-a înjurat de mamă şi de toţi dumnezeii. Să loveşti un gardian era o faptă de o gravitate extremă. M-au imobilizat, m-au dus în baracă şi m-au rupt cu bătaia. Pur şi simplu m-au călcat în picioare, nu se mai îndurau să se oprească. Nu mai zic de ameninţările cu moartea. În starea aia am fost aruncat la Neagra, plin de sînge şi de vînătăi. Eram vai de viaţa mea, mă durea întregul corp.

După cîteva ore, ofiţerul de serviciu m-a înştiinţat că la cele 10 zile iniţiale se adăugau alte 10 pentru lovire şi încă 10 pentru insultă, adică 30 per-total. Atunci am început să-i înjur cum îmi venea la gură, fără nici cel mai mic ocoliş, în timp ce izbeam cu pumnii şi picioarele în uşă. Încercam s-o fac pe nebunul, sperînd

că astfel voi scăpa de Neagra şi de munca în mină. N-am reuşit să-i păcălesc. Omul nebun e nebun tot timpul, or eu mă scîrbeam şi o lăsam baltă cu dileala. Am renunţat repede şi am încercat să caut o soluţie salvatoare.

Neagra era o celulă sufocantă de numai 2 metri pătraţi. Pe timpul zilei trebuia să stau în permanenţă în picioare. Noaptea, gardianul de serviciu introducea o scîndură pe care mă întindeam. O perioadă m-am gîndit să simulez tuberculoza sau o altă afecţiune pulmonară, însă n-aveam nici cea mai vagă idee despre simptome şi mi-era că medicul mă va trăda, ceea ce ar fi presupus noi bătăi dar şi o majorare a pedepsei.

Disperat, după vreo 12 zile de Neagra am hotărît să mimez că aş fi bolnav de epilepsie. Am făcut asta într-o dimineaţă devreme, pentru că în timpul zilei mă ţineau cu mîinile legate iar noaptea nu ar mai fi avut efectul scontat. Mi-am tras un pumn în gură, dar n-am lovit destul de puternic, că nu-mi dăduse borşul. Mi-am mai tras unul, de data asta cu toată forţa, şi-am simţit cum îmi venea sîngele pe gură. L-am prelins pe bărbie, mi-am mînjit hainele şi m-am întins cît eram de lung, ca şi cum m-aş fi prăvălit în urma unei crize fulgerătoare. Loveam sacadat cu piciorul în tineta de tablă care se izbea de uşă, provocînd zgomot. Cînd gardianul s-a grăbit să deschidă vizeta am început să tremur din tot corpul, cu spume însîngerate pe la gură, dîndu-mi ochii peste cap. Ăla a-nceput să urle:

– *Să vină doctorul! Să vină doctorul!*

L-au adus pe medicul Georgescu. Şi el era deţinut, însă nu-l cunoşteam, mi-era că mă dădea de gol. Totuşi a fost mai bine că nu venise medicul oficial, care nu era deţinut. Georgescu mi-a tras două-trei palme, strîngîndu-mi un pic degetul mic de la mîna stîngă.

– *Moare? Moare?*, se interesa gardianul.

– *Nu moare, o să-şi revină peste vreo cinci minute.*

Auzind asta, m-am mai prefăcut două-trei minute şi-apoi am lăsat-o din ce în ce mai moale cu tremuriciul, ca şi cum s-ar fi sfîrşit criza. Aşa am obţinut diagnosticul de epileptic, care nu doar că a pus punct supliciului îndurat la Neagra, dar a şi făcut posibil, după o perioadă, transferul meu de la Baia Sprie.

Paradoxal, tot în acest lagăr al groazei am trăit şi cel mai înălţător moment din întreaga perioadă a detenţiei. Mă refer la noaptea de Înviere a Paştilor din 1955. S-a întîmplat să lucrez în schimbul de noapte. Cînd am coborît în galerii ni s-a transmis din om în om ca pînă la miezul nopţii să ne adunăm, toţi cei 400 care eram în acel schimb, tocmai la abatajul 12, în măruntaiele pămîntului. Acolo galeria se lărgea şi semăna cu o sală. Ne-am făurit clopote din bucăţile de metal desprinse de pe frezele pentru rocă, pe care le-am înşirat de-a lungul unei funii. Lovite cu o tijă metalică, dangătul lor, amplificat de ecoul hăuitor al galeriilor, ne-a cutremurat pînă în cele mai ascunse unghere ale sufletelor. Clopotele adîncurilor, acompaniate de cîntecul sfredelelor de perforat, care adînceau vibraţiile ecoului, au dat semnalul pentru începerea slujbei. În mijloc se înălţa o cruce uriaşă confecţionată din traverse de lemn. Preoţii au început să cînte slujba pe mai multe voci, atmosfera era divină. Vinul pentru împărtăşanie provenea din marmelada lăsată la fermentat – în unele dimineţi ni se dădea cîte o bucăţică. Dintr-odată a răsunat chemarea preoţilor:

– *Veniţi de luaţi lumină!*

După ce ne-am aprins opaiţele am îngenuncheat cu toţii şi am cîntat *„Hristos a înviat din morţi...”*. Am făcut asta din nou şi din

nou, răsuna întreaga mină. Adevărat îţi spun, nici dacă aş fi fost în libertate n-aş fi sărbătorit un Paşte mai frumos! Adîncimea trăirii era irepetabilă. Cu toţii speram să înviem dincolo de gratii la fel cum Domnul nostru Hristos biruise moartea. Da, măi băiatule, fiindcă puşcăria politică era un fel de moarte, o trecere prin iad.

Ştiam că vor urma represalii. Printre noi se aflau destui ciripitori de-ai administraţiei, dar nimeni nu a îndrăznit să facă sau să spună ceva aiurea. La ieşirea din mină însă, ne-am trezit că ne aşteptau întreaga conducere a lagărului şi o grămadă de caralii puşi pe harţă. Flancat de locotenentul politic Guleran şi de alţi doi colaboratori apropiaţi, locotenenţii Cioară şi Pintea, Szabo Zoltan a zbierat:

– *Preoţii să treacă în partea dreaptă şi să rămînă acolo. Nu vă eschivaţi, bandiţilor, că vă iau după dosare!*

Am fost uluit să aflu că la slujbă participaseră 48 de preoţi. Cei mai mulţi erau greco-catolici. Niciunul nu a încercat să evite pedeapsa, niciunul nu şi-a plecat capul. Erau demni, cu părul vîlvoi şi bărbile albe. Priveam nişte sfinţi... parcă-i văd şi acum... Comandantul a ordonat să fie aruncaţi cu toţii la Neagra, dar abia după aia şi-a dat seama că în beciuri nu exista spaţiu pentru un număr atît de mare de osîndiţi. Iniţial am sperat că lucrurile vor rămîne aşa, dar am fost naivi. Zoltan a dat dispoziţie să fie golită o baracă în care i-a băgat pe toţi cei 48 de preoţi în regim de Neagra. Adică le scoseseră şi paturile, urmînd să li se dea cîte o singură porţie de hrană o dată la trei zile. Îi puseseră în lanţuri.

Atunci a izbucnit greva, care s-a intensificat cu repeziciune după ce primele două schimburi au refuzat să intre în mină. În pofida permanentelor ameninţări şi presiuni, niciun deţinut nu a coborît în galerii timp de şapte zile, reluarea muncii fiind condiţionată de

eliberarea preoților. Szabo Zoltan s-a încăpățînat să-i chinuie în toată această perioadă și a cedat abia la finalul celei de-a șaptea zile. Preoții nu s-au plîns și nu s-au lăsat zdrobiți. S-au rugat și au suferit în tăcere pentru credință.

Mineritul e o meserie extrem de grea, presupune rezistență și forță fizică. Mulți dintre deținuți erau intelectuali, le-a fost foarte dificil să facă față. Fiind oameni instruiți, înțelegeau imediat cum mergeau treburile, numai că fizic nu puteau ține pasul. Acolo te îmbolnăveai repede și-apoi începeai să te usuci pînă cînd fie dispăreai cu totul, fie cădeai din picioare. Asta dacă nu te făcea carne tocată vreo stîncă desprinsă din tavan. În permanență aveam gurile uscate și pline de praf, îți dai seama ce ajungea în plămîni. Prăbușirile de galerii se produceau atît în minele de plumb, cît și în cele de cupru, pretutindeni exista riscul să mori strivit sau să te accidentezi din pricina rocilor tăioase care se prăvăleau din tavan.

La-nceput ne-au adus cinci mineri civili care ne-au învățat cum să folosim diversele utilaje și unelte specifice. Le spuseseră că eram criminali primejdioși, ne priveau cu suspiciune și vorbeau doar strictul necesar. Cu trecerea timpului și-au dat seama că fuseseră mințiți și s-au comportat respectuos, ajutîndu-ne cu tot ce puteau. La Baia Sprie se găsea și inginerul Ion Bujoiu, fost ministru al Minelor și Petrolului în perioada interbelică. Odinioară profesor reputat al Politehnicii și unul dintre marii industriași ai țării, îl aduseseră bătrîn și vai de el ca să ne învețe tainele mineritului. De la dînsul am învățat cele mai multe lucruri. Sărmanul venea după ani grei de pușcărie. Știind prea bine la ce eram supuși în mediul ăla criminal, îi dădeau lacrimile cînd ne vedea coborînd în galerii. Îi păstrez o amintire luminoasă. Urma să moară în primăvara lui '56 la penitenciarul Văcărești, măcinat de boli. La rîndul lor deținuți, inginerul Alexan-

dru Balş şi geologul Gheorghe Marinescu fuseseră transferaţi la Baia Sprie cu aceleaşi obiective didactice.

Administraţia avea o reţea de turnători bine închegată, asta se întîmpla în toate puşcăriile şi lagărele. Cei mai prolifici erau Dumitru Steanţă, condamnat în lotul „Sumanelor Negre", şi Ion Petrescu, fost căpitan de Jandarmerie. De regulă erau luaţi deoparte şi li se făcea morală pînă cînd îi cuprindea remuşcarea şi-şi cereau iertare, uneori printre hohote de plîns, dar în scurt timp reveneau la aceleaşi apucături. Tot prăbuşindu-se, au rămas în mocirlă. Erau irecuperabili. Cînd omul e în halul ăsta de stricat, n-ai ce să-i faci, îl ignori şi te fereşti de el ca de dracu'. Turnători erau şi Iuri Kleng, Başotă, Cojocaru şi Alexandru Rogojeanu, fost căpitan.

Cele mai multe prietenii le-am legat cu olteni şi severineni, îmi pare rău că nu-mi mai amintesc decît cîteva nume: Ion Iacob, Nicu Bunei, Matală, Marinaş Pascu, Tomescu şi Petre Panduru. Dumnezeu să-i aibă în grijă oriunde s-ar afla, pe lumea asta sau pe ailaltă. Cu toţii erau băieţi de cea mai mare încredere, ne ajutam cu orice puteam şi ne susţineam cînd începeau certurile cu administraţia, indiferent de consecinţe. Acolo am cunoscut şi nişte partizani de prin zona Munţilor Făgăraş, care mi-au povestit cum aşteptaseră degeaba o noapte întreagă nişte avioane britanice sau americane, pe o culme retrasă, în speranţa că le vor paraşuta lăzi cu armament şi alte lucruri necesare luptei în clandestinitate.

Per-total eram cam 800 de nefericiţi îngrămădiţi în 11–12 barăci. Mai toţi aveam condamnări foarte mari, fie pe viaţă, fie între 20 şi 30 ani de temniţă grea. Din pricina istovirii permanente şi a hranei insuficiente, ajunseserăm schelete ambulante, abia dacă ne mai tîram. Înaintea intrării în subteran eram forţaţi să rămînem încolonaţi perioade îndelungate, într-un fel de ţarc, indiferent dacă era canicula,

dacă ploua sau dacă viscolea, pînă cînd binevoia să-şi facă apariţia Szabo Zoltan, care se apuca să ne ţină discursuri interminabile şi agramate despre necesitatea depăşirii normelor. La răstimpuri se răţoia, ne înjura şi ne ameninţa. Gardienii erau într-atît de proşti că ne numărau de vreo două-trei ori în fiecare dimineaţă pînă să ieşim la socoteală. Nici să numere nu erau în stare.

Acolo am aflat cum fusese ucis preotul Gheorghe Şerban. Se întîmplase în preajma Paştilor. Întrucît avea o vîrstă înaintată şi era bolnav de inimă, părintele a refuzat să coboare în mină. Regulamentul permitea asta deţinuţilor care sufereau de anumite afecţiuni. Szabo Zoltan l-a fiert ceva pînă cînd şi-a dat acordul. După aia, tot ca să-l chinuie, l-a trimis să aranjeze pietrişul pe cărări. Încărca şi împingea o roabă de colo-colo. Asta pînă în momentul în care soldatul Traian Faur i-a ordonat să aducă pietriş dintr-un loc mai apropiat de gard şi-apoi l-a împuşcat, insistînd că preotul ar fi încercat să evadeze. Soldatul din prepeleac văzuse că Faur se pregătea să tragă şi a apucat să-i strige:

– *Nu trage! Nu trage!*

Nimeni şi nimic nu l-ar mai fi putut opri pe criminal. Părintele Şerban zăcea într-o baltă de sînge. Omorul fusese ordonat chiar de Szabo Zoltan. Ofiţerul politic Alexandru nu a trebuit decît să identifice o slugă cu suflet de vierme şi a găsit-o repede în persoana acestui Traian Faur, de loc din comuna bihoreană Tinca. Soldatul nu ştia de aranjament, el a strigat fiindcă văzuse că preotul nu avea nici cea mai mică intenţie să evadeze. Aşa ceva ar fi fost imposibil, mai ales că era grav bolnav. Nimeni nu l-a luat în seamă pe soldat, era de parcă numai deţinuţii îl auziseră. Faur a fost recompensat cu 15 zile de permisie la propunerea aceluiaşi ofiţer politic care îl recrutase

pentru crimă. Deținuții s-au revoltat imediat, declanșînd greva și refuzînd să intre în subteran pînă cînd nu a fost trimis un procuror. Ăla s-a plimbat pe-acolo, a-ntrebat una-alta, prefăcîndu-se că l-ar fi interesat aflarea adevărului, apoi a plecat și nimeni nu a mai auzit despre vreo urmare.

Mi s-a povestit și despre o grevă care izbucnise în ziua de 7 noiembrie 1954, nu cu mult timp înaintea transferului meu la Baia Sprie. Deținuții se revărsau compact din zona barăcilor spre țarcul impropriu numit „cantină". Era ora prînzului. Nu reținem din ce motiv, un gardian ungur a început să-i împingă și să-i lovească pe cei din primele rînduri, zbierînd ca apucatul:

– *Porcilor, înapoi!! Înapoi, porcilor!*

Și-atunci au răbufnit cu toții, măi băiatule. Revolta s-a întins cu iuțeală. Deținuții s-au întors la barăci și au anunțat declanșarea grevei. Printre lideri s-au făcut remarcați țăranul bănățean Serafim, tînărul Ovidiu Borcea, doctorul Sergiu Marcoci, Paul Lăzărescu, doctorul Veselovski și fratele său, studentul medicinist Pavel Mihailovici, inginerul Costache, studentul Ion Soare și puștiul Matei Tudor, originar din Severin, elev în vîrstă de numai 16 ani. Toți aceștia, împreună cu alți deținuți de ispravă, cam 20, aveau să fie puși în lanțuri și băgați la Neagra pentru 7 zile. Greva s-a stins cu greu, comandantul și ofițerii politici depunînd multe eforturi în sensul ăsta. Ca să nu scadă prea mult producția, pentru că „domnii cadre" căpătau beneficii de pe urma îndeplinirii normelor, dar și cu scopul de a ne sparge greva, Szabo Zoltan i-a trimis în subteran pe toți turnătorii și pe toți deținuții care lucrau în clădirile administrației. S-au supus ca niște cîrpe. Pe cîțiva i-am enumerat atunci cînd am vorbit despre turnători. Erau o mare rușine pentru noi toți.

R.G.: La Baia Sprie veți sta doar cîteva luni, dar asta numai mulțumită diagnosticului de „epileptic". Ați fost transferat la Gherla, unde veți rămîne mai bine de 7 ani.

N.C.: La Gherla am devenit omul de acum, în sensul că acolo mi-am dezvoltat personalitatea, am avut o intensă viață interioară și mi-am putut cimenta convingerile. Nevoit să iau calea munților la o vîrstă cînd alți adolescenți urmau facultatea sau învățau o meserie, îmi neglijasem școlarizarea. Așa a fost să fie, deși îmi plăcuse cartea. Eram conștient de lipsurile mele și învățam cu cea mai mare poftă, absorbeam cît mai multe informații. Au dreptate foștii deținuți politici cînd spun că, dincolo de cumplitul regim carceral, Gherla a fost și o universitate de prestigiu. Da, dragul meu, fiindcă în perioada aia închisoarea era plină de intelectuali școliți pe-afară, de foști profesori universitari și de somități în toate domeniile. Acolo erau elitele României. Dacă n-aș fi ajuns în pușcărie, nu aș fi avut șansa să-i cunosc pe acești oameni minunați și să învăț de la ei. Luminau în beznă. Nu-și pierduseră și nici nu-și abandonaseră harul, erau foarte deschiși către tineri. Distrusă de comuniști, care au făcut praf și pulbere întregul sistem educațional, școala adevărată se mutase în pușcării.

O perioadă am învățat germană cu profesorul Mircea Vaida, fiul lui Alexandru Vaida-Voievod. A avut o răbdare de fier cu mine, mai ales în privința pronunției. M-a luat de la zero, singurele chestii pe care le știam în limba germană erau denumirile unor arme. Lecțiile de engleză mi-au părut mult mai ușoare, le ținea generalul de aviație Marin Anton, luptător în ambele războaie mondiale. Condusese Aviația Română în operațiunile din Basarabia și Bucovina de Nord.

R.G.: După 23 august 1944, generalul Marin Anton a condus apărarea Bucureștiului în fața atacurilor trupelor germane. Drept mulțu-

mire, comuniștii l-au arestat în 1948 și l-au condamnat la 25 de ani de închisoare. Va fi eliberat în 1964, la decret, după 16 ani de temniță. A lăsat posterității două lucrări memorialistice, *Aripi în furtună* și *Sub cupola de azur*, ambele scrise înainte de 1989.

N.C.: Pușcăriile erau pline cu eroii Armatei Regale, aceștia numărîndu-se printre deținuții cu cele mai aspre condamnări, deși ofițerii superiori și soldații în genere nu prea aveau orientări politice. Desigur, erau monarhiști, anticomuniști pînă-n măduva oaselor și luptaseră împotriva rușilor. Răzbunarea Kremlinului a fost îngrozitoare, cei mai mulți urmau să piară în Siberia sau în iadul de acasă. Comuniștii veniți pe tancuri și comisarii sovietici s-au îngrijit de asta.

La Gherla m-am împrietenit cu subofițerul Spiridon Coșeru, de loc din Prundu Bîrgăului. Era de o moralitate desăvîrșită. O perioadă activase ca tanchist într-o subunitate cantonată la marginea localității natale. Revoltați de crimele și blestemățiile comuniștilor, 30 de tanchiști, printre care și Coșeru, puseseră la cale o lovitură de mari proporții, totul la inițiativa locotenentului Mărgineanu. Închipuie-ți că plănuiau să elibereze, în aceeași noapte, închisorile Gherla și Aiud. Cu tancurile! Cum s-a întîmplat în atîtea alte cazuri, printre ei s-a nimerit și un trădător. Au fost arestați la grămadă și trecuți prin cele mai sălbatice schingiuiri, fiind condamnați la cîte 25 de ani de zeghe. Excepție a făcut Mărgineanu, pe care l-au condamnat la moarte.

Cînd a început revolta frontieriștilor, la 14 iunie 1958, Coșeru a fost cel care s-a dus la fereastră, a desprins oblonul și l-a aruncat în curtea închisorii. Camera noastră se afla chiar lîngă camera 86, cea a frontieriștilor. Cînd a izbucnit cearta cu gardienii, la noi se lăsase o tăcere apăsătoare. Auzeam zgomotele puternice ale obloanelor căzute în curte și strigătele fraților de suferință. Camera 86 era cea mai mare din toată Gherla, avea multe ferestre. Acolo erau îngrămă-

diți peste 100 de frontierişti. Chiar în momentul ăla de încremenire, fără să spună nimic, Coşeru s-a îndreptat cu paşi hotărîți spre fereastră şi a aruncat oblonul. Nu toți din cameră au participat la revoltă, însă cei mai mulți ne-am anunțat explicit solidaritatea. Protestele s-au întins în mai multe sectoare, în special în camerele unde se mai aflau frontierişti. La 86 s-au baricadat cu paturile metalice şi au reuşit să reziste două zile, timp în care s-au bulucit la ferestre şi au strigat împotriva administrației şi a regimului comunist, chiar dacă gardienii au pus în funcțiune tunuri de apă cu presiune. În alte camere, unde nu s-au baricadat uşile, fiindcă greviştii nu erau majoritari, caraliii au reuşit să-i zdrobească mult mai repede. Au năvălit peste ei, au deschis focul şi i-au călcat în picioare. Pînă la urmă, cu toată îndîrjirea deținuților, aşa s-a întîmplat şi în camera 86. După ce au înlăturat paturile, milițienii au tras cu muniție de război. Zeci de frontierişti au fost răniți, zăceau în bălți de sînge. Gardienii îi loveau cu cizmele şi ciomegele. Nu li s-a acordat îngrijire medicală, au fost ținuți ore-n şir întinşi cu burțile pe ciment. Mă ia cu fiori cînd îmi amintesc excesele de cruzime pe care le-am văzut în perioada de după zdrobirea revoltei. Cei mai mulți frontierişti erau tineri, studenți şi elevi care iubeau libertatea mai mult decît viața, de aceea încercaseră să fugă din țara-lagăr, în pofida riscurilor pe care le presupunea o astfel de acțiune.

Represiunea a fost îngrozitoare. Locotenentul Constantin Istrate şi fraților Şomlea băteau de sărea sîngele pe pereți. Liderii rebelilor au fost desfigurați în torturi şi aruncați la Neagra. Nu au scăpat doar cu atît – peste 20 dintre ei au fost judecați şi condamnați suplimentar cu pedepse între 5 şi 15 ani. Dacă gardienii nu ar fi făcut față situației, fuseseră pregătite trupe de Armată care să intervină. Şi eu am primit multă bătaie la Gherla, de regulă mă puneau la „morişcă", numită

și „scînciob", la fel ca în arestul Securității. La tălpi mă băteau cu ciomagul, iar peste fund mă plesneau cu vîna de bou. Le simțeai ura pînă la sînge.

După revoltă am fost sancționat cu izolarea la Zarcă. Într-o dimineață, cînd trebuia să strigăm raportul pentru gardianul de serviciu, l-am auzit pe deținutul din carcera de lîngă mine:

– *Unu! Condamnat la moarte, dar Mărgineanu nu moare, bă!*

Era chiar locotenentul Mărgineanu, cel care plănuise să elibereze cu tancurile Gherla și Aiudul. Glasul lui emana îndîrjire, demnitate și un curaj ieșit din comun. Mi se făcuse pielea de găină. Era de neînvins. Așa plecau românii la moarte înainte vreme, sfidîndu-și călăii pînă-n cea din urmă clipă. După ce s-a îndepărtat caraliul, l-am contactat prin Morse și i-am transmis că auzisem despre el de la Spiridon Coșeru. Tare s-a mai bucurat, am comunicat ore-n șir. Mi-a relatat fapte de arme de pe front, eu i-am povestit despre luptele partizanilor din Banat și Mehedinți. Totul s-a rezumat la mesaje ciocănite în perete, nu ne-am văzut în carne și oase. La scurt timp după aceea am fost scos din Zarcă și nu am mai auzit niciodată nimic despre soarta lui Mărgineanu. Nici acum nu știu dacă a sfîrșit la zid sau dacă i-au comutat pedeapsa la închisoare pe viață.

Bătăi și sancțiuni cu Neagra primeai pentru orice abatere de la regulament și în special dacă erai prins că ciocăneai Morse. Pînă la urmă am învățat alfabetul surdo-muților, ceea ce ne permitea să comunicăm fără zgomot, scoțînd mîinile pe lîngă obloanele ferestrelor, care în partea de sus erau ușor înclinate spre exterior. Chiar dacă uneori am stat și în camere cu zeci de osîndiți, la Gherla nu am mai trecut, slavă Domnului, prin aglomerările sufocante de la Jilava.

Gherla a fost singura pușcărie în care am avut chiuvetă în cameră. Apa nu era potabilă, o beam tot pe cea din hîrdău, însă ne puteam spăla cît de cît, clătindu-ne și zdrențele. Regulamentul prevedea o baie săptămînală, dar niciodată nu s-a respectat asta. Dura și două-trei săptămîni pînă să fim scoși la dușuri. De cele mai multe ori întreaga acțiune era un calvar. Ne mînau cu bîtele pe coridoare, ca pe vite, ne băgau la dușuri și după cel mult două-trei minute începeau să zbiere că gata, s-a terminat, să ieșim cît mai repede. Ne luau cu săpunul întins pe noi. Drumul pînă la dușuri și înapoi era un nou pretext ca să fim bătuți. Dacă baie nu făceai, cu siguranță primeai bătaie, pe-asta nu o ratai pentru nimic în lume, indiferent de vîrstă și de afecțiuni. Te izbeau cu ciomegele unde nimereau. La fel se întîmpla și atunci cînd eram scoși la așa-zisa „plimbare". Uneori ne puneau să trecem printre două rînduri de caralii care ne loveau cu orice le venea la mînă. Odată ajunși în curte ne învîrteam în cerc cu mîinile la spate și cu ochii în pămînt. Totul dura cam șase-șapte minute, apoi bătăile se repetau pe drumul pînă la cameră.

Într-o zi mi-a sărit în ochi fața unui deținut. Prea semăna cu medicul oficial al lagărului de la Baia Sprie, avea același mers, aceeași statură. El era, ajunsese la pușcărie! L-am întrebat motivul. Cică insistase să i se mărească salariul și pînă la urmă s-a trezit cu un dosar fabricat. Probabil că mințea. O dădea din colț în colț, se vedea că sperase să nu fie recunoscut. La Baia Sprie nu arătase pic de compasiune pentru deținuți, le cauzase multe probleme. Mi-a stat pe limbă să-l întreb cum se simțea acum, cînd se-ntorsese roata, însă l-am lăsat în plata Domnului.

R.G.: Maior la acea vreme, Petrache Goiciu a fost comandantul Gherlei în perioada 1952–1959. Era notoriu pentru sadism, voi aminti doar că l-a zidit de viu – nu-i vreo metaforă, o exprimare

literară, ci purul adevăr – pe locotenentul de artilerie Nicolae „Nae" Cojocaru, într-un cotlon sufocant, unde l-a lăsat să putrezească timp de aproape 9 luni, în beznă şi-n propriile fecale, fiind hrănit mizerabil printr-o mică spărtură. Deţinutul va relata că unica „dotare" a sicriului de ciment, în care fusese băgat cu lanţuri la picioare, era un piron zdravăn, întrucît Goiciu spera ca pînă la urmă să se spînzure cu fîşii de zeghe, mai devreme sau mai tîrziu, cuprins de disperare. Numai că Nae Cojocaru – unul dintre ofiţerii luaţi prizonieri de ruşi după 23 august 1944 şi trecut, timp de 9 ani, prin lagărele siberiene – avea să-i strice socotelile şi să reziste, dînd dovadă de o tărie ieşită din comun. Cum vi-l amintiţi pe Goiciu?

N.C.: Era o brută însetată de sînge, asta-i indiscutabil. Simţea nevoia să bată cu mîinile lui, i se vedea plăcerea pe faţă. Pe unde a fost trimis a presărat teroare şi moarte. Astea erau specialităţile lui Goiciu. S-a făcut remarcat de cum am ajuns la Gherla, cînd toţi noii veniţi am fost încolonaţi în faţa clădirii administraţiei ca să ne vorbească. Printre ameninţări şi înjurături, trosc!, mai lovea cîte un deţinut, deşi omul abia-l vedea şi nu-i greşise cu nimic. Ne-a zis că nu va tolera abaterile şi ne-a încredinţat că acolo ne vor putrezi ciolanele dacă nu vom respecta întru totul regulamentul. Adevărul e că am stat mult la Neagra. Printre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Goiciu se numărau locotenentul Aurel Mihalcea, care-i devenise ginere, fraţii Şomlea şi locotenentul Constantin Istrate. Cu toţii bestii între bestii, eu unul n-am văzut urme de umanitate la specimenele astea. Criminali fără scrupule. Nu de puţine ori Goiciu îşi revărsa otrava şi asupra subordonaţilor, pe care-i înjura şi-i umilea în văzul tuturor. Ăia acceptau să şteargă cu ei pe jos, doar erau lingăii lui.

În perioada lui Goiciu s-au înmulţit şi diversificat spaţiile destinate izolării. Te băgau la beci, în morgă sau în carcerele din Zarcă.

Morga era o cameră friguroasă, lipsită de ferestre. Acolo te aşteptau şi cîteva cadavre azvîrlite de-a valma. La Gherla se murea pe capete, deseori aveau loc execuţii. În beci era frigul de pe lume – săpat sub nivelul Someşului, apa se scurgea în permanenţă pe ziduri, deţinuţii fiind nevoiţi să rămînă ore-n şir cu picioarele în noroi, pînă la stingere, moment în care gardianul îţi arunca două scînduri ca să te-ntinzi pînă a doua zi dimineaţă, cînd ţi le lua. Umezeala aia intra în tine. Frigul era o constantă şi în Zarcă, desigur, unde, deşi am auzit de existenţa unor celule cu duşumea, n-am avut niciodată norocul să fiu băgat în ele, ci numai în carcere cu ciment pe jos.

De parcă toate hrubele astea n-ar fi fost suficiente, Goiciu ordonase construirea unor cuşti din lemn cu înălţimea de 2 m şi lăţimea de numai 40–50 cm, în care deţinuţii erau forţaţi să rămînă în poziţie de drepţi pe toată durata zilei. „Carcerele Morţii", aşa li se zicea. Mulţi s-au prăpădit lăsaţi zile-n şir în sicriele alea. Goiciu a atins o culme a terorii în lunile de după revolta frontieriştilor. Setea de răzbunare i-a fost adîncită şi de faptul că deţinuţii îl înjuraseră în gura mare de la ferestre, strigîndu-i în faţă adevărul, şi anume că era un criminal odios.

Prostia lui Goiciu era la fel de mare ca sadismul. Avea un tic verbal – cum îi spunea cineva ceva, orice, s-apuca să zică *„Şi eu, şi eu!"*, cu toate că nici nu-l asculta pe respectivul. Într-o zi, un deţinut l-a abordat şi i-a mărturisit:

– *Domnu' comandant, vedeţi, eu sînt cam tembel din născare...*

– *Şi eu, şi eu!*, l-a asigurat Goiciu.

Ne-a bufnit rîsul pe toţi, măi băiatule. Unii rîdeam pe faţă, alţii pe-nfundate, iar unii se întorseseră cu spatele şi se ţineau de gură. Bucuria că rîdeam de el era mai mare decît frica de sancţiuni. Inevi-

tabil, deținutul cu pricina a fost trimis la Neagra. Încă rîdea cînd a plecat.

Am stat numai în regim de celulă de-a lungul întregii detenții la Gherla. În primul an am rămas în camera 107. Aveam o condamnare mult prea mare ca să mi se permită să muncesc în fabrica închisorii. Probabil că Goiciu mi-ar fi dat aprobarea, dar era sub demnitatea mea să-i cer ceva. Nici măcar nu beneficiai de cine știe ce înlesniri dacă te speteai muncind. E drept, mai vorbeai cu deținuți pe care nu-i puteai întîlni altfel, însă mîncarea rămînea la fel de proastă și apărea o nouă presiune: cînd nu-ți realizai planul te trimiteau la Neagra sau pur și simplu te luau la bătaie, iar normele alea erau destul de mari. La fabrică se confecționau mături, perii de pir și diverse alte obiecte din lemn, produsele fiind trimise direct în URSS. Nu m-a mirat deloc cînd am aflat că cea mai mare cerere era pentru rastele de arme.

Construită pe vremea Mariei Tereza, Gherla fusese gîndită ca o fortăreață. Cînd am ajuns acolo, țin minte că ne-au dus cu o dubă pînă în fața podului de la intrare, care odinioară traversa șanțul de apărare peste apa trasă din Someș. Atunci am avut o imagine de ansamblu a Gherlei. Era impresionantă. Niciodată în viața mea nu mai văzusem clădiri atît de mari, parcă te-nghițeau. Pretutindeni ziduri masive, înalte de 4 metri, oriunde te uitai erau ferestre zăbrelite sau oblonite și sîrme ghimpate ce se întindeau între foișoarele cu soldați înarmați. În anii ăia clădirea gălbenie a închisorii era cea mai înaltă din oraș. I se spunea „Casa Galbenă". Am străbătut podul în lanțuri, ca vechii ocnași.

De cîteva ori s-a întîmplat să trec prin vechea capelă, care evident că fusese pîngărită și transformată în sală de întruniri. Pereții încă păstrau cîteva frînturi din pictura ortodoxă inițială, ceea ce m-a făcut să cred că austro-ungarii pregătiseră închisoarea numai pentru

români. La Gherla mi-am adîncit relația cu Dumnezeu, m-am lăsat pătruns de trăirile spirituale. Dacă prin alte părți au fost numai întunericul, bătăile și teroarea, cu excepția nopții de Înviere de la Baia Sprie, aici am văzut și lumina ce te poartă spre mîntuire.

La un moment dat, întreaga pușcărie a-nceput să vuiască despre apariția „îngerului speranței". În cîteva rînduri am văzut-o și eu pe fetița de numai 11–12 ani care locuia într-o casă de peste drum. Ne făcea semne discrete cu batista sau mîna. Ulterior a învățat alfabetul Morse și ne-a răspuns cu regularitate la mesaje, fie de la fereastra dormitorului ei, fie din alte locuri aflate în apropierea închisorii, cînd se ducea sau venea de la școală. Așa am aflat unele informații proaspete despre situația de afară. Mai curajoasă decît marea majoritate a adulților, copila a luat legătura cu familiile unor deținuți, anunțîndu-le că feciorii, tații sau soții le erau încă în viață. Uneori a însoțit părinți și logodnice în micul cimitir catolic din fața zidurilor, unde s-au prefăcut că îngrijeau mormintele, reușind să fie văzuți de cei iubiți. Asta însemna enorm pentru noi toți. Îngerul ne-a insuflat speranță și putere de rezistență. Poate că bunătatea unui copil va salva lumea.

R.G.: „Îngerul speranței" era Gertrud, alintată „Grety" (Greti), fiica medicului veterinar Sebastian Bader. Familia nu știa nimic despre activitățile ei. Trecător prin bolgia lui Goiciu, Paul Goma va dezvolta subiectul în *Gherla*. Deși era doar o copilă, Gertrud a fost arestată și condamnată la ani grei de zeghe pentru că a comunicat cu deținuții. Cel mai mult a rămas la penitenciarul Miercurea Ciuc, însă pentru scurt timp va trece și prin „Casa Galbenă". În perioada de la Ciuc avea 16–17 ani, era cea mai tînără deținută.

Să revenim. Mai demult mi-ați arătat o amintire pe care o păstrați de la Gherla: un fragment oval de os găsit pe fundul gamelei, probabil

de cal, pe care un coleg de suferință v-a sculptat chipul din profil, pe revers fiind inscripționat numele dumneavoastră și anul nașterii. L-ați transformat în medalion, așa cum intenționați?

N.C.: Da. M-am dus la un bijutier din Caransebeș, i-am dat doi galbeni și l-a montat în aur. Mă gîndeam că o să-l poarte Maria, soția, dar are deja o vîrstă și nu e genul. I l-am făcut cadou băiatului cel mare, care îl va păstra în familie și-l va da mai departe nepoților și strănepoților. Fragmentul de os a fost rătăcit zeci de ani, îl crezusem pierdut pentru totdeauna. L-am regăsit abia cînd am demolat vechea casă din Teregova, ascuns pe undeva în zona fundației. Nu mai reține exact cînd l-am dosit acolo, dar sînt convins că am făcut-o din pricina deselor percheziții ale securiștilor. M-am temut că îl vor confisca. Osul a fost sculptat de un prieten inginer.

R.G.: Cum ați fost eliberat?

N.C.: O anumită destindere a regimului carceral s-a simțit încă din vara-toamna lui '63. Pe la sfîrșitul anului ni s-au adus saltele și cearșafuri pentru paturi, asta da surpriză! Nici cei mai vechi deținuți nu-și aminteau să fi auzit că ar fi existat vreodată așa ceva la Gherla. Se îmbunătățise și hrana, nu cine știe ce, să nu crezi că ne săturam vreunul, dar porțiile erau mai mari și parcă începuseră să semene a mîncare. Ne mira noua situație, bănuiam că ni se pregătea ceva, însă chiar nu ne așteptam să fim eliberați. Cel mai mult ne-a contrariat schimbarea de comportament a gardienilor, care nu ne mai numeau decît arareori „bandiți" și nici nu ne mai înjurau atît de frecvent. Dacă administrația hotărîse asta, era clar că ordinul venise de undeva de sus.

În vara sau toamna lui '63 am fost scoși în curtea mare toți cei 5000 de deținuți și ni s-a proiectat filmul de comedie *Un surîs în*

plină vară. Imaginile nici nu contau, nu cred că a fost cineva care să se uite la film. Trăiam o imensă bucurie că eram în sfîrşit împreună şi că puteam vorbi liniştiţi fără Morse sau alfabetul surdo-muţilor. Unii se revedeau schimbaţi şi îmbătrîniţi, cărunţi, după ani şi ani în care nu mai ştiuseră nimic despre soarta prietenilor şi cunoscuţilor. Foarte emoţionante erau reîntîlnirile dintre taţi şi fii sau ale altor rude. Filmul a fost urmat de un documentar propagandistic care-i înfiera pe legionari.

În toamna lui '63 au început să ne aducă ziare, în special *Scînteia*. Le devoram, în ciuda conţinutului puţin spus mizerabil, doar pentru că eram avizi să citim, să adulmecăm şi să atingem hîrtia de ziar. Unii nu mai făcuseră asta de 15–20 de ani. Nimeni nu credea minciunile comuniştilor, printre noi nu se mai găseau naivi. Cine a plecat capul şi a zis ca ei a făcut-o din lichelism şi oportunism, nu din naivitate sau convingeri sincere.

Îmi amintesc o scenă caraghioasă. Imediat după 22 noiembrie, toţi deţinuţii am fost adunaţi la parter pentru a ni se aduce la cunoştinţă, într-un cadru solemn spre festiv, că fusese asasinat preşedintele Kennedy. Ofiţerii politici rînjeau şi se felicitau de parcă ei îl împuşcaseră. Spectacolul de grotă avea un singur scop: să ne spulbere şi ultimele speranţe că americanii ne-ar putea veni vreodată în ajutor. În realitate, speranţele astea muriseră încă din toamna lui '56, cînd lumea liberă a permis Rusiei să defileze cu şenilele peste trupurile studenţilor din Budapesta.

Tot pe la sfîrşitul lui '63 ne-au proiectat filmul propagandistic *Partea mea de vină*. Administraţia începuse să rostogolească minciuna că, într-un viitor nu tocmai îndepărtat, urma să fim reintegraţi în societate. Cine să creadă aşa gogomănie? În comunism duşmanii sînt pentru totdeauna, nu există reintegrare. Cînd ne-a

prezentat filmul, un ofițer politic ne-a încredințat că glorioasele înfăptuiri ale regimului schimbaseră la față întreaga Românie:

– Dacă v-ați întoarce mîine acasă, în orașele și-n satele voastre, nu le-ați mai recunoaște. Totul s-a modernizat, schimbările în bine sînt majore!

Printre altele, ne-a zis că unii deținuți de la Aiud fuseseră scoși din penitenciar și duși cu mașinile în excursii pe șantiere, prin uzine și cartiere recent construite, ca să se convingă cu ochii lor de adevărul măreților realizări. Și la Gherla s-au întîmplat cîteva cazuri de-astea. Un tratament identic i s-a propus deținutului Horia Bălan, originar din Turnu Severin, pe care îl cunoșteam foarte bine. Lucrase în Jandarmerie și era condamnat la 25 de ani de temniță grea. Avea reputația unui anticomunist desăvîrșit, nu ne-am fi așteptat să cedeze atît de ușor, mai cu seamă că pînă atunci se purtase ireproșabil. Imediat după ce s-a întors din excursia organizată de comandant și de ofițerii politici, Bălan și-a schimbat comportamentul și s-a apucat să laude în gura mare înfăptuirile regimului, pretîndu-se să susțină pe față toate măsurile administrației. Ne era rușine de rușinea pe care ar fi trebuit să o simtă, dar n-am văzut nici cel mai mic semn de remușcare. Ofițerii politici începuseră să ne arate ilustrate din diverse orașe, insistînd că deveniseră de nerecunoscut. Așa zicea și Bălan, cică totul era modern și prosper.

În primăvara lui '64 mai nimeni nu a crezut în zvonul eliberărilor pînă în momentul în care acestea au început efectiv. Un prieten, care a făcut parte din primele loturi ce plecau acasă, mi-a povestit cum primiseră vestea. Într-o dimineață a intrat în cameră comandantul Alexandru, lucru ce se petrecea extrem de rar și care, de obicei, avea consecințe negative pentru deținuți. Luat prin surprindere, șeful de

cameră a sărit să-i dea raportul, așa cum prevedea regulamentul, însă comandantul i-a tăiat-o din scurt și le-a zis:

– *Bună dimineața, domnilor!*

Le zîmbea și-și ținea o mînă ascunsă la spate. Cuvîntul „domnilor" i-a blocat. Erau obișnuiți cu „bandiți", cu cele mai abjecte înjurături posibile și, în cel mai bun caz, cu „bă", „mă" și „tu". Nimeni nu li se mai adresase altfel de dinainte de arestare iar în cazul unora trecuseră 15 ani sau mai mulți de cînd purtau zeghea. Inițial au crezut că-și bătea de joc de ei, mai ales că-i remarcaseră mîna păstrată la spate. Comandantul a continuat la fel de zîmbitor:

– *În ziar a apărut un articol în favoarea dumneavoastră.*

Abia atunci le-a arătat *Scînteia*. Nimeni nu s-a bucurat, nimeni nu și-a manifestat curiozitatea. Șeful de cameră i-a răspuns:

– *Poate în favoarea deținuților de la dreptul comun, domnule comandant.*

– *Nu, nu, chiar despre politici e vorba. Vă asigur că e în favoarea dumneavoastră!*

După aceea le-a indicat articolul despre decretul de grațiere și i-a anunțat că, foarte curînd, va sosi o comisie care le va face formele de eliberare. Asta s-a întîmplat peste o zi sau două, lucrurile se precipitau. Abia atunci bucuria a cuprins întreaga închisoare.

Am fost eliberat în luna iulie, cu unul dintre ultimele loturi. Ajunsesem umbra tînărului de odinioară. Închipuie-ți că aveam doar 39 de kilograme la o înălțime de 1.80. Împlinisem 33 de ani în februarie. Gardienii mi-au dat o salopetă largă și scurtă la picioare care atîrna ca pe-un gard. Vechile mele haine putreziseră și fuseseră roase

de şobolani. De-a lungul anilor, bocceaua cu îmbrăcăminte urma traseul deţinutului, fiind ţinută prin magazii infestate de insecte şi rozătoare. Nu puteam folosi nimic de acolo.

În timp ce reprezentanţii comisiei ne înmînau formele de eliberare, repetîndu-ne că trebuie să fim recunoscători regimului, gardienii ne dădeau cîte un pachet cu mîncare pentru drum, care consta într-o bucăţică de marmeladă şi pîine. Un student la medicină, lugojanul Constantin Adam, condamnat pentru tentativă de trecere a frontierei, a refuzat pachetul chiar în faţa comisiei:

– Ia marmelada şi mănînc-o dumneata! Eu vreau bilet pentru Bucureşti.

– Păi dumneata eşti din Lugoj, pînă acolo primeşti bilet.

– Domnule, eu mă duc direct la Bucureşti şi solicit audienţă la Gheorghe Gheorghiu-Dej. Dacă nu mă primeşte la facultate, voi trece din nou graniţa!

– O să te prindem şi-o să te băgăm din nou în puşcărie.

– Nu mă interesează, îmi asum orice risc! Nu voi rămîne într-o ţară în care nu sînt respectate nici cele mai elementare drepturi ale omului.

Se-aprinsese Constantin, le-a stricat circul. I-am apreciat enorm atitudinea tranşantă şi curajul. Gardienii l-au împins afară din cameră şi mai că l-au eliberat cu forţa.

Nu-mi aduc aminte ca vreun gardian sau altcineva din corpul administrativ să-mi fi atras atenţia să nu vorbesc despre cele întîmplate în anii detenţiei, aşa cum au fost atenţionaţi cei mai mulţi dintre deţinuţii politici. Chiar dacă ar fi făcut-o, aş fi acţionat tot aşa cum credeam eu de cuviinţă, că doar nu era să-i ascult taman acum, după patru ani petrecuţi în munţi şi alţi zece de puşcărie.

M-am bucurat că mă eliberau în aceeași tranșă cu teregoveanul Iacob Cimpoca, am făcut drumul împreună. Evident, nu ne-au dus pe toți în gara din Gherla, ci au preferat să ne descarce în pîlcuri prin haltele din împrejurimi ca să ne vadă cît mai puțină lume. Deși eram obligat ca în termen de maxim două zile să mă prezint la postul de Miliție din Baia de Aramă pentru a-mi anunța revenirea, fiindcă nu erai lăsat să umbli așa, de capul tău, am hotărît să fac un ocoliș și să mă duc mai întîi în Banat, la Rusca-Teregova. Aflasem că fratele Victor se însurase cu o drăguță din sat, tot acolo locuia și unchiul Dan. Dincolo de nerăbdarea de a-i revedea, ceva mă purta spre locurile unde riscasem moartea de atîtea și atîtea ori. Îmi lipsise enorm Banatul, la fel cum îmi lipsiseră pădurile și munții, cîntul păsărilor, cerul nesfîrșit, susurul pîraielor și roua dimineții. Mă apropiasem sufletește de mulți bănățeni, lor le datoram că rămăsesem în viață. Am fost primit cu brațele deschise, unii crezuseră că sfîrșisem prin vreo groapă comună, așa cum din nefericire s-a întîmplat cu majoritatea camarazilor mei de arme. Foștii susținători mi-au mulțumit că nu-i trădasem în anchete iar eu le-am mulțumit din nou pentru toate cîte le făcuseră pentru mine și ceilalți ortaci. Am avut timp să-mi vizitez destui prieteni, cu toții insistînd să urmez exemplul lui nea Dan și al lui Victor și să mă stabilesc definitiv în Banat. Le-am promis că mă voi gîndi foarte serios la asta.

Două zile și două nopți am rămas la Victor, m-am pus la punct cu noutățile și-am stat la povești, abia după aia am luat din nou trenul și m-am prezentat la postul de Miliție din Baia de Aramă. Agentul care s-a ocupat de mine mi-a atras atenția că depășisem termenul, dar a spus-o numai așa, că să-și facă meseria. Îl cunoștea pe tata, mi-a zis că-l întîlnise prin tîrg. Ca toate localitățile pe care le văzusem pe fereastra trenului, Baia de Aramă arăta în ultimul hal. Oamenii erau

mai posomorîți și mai prost îmbrăcați decît în trecut, în magazine nu găseai nimic, întregul oraș se zbătea într-o sărăcie groaznică. La urma urmei, uite că ofițerul ăla politic avusese dreptate: comunismul făcuse de nerecunoscut locurile copilăriei mele.

Tata era mult mai îmbătrînit decît mi-aș fi închipuit, se eliberase de cîțiva ani. Tare m-a mai usturat sufletul să-l văd așa. Pușcăria te usucă pe picioare. A izbucnit în lacrimi, și-a făcut sfînta cruce și m-a îmbrățișat cît a putut de strîns. Amîndoi tremuram de emoție. Familia nu știuse nimic despre mine în toți anii ăștia. Se schimbaseră multe, surorile se măritaseră. Gospodăria își pierduse din vechea strălucire, se micșorase înfiorător. Pămînturile și cele mai multe bunuri ne fuseseră confiscate, mai aveam doar cîteva animale. În locul utilajelor de altădată se întindeau buruienile. Absența mamei adîncea dezolarea. M-am grăbit să-i aprind o lumînare la mormînt, am îngenuncheat și m-am rugat pentru odihna sufletului ei.

Timp de două zile eu și tata ne-am povestit cele pătimite prin Securități și pușcării. Chinurile lăsaseră urme adînci. Singura lui vină a fost că mi-era părinte și că refuzase să mă trădeze. Orișicît l-au torturat și l-au amenințat, inclusiv cu trimiterea mea la zid, nu a spus nimic în anchete. Nimeni nu a făcut nici măcar o singură zi de închisoare din pricina lui.

În cea de-a treia zi ne-am dus la Baia de Aramă ca să-mi facă un costum. Nu mai aveam în ce să mă îmbrac. Parcă mă ardeau privirile pline de reproș ale femeii care mi-a luat măsurile. O intriga faptul că un vlăjgan trecut de 30 de ani venea la atelier împreună cu tatăsău, care-i mai și plătea hainele. Și-a schimbat total atitudinea cînd mi-am lăsat pălăria deoparte și mi-a putut vedea țeasta rasă, plină de cicatrici. Înțelegînd de unde veneam, s-a înduioșat și mi-a vorbit ca o mamă. La fel de calzi și înțelegători au fost cei mai mulți dintre

oamenii care își dădeau seama de situație. Inevitabil, am întîlnit și destule lichele.

Cum la Titerlești nu mai era posibilă viața de dinainte, simțeam din plin imboldul unui nou început. L-am anunțat pe tata că voiam să mă stabilesc în Banat. Îmi propusesem să ajung cît mai curînd pe picioarele mele, numai la asta mă gîndeam. Nu l-a deranjat cîtuși de puțin, m-a înțeles și m-a susținut. Peste alte cîteva zile am plecat la Rusca. Pînă cînd mi-am făcut un rost am locuit în casa lui Victor.

R.G.: Povestiți-mi despre nunta dumneavoastră. „Nunta partizanilor", așa au numit-o teregovenii.

N.C.: Cele mai arzătoare dorințe ale lui tata erau să mă vadă așezat la casa mea și să apuce să-și salte nepoții în brațe. Pierdusem mai bine de 10 ani din viață, intenționam să mă mișc repede și să recuperez cît mai multe din cele ce-mi fuseseră răpite. Cîțiva teregoveni de ispravă, printre care și Pavel Stoichescu, fost partizan și vechi prieten, mi-au prezentat mai multe fete aflate la vîrsta măritișului. Singura care mi-a căzut cu tronc a fost Mărioara, fiica lui Gheorghe Berzescu. Atracția a fost reciprocă. Frumoasă, isteață și pricepută în ale gospodăriei, fata asta parcă fusese plămădită special pentru mine, ne înțelegeam doar din priviri. Abia împlinise 21 de ani. Berzescu s-a bucurat să mă aibă de ginere, auzise despre mine încă din perioada în care luptasem în munți. Eram strîmtorat financiar dar nu-l deranja asta. Avea încredere că îmi voi reveni curînd, ceea ce s-a și întîmplat.

Într-o seară, însoțit de nevasta lui Pavel Stoichescu, m-am dus la casa familiei Berzescu. Eram așteptați, scopul vizitei fiind unul foarte bine determinat: urma să o petim pe Mărioara, așa cum cere tradiția noastră muntenească. Nici nu ne-am așezat bine la masă, în fața bucatelor și a paharelor cu răchie, că am auzit strigăte la poartă.

Deşi nu-l invitase nimeni, în scurt timp şi-a făcut apariţia Brăgaru, şeful postului de Miliţie din Teregova, cu o falcă-n tavan şi cu ailaltă în duşumea. Avea ochii injectaţi şi era rupt, rupt de beat, duhnea ca o damigeană. Porcul mi-a aruncat o căutătură plină de ură, m-a arătat cu degetul şi a-nceput să zbiere:

– Ăsta-i un bandit, un criminal şi un puşcăriaş! Nu vă daţi fata după aşa ceva, o să fie vai şi-amar de zilele ei!

Primul impuls a fost să-l apuc de veston, să-l trîntesc de perete şi să-l iau la pumni. M-am stăpînit cu greu, un singur lucru m-a oprit: avînd în vedere cazierul meu, dacă-i spărgeam faţa mi-ar fi fost imposibil să evit o nouă arestare, or eu ardeam de nerăbdare să-mi întemeiez o familie şi să mă aşez la casa mea, nu s-o iau de la capăt cu anchetele, lagărele şi puşcăriile. I-am zis doar atît:

– Bandit şi criminal n-am fost niciodată, am conştiinţa curată în faţa lui Dumnezeu. Mi-am executat condamnarea şi sînt un om liber, nu eşti tu în măsură să mă judeci. N-am de dat socoteală nimănui!

Berzescu l-a alungat imediat, mai avea puţin şi-l lua la şuturi. A doua zi dimineaţă ne-am dus împreună la postul de Miliţie din Caransebeş, am obţinut o audienţă la comandant şi am reclamat comportamentul abuziv al lui Brăgaru. La urma urmei, un miliţian în stare avansată de ebrietate dăduse năvală peste noi în casă şi mă insultase fără nici cea mai mică justificare. La plecare mă ameninţase că nu-mi va face niciodată actele pentru Teregova, trebuia să rezolv situaţia. Deşi nu m-am aşteptat, urmările au fost imediate. Înfuriat de cele auzite, comandantul l-a convocat pe Brăgaru în birou şi l-a muştruluit de faţă cu noi pînă cînd i-au sărit fulgii, ordonîndu-i să îmi elibereze buletinul de identitate cu viză de flotant aplicată.

Văzînd că mă pricepeam să muşc, individul s-a ferit să-mi cauzeze alte probleme.

Nunta a avut loc în noiembrie '64, la trei luni şi ceva după eliberare. Naşi ne-au fost soţii Stoichescu, dragii de ei, alţi părinţi spirituali nici nu ne-am fi putut dori pe lumea asta. Ne-au rămas întotdeauna aproape şi ne-am înţeles în toate privinţele. Odinioară implicat în rezistenţa armată, naşul Pavel fusese condamnat la 20 de ani de închisoare. Şi familia Berzescu a avut strînse legături cu luptătorii din pădure. Cu mine pe post de ginerică a fost inevitabil ca oamenii locului să nu o numească „nunta partizanilor", deşi cei mai mulţi dintre fraţii mei de arme erau morţi de peste un deceniu.

R.G.: Cum v-aţi cîştigat existenţa? Ofiţerii politici de la Gherla vă promiteau „reintegrarea socială".

N.C.: Reintegrarea socială nu a existat şi nici n-ar fi fost posibilă. Duşmanii au rămas duşmani pentru totdeauna, în comunism nu există uitare sau reconciliere. Oricît am încercat, nu m-a angajat nimeni, se-ngrozeau numai cînd îmi auzeau numele. Pînă la urmă am fost nevoit să-mi încerc norocul pe cont propriu, ceea ce a fost foarte bine pentru întreaga familie. Aşa am ajuns tăbăcar şi cojocar. La Gherla cunoscusem un tăbăcar cu experienţă care cît era ziulica de mare obişnuia să vorbească despre prelucrarea pieilor. De-a lungul anilor s-a întîmplat să acumulez un bagaj de informaţii, fără să-mi treacă prin cap că asta urma să fie viitoarea mea profesie. Bine, ştiam cîte ceva din punct de vedere teoretic, însă nu făcusem nimic în sensul ăsta. M-am înţeles cu Maria, care era croitoreasă şi m-a ajutat enorm, ne-am sfătuit cu întreaga familie, am primit susţinerea materială şi ne-am apucat de treabă.

La-nceput mi-a fost greu. Primele bucăți de piele le-am stricat, a durat ceva pînă cînd am învățat procedurile, tehnicile de cusut și modul de folosire a substanțelor chimice. Răbdarea și îndemînarea le capeți cu trecerea timpului. E o muncă minuțioasă, pe lîngă faptul că substanțele sînt toxice și e imposibil să nu-ți afecteze sănătatea, oricîtă grijă ai avea. Cînd am văzut că din mîinile noastre începuseră să iasă haine și că ne descurcam din ce în ce mai bine, am deschis un atelier de tăbăcărie și cojocărie în cadrul cooperativei locale. A fost dificil, dar totuși ni s-a dat permisiunea. Munceam cu forme legale și la vedere. Atelierul funcționa în incinta casei în care locuiam. Oamenii veneau cu bucăți de piele neprelucrată și plecau cu haine noi, aveam multe comenzi. Confecționam orice fel de îmbrăcăminte din piele, inclusiv cojoace de-alea de li se zicea „alendeloane", care erau la mare căutare. Cînd n-am mai făcut față numai eu și Maria, o perioadă ne-am angajat cîțiva ucenici, însă cel mai mult am lucrat numai noi doi, fiindcă ne-a fost greu să găsim mînă de lucru cinstită și competentă. Ucenicii fie furau din materiale, fie stricau prea mult din ele. Cu banii strînși ne-am cumpărat o bucată de teren și în ceva ani am reușit să ne construim o casă. În sfîrșit eram pe picioarele noastre.

Atelierul a funcționat pînă la Revoluție. Abia după aia am aflat, consultîndu-mi dosarul de la CNSAS, că Securitatea îmi supraveghease activitatea cu cea mai mare atenție. Simțisem în permanență asta, acum aveam dovezile. Mulți dintre clienții care mi-au călcat pragul dăduseră zeci de note informative. În anii '60–'80 atelierul duduia de comenzi, la noi veneau oameni din toate satele de munte, nu doar din Rusca și Teregova. Am avut și destui clienți sîrbi care treceau granița numai ca să-și facă haine la mine. Le conveneau prețul și calitatea lucrăturii. A fost dureros să constat că printre turnători se numărau și mulți vecini, oameni la care țineam. Asta

mi-a întors stomacul pe dos. Îi considerasem prieteni. Sînt convins că motivul principal a fost invidia, dincolo de banii pe care securiștii îi ofereau în schimbul delațiunilor.

Atelierul funcționa în conformitate cu prevederile legii, e-adevărat, însă în anii ăia era extrem de greu să-ți procuri materia primă. Țăranii abia dacă mai aveau animale, îți dai seama că făceam rost de piei pe ascuns, la mica înțelegere, însă asta era ilegal. Păstram aparența legalității și îmi vedeam de treabă, încercam să nu ies în evidență. Pentru Maria a fost greu o lungă perioadă, întrucît muncea la atelier, dar trebuia să vadă și de copii, de gospodărie.

R.G.: Și copiii au venit repede. Aveți doi băieți realizați din toate punctele de vedere, aveți nepoți și strănepoți.

N.C.: Vezi tu, în perioada detenției visam cu ochii deschiși că voi avea doi feciori și uite că doi mi-a dat Dumnezeu. Pe unul voiam să-l fac preot, iar pe celălalt medic veterinar. Ne-au umplut sufletele de fericire. Pe cel mare l-am botezat Nicolae Gheorghe, ca să ducă mai departe numele meu și al bunicului din partea mamei. Mezinului i-am zis Ion, ca să-l cheme ca pe tata. Peste ani, cînd încă era minor, Securitatea avea să-i facă probleme lui Nicu. Porcii au încercat să lovească în copii, acolo unde mă durea cel mai rău.

R.G.: Ce s-a întîmplat?

N.C.: Nicu a terminat școala generală în Teregova și a intrat printre primii la Liceul „Traian Doda" din Caransebeș. Era într-o clasă de matematică-fizică, îi mergea mintea brici la științele exacte, dar cu toate astea, fără să-l forțez în vreun fel, era hotărît ca după absolvire să se îndrepte spre Facultatea de Teologie. Și el, și eu credeam că avea har pentru preoție. Toate bune și frumoase pînă în clasa

a XII-a, cînd, în apropierea vacanței de iarnă, Nicu a fost protagonistul unei copilării ce ar fi putut avea consecințe groaznice. Ajuns mai devreme în clasă, împreună cu alți doi colegi, băiatului i s-a părut amuzant să-i oficieze o „slujbă" de sfeștanie sau de îngropăciune lui Nicolae Ceaușescu. Tovarășul îi privea senin și dubios de tînăr din tabloul agățat deasupra catedrei. Portretele lui atîrnau în toate clasele de studiu din țară. Cînd i-a atins rama, ca și cum l-ar fi stropit cu busuiocul înmuiat în agheasmă, s-a-ntîmplat ca tabloul să cadă și să i se spargă geamul. Chiar atunci a intrat o colegă care a dat fuguța la director și i-a turnat.

Vai ce dramă, vuia liceul! Chemat de urgență, n-am putut să mă-nțeleg cu directorul, închipuie-ți că deja anunțase Securitatea și se pregătea să informeze Consiliul Județean de Partid. Era crizat, plin de o ură clocotitoare. Îmi știa trecutul de partizan și pușcăriaș politic. Am încercat să-l potolesc, i-am explicat că faza cu tabloul nu fusese decît o copilărie, dar mi-a fost imposibil să port un dialog civilizat. Insinua că Nicu nu s-ar fi comportat așa dacă nu l-aș fi încurajat:

– S-a comportat la fel ca dumneavoastră, așa l-ați educat! Ce, bandiții nu scoteau ochii comuniștilor din tablouri și nu distrugeau afișele de partid? Asta face și el. Partidul va lua măsuri!

Cînd urla își clătina degetul arătător. De ce atîta ură? Nu s-ar fi mulțumit doar cu exmatricularea lui Nicu, își pusese-n cap să-i dea afară pe toți trei. Voia să le distrugă viețile. La scurt timp după episodul ăsta băieții au fost chemați la Securitate. Mă luase cu rece. Salvarea a venit de la mama unuia dintre ceilalți doi elevi, care s-a întîmplat să fie sora șefului Miliției din Caransebeș. S-a intervenit și problema a fost îngropată. În urma pățaniei, Nicu s-a reorientat spre

Facultatea de Medicină Veterinară. Cred că are mai mult har pentru asta decît pentru preoție. Mi-a îndeplinit celălalt vis.

Examenul de admitere era dificil, mulți candidați pe locuri. Dorind să-i asigur cea mai bună pregătire posibilă, am făcut sacrificii și am aranjat să facă meditații cu profesorul universitar Moga din Timișoara. L-a primit după multe insistențe, întrucît nu mai avea locuri în grupele pregătitoare. Ca să nu piardă timpul cu naveta, i-am închiriat băiatului o cameră în oraș. Dacă în primele săptămîni am primit cele mai optimiste vești posibile, Moga asigurîndu-mă că Nicu se descurca de minune, dintr-o dată a-nceput să-mi spună că nu era bun de nimic și că nu se prinsese mare lucru de el. Verdictul lui Moga era că nici nu ar mai fi avut sens să încerce la Medicină Veterinară fiindcă nu lua examenul.

M-au surprins cele auzite, schimbarea de atitudine era de la cer la pămînt, însă foarte curînd, cînd norocul mi l-a scos în cale pe seminaristul lui Moga, Ion Catană, am aflat și adevăratul motiv pentru care o dăduse la întors, deși îl plătisem bine și-i vorbisem întotdeauna politicos. Niște comuniști cu pile în organizațiile de partid îi oferiseră bani ca să se asigure că odraslele lor vor intra la facultate în dauna altora, ceea ce însemna că Moga trebuia să facă de așa natură încît să-i scoată din competiție pe pretendenții cu cele mai mari șanse. Comuniștii în cauză erau Ion Smultea zis „Crăciun", Alexandru Stoichescu și Antoniu Orbulescu. Catană a verificat nivelul cunoștințelor lui Nicu și m-a asigurat că dacă păstrează ritmul nu va întîmpina probleme, apoi a acceptat să-l pregătească pe mai departe. Băiatul a luat examenul cu brio, a devenit medic militar și acum are gradul de colonel. Norocul băieților a fost că și-au făcut școala în anii '70, cînd copiilor de foști „bandiți" li se permitea să se ducă la liceu și facultate.

R.G.: În a doua jumătate a anilor 1970, Securitatea v-a suspectat că v-aţi fi aflat în contact cu Radio Europa Liberă şi Vocea Americii. Ce s-a întîmplat mai exact?

N.C.: Despre asta am aflat cînd mi-am consultat dosarul de la CNSAS. În '76-'78, la Teregova au venit un colonel şi doi maiori de Securitate. Totul s-a petrecut în cel mai mare secret, lucrau conspirativ. Pe colonel îl chemă Fota. Ţepeneag şi Pleşcaru erau maiorii. S-au dus direct la Gheorghe Stoichescu, doctorul stomatolog, acesta fiind secretarul organizaţiei de partid din comună. L-au pus în temă cu situaţia şi l-au instruit să mă supravegheze îndeaproape, punîndu-mi mai mulţi turnători pe urme. Din cercetări reieşise că exista cineva în Teregova sau prin împrejurimi care menţinea legătura cu Europa Liberă şi Vocea Americii. Cică ar fi sesizat ei nu ştiu ce fel de semnal.

Firește, n-aveam nici cea mai mică legătură cu asta. Ofiţerii au rămas timp de trei luni în casa lui Stoichescu, m-au filat şi au strîns informaţii despre familie, atelier, clienţi şi cunoscuţi. Nefiind vinovat, n-au găsit nimic care să mă incrimineze. Apoi, pentru alte cîteva luni au aranjat să se mute chiar într-o casă de lîngă gospodăria mea ca să nu le scape nimic-nimic. Îmi ascultau convorbirile telefonice. După vreo doi ani s-au lăsat păgubaşi, dar am rămas în colimatorul lor pînă în decembrie '89. Cînd am aflat tărăşenia, l-am acostat pe Stoichescu:

– *Domnu' doctor, nu cumva au venit trei ofiţeri de Securitate la matale în casă, prin '76? Un colonel şi doi maiori. Nu cumva mă urmăreau pe mine?*

S-a albit la faţă şi mi-a evitat privirea, dar tot a-ncercat s-o brodească:

– *Au venit, măi nenicule, aşa-i. Da' ce, nu ţi-am spus?*

– *Nu, nu mi-ați spus!*

– *Eu parcă așa țin minte...*

I-am zis:

– *Vă rog, dați-mi o declarație scrisă în care să relatați cum a fost.*

– *Îți dau, măi nenicule, îți dau, da' sînt sigur că ți-am zis încă de-atunci, oi fi uitat tu...*

– *Așa ceva nu se uită!*

Pînă la urmă a scris-o. Cînd i-am propus să o și legalizăm, a răbufnit:

– *Ei, mai lasă-mă dracu' că e bună și-așa!*

Acces la dosar am avut abia în 2010, atunci am făcut o copie și după dosarul lui tata. Îi simțisem tot timpul pe urme, nu m-a mirat atenția acordată, însă m-a îngrozit să văd că securiștii continuaseră să-l supravegheze și pe el, deși trecuse de 90 de ani. Ce pericol ar mai fi putut reprezenta pentru regim?

După ce l-am analizat cu de-amănuntul, am dat de veste în toată Teregova că mi-am citit dosarul. Ăia care se știau cu musca pe căciulă au început să mă evite. Nu erau puțini. Unul nu a venit să spună *„Iartă-mă, am fost prost și am greșit"*. Înscrisurile sînt detaliate pînă la absurd. Și-acum, cînd se-ntîmplă să uit ce am făcut într-o zi sau alta, e de ajuns să deschid dosarul și hop, fie îmi amintesc securiștii, fie turnătorii. Dosarul e ca un fel de jurnal pe care ți-l scriu alții.

Unele turnătorii m-au lovit ca o măciucă în moalele capului. Încă mă doare sufletul că oameni pe care i-am prețuit și i-am ajutat cum am știut mai bine s-au pretat la așa abjecții. Nu raportau doar atitudinea mea anticomunistă, ci și o grămadă de fleacuri care nu puteau

ajuta la nimic. Închipuie-ți că securiștii știau pînă și ce mîncam. Cel mai vomitiv e că, în marea lor parte, delațiunile au fost plătite.

Un caz care m-a întristat teribil a fost cel al lui Ilie Tătucu din Bolvașnița. Angajat ca inginer mecanic la fabrica din Topleț, mi-a călcat pragul de nenumărate ori. Îmi repara mașinile de cusut și celelalte utilaje, iar pentru asta l-am plătit întotdeauna foarte bine, pe lîngă faptul că obișnuiam să-l pun la masă cu familia. Aveam încredere în el, îl consideram prieten și nici prin cap nu mi-ar fi trecut că după aia se ducea acasă și scria zeci de note informative. Ilie își exagera turnătoriile, parcă se străduia să-mi facă probleme.

Cînd vine vorba de securiști și comuniști, lupta nu se termină decît în momentul în care îți dai ultima suflare. Rezistența are nevoie de consecvență, hotărîre și smerenie, dar și de combativitate asumată. Asta am învățat de la colonelul Uță și de la ceilalți frați de arme. Comuniștii știu doar de frică, nimic altceva nu-i pune cu botul pe labe. S-au travestit, e-adevărat, s-au împrăștiat prin toate partidele și pretind că-s altceva, dar ei și urmașii lor au rămas la fel. România a ratat momentul desprinderii de comunism, mortul nu se mai întoarce de la groapă. Comuniștii zilelor noastre sînt mult mai periculoși decît ăia din anii '40–'50. Pe-atunci te arestau și-ți confiscau averea într-o singură noapte – uite că eu mă judec de 30 de ani cu statul român și încă nu mi-am recuperat Muntele Olanu, ce să mai zic de restul proprietăților pe care ni le-au tîlhărit? Bătaia asta de joc e posibilă pentru că tot ei și copiii lor trag manetele. De-aia arată România în halul în care arată.

R.G.: Ce ați făcut în decembrie 1989 și la începutul anilor 1990?

N.C.: La fel ca toți bănățenii conștienți de gravitatea și însemnătatea evenimentelor, după 16 decembrie, cînd a răbufnit revolta la

Timişoara, m-am aşteptat că situaţia va degenera şi că se va ajunge la vărsări de sînge. Comuniştii nu ştiu, nu vor şi nici nu pot face altceva. Crimele în masă sînt specialitatea lor. Cînd în sfîrşit a izbucnit revolta la Bucureşti, întinzîndu-se rapid în marile oraşe, mi-am făcut sfînta cruce şi m-am lăsat inundat de o bucurie cum rar îmi mai fusese dat să trăiesc. Speram că vom scăpa de comunişti şi Securitate, visam la o abolire a republicii ilegale şi la o revenire a Regelui Mihai pe tronul său legitim, dar uite că nu a fost deloc aşa.

Începînd cu 22 decembrie, imediat după fuga lui Ceauşescu, adevărata Revoluţie a fost deturnată de gaşca lui Ion Iliescu. Atunci s-a pus în scenă diversiunea cu aşa-zişii „teroriştі", deşi adevăraţii teroriştі erau chiar ei. Aşa a fost posibilă baia de sînge cu largul concurs al Armatei. Mare blestem pe ţara asta să-şi tot ucidă copiii! În loc să fie judecaţi şi trimişi după gratii, criminalii au fost lăsaţi să ne conducă şi să se-ndoape din banul public laolaltă cu familiile şi anturajele. Ne-au rîs în nas ani şi ani de zile, încă o fac. Nimeni nu a plătit pentru tinerii morţi în stradă şi pentru mineriade, aşa cum nimeni nu a plătit pentru amplul genocid comunist pe care unii ba îl neagă, ba îl relativizează. Noi ca ţară nu vom putea merge mai departe pe un drum corect dacă nu ne vom asuma deschis această oroare. Cei mai buni dintre români au murit luptînd cu arma-n mînă împotriva Securităţii sau au fost asasinaţi în puşcării şi lagăre. Acele elite ar fi trebuit să conducă România şi să pregătească generaţiile viitoare.

Întrucît fusesem contactat de mai mulţi foşti deţinuţi politici am venit la Bucureşti în primele zile ale lui ianuarie 1990. Pretutindeni domneau degringolada, naivitatea şi confuzia. M-a emoţionat puternic să-l reîntîlnesc pe venerabilul general Marin Anton, fostul meu profesor de engleză de la Gherla. Bătrîneţea nu-i ştirbise cu nimic din dîrzenie, păstra o sclipire tinerească în ochi. Împreună

ne-am deplasat pînă la Televiziune, curioşi să vedem ce se-ntîmpla şi dornici să ajutăm, dacă era nevoie, cu orice ne-ar fi stat în puteri. Dacă nici noi nu ştiam ce însemna comunismul, apăi nimeni nu mai ştia. Acolo era un haos de nedescris, toată lumea îşi dădea impresii şi se băga în seamă cu toată lumea. Întregul furnicar era controlat cu cea mai mare atenţie de Ion Iliescu şi de tovarăşii din CFSN. Am cerut să vorbim cu cineva şi ne-am pomenit în faţa prezentatorului George Marinescu, care a-nceput să ne interogheze mai abitir ca la Securitate. Îşi dădea o importanţă ceva de speriat, avea nişte aere... Cum a auzit de partizani şi de puşcărie politică, ne-a întors spatele şi a cerut să ni se interzică accesul în instituţie. Panarama asta îi minţise toată viaţa pe români, la ordinele partidului şi ale Securităţii, iar în 1990 făcea acelaşi lucru. Ne-a fost clar că Televiziunea va fi folosită ca o bîtă pentru compromiterea şi zdrobirea oricărei opoziţii stradale sau politice. Aşa s-a întîmplat.

Apoi m-am dus la sediul PNŢCD din Piaţa Rosetti. În detenţie cunoscusem mulţi naţional-ţărănişti şi rămăsesem prieteni. Aveam stabilită o întîlnire cu domnul Corneliu Coposu. După ce am depănat amintiri de la zeghe, pomenindu-i pe unii şi pe alţii, Seniorul mi-a propus preşedinţia organizaţiei PNŢCD Caraş-Severin pe care trebuia să o construiesc de la zero. Am acceptat, era o mare onoare. Coposu a fost un titan al ţării ăsteia.

La Bucureşti am rămas patru zile, am avut mai multe întîlniri, apoi m-am ocupat de formele juridice ale filialei, am procurat un sediu în Teregova şi m-am apucat să bat în lung şi-n lat satele bănăţene, apelînd la ajutorul vechilor prieteni şi al foştilor deţinuţi politici. Pe-atunci încă trăiau mulţi, vorbim de o zonă care se mîndreşte cu o îndelungată rezistenţă anticomunistă. Am mers din poartă în poartă, am vorbit cu oamenii şi le-am reamintit ce însemnase odinioară PNŢ.

Rezultatele nu au întîrziat să apară, numărul membrilor a crescut rapid și organizația devenise o voce importantă în partid. De la București primeam diverse instructaje și materiale de propagandă, lucrurile păreau să meargă într-o direcție optimistă. Speram că pînă la urmă i-am putea învinge pe comuniști, încă nu realizam cît de puternic rămăsese leviatanul.

În '92 am candidat pentru funcția de consilier local la Teregova. M-au votat oamenii, am fost ales, dar după aia am realizat că eram legat de mîini și de picioare fiindcă primarul și viceprimarul proveneau de la FSN. Comuniștii și-au asigurat majoritatea pentru întregul mandat. Dacă în sate opoziția mai mișcase cît de cît, bătrînii amintindu-și că votaseră cu țărăniștii și în '46, orașele din Caraș-Severin au fost cîștigate de șleahta lui Iliescu, situația fiind similară în toată țara. De exemplu, FSN defilase la Reșița. Șeful organizației PNȚCD Reșita era un individ pe care îl chema Luminosu. Originar din satul Cuptoare, se dădea nepot al unui comerciant țărănist din Lugoj pe care îl chemase tot Luminosu și sfîrșise executat lîngă Timișoara, în Pădurea Verde. Mai mult, respectivul se prezenta ca fost deținut politic. La-nceput, oamenii l-au crezut, dar apoi, cînd s-a apucat să dea cu filiala de toate zidurile, demonstrînd că n-avea nicio legătură cu doctrina creștin-democrată, au apărut semne de întrebare. Pînă la urmă s-a aflat că mințea de înghețau apele. Nu era nepotul țărănistului Luminosu și nici nu făcuse pușcărie politică, ci de drept comun, pentru că furase niște lemne.

M-am retras din PNȚCD imediat după moartea lui Corneliu Coposu. Eram dezamăgit. Seniorul a fost imensa șansă ratată de noi toți. Poate că lucrurile ar fi stat altfel dacă mai trăia cîțiva ani, nu știu, sau poate că înfrîngerile ar fi fost cel puțin la fel de usturătoare. Nu am avut șansa unui alt curs al istoriei. Securitatea infiltrase masiv

partidul, dezastrul a fost iminent. Cînd am ieşit din politică trecusem de 60 de ani, mi-am zis că era timpul să-mi văd mai mult de familie şi sănătate.

R.G.: Însă aţi rămas deschis pentru presă, istorici, cercetători şi în special pentru numeroşii tineri care vă bat la poartă. Poate că unii nu realizează cît de mult înseamnă asta, dar dumneavoastră ne daţi şansa rară de a ne uita în ochii istoriei. Şi nici nu mai aveam alţi partizani în ochii cărora să privim.

N.C.: Fac asta pentru că vreau să-mi mărturisesc fraţii de arme. E o datorie de conştiinţă pe care o voi îndeplini atîta timp cît îmi va permite sănătatea. Deseori le aprind lumînări şi-i pomenesc în rugăciuni, mi-amintesc cîte şi mai cîte... Cu asta am rămas, dragul meu, cu amintirile, cu memoria luptei noastre. Sînt ultimul om în viaţă care i-a cunoscut pe toţi cei despre care ţi-am povestit. De-acum şi eu am ajuns pe buza gropii, neputinţele mă dor.

În primăvara lui 2002 m-am ocupat, din postura de preşedinte al AFDPR Caraş-Severin, de ridicarea unui monument din marmură albă dedicat memoriei partizanilor care au luptat în Banatul montan. L-am amplasat în centrul Teregovei. Acolo sînt enumeraţi cu toţii, începînd cu Ion Uţă. În 10 mai, peste 150 de persoane au participat la ceremonia de sfinţire şi dezvelire, evenimentul fiind urmat de un praznic organizat la Căminul Cultural. Dealurile, văile şi pădurile din jur sînt stropite cu sîngele partizanilor, la fel şi munţii. Cei mai mulţi încă zac în gropi necunoscute. În trecut am colaborat de cîteva ori cu IICCMER, în special cu istoricii Gheorghe Petrov şi Marius Oprea, care au reuşit să readucă la lumină rămăşiţele pămînteşti ale unor ortaci. Sper că îşi vor putea continua căutările, zona ascunde numeroase secrete.

R.G.: Regretaţi că nu aţi omorît securişti?

N.C.: Ani şi ani de zile am regretat asta. Pentru securişti, viaţa mea nu conta nici cît o ceapă degerată, m-ar fi omorît cu cea mai mare plăcere. Cînd a fost să cad încercuit, am tras în plin, niciun om întreg la cap nu ar fi făcut altfel. Mai bine să moară ei decît tu, ăsta-i singurul adevăr care funcţionează în situaţii de-astea. Că s-a nimerit să nu-i omor, asta se explică şi prin faptul că principala grijă era să-i ţin la distanţă, ca să mă pun la adăpost şi să găsesc o soluţie de scăpare. De multe ori era noapte, n-aveam timp de pierdut, şi cînd deschizi focul îţi trădezi locaţia. Dacă aş fi fost prins la colţ, într-o situaţie-limită, te-asigur că n-aş fi ezitat cîtuşi de puţin să-i secer. Îi uram de moarte, nici acum nu pot nutri alte sentimente faţă de ei. Nu-i voi ierta niciodată pe aceşti porci, mi-au ucis camarazii, m-au torturat, au vrut să mă condamne la zid şi mi-au distrus familia. Acum au pensii speciale, ne rîd în nas. Atunci cînd situaţia a cerut-o am tras să-i omor şi mi-am dorit să-i omor, însă nu s-a întîmplat. După ce maiorul Zoltan Kling ne-a scăpat printre degete lîngă Domaşnea, în noaptea aia ceţoasă, cîteva zile eu şi Işfănuţ am fost pachete de nervi, tare ne-am fi dorit să-l lichidăm. Peste ani însă, după arestare, i-am mulţumit lui Dumnezeu că m-a ferit de asta, fiindcă aş fi fost condamnat la moarte aşa cum s-a întîmplat cu toţi ortacii care omorîseră securişti şi comunişti. Nu mi-aş mai fi întemeiat o familie şi nici nu mi-aş fi săltat în braţe nepoţii şi strănepoţii. Nici mormînt nu aş fi avut.

R.G.: Dacă pentru securişti nu există iertare, pe turnători i-aţi iertat?

N.C.: Da, pe cei mai mulţi dintre ei, dar uite că unii se-ncăpăţînează să nu mă lase să-i iert. De urît, nu pot să-i urăsc, deşi au fost momente cînd i-am judecat cu asprime. Atîta cîtă e, ura mea e

destinată exclusiv securiştilor, mi-e imposibil altfel. Asta este, spun ceea ce simt, dacă nu am minţit sub comunism ar fi culmea să mint în democraţie. În schimb, prin micimea şi slugărnicia lor, turnătorii nu-mi stîrnesc altceva decît milă şi scîrbă în doze cumva similare. Odată cu înaintarea în vîrstă mi-a mai trecut din focul încrîncenării, iertarea e creştinească, însă nu pot şi nici nu vreau să uit, asta-i o altă discuţie. Spre deosebire de securişti, cei mai mulţi dintre turnători au fost victime, s-au făcut presiuni uriaşe ca să ajungă la stadiul ăsta. Din păcate, unii s-au prăbuşit cu totul şi încă se lasă măcinaţi de lichelism.

R.G.: Luînd la pas satele bănăţene am remarcat, nu fără strîngere de inimă, că localnicii vorbesc despre partizanii anticomunişti de parcă ar fi vorba de nişte haiduci medievali. Mulţi tineri au o percepţie asemănătoare, care e falsă şi nedreaptă. Cum comentaţi?

N.C.: Pe mine mă deranjează enorm cînd cineva mă numeşte „haiduc", asta s-a-ntîmplat de multe ori. Păi, ce treabă aveau partizanii anticomunişti cu haiducii? În definitiv, haiducii nu erau altceva decît nişte tîlhari la drumul mare, care ocazional împuşcau boieri, adică oameni cu bani, sau diverşi călători. Partizanii nu tîlhăreau, nu ucideau oameni nevinovaţi şi nici nu erau interesaţi de bani. Noi luptam împotriva dictaturii comuniste, ăsta era unicul crez. Dictatură care tîlhărea şi săvîrşea crime în masă. Iar dacă omoram pe cineva, îi omoram pe ăia care ne trădau şi ne trimiteau la zid. Lupta anticomunistă ne-a adunat şi ne-a făcut să mergem împreună la moarte. Asta a fost calea partizanului. Să ne numeşti „haiduci" e ca şi cum ai da dreptate Securităţii care ne catalogase „bandiţi" şi „teroriştі".

Nici eu, nici camarazii mei nu am furat niciodată nimic. Oamenii ne ajutau şi-şi puneau speranţele în noi, ne apreciau că nu ne

plecam capul. Lupta noastră era și lupta lor. Cineva trebuia să reziste. Cum ar fi fost să ne-ncalece Rusia și comuniștii veniți pe tancuri, fără ca nimeni să pună mîna pe armă? Cum ar fi fost să ne calce ăștia în picioare fără ca nimeni să moară pentru libertate, ca la un neam de lași? Chiar dacă ne-a fost imposibil să învingem, lucru pe care l-am înțeles destul de repede, ne-am asigurat că România profundă nu va trece printr-o astfel de rușine. Cei mai mulți dintre ortacii mei au luptat împotriva rușilor pe Frontul de Răsărit și-apoi au luptat împotriva lor și în România ocupată. Poate că pilda noastră va ajuta viitorimea.

Nici măcar un fir de pai n-am luat din bunul cuiva, martor mi-e Dumnezeu. Cînd trăgeam pe la sălașele susținătorilor aveam mare grijă să nu le cauzăm neajunsuri. Îmi aduc aminte că, într-o seară ploioasă, aflați la un sălaș, un ortac a vrut să rupă o bucată de ulucă și s-o arunce pe foc, moment în care toți ceilalți au sărit cu gura pe el, atrăgîndu-i atenția să nu se atingă de munca omului. Au făcut asta deși proprietarul nici măcar nu ar fi observat lipsa acelui ciot.

R.G.: Ce le transmiteți tinerilor?

N.C.: În primul rînd, tinerii să pună mîna pe carte la modul cel mai serios. Viața nu e o glumă sau o permanentă destrăbălare, se amăgește cine crede asta. Instruiți-vă și cultivați-vă. Mă-ngrozesc cînd aud cum au ajuns să vorbească unii adolescenți, mai că te dor urechile.

În al doilea rînd, tinerii să citească volume de istorie recentă, măi fraților, că altfel riscă să uite cine sînt. Dar chiar asta se vrea, e motivul pentru care rezistența anticomunistă nu își găsește un loc în manualele școlare. Cred că mulți s-ar plimba cu trotinetele dacă ne-ar invada rușii. Vedeți ce se-ntîmplă în Ucraina? Vedeți

că Basarabia nu a fost readusă acasă? Sovietică sau nu, Rusia e răul pămîntului, mai devreme sau mai tîrziu va pofti din nou la sînge românesc.

În al treilea rînd, tare mi-aş dori ca tinerii să nu mai plece în halul ăsta peste hotare. Cei din generaţia mea am avut mult mai puţine şi tot am rămas să luptăm. Pînă la urmă ne-au zdrobit, e-adevărat, însă nu ne-au putut ucide idealurile. Lupta şi sacrificiul sînt singurele care contează.

(Teregova–Bucureşti, iunie–august 2022)

ARHIVĂ FOTO

Colonelul Ion Uță
(sursa: Memorialul Sighet)

Avocatul Spiru Blănaru
(sursa: Memorialul Sighet)

În numele tatălui.
Deportat în Dobrogea la numai 3 ani, împreună cu întreaga familie, în octombrie 1949, după condamnarea și executarea lui Spiru, viitorul inginer Corneliu Horescu-Blănaru avea să fie persecutat și marginalizat ani în șir. Am avut onoarea de a-l intervieva la Timișoara, unde mi-a arătat și un portret al tatălui, realizat, la ceva ani după Revoluție, de un pictor din Severin, pe baza vechii fotografii.

De la stânga la dreapta: Dumitru Mutaşcu zis „Fus" şi Dumitru Işfănuţ zis „Sfârloagă"; la mijloc, fiul său Ion, 1946.
(Sursa: domasnea.com)

Ion Duicu zis „Boieru" sau „Popa", fiindcă uneori obişnuia să se deghizeze în straie preoţeşti.
(Sursa: Memorialul Sighet)

Nistor Duicu zis „Boieru".
(Sursa: domasnea.com)

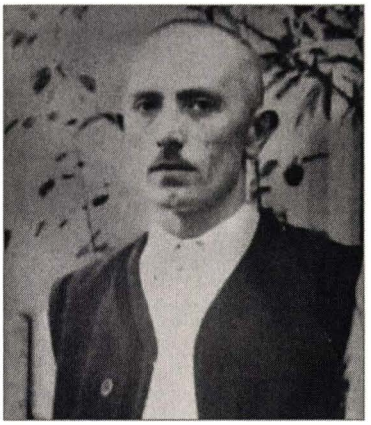

Ion Banda zis „Meilescu", ultimul partizan ucis în munții României, în 1962, după o rezistență întinsă de-a lungul a 14 ani. *(Sursa: Dan-Nicolae Nicorescu)*

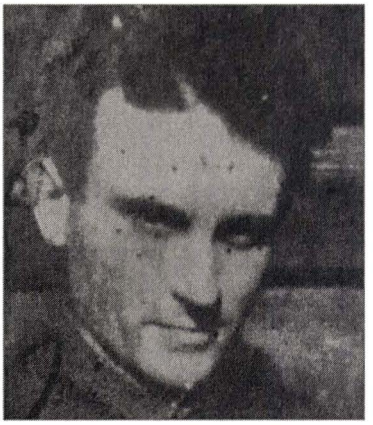

Nicolae „Nae" Trocan, fotografie realizată la Securitate. *(Sursa: ACNSAS)*

Partizanul Nicolae Ciurică. Fotografie de reconstituire realizată în primăvara anului 1954, în incinta Securității Timișoara, la câteva zile după arestarea survenită în noaptea de 21 spre 22 aprilie. *(Sursa: ACNSAS)*

În această clădire a funcționat Securitatea Caransebeș la finalul anilor 1940 și în anii 1950. Aici au fost torturați partizanii bănățeni și numeroșii lor susținători, mulți fiind executați sumar în urma unor așa-zise „evadări de sub escortă". *(Sursa: Dan-Nicolae Nicorescu)*

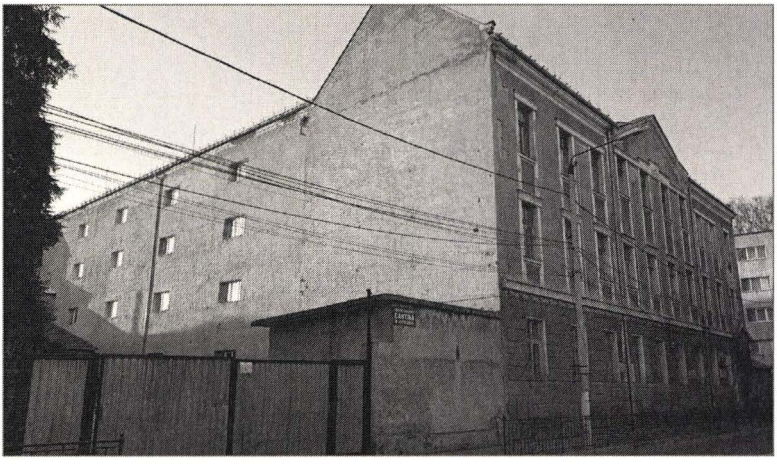

Penitenciarul Caransebeș *(Sursa: Dan-Nicolae Nicorescu)*

Bătrânul nuc din centrul comunei Teregova sub care au fost expuse şi profanate cadavrele partizanilor Petru Anculia zis „Miloi" şi Gheorghe Urdăreanu zis „Tunariu". Monumentul le comemorează jertfa. *(Sursa: Răzvan Gheorghe).*

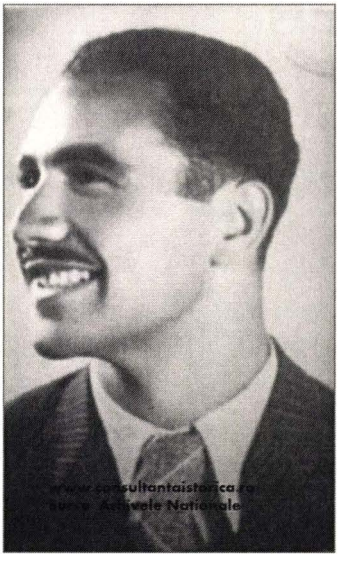

Maiorul Zoltan Kling, şeful Serviciului Judeţean al Securităţii Poporului Severin cu sediul la Lugoj, poziţie pe care a deţinut-o până în septembrie 1950. Vânător şi ucigaş de partizani, începând cu ianuarie 1949 se va număra printre şefii Comandamentului Unic Timiş, înfiinţat la Caransebeş, prin intermediul căruia Securitatea va coordona toate acţiunile menite să lichideze luptătorii anticomunişti din zona muntoasă a Banatului. *(Sursa: Arhivele Naţionale ale României)*

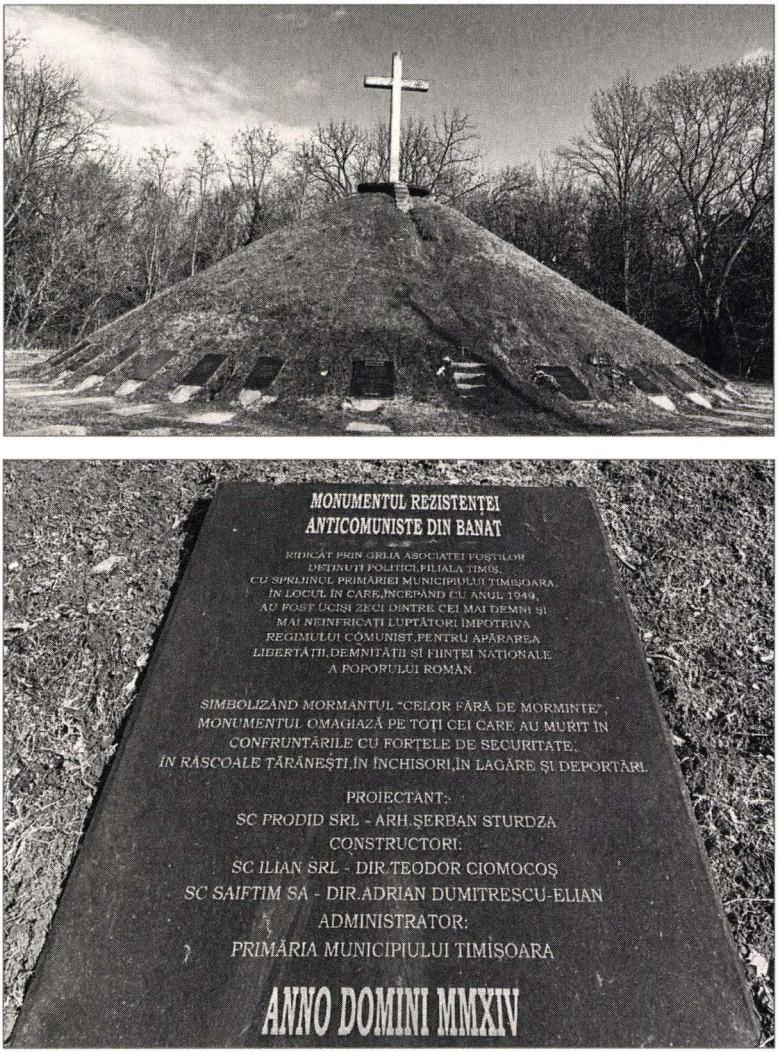
MONUMENTUL REZISTENȚEI
ANTICOMUNISTE DIN BANAT
RIDICAT PRIN GRIJA ASOCIAȚIEI FOSTILOR
DETINUTI POLITICI, FILIALA TIMIȘ,
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI TIMIȘOARA,
ÎN LOCUL ÎN CARE, ÎNCEPÂND CU ANUL 1949,
AU FOST UCIȘI ZECI DINTRE CEI MAI DEMNI ȘI
MAI NEÎNFRICAȚI LUPTĂTORI ÎMPOTRIVA
REGIMULUI COMUNIST, PENTRU APĂRAREA
LIBERTĂȚII, DEMNITĂȚII ȘI FIINȚEI NAȚIONALE
A POPORULUI ROMÂN.
SIMBOLIZÂND MORMÂNTUL "CELOR FĂRĂ DE MORMÂNTE",
MONUMENTUL OMAGIAZĂ PE TOȚI CEI CARE AU MURIT ÎN
CONFRUNTĂRILE CU FORȚELE DE SECURITATE,
ÎN RĂSCOALE ȚĂRĂNEȘTI, ÎN ÎNCHISORI, ÎN LAGĂRE ȘI DEPORTĂRI.
PROIECTANT:
SC PRODID SRL - ARH. ȘERBAN STURDZA
CONSTRUCTORI:
SC ILIAN SRL - DIR. TEODOR CIOMOCOȘ
SC SAIFTIM SA - DIR. ADRIAN DUMITRESCU-ELIAN
ADMINISTRATOR:
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI TIMIȘOARA
ANNO DOMINI MMXIV

Memorialul Rezistenţei Anticomuniste de la Pădurea Verde. La finalul anilor 1940 şi în anii 1950, în pădurea de lângă Timişoara au fost executate mai multe loturi de partizani bănăţeni, rămăşiţele lor pământeşti nemaifiind recuperate nici până în zilele noastre. *(sursa: Răzvan Gheorghe).*

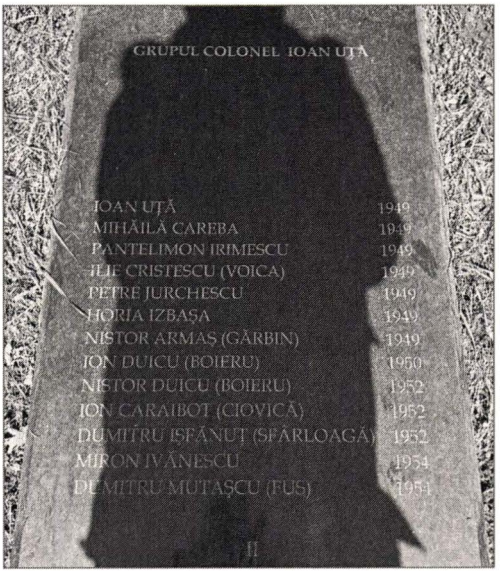

La intrarea în Memorialul de la Pădurea Verde, vizitatorii sunt întâmpinați de următoarea inscripție: „Și aici ca pretutindeni în țară, în vremea pustiirii sovietico-comuniste, au fost uciși fii ai poporului român, luptători pentru apărarea ființei naționale. Cinstiți-le dăruirea și jertfa rodind-o în mâine".
(Sursa: Răzvan Gheorghe)

Aproape de năruire, în fața fostului sediu al Securității Timișoara se găsește un monument al Asociației Foștilor Deținuți Politici, a cărui inscripție abia dacă mai poate fi descifrată: „În aceste clădiri a funcționat sediul Securității comuniste unde au fost torturați și dați morții fii ai poporului român care s-au împotrivit satanizării bolșevice". *(Sursa: Răzvan Gheorghe)*

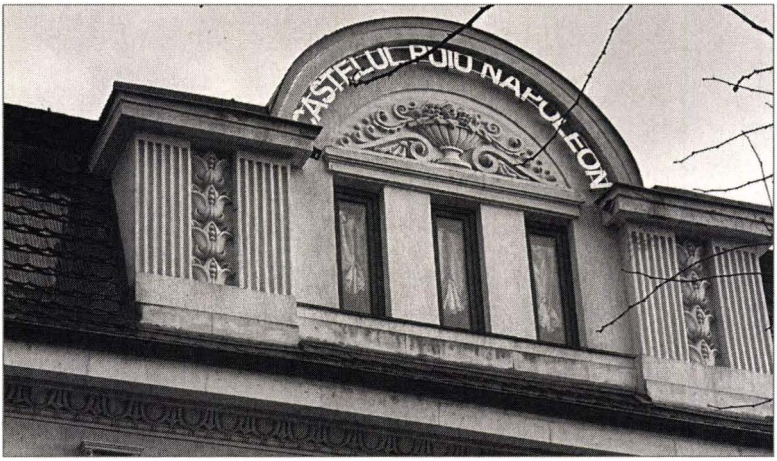

După Revoluție, fostul sediu al Securității Timișoara a devenit proprietatea unui clan de romi, care i-au scris pe frontispiciu, chiar deasupra biroului odinioară ocupat de maiorul Aurel Moiș: „Castelul Nicu Napoleon". *(Sursa: Răzvan Gheorghe)*

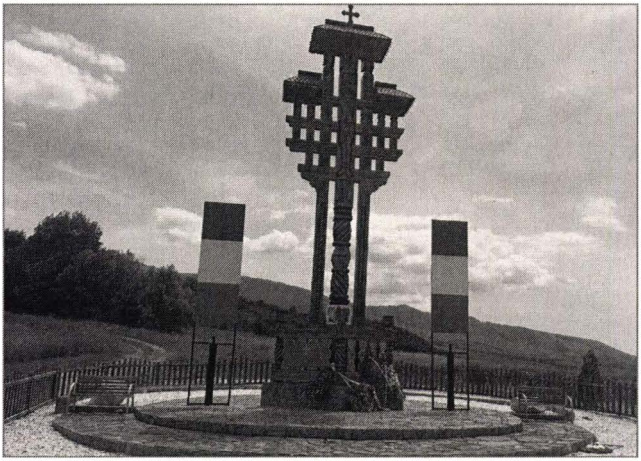

Troița de pe Dealul Domașnei. Monumentul comemorează jertfele partizanilor domășneni și teregoveni care au luptat la Pietrele Albe și nu numai. *(Sursa: Răzvan Gheorghe)*

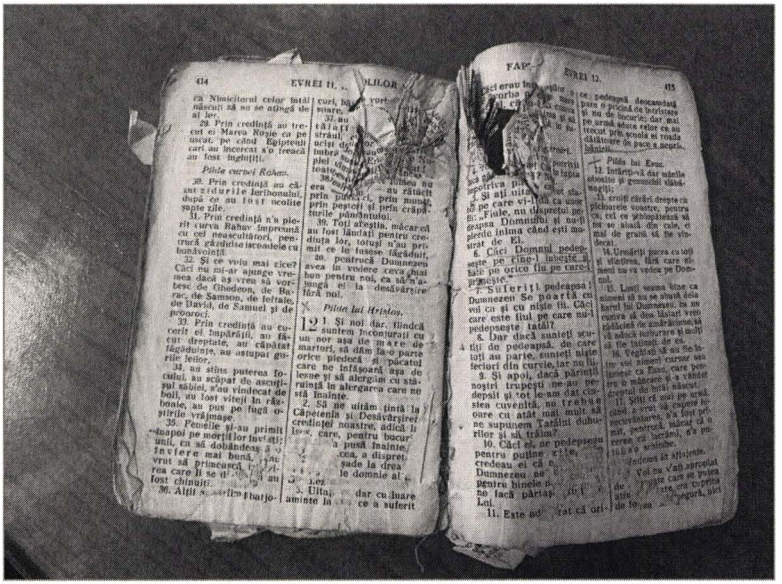

Noul Testament străpuns de gloanţe în iunie 1951, undeva în pădurile Văliugului, în cursul unei ciocniri cu trupele de Securitate. Cartea se găsea în sacul de merinde al partizanului Nicolae Ciurică, acesta fiind convins că i-a salvat viaţa, deviind milimetric traiectoria gloanţelor.
(Sursa: Răzvan Gheorghe)

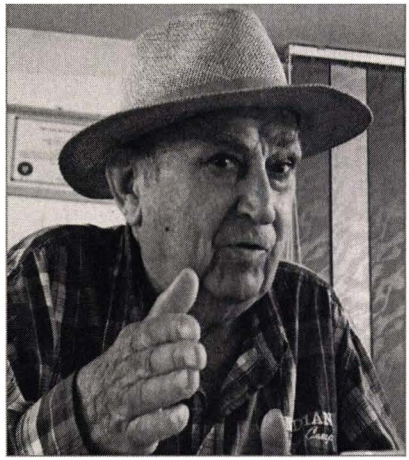

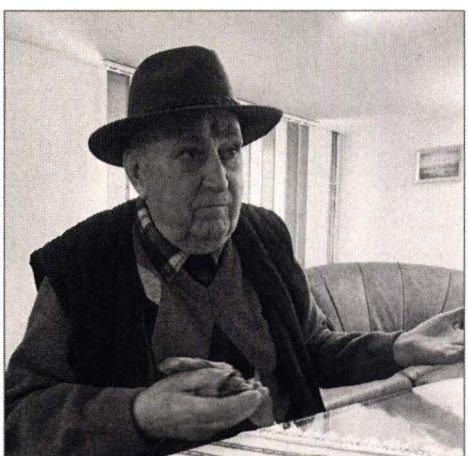

Fostul partizan şi deţinut politic Nicolae Ciurică,
în casa de la Teregova.
(Sursa: Răzvan Gheorghe)

La Teregova, în ospeție la domnul Nicolae Ciurică.
(Sursa: Răzvan Gheorghe)

Col. Ion Uță

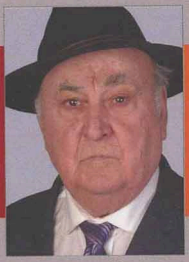

Nicolae Ciurică

Veți citi aici, zugrăvite în amănunt, povestiri din timpuri în care în România mai existau eroi. Despre acele vremuri e vorba aici, vremuri în care istoria nu-i mai încăpea pe oamenii adevărați și ei suiau în munte, îmbrăcați în piei de capră, vremuri în care Antihristul coborîse pe Pământ, unde domnea fărădelegea și singura lege mai domnea numai printre cîțiva oameni și în liniștea pădurii, în care ei s-au cununat cu moartea, punîndu-și pe cap coroana libertății. Căci, în esență, asta e *Nunta partizanului...*

MARIUS OPREA

Nu există o altă mărturie care să aducă mai multe informații din interiorul grupării Uță decît cea lăsată posterității de Nicolae Ciurică în volumul de față. Situația e explicabilă: cei mai mulți dintre camarazii săi au pierit fie în luptă cu trupele de Securitate, fie în fața plutonului de execuție, iar puținii supraviețuitori au fost arestați și condamnați la ani grei de zeghe în prima perioadă a rezistenței, neluînd parte la încleștările de după 1950. Dramatică prin excelență, figura lui Ion Uță domină relatările, rămînînd bîntuitoare pînă în prezent.

RĂZVAN GHEORGHE

Ratio et Revelatio
ratioetrevelatio.com
ISBN 978-630-6657-01-8
9 786306 657018